

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

LESNÍ A HONEBNÍ PRÁVO V ČESKÝCH ZEMÍCH DO ROKU 1938

**FOREST AND HUNTING LAW IN THE CZECH COUNTRIES TILL THE YEAR
1938**

Zpracovatel: Michala Mašínová

Listopad 2010

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Mgr. Michala Mašínová

OBSAH

1.	Stav lesů a počátky lovectví za raného feudalismu.....	1
1.1.	Osídlování a přeměna krajiny	1
1.2.	Význam lovectví pro rozvoj společnosti	5
2.	Lesní správa – právní úprava užívání lesů ve 14. – 17. století	8
2.1.	Hospodářský růst země a stav českých lesů	8
2.2.	Správa lesů – úřednictvo a pomocný personál	13
2.3.	Počátky právní regulace ochrany lesa	18
2.4.	Počátky a vývoj honebního práva.....	31
3.	Lesní a honební právo osvěcenské doby.....	46
3.1.	Lesní řád Marie Terezie.....	46
3.2.	Plánování a rozvoj nových metod péče o les.....	53
3.3.	Katastr nemovitostí a jeho význam pro ochranu lesů.....	59
3.4.	Stíhání pytláctví v loveckých patentech z počátku 18. století.....	65
3.5.	Právní úprava honebního práva za vlády Marie Terezie a Josefa II.	68
4.	Lesní zákonodárství 19. a počátku 20. století.....	73
4.1.	Lesní zákon z roku 1852 – zvýšení ochrany lesa v lesním hospodářství obcí.....	73
4.2.	Vývoj lesnického školství a odborné požadavky kladené na lesnický a myslivecký personál	85
4.3.	Honební patent z roku 1849.....	93
5.	Význam a právní dosah pozemkové reformy v ČSR pro lesnictví .	98
5.1.	Vlastnictví velkostatků na našem území za vlády Habsburků	98
5.2.	Právní úprava a provedení pozemkové reformy	103
6.	Lesní zákonodárství od roku 1918 do konce ČSR.....	111
6.1.	Zákonná úprava ochrany lesů	111
6.2.	Lesní ochrana jako specializovaný vědní obor a její úkoly v rámci lesního hospodářství	120
6.3.	Dobrovolné zájmové myslivecké a lesnické organizace	126
6.4.	Právní úprava myslivosti	131

6.5.	Myslivecká mluva, historická lovecká zařízení a myslivost v umění .	134
	Závěr	139
	Resumé.....	143
	Příloha.....	146
	Seznam použitých pramenů, literatury a ostatních zdrojů	148
	Rejstřík	151

1. Stav lesů a počátky lovectví za raného feudalismu

1.1. Osidlování a přeměna krajiny

Česká kotlina byla v dobách před vznikem prvních státních útvarů a po řadu následujících staletí převážně pokryta lesy. Kronikář Kosmas při líčení příchodu Čechů do našich zemí mluví o namáhavém přechodu neschůdnými lesy.¹ Prales se táhl především při hranicích země. Podle později postavených pohraničních hradů, jež stávaly na jeho pomezí, můžeme soudit, kam až sahal. V jižních a západních Čechách to býval Chýnov, Netolice, Doudleby, Volyně a Tachov, v severní části země Bezděz a Mělník, na severovýchodě Hostinné, Jaroměř a Hradec Králové. I ve vnitrozemí však byly rozsáhlé lesy. Nejlepší svědectví nám o tom podává skutečnost, že hluboký lesní porost pokrýval i tak úrodné krajiny, jako je Kouřimsko, okolí Prahy a celé Polabí od Hradce Králové až k Litoměřicům. Komplex lesů, který se dnes rozkládá na západ a na jih od našeho hlavního města v poříčí Vltavy, Berounky a Sázavy, byl tehdy ještě celistvější a rozsáhlejší, neboť předěloval zemi mohutnou zelenou hradbou od východu na západ, kde navazoval na pohraniční hvozď, rozprostírající se od hřebenu Krušných hor a Smrčin až k Ohři a Mži². Povodí Dyje, jež tvořila hranici mezi Moravou a Rakousy, postrádalo od Bítova na východ obranyschopného pomezného hvozdu, a proto zde byly vybudovány pomezní hrady. Zato dolní povodí Moravy bylo v okolí Strážnice, Hodonína a Břeclavy značně močálovité a lesnaté. Rovněž východní část Moravy byla hojně zalesněna. Rozsáhlé lesy pokrývaly též severní a severovýchodní Moravu, kde se zejména mezi Moravským Berounem, Budišovem n. Bud., Dvorce a Vítkovem rozkládal velký les Střelná.³

Ještě v průběhu 12. století byla země česká kolem dokola obehnaná ohromným pásmem pozemního lesa, v jedněch místech hustého a souvislého, v jiných místech protrhaného velkými močály a horskými palouky. V podstatě je možno říci, že kam sahaly hory, tam šly i lesy.⁴

Hospodářský a politický vývoj slovanských kmenů na konci 8. a počátku 9. století dospěl do stádia, kdy přestávala vyhovovat stará kmenová organizace a kdy se podařilo některým kmenovým předákům vytvořit vlastní nadkmenovou organizaci, zvláštní knížectví. V tomto procesu byla rozbita původní rodová organizace, jednotlivé kmeny ovládnuty a podmaněny.

¹ Kosmova kronika česká, Praha 1972, str. 12

² Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 15

³ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 30

⁴ Ševětínský, J., Dějiny lesů v Čechách, Písek 1895, str. 91

Postupně došlo k sjednocení a vytvoření mocenského jádra říše a vznikl první skutečný státní útvar slovanského etnika na našem území - Velká Morava. Po jejím pádu se začal vyvíjet samostatný státní a právní útvar v Čechách pod vedením rodu Přemyslovců.⁵

V nezalesněném prostoru mezi lesy se nerozprostírala jen zemědělská půda, jako je tomu dnes. Při tehdejší malém zalidnění tam byla většinou pustá pastvina, která byla zhusta močálovitá, porostlá travami a křovinami, mezi nimiž se zelenaly větší nebo menší háje. Orná půda byla jen v bezprostředním sousedství vsí a rodových dvorců nebo v okolí hradů. A těch bylo nemnoho. V oblastech lesnatých a horských byly osady pouze kolem obchodních cest a obydlí strážců ustanovených k zajišťování bezpečnosti kupců.⁶

Kolonizace lesní půdy započala u nás příchodem církevních řádů koncem 10. století a vrcholila ve větší míře ve 2. polovině 12. století. V průběhu tohoto období přicházely na naše území církevní řády, a to především řády benediktinů, premonstrátů a cisterciáků, kteří se řídili řádovým pravidlem „Ora et labora“⁷. První kláštery byly zakládány na hradech (řeholnice benediktinky přišly do kláštera sv. Jiří na Pražském hradě asi v roce 967) nebo při hradech (benediktini přišli do kláštera v Břevnově asi v roce 992), ale těm dalším jejich zakladatelé dávali místa mimo tyto oblasti, přiděluje jim rozsáhlé újezdy nezdědky velmi bohaté na lesy či je zakládali často přímo v lesích. Prvním příkladem kláštera založeného v nepřístupné lesní krajině je klášter sázavský, založený v polovině 11. století. Všechny kláštery dostávaly bohaté přiděly půdy, zvláště v odlehlých lesnatých oblastech země, kterou systematicky kolonizovaly. Kláštery nekácely lesy jen pro své vlastní budovy a hospodářství, ale jako majitelé velkých rozloh se lesy snažily zužitkovat i tím, že v nich poměrně značnou vnitřní kolonizací zakládaly poplatné vsi. Lze říci, že klášterní kolonizace byla nejvýznamnější a lesy zasáhla nejcitlivěji⁸. Po kolonizaci klášterní přistoupil ke kolonizaci panovník. Na významu nabyla ve 13. století i německá kolonizace hornická, v jejímž průběhu stoupla spotřeba důlního dříví, vyvinuly se ne hospodárné způsoby uhlířství, jež pracovalo pro tavírny, rozmnožily se pastevní škody, poněvadž kolonisté měli zvláštní existenční výsady⁹.

Rozsáhlé lesní plochy sloužily spíše jako ochrana obyvatel nížin a kotlin, kde se pod vládou knížete začal formovat státní útvar. Panovník spolu se svou družinou začínal budovat systém hradní správy území a snažil se o sjednocení obyvatelstva a zároveň o odstranění kmenového systému a pohanství. Výrazný vzestup počtu obyvatelstva jednak cestou přirozenou, tak i přistěhovalectvím ovlivňoval způsob života a primitivní zemědělství.

⁵ Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 23

⁶ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 15

⁷ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 46

⁸ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 16

⁹ Konšel, J., Stručný nástin tvorby a pěstění lesů v biologickém ponětí, Písek 1931, str. 1

Vládnoucí kníže si přivlastnil vlastnické právo na veškeré lesy, tzv. lesní regál, spočívající v ochraně a výhradním používání lesů panovníkem. Kácení dříví ke stavebním i dalším účelům, ale i pastva dobytka a koní, byly vázány na zvláštní dovolení (buď darováním nebo za poplatek).¹⁰ Ve vlastních lesích začala postupně uplatňovat některé nároky i šlechta, která půdu dostala většinou za službu panovníkovi.¹¹

Lesních ploch byl v období 12. století dostatek. Každému osadníkovi nebo skupinám přicházejícím odjinud kníže případně jiná vrchnost přidělila lesní plochu k vlastnímu užívání. Lesy v té době neměly téměř žádnou cenu. Kdo z nich chtěl získat užitek, musel v nich usadit kolonisty, kteří les postupně káceli a vypalovali, zakládali pole a vesnice. Následně potom přicházel první užitek, sklizeň obilí a chov domácích zvířat. Velké přiděly půdy dostávala i vznikající šlechta, která rovněž hleděla získat z půdy výnosy zemědělských plodin a užitek z pastvy.¹² Kolonizace obyvatelstva vrcholící ve 12. století ve svém důsledku přinesla absolutní přeměnu stávající krajiny a dotvoření hranic českého státu. Usedlíci především přetvářeli lesní plochy na zemědělskou půdu. Za nejrychlejší způsob se považovalo kácení a pálení (žďáření) lesů. Popelom se pohnojila nově získaná zemědělská půda.

Kromě vykácených ploch pro jednotlivé osadníky, dostávala celá obec ještě kus lesa, z něhož si brala potřebné užitkové a palivové dříví, anebo na něm společně pásala skot a vepře. Při tehdejší nadbytku lesní půdy byla její kolonizace jediným možným způsobem jejího zhodnocení a zabezpečení stálého výnosu z ní.¹³

Rovněž v této době, tj. v době, kdy ještě nebylo diferencované vlastnictví lesů, vzniklo všeobecné právo užívání lesů. Lesy patřily převážně panovníkovi a obyvatelstvo volně užívalo jejich užitky. Jednalo se především o sběr lesních plodů, sběr dříví na otop, hrabání steliva, tedy o činnosti, jimiž byly zajišťovány existenční potřeby obyvatel. Část této zvyklosti se přenesla do lesních zákonů již v době jejich vzniku.¹⁴

Pro další rozvoj kolonizačního ruchu ve 13. a 14. století připravilo u nás předpoklady teprve lenní zřízení, podle jehož zásad veškerá neosazená půda, tedy i všechny lesy bez pána, patřila panovníkovi. Ten odměňoval půdou kromě kostelů a klášterů i některé šlechtice za vojenskou pomoc nebo za úřední i jiné služby. Ti pak, stejně jako obdarované církevní instituce, ve snaze zajistit si stálý zdroj pravidelných peněžitých příjmů, dávali lesní půdu podle zvláštní o tom sepsané zákupní smlouvy do vlastnictví kolonistům, kteří jim za to byli

¹⁰ Naopak honitbu si panovník časem vyhrazoval i v lesích tvořících součást darovaného majetku. Janák, J., Hledíková, Z., Dobeš, J., Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost, Praha 2005, str. 62

¹¹ Janák, J., Hledíková, Z., Dobeš, J., Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost, Praha 2005, str. 62

¹² Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 407

¹³ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 46

¹⁴ Tamtéž, str. 60

povinni odvádět peněžitou činži. Provedením tohoto úkonu býval smluvně pověřen tzv. lokátor, jenž z přelidněného vnitrozemí nebo z ciziny přivedl nové usedlíky a na lány rozdělil půdu, určenou k vykloučení a přeměně lesů na pole, louky i pastviny. Osídlenci nevykáceli všechnu vykázanou půdu najednou. Většinou začínali kácet les u potoka, odkud postupovali po svazích směrem ke hřebenům. Dole si postavili obydlí a podle potřeby a možnosti pak další léta rozšiřovali svoje polnosti, louky i pastviny vesměs na úkor přidělené lesní půdy.¹⁵

Období feudální rozdrobenosti, jejímž základním projevem byl rozpad státu na řadu relativně nezávislých panství, která se jen neochotně a váhavě podrobovala ústřední státní moci reprezentované panovníkem, trvalo do roku 1222, kdy došlo k uzavření dohody mezi panovníkem a církví. Tento krok vedl k postupnému překonávání politické rozdrobenosti a od druhé poloviny 14. století je patrná centralizující se monarchie se zárodky stavovství.¹⁶

Český stát se po překonání vnitřních rozporů a ohrožení své existence zásahy zvenčí definitivně upevnil a zesílil. Ve 14. století se stal přední evropskou feudální velmocí a jeho území nadále již nerostlo. Podoba, kterou český stát získal ve 14. století, se v podstatě udržela do konce feudalismu.¹⁷

¹⁵ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 32

¹⁶ Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 17-18

¹⁷ Tamtéž, str. 31

1.2. Význam lovectví pro rozvoj společnosti

Historie lidského rodu je od počátku spojena s lovectvím. Jeho rozvoj či útlum a zejména později i myslivosti vždy závisel na materiálních a společenských proměnách podmínek života vývoje lidstva na naší planetě. Život lidí byl nejdříve závislý na sběru různých plodů a postupně i na dostupnosti lovu drobných živočichů. Vývoj člověka spojený mimo jiné s výrobou primitivních loveckých zbraní a jejich tisíce let trvajícím zlepšováním přinášel vyšší úlovky do té doby rychlejších a silnějších druhů zvěře. Stále častěji se využívali divocí psi živící se zbytky lidské potravy, kteří zdomácněli a začali žít a lovit s člověkem. Vznik a rozvoj pastevectví a pozdější počátky zemědělství (přibližně před 10 až 5 tisíci lety) mělo za důsledek postupné osvobození člověka od závislosti na lovu divoké zvěře a relativní dostatek potravy ovlivnil i volný čas tehdejších obyvatel, jenž byl jimi v průběhu doby využit především k řemeslné a umělecké činnosti.¹⁸

Ráz české krajiny byl velmi příznivý pro zvěř nejen rozlohou lesů, ale především malým zalidněním země. Slovanské obyvatelstvo, které do našich zemí přišlo zhruba v 6. století, se žďáření snažilo získat půdu pro svoje pole a pastviny. Jejich osidlovací činnost však nedosáhla takových rozměrů, aby mohla ohrozit existenci zvěře nebo zvěř z krajiny vytlačit. Zprvu se lovila zvěř zcela libovolně. Jako u veškerého zemědělského obyvatelstva nebyl lov důležitým zdrojem potravy, ale především formou obrany polností a stád. V době příchodu slovanského obyvatelstva byla většina země ještě zalesněná a bohatství zvěře nedotčené.¹⁹

Dříve obratní a silní lovci se obvykle stávali náčelníky kmenů a postupně knížaty či králi celých národů a států. Zpočátku mohl každý příslušník kmene vykonávat lov svobodně na území svého kmene. Postupem času začalo být právo lovu vázáno na pozemkový majetek. Již v době knížecí začala vznikat dlouhá lovecká a myslivecká tradice.

Knížata a později králové si v průběhu času přisvojovali poddané, pozemky i tzv. regální právo lovu.²⁰ Přemyslovská knížata začala přidělovat jednotlivé části českého území jako výsluhy šlechtě. Od 11. století měla majetnější šlechta vlastní dědičné lesy a s nimi spojené omezené právo lovu nízké zvěře. V průběhu času se držba výsluh stala dědičnou a změnila se

¹⁸ Hromas, J. a kolektiv, 80 let myslivecké jednoty, Praha 2003, str. 4

¹⁹ Červený, J. a kolektiv, Encyklopedie myslivosti, Praha 2004, str. 40-41

²⁰ „Panovníku mimo jiné náležely regály (iura regalia), tj. výsadní práva panovníka, která mu přinášela majetkový prospěch. Při jejich správě byl panovník formálně nezávislý, respektive mohl vydávat majestáty a privilegia, nabývat a půjčovat je. Nicméně ochrana těchto práv podléhala kontrole stavů“. Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 36, 57

v léno.²¹ Přesto všechno měl panovník i na těchto pozemcích výlučné právo lovu vysoké zvěře. Pro šlechtu se stal lov oblíbenou zábavou a většinu dne trávil na lovu. Neméně důležitou funkcí lovu bylo také udržování a upevňování bojových schopností v době míru. Pro zemědělské obyvatelstvo se některé druhy zvěře staly nedostupnými a k pronásledování nebezpečných zvířat byli zváni příslušníci vojenské nebo knížecí vrstvy, kteří poskytovali obyvatelstvu zároveň i ochranu vojenskou²².

Panovníci si byli dobře vědomi skutečnosti, že k obraně svých pozemků a zájmů potřebují věrné poddané. Ti nejoddanější z poddaných byli panovníkem odměňováni za svoji službu často pozemky, s nimiž bylo postupně spojováno i dominikální právo lovu. Zájmem těchto majitelů pozemků byl chov co největších počtů zvěře. Lov, který byl v dřívějších dobách běžným způsobem obživy se stal výsadou privilegované vrstvy a všem ostatním byl pod přísným trestem zakázán. Zúžení tohoto práva jen na nejvyšší vrstvu bylo bezpochyby způsobeno také úbytkem lesních ploch v důsledku kolonizace a rozvoje zemědělství. Lovy zvěře včetně sokolnictví se postupně staly významnými společenskými událostmi.²³

Kolonizace lesní půdy přinesla však i jiný, a to lovecky cenný prvek. Pro každou nově zakládanou ves byla vymezena určitá plocha, jež byla dělena v lány. Při tom se stalo, že některý lán zůstal neobsazen nebo že na jiném osadníci ať z toho nebo onoho důvodu celou plochu vymýtili, takže zůstalo z původně souvislé lesní plochy mnoho drobných oddělených lesních parcel uprostřed bezlesého kraje, které se někdy zachovaly až do současnosti a byly základem dnešních drobných lesů nebo remízků. Přispěly znamenitě nejen k členitosti nelesní krajiny, nýbrž se staly ve všech dobách jádrem lovu drobné zvěře, která právě v těchto místech hledala útočiště.²⁴

Správu královských lesů zajišťovali lovčí, hajní i lovci. Průběžné doklady po celé 12. století už dotvrzují u panovnického dvora vznikající funkci lovčího. Tato důležitá hodnost se svou trvalostí už zřejmě změnila ve skutečný, stálý a institucionalizovaný úřad. Nejvyšší lovčí býval nejvýše postaveným lovcem v zemi, po knížeti anebo králi. Nejvyšší lovčí měl dohled nad celkem lesních komplexů, jež se využívaly především pro honitbu a byly rozděleny na menší samostatné lesní úseky jednotlivých hajných.²⁵

²¹ „Léna královská byla od 14. století zapisována do lenních knih, později dvorských desek, vedených při agendě dvorského soudu, příslušného pro spory lenní“. Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 42

²² Červený, J. a kolektiv, Encyklopedie myslivosti, Praha 2003, str. 41

²³ Hromas, J. a kolektiv, 80 let myslivecké jednoty, Praha 2003, str. 4

²⁴ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 24

²⁵ Janák, J., Hledíková, Z., Dobeš, J., Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, Praha 2005, str. 35

Poprvé se s touto funkcí setkáváme v osmdesátých letech 12. století. Titul nejvyššího lovčího nebyl ustálen a často měnil své znění. Lze ho najít též v podobě knížecí lovčí, nejvyšší lesní, dokonce i zemský hajný. Název nejvyšší lovčí převládá a v této podobě se udržel až do 19. století. Nejvyšší lovčí patřil mezi přední úředníky v zemi a jeho působnost byla obsáhlá. Měl pod správou lesy a těch bylo mnoho, neboť všechna neobsazená půda patřila panovníkovi. Prakticky se asi jeho působnost omezila na panovnické revíry, které byly více či méně všechny poblíž Prahy. Hlavním úkolem bylo připravit včas panovnické lovy a dohlížet na dodávky zvěřiny. Do jeho kompetence patřilo též vybírání dávek a poplatků. Vystupoval jako svědek u soudu a byl nadřízeným všem nižším služebníků v župě, jako hajným, lovcům, psářům (dohlíželi na lovecké psy), holotě (opatrovala a krmila lovecké psy), výjcům (napodobovali svým hlasem vytí vlků při jejich chytání), bobrovníkům (hlídali, chovali a lovili bobry) a sokolníkům (cvičili sokoly pro lov ptactva). Jeho odměna se skládala ze skromného platu a naturálií (ovsa, kuřat, vajec atd.). Nejvyššímu lovčímu bývali v dobách hradskeho-župního zřízení podřízeni župní lovčí. Po zániku župního zřízení se změnila i organizace loveckého personálu.²⁶

Náplň činnosti lesního personálu se postupně rozrůstala od pouhého lovu lesní zvěře k péči o její ochranu a chov. Od 15. století se v této souvislosti začíná používat pojem myslivost²⁷.

²⁶ Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 404 a též Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů a lesnictví, Písek 1913, str. 666-675 a str. 676-681

²⁷ Hromas, J. a kolektiv, 80 let myslivecké jednoty, Praha 2003, str. 4

2. Lesní správa – právní úprava užívání lesů ve 14. – 17. století

2.1. Hospodářský růst země a stav českých lesů

Královské lesy byly počátkem 14. století na řadě míst přeměny na zemědělskou půdu poničeny sekáním, pálením, pastvou dobytka. Zhoršení stavu lesů v Čechách přispívala rostoucí spotřeba dřevěného uhlí, které se používalo jako energetický zdroj v železných hutích a jiných místech, kde se tavilo železo, těžilo stříbro a ruda (sulfidická, galenitová, atd). Takovým místem např. byla na počátku 12. století Českomoravská vrchovina (Jihlavsko, Havlíčkovobrodsko, Pelhřimovsko), kde byla odkryta bohatá ložiska rudné žíly. Tato lokalita se stala úrodným polem pro časný vývoj právních horních obyčejů, na nichž spočívalo pozdější zákonodárství.²⁸ V Kutné Hoře byla bohatá stříbrná ložiska odkryta ve 13. století. V roce 1300 byla otevřena mincovna a v ní zahájena ražba mincí trvajících zde s několika krátkými přestávkami celých 427 let. Za vlády Václava IV. byla kutnohorská těžba stříbra, zejména pak ražba pražského groše, na svém vrcholu a měla bezprostřední vliv na ekonomický i politický rozvoj českého státu.²⁹ Okolní lesní plochy však již byly v důsledku této soustavné činnosti zcela vymýceny, a tak se muselo dříví dovážet z okolí Labe i vzdálených Krkonoš.

Na stavu českých lesů se též nepříznivě odrazil rozkvět sklářství ve 14. století na Šumavě. Stejně jako spotřeba dřevěného uhlí, tak i sklářství devastovalo české lesy. Každý sklář mohl libovolně porážet staré stromy, pálit je na popel (na vykázaném místě a v určitý čas) a vyrábět potaš (uhličitan draselný z dřevěného popela), dehet, smolu a později též dřevěné uhlí. Hojnost křemene a bohatství dřeva daly podnět k výrobě skla. Výrobou skla se v té době bezcenné lesy podařilo alespoň tímto způsobem zpeněžit. Za nejstarší sklárnu v Čechách lze dle dochovaných pramenů ze 13. a 14. století považovat skelnou huť ve Vimperku. Zatímco ve 14. století bylo v Čechách sotva 4 - 6 skláren, v 15. století již 6 - 8 skláren a v 16. století dokonce 34 skláren.³⁰ Z toho lze vyvozovat závěr, že rozvoj sklářství nastal zejména po třicetileté válce. Výroba skla vedla k rozsáhlým holosečím. Podle historických pramenů za desetiletý provoz jedna sklářská huť zcela zdevastovala 1250 ha lesních porostů.³¹

Zatímco České království hospodářsky i mocensky vzkvétalo, stav lesních ploch se katastrofálně zhoršoval. Nešetřnost v nakládání s lesem byla zcela běžná, po vykáčení lesních ploch se otázkou následného zalesňování již nikdo nezabýval. Nelze pochybovat o tom, že

²⁸ Jánošíková, P., O předmětu, metodologii, pramenech a současném stavu problematiky horního práva, Pocta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám, ed. Knoll, V., Plzeň 2008, str. 143

²⁹ Petrůň, Z., Mince ražené ve Vlašském dvoře, Euromint, 2002

³⁰ Ševětínský, J., Dějiny lesů v Čechách, Písek 1895, str. 87

³¹ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 47

dřevorubci, kteří káceli dříví pro potřeby dolů a hutí, nikterak nešetřili ani lesy ani dříví, zvláště když tehdy neexistovala organizace lesní správy a nebylo žádného dohledacího orgánu, který by pečoval o řádné provádění těžby a staral se o včasnou obnovu lesů. Spotřeba palivového dříví pro potřeby dolů, hutí a hamrů a pro jejich zásobování stoupala úměrně s rozvojem těchto podniků a s počtem jejich zaměstnanců. Díky tomu je zřejmé, proč doly a hutě měly takový vliv na úbytek lesů, jejichž původní rozsah i charakter se významně změnil právě následkem neexistující péče o obnovu porostů.³² Pastvou dobytka, částečným mýcením

a zmenšováním se změnilo typové složení lesa, zejména jeho hustota a skladba. Pasení různých druhů dobytka poškozovalo les, od ještě únosné pastvy vepřů, přes pastvu hovězího dobytka a ovcí, po pastvu koní a na konec k extrémně škodící pastvě koz. Uhlíři, skláři a popeláři při výkonu své práce ničili les stejně, když do souvislých porostů lesa vytvářeli značné mezery, které však nikdy znovu nezalesnili.

Takto nešetřně bylo zacházeno s lesem, jelikož v dřívějších dobách neměl žádnou či velmi nepatrnou cenu. Z lesa si bral každý dle libosti vše co potřeboval. Prostý lid vykonával v lesích rozličné činnosti. Brtníci, včelaři či medaři včely chovali v brtích, ve vydloubaných dutinách stromů nebo stavěli úly přímo v lesích. Brtníci sháněli med, který medníci vařili. Brtníci byli podřízeni svým úřadům a soudům, krom toho si volili svého přednostu zvaného lamfojta. Brtnictví bylo jedno z nejstarších a nejoblíbenějších zaměstnání.³³ Význam včelařství v rámci lesního hospodářství jsme schopni docenit až dnes. Nejenže výnos ze včelařství překračoval na některých místech ostatní výnosy z lesa, ale včelařství mělo rovněž vliv na složení lesů, především podporou dřevin jako je lípa, jíva, osika, líska, krušina a aby bylo možno zlepšit chov včel, byl les soustavně prosvětlován a tedy upuštěno od jeho pěstování.³⁴

Pást dobytek v lesích bylo velmi rozšířeným obyčejem. Patevectví bylo svobodné a volné, posléze se začalo různými instrukcemi omezovat. Pastviny se vykazovaly a vyměřovaly, nedovolená pastva se pokutovala.

Travařství čili trhání trávy, jako obtížnější a méně efektivní způsob jejího získávání, bylo dovoleno, avšak žetí i sekání trávy naopak zapovězeno. Za jedno z nejstarších odvětví dřevařského průmyslu je považováno dehtařství a smolařství. Získávání smůly se provádělo buď natrháváním nebo strouháním jehličnatých stromů. Dehtář neboli kolomazník byl člověk

³² Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 34

³³ Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů a lesnictví, Písek 1913, str. 754-756

³⁴ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 47

vyrábějící kolomaz. Především v horách se dříví pálilo na popel a dobývalo se z něho vyluhováním draslo.³⁵

Pálení dřevěného uhlí v lesích vykonávali uhlíři. Zprvu se uhlířům prodávaly celé lesy, ale s jejich úbytkem už museli pálit uhlí jen na vykázaném místě v nových sečích. Další činností bylo dřevnictví. Pod pojmem dřevnictví si lze představit činnosti jako kácení, výrobu, měření a prodej dřeva. Dále je známé struhařství nebo také prknařství a šindelářství.³⁶

Neméně důležitý byl vývoz či doprava vyrobeného dříví. Doprava se uskutečňovala po zemi (po nápravě) nebo po vodě (dříví dlouhé po vorech tzv. voroplavba a dříví palivové volně tzv. dřevoplavba, je známá na Vltavě již od roku 1130).³⁷

Na počátku 15. století došlo k dalšímu novému kácení převážně šlechtických lesů, zejména v oblastech luhů. Tyto plochy se změnily na louky a pastviny, kterých se používalo stále častěji k rozmáhající se pastvě. Vrchnostem, vlastním odlesněnou půdu, přicházela její přeměna v pole a louky velmi vhod, neboť její dědiční nájemci byli povinni platit z ní činžovní poplatky a naturální dávky, popřípadě i později konat různé robotní povinnosti. A tak jak rozkvět hornictví, tak i neustálé osidlování i dosidlování různých krajín mělo za následek další zmenšování i rozrušování původně souvislých lesních komplexů.³⁸

Jedním z nejstarších způsobů těžby byla seč toulavá, která se rozšířila následkem přírůstku obyvatelstva a která se začala rozšiřovat z rovin do hor, kde nejvíce rostly jehličnany. Ve své podstatě znamenala, že každý si bral v lese dle své potřeby a uvážení dřevo bez jakýchkoli pravidel, toulavě vybíral obvykle silnější, nejstarší a churavé stromy. Toulavá seč postupovala od století ke století a vždy hlouběji do vnitrozemí. V Čechách byla toulavá seč provozována do konce 15. století, ale i déle, např. v píseckých lesích se poráželo toulavou sečí až do roku 1810. Pastva dobytka zároveň zničila bohaté podrosty rozmanitých druhů dřevin, převážně listnatých, tak že v lese zbyl jen dospělý nadrost. Přítrž hospodářskému těžení učinilo až pasečení čili holoseče, kde menší nebo větší oddíly lesů byly nadobro vymýceny a začaly vznikat nové osady jako např. Mýto, Holice, Lysá, Seč, Osek, Pařez, Klatovy, Kladno, Dřevníky atd. V Čechách spadá tato etapa holosečí do konce 15. století. Pasečné představuje třetí způsob těžby v českých lesích, přičemž se tato metoda vyvinula z obou výše uvedených způsobů, tj. seče toulavé a holoseče. Pasečného se užívalo až do konce 19. století v pohraničních lesích a na příkrých stráních a v selských lesích.³⁹

³⁵ Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů a lesnictví, Písek 1913, str. 768-781

³⁶ Tamtéž, str. 811-815

³⁷ Tamtéž, str. 816

³⁸ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 34-35

³⁹ Ševětínský, J., Dějiny lesů v Čechách, Písek 1895, str. 94, str. 100-101

Ještě více poškodilo lesy střídavé zemědělství. Při tomto způsobu se jednalo o přesné střídání těžby dřeva s přechodným pěstováním obilí a lesní pastvy. Z tohoto regulovaného zemědělského a lesnického hospodářství se vyvinul výmladkový (nízký) les, od 17. století silně orientovaný na získávání kůry a paliva. Kůra byla využívána k výrobě třísla. Výmladkové hospodářství dosáhlo značného hospodářského významu a udrželo se až do 20. století.⁴⁰

Stav českých lesů rovněž ovlivnil rozvoj stavebního ruchu, který si vyžádal značné množství cihel, k jejichž výrobě spotřebovaly cihelny spoustu palivového dříví, podobě jako měšťanské i panské pivovary a sladovny. Také pro chmelnice, zahrady i pro vinohrady bylo zapotřebí mnoho tyček. K velké vlastní spotřebě domácí přistupovala ještě značná poptávka po dříví ze Saska.⁴¹

Snahy ocenit význam lesů z hlediska produkce dříví měli mnozí hospodáři té doby. Význam a funkce lesů v 16. a 17. století nelze posuzovat jen podle podílu výnosu z lesního hospodářství na celkovém výnosu panství, protože je nutné přihlédnout i k dalším požadavkům, jež byly na lesy kladeny. Kromě produkce dříví na prodej bylo totiž žádáno i velké množství dříví pro vlastní režii, a to nejen k potřebám zámků a dvorů, nýbrž i k potřebám velkostatkářského průmyslu (pivovarů, pil, hutí, dolů atd.). Mimo to byly lesní porosty rezervou dříví pro případ požárů, kterým tehdy dřevěné stavby padaly za oběť, a to běžně v průběhu roku i celé vsi či města. Hromadné požáry byly tehdy velmi časté. Byly také jedním z důvodů, pro něž tak přísně ve svých instrukcích vrchnosti chránily poddanské lesy ať soukromé, obecní, zádušní nebo farní. Když vyhořela část nebo celá poddanská obec, bylo pro tehdejší velkostatky výhodnější uhradit potřebu dříví z těchto lesů, než je dávat nebo prodávat z vlastních lesů velkostatků.

Lesy byly také zdrojem rozsáhlé pastvy, jež je však pustošila. Pastva v lesích dávala též značné množství píce. Chovu zvěře se podřizovalo hospodaření v lesích. Porovnáme-li jakých škod v lesích se dopustila pastva, doly, hutě, sklárny apod., lze říci, že chov zvěře a značné ohledy brané na myslivost lesy celkově ochránilo.

Příkladem je období, kdy se v bučinách a doubravách rozmohla pastva především prasat. Tyto zásahy jednak rozčlenily souvislé lesní komplexy a ruchem vytlačily velkou zvěř. To byl jeden z důvodů pro zřizování početných obor, jejichž rozkvětu napomohlo také zavádění nové, z ciziny dovezené zvěře (např. daňků).⁴²

⁴⁰ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 47

⁴¹ Nožička, J., Proměny lesů a vývoj lesního hospodaření v Krušnohoří do r. 1848, Praha 1962, str. 11-12

⁴² Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 50

V době předbělohorské se lesy obnovovaly jen velice zřídka. A tak by byl schopen pasoucí se dobytek mladé nárosty úplně zničit, kdyby nebyly chráněny právě jako kryt pro zvěř. Snaha, aby se lesní paseky opět zalesnily přirozenou cestou, ať z kořenových odnožů nebo semene, a poskytly tak nový útulek zvěři, vedla již tehdy k jejich ohrazování. První známý návrh v tomto směru pochází od arciknížete Ferdinanda z roku 1565, ten doporučoval, aby byly nové mýtiny v lesích obehnány plotem a tím zajištěn vzrůst porostu, který jinak trpěl od zvěře a dobytka.⁴³

Započatý příznivý rozvoj hospodaření v lesích na dlouhou dobu přerušila třicetiletá válka a její důsledky. Na druhé straně třicetiletá válka znamenala pro lesy odpočinek stejně jako za husitských válek. Výrazně klesl počet obyvatel a také značný počet odcházejících emigrantů snížil zalidněnost země. Mnoho rolnických usedlostí ztratilo za války hospodáře a zůstalo opuštěno. Lesem zarůstala neobdělávaná pole i nesklízené louky a nepoužívané pastviny. Značná část dříve odlesněných ploch zarostla lesy. V zemi rovněž ustala veškerá průmyslová a manufakturní výroba. Lesy tedy dostaly příležitost si odpočinout a znovu se vzpamatovat.⁴⁴

Avšak hranice mezi lesem a zemědělskou půdou se znovu musely vymezit. Naše země nezůstala ušetřena okupace ani po vestfálském míru, neboť švédské posádky odešly z Čech až po podepsání norimberské smlouvy roku 1649. Těžké rány, které třicetiletá válka i morové nemoci zasadily naší zemi se jen pomalu zacelovaly. Mnozí obyvatelé přišli o hospodářství či živnosti, ale i pracovní příležitosti, a tak si museli hledat obživu v lesní práci.⁴⁵

⁴³ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 106

⁴⁴ Oliva, J., Stát a vlastník lesa, Praha 2006, str. 20

⁴⁵ Přehled dějin Československa I/2, 1526 až 1848, Praha 1982, str. 220 a násl.

2.2. Správa lesů – úřednictvo a pomocný personál

13. století znamenalo rozklad bývalého hradského zřízení a nástup takzvaného krajského. Do husitských válek se v Čechách vytvořilo 12 krajů.⁴⁶

Po celé 14. století až do husitství trvá snaha panovníků o překonávání feudální rozdrobenosti a vytvoření ze zbytku přímých možností vládních pevné a spolehlivé mocenské zázemí, jež by mohlo být protiváhou šlechtického vlivu svou hospodářskou stabilitou nebo vojenskou silou či svým mocensko-politickým vlivem, případně vším dohromady. Kolem poloviny 14. století byl přímý králův pozemkový majetek zemědělského charakteru organizován v tzv. vilikacích, hospodářských obvodech pod správou vilika nebo purkrabího hradu. Jde o systém navazující na starší dobu, který se svým místním omezením a roztržštěním příliš nelišil od správy šlechtického panství. Za lesní, tj. honební obvody odpovídali jednotliví hajní, lovci. Šlo o zcela decentralizovanou správu bez mocenského významu, jež také neopatřovala hlavní příjem královské státní pokladny a která spíše teoretický než podle praktického výkonu měla v čele dvorského úředníka, nejvyššího lovčího. Obě oblasti, zemědělská i lesní, mohly být soustředěny kolem některého královského hradu, pak byl purkrabí příslušného hradu postaven nad jednotlivé správce.⁴⁷

Lesy, především královské, byly spravovány a ochraňovány zvláštní kategorií lesních zaměstnanců. Funkce úředníků ve 14. a 15. století lze vyložit takto. Nejvyšší lovčí⁴⁸ neboli královský lesní stál nade všemi úředníky a sám byl úředníkem nejvyšším. Jeden nejvyšší lovčí působil vždy v Čechách a druhý na Moravě. Vedl správu lesů, řídil lovy a staral se o prodej dříví.⁴⁹

Po rozpadu župního (hradského) zřízení se na místo župních lovčí objevují od 14. století lovčí, kteří jsou ustanoveni pro určitý obvod královských lesů, např. pro Křivoklátsko, Kamýčko nebo Dobříšsko. Lovčí neboli lesní působil jak v královských lesích, tak i u šlechtických majitelů lesů, kde měl přidělen lovčí úřad a staral se o les a s ním spojený lov a hájení zvěře. Dohlížel na lesy, ve kterých měl přezkat lovecký pých a jejich poškozování. Titul „lovčí“ neznamenal pouze určitou hodnost, ale spíše označoval profesi, druh povolání.

⁴⁶ „V čele krajské správy stáli úředníci, nazývaní poprávci. Byli jmenováni panovníkem, aby plnili úkoly soudců a zároveň výkonných policejních úředníků, tedy aby vykonávali spravedlnost, činili po-právu. Mezi jejich úkoly patřilo i stíhání zločinců, zajišťování bezpečnosti na cestách, ochrana mince či dozor nad dodržováním měř a vah na trzích“. Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 38-39

⁴⁷ Janák, J., Hledíková, Z., Dobeš, J., Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, Praha 2005, str. 57

⁴⁸ O postavení nejvyššího lovčího v kapitole 1.2, str. 6-7 této práce

⁴⁹ Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 404 a též Chadt, (Ševětínský), J. E., Lesníci a lovečtí úředníci a služebníci v různých dobách v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Písek 1917, str. 5-34

Hodnost se vyjadřovala místem, kde jmenovaný působil. Lovčí byl představený všech lesních služebníků v obvodu, jako hajným a ostatním. Mezi povinnosti hajných patřilo zejména hlídání lesů i potoků a štěpnic. Byli strážci jednotlivých lesů tzv. hájemství, respektive lesních okrsků, ve kterých měli v užívání dědiny. Třeba královské křivoklátské lesy se dělily na několik hájemství neboli úřadů, totiž Bezděkovský, Chýňavský, Hudlický, Roztocký, Bukovský, Luženský, Vašírovský. Profese hajného je velice stará, např. na Moravě je doložena již z roku 1031. Hodnost hajného prokázala nejdelší životaschopnost ze všech uvedených lesních úředníků, trvala od 11. století až do 2. poloviny 20. století. Nelze zapomenout ani na další lovecké zřízení: sokolníky, hlídače obor, hlídače bažantů, pojezdné či měřiče lesů.⁵⁰

Utuzení poddanství a současně ekonomické změny v provozu zemědělských podniků druhé poloviny 15. a 16. století si vynutily kvantitativní a kvalitativní rozšíření úředního aparátu velkostatku. Namísto jediného purkrabího se na jednotlivých panstvích vytvářel správní systém ve stejném základním složení. Zvláštní místo zaujímal lesní hospodářství, podléhající jako celek hejtmanovi. Lesy sloužily totiž především honitbě a pastvě dobytka, vlastní lesní hospodářství začíná až v 17. století, tehdy se také správa lesů vyděluje pod pravomoc zvláštního lesního pojezdného.⁵¹

Jak zmíněno výše, v počátcích lesního hospodářství se začínají vytvářet specializované lesní složky, lesní správa a administrativa. Personál s obdobnými kompetencemi se do té doby zabýval jen lovem. Lesmistři, jmenováni od 16. století pro příslušná panství, obdrželi pro svou službu písemné instrukce s rozpisem jejich povinností. Jedna z prvních instrukcí v českých zemích z roku 1555 byla určena nejvyššímu lovčímu, který se staral aby Kutná Hora měla dostatek dříví.

Od 16. století se i v chovu zvěře začala prosazovat centralizace. Pro komorní statky byly vydávány lovecké instrukce. První z nich vydal Maxmilián Habsburský nejvyššímu lovčímu v království českém Děřichu Schwendimu v roce 1568.⁵²

Následovaly další instrukce, např. z roku 1599 instrukce daná králem a císařem Rudolfem II. nejvyššímu lovčímu Janu z Vřesovic⁵³, jak by se měl chovat při správě svého úřadu jako správce nejvyššího jeřmistrovství v království Českém. Tato instrukce je velice obsáhlá, čítá 86 odstavců a je v ní pamatováno podle tehdejšího dobového názoru na vše, co bylo pro

⁵⁰ Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 404 a též Chadt, (Ševětínský), J. E., Lesníci a lovečtí úředníci a služebníci v různých dobách v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Písek 1917, str. 5-34

⁵¹ Janák, J., Hledíková, Z., Dobeš, J., Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, Praha 2005, str. 232-233

⁵² Červený, J. a kolektiv, Encyklopedie myslivosti, Praha 2003, str. 43

⁵³ Andreska, J. Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 407-416

dobrý provoz myslivosti potřebné. Instrukce neplatila pouze pro nejvyššího lovčího, on se stal jejím vykonavatelem a musel zajistit, aby vešla ve známost mezi všechny lovčí, myslivce a polesné do posledního hajného. Instrukce panovníka se záhy stala vzorem pro šlechtické velkostatky, které rovněž vydaly podobné předpisy o myslivosti a tak silně ovlivnila myslivecké myšlení i konání na celé generace dopředu, v určitých směrech až po naši dobu. Instrukce Rudolfa II. pamatovala v mnoha směrech na venkovský lid. Stanovila například, jak mají poddaní chodit na lovecké roboty ihned a bez odporu, jak nesmějí sbírat žaludy a bukvice, někdy dokonce ani houby, a jak mají být trestáni vězením za přestupky proti loveckému řádu. Poddaní měli trvale přidělené různé lovecké roboty, které museli pro vrchnost vykonávat zdarma. Jednalo se zejména o nadhánění zvěře, pomoc při chytání zvěře do tenat, jejich stavění či rozebírání nebo dodávání potahů k vezení tenat.

Ve starší době, za vlády Přemyslovců, poddaní poskytovali příbytky a potravu knížecí či královské lovecké družině, což zahrnovalo i koně a psy. Poměrně dlouho, asi do 19. století, se zachovala místy povinnost poddaných pečovat o panské lovecké psy.⁵⁴ Instrukce všeobecně omezovaly lov na královských statcích. Například divoké husy se mohly chytat do sítí, ale nesměly se střílet. Jakékoli pronásledování nebo poškozování zvěře bylo zakázáno, omezeno bylo i mýcení a pálení dřeva a také plašení zvěře. Byly již stanoveny termíny pro těžbu dřeva, a to od 1. listopadu do posledního února, a do konce března musely být mýtiny vyklizeny. Zároveň byla zakázána pastva dobytka, koní a zvláště koz v lesích, což se dříve všude trpělo. Poddaným se mohly vykázat jenom takové porosty, kde by pastva neškodila zvěři a lesu.⁵⁵

Změna hospodářských a politických poměrů v 16. a 17. století se dotkla také úřednického aparátu. Velké soubory lesů zeměpanských a královských přecházely více a více do majetku soukromníků, šlechta stále důrazněji omezovala královskou moc.

Hospodářství podléhalo dozoru hejtmana, ale správu řídili různí úředníci ustanovení ve větším či menším počtu dle velikosti panského statku. V čele správy, hlavně lovu, byl lovmistr, jemuž byli podřízeni myslivci (dříve nazýváni lovčí) spolu s hajnými a ostatními zřízenci (sokolníky, bažantníky, bobrovníky, výjci, psáry, holotou). Na některých panstvích stáli nad myslivci zvláštní úředníci, zvaní polesní. Oborníci bývali postaveni na roveň polesného a měli pro oboru několik hajných. Dbali na chov a bezpečí zvěře, na zavírání oborních vrat, na opravy plotů, nesměli dopustit, aby se do obory dostali vlci a toulaví psi.⁵⁶

Působnost myslivců se nevztahovala výhradně jen na les, ale též na rybníky, potoky, louky atd. Myslivosti se musel začátečník vyučit. Mladík, který chtěl jít do učení k myslivci,

⁵⁴ Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 407-416

⁵⁵ Červený, J. a kolektiv, Encyklopedie myslivosti, Praha 2003, str. 45

⁵⁶ Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 404-405

potřeboval souhlas vrchnosti. Ve věku 16 - 17 let vstoupil s nepatrným vzděláním do učení nejprve jako psovod, hlídal a ošetřoval jemu svěřené psy. Dále se musel naučit troubení na lovecký roh, rozeznávání a posuzování stop, používání střelné zbraně, stavění plachet, sítí, líčení želez a tluček. Také znalosti zvěře samé, rušení zvěře, myslivecké mluvě a tenkrát oblíbeným průpovídkám mysliveckým. K tomu všemu nebyla dostupná žádná literatura, ta se objevuje až koncem 16. století, nicméně i později bývala kniha vzácností určenou jen pro zámeckou, nebo klášterní knihovnu. Po učení, které bylo podle schopností učně kratší nebo delší, byl povýšen z psovoda na mysliveckého mládence. Po dvou až třech letech dostal povolení sám řídit hon na jelena. Pokud ostatní myslivci neměli žádných námitek, obdržel vysvědčení o tom, že se vyučil myslivosti a k tomu mu byly slavnostně předány lovecký tesák a trubka, což se rovnalo přijetí mezi členy mysliveckého stavu. Aby myslivecký mládenec nabyl ještě další vědomosti o loveckých zvycích užívaných jinde, šel na zkušenou, na vandr, obyčejně do Rakouska, Uher nebo jinam. Po návratu byl obvykle ustanoven myslivcem a měl právo nosit zbraň a mysliveckou uniformu zelené nebo šedé barvy. Tento systém se udržel až do poloviny 19. století.⁵⁷

Způsob života myslivců ve službách panovníků a šlechty znamenal většinou odloučení od ostatních obyvatel venkova a města zvláště. Jejich postavení nebylo často existenčně jisté, a proto se nezdálo, že za nepatrnou chybu při práci musel myslivec odejít ze služby. Myslivci se proto snažili založit cech pro myslivecké řemeslo, ale lokální roztržitost myslivců často desítky kilometrů působila, že komunikace mezi nimi značně vážla. Od mysliveckého cechu očekávali jednostrannou obranu proti pánům, obhájení důstojnějšího postavení a lepší zajištění v případě úrazu, nemoci a odchodu na zasloužený odpočinek.

První dochované listiny o snaze vytvořit myslivecký cech jsou z hlubockého panství. Zdejší myslivci si podali v roce 1692 žádost ke knížeti Schwarzenberkovi, aby jim povolil založit Bratrstvo hlubockých myslivců. Kníže žádost schválil a poskytl jim půjčku 50 zlatých, aby si mohli pořídit prapor a uhradit další nejnnutnější výdaje. Činnost Bratrstva se zaměřila na společné cvičné střelby, účast při pořádání církevních slavností, vyplácení podpory dětem myslivců pocházejících z chudých poměrů, financování pohřbů členů Bratrstva atd. Na základě knížecího souhlasu získalo Bratrstvo v roce 1699 stanovy. V roce 1726 bylo centrum spolku přeneseno z Hluboké nad Vltavou do Českého Krumlova, odkud se po sto letech znovu vrátilo na Hlubokou. Pokladna Bratrstva plnila své poslání a vztah mezi knížetem a myslivci byl velmi dobrý.⁵⁸

⁵⁷ Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů a lesnictví, Písek 1913, str. 701-715 a dále Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 163 a násl.

⁵⁸ Vach, M. a kolektiv, Myslivost, Praha 1999, str. 10

Původní záměr se myslivcům naplnil. Ve spolku našli realizaci svých představ i ochranu sociálních jistot. Po celých 250 let se činnost pokladny Bratrstva osvědčila. Zanikla až roku 1942 pod nátlakem německých okupantů.

Dalším výsledkem snahy o sdružení lovců, tentokrát z řad šlechty, byl řád sv. Huberta, který založil v Čechách F. A. hrabě Špork na svém panství v Lysé nad Labem v roce 1695. Jako velmistr vedl řádovou knihu, do které zapisoval nově přijímané uchazeče, kteří museli být šlechtického původu a museli mít v oblibě lov. Mezi významné osobnosti zapsané do řádu patřil panovník Karel VI., F. J. hrabě Černín a další. Smrtí hraběte Šporka v roce 1738 řád postupně zanikal. Byl však obnoven v roce 1989 a nyní sídlí v Kuksu.⁵⁹

⁵⁹ Vach, M. a kolektiv, Myslivost, Praha 1999, str. 10

2.3. Počátky právní regulace ochrany lesa

Zájem vlastníků lesů - privilegovaných členů tehdejší společnosti – o jejich ochranu se projevil v právních předpisech. Ochranu lesa ve svém znění upravovala sněmovní usnesení, lesní řády a další právní předpisy.

K nejstarším patří Zákon sudnyj ljudem (Soudní zákon pro laiky) z 2. poloviny 9. století. Ačkoliv se označuje spíše za starobulharskou památku, někteří historikové obhajují její velkomoravský původ a uvádějí, že dílo sestavili na žádost moravského knížete Rostislava a jeho velmožů Cyril a Metoděj. Článek 14 zákona je věnován ochraně lesů: „*Kdo podpaluje cizí les nebo kácí z něho stromy, jest povinen dvojnásobkem.*“⁶⁰ Trestem se zde nejspíše míní peněžitá pokuta ve výši dvojnásobku hodnoty pokácených či spálených stromů.

Statuta Konráda Oty ze 13. století zakázala krádeže v lesích, stanovila tresty a celkově ovlivnila vývoj domácího lenního práva. Připomeňme jejich článek 28 vztahující se k ochraně lesů: „*Mimo to nikdo z těch, kdož hlídají les, nemá nikoho obírat na cestě nebo na tržišti, než ať jej obere tenkrát, když jej najde, jak seká strom; k tomu soudce ať nikdy nenalézá (pokutu) 300 denárů, nýbrž na 60.*“⁶¹ Hajný mohl zabavit cizí dříví pouze v případě, že dopadl dotyčného škůdce přímo na místě při porážení stromů. Jestliže hajný čin oznámil, soudce uložil škůdci pokutu ve výši 60 denárů.

Na konci 13 století náležely všechny lesy v Čechách a na Moravě individuálně určitým majitelům, nejrozsáhlejší území patřilo panovníkovi. Lesy se kategorizovaly na královské, církevní a panské (šlechty), nově na lesy měst, obcí a selské – ve společném užívání vlastníků selských usedlostí té, které obce tzv. rustikalistů. Nemalý vliv a dá se říci i blahodárný, měly na lesy četné kláštery, jež byly majiteli rozsáhlých lesů a staraly se nejen o jejich pěstování, ale i o jejich rozmnožování. Lesy klášterů, respektive církevní lesy byly zejména v 16. století všeobecně šetřeny, a to z náboženské úcty i ze strachu před církevní klatbou.⁶²

Nejstarší ustanovení o ochraně lesů proti jejich devastaci a krádeži dřeva, spolu s vyhlášenými tresty, obsahují městská práva ve výrazně odlesněných oblastech, jako např. městské právo brněnské a jihlavské z roku 1249⁶³ a další.⁶⁴

⁶⁰ Adamová, K., Soukup, L., Prameny k dějinám práva v českých zemích, Plzeň 2004, str. 11

⁶¹ Ve Statutech Konráda Oty se projevuje snaha o posílení ústřední panovnické moci, zvláště soudní a správní a současně se jimi uznávají práva šlechty (účast na vládě), kterých dosáhla za vlády předcházejících panovníků. Statuta stanovila mimo jiné, že držba výsluh se stává dědičnou a přinesla tak význačný zlom ve vývoji domácího lenního práva. Značně se tím posílilo majetkové postavení šlechty. Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 81, srovnej také Adamová, K., Soukup, L., Prameny k dějinám práva v českých zemích, Plzeň 2004, str. 32, 36

⁶² Ševětínský, J., Dějiny lesů v Čechách, Písek 1895, str. 97, str. 124-125

⁶³ Jihlavské horní právo představující soubor právních zásad připojených k tzv. zakládací listině Jihlavy z roku 1249. Od poslední čtvrtiny 13. století se tato ustanovení stala východiskem jihlavských horních sentencí

Les se stal významným prvkem v životě obyvatel a často prostředkem samotné obživy. Tato skutečnost vedla k nezbytnosti přesného vymezení hranic majetků, stanovení výměry jednotlivých lesních ploch, druhů a kvality lesů. Všechny tyto údaje byly zaznamenány v Rožmberském urbáři z roku 1379.⁶⁵ V Knize Rožmberské je uveden delikt pokácení lesa.⁶⁶ Článek 158 stanoví: „Z lesa porubáni jeden póhon; jako z plena; právo voda.“⁶⁷ Za pokácení lesa byl škůdce pohnán k soudu za majetkový delikt a uložen mu byl trest ordálem vody.

První razantní krok k ochraně lesů se snažil udělat Karel IV. Lucemburský. Ochrana lesů se stala jednou z částí jeho rozsáhlého návrhu zemského zákoníku.⁶⁸ Devět článků (49-57) obsahuje nařízení k ochraně královských lesů a k jejich správě. Panovníkovi nešlo jen o hájení lesů před krádeží stromů a jejich poškozováním, za něž hrozil drastickými tresty, ale v textu příslušných odstavců je již zřejmá snaha o zachování lesů pro ně samotné. „Obdivuhodný vzhled a krása královských lesů musí zůstat trvale zachovány, proto v nich nikdo nesmí kácet stromy, leda by to byly stromy zetlelé nebo vyvrácené větrem“. Třebaže důvod těchto ustanovení byl ryze praktický, neboť směřoval opět k revindikaci královského majetku zabraného šlechtou, která si, zvláště po vymření Přemyslovců, v královských lesích stavěla své hrady, jsou tyto kapitoly Karlova zákoníku zároveň prvními ustanoveními o ochraně přírody v českých zemích.⁶⁹

Panovníkovi se nepodařilo návrh Kodexu prosadit jako zákon a ochrana lesů zůstala pouze ve stádiu zákonodárského projektu. Reakce stavovské obce na Karlův „zákoník“ nekorespondovala ani s panovníkovou spíše již renesanční snahou o zachování komplexu českých lesů jako estetické hodnoty.⁷⁰

platných pro všechny země českého království. Na základě jihlavského horního práva byli bánští podnikatelé oprávněni brát si volně z okolních lesů potřebné dříví a vrchnost, na jejímž pozemku se dolovalo, obdržela za to 32. díl výtěžku z dolů. Toto oprávnění k volnému používání okolních lesů způsobilo značné škody nejen lesnímu hospodářství ale i dolům. Malá československá encyklopedie, svazek III, Praha 1986, str. 206 a dále Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 71

⁶⁴ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 69

⁶⁵ Urbář je úřední kniha patrimoniální správy, která obsahovala soupisy poddanských peněžních a naturálních dávek a robotních povinností. Rozlišuje se urbáriální soupis - podávající pouze údaje o pozemcích a platech a urbáriální účet - uvádějící i jmenovitý rozpis držby a platů v každé vesnici. Všeobecná encyklopedie Diderot, IV. svazek, Praha 1998, str. 493 a dále Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 82

⁶⁶ Kniha Rožmberská je nejstarší šlechtickou právní knihou v Čechách, jejíž některé části vznikly koncem 13. století, větší část pak pochází ze 14. století. Pravděpodobně byla sepsána některým z členů panského rodu Rožmberků. Kniha Rožmberská je považována za nejstarší známé dílo české prózy světského, nikoli náboženského charakteru. Rovněž je nejstarší právní knihou v dějinách českého práva. Text je koncipován hlavně jako příručka pro praktické používání u šlechtického soudu zemského. Je psána českým jazykem a obsahuje především šlechtické právo procesní a majetkové. Adamová, K., Soukup, L., Prameny k dějinám práva v českých zemích, Plzeň 2004, str. 48

⁶⁷ Adamová, K., Soukup, L., Prameny k dějinám práva v českých zemích, Plzeň 2004, str. 51

⁶⁸ Namísto titulu „Codex Carolinus“, odpovídajícímu Karlovu přání, je však zákoník od 16. století nazýván *Maiestatas Carolina*.

⁶⁹ Bláhová, M., Mašek, R., Karel IV., státnické dílo, Praha 2003, str. 32-33

⁷⁰ Adamová, K., Světla a stíny středověkého práva, Praha 2006, str. 95

Znění příslušných článků Maiestatas Carolina vztahujících se k ochraně lesů si nepochybně zaslouží naši pozornost.

Článek 49: „*Ohledně práv našich českých královských lesů, jejichž hustotu a podivuhodně vzrostlé stromy je třeba uvádět mezi nezanedbatelnými příspěvky ke slávě této země, zamýšlíme zavést pořádek, a to jak zbožně, ve vztahu k našim věrným, sousedům těchto lesů, aby nebyli nuceni se s námi případně soudit a obtěžovat se výdaji a útrapami, tak i prozíravě, ve vztahu k zachovávání našich královských práv, přičemž, jak jsme se doslechli, jmenovitě v této věci napodobujeme dávný zvyk; posvěcujeme tedy,*

Že kdykoli se přihodí, že nějaký šlechtic nebo poddaný bude mít s naším dvorem spor o hranice lesů, předstoupí za královskou stranu devět hajných či služebníků a za stranu poddaného devět šlechticů či poddaných; ti se sejdou v přítomnosti našeho purkrabího nebo královského správce oné oblasti a budou přivoláni ještě dva, nebo aspoň jeden, rytíři, zvláště k tomu určení, jako vyslanci královského Majestátu; místo případu či sporu bude jimi důkladně prohlédnuto a purkrabí nebo správce a rytíři pečlivě shromáždí všechny údaje, týkající se podstaty sporu; budou-li schopni dosáhnout potřebné shody, postarají se o navršení velkých hromad a o zasazení trvalých a zřetelných mezníků; tím bude spor uhašen a do budoucna nebude ponechán žádný důvod, proč se soudit; kdyby však nemohli dosáhnout potřebné shody, pak nechť purkrabí losuje; tři z oněch předvedených devíti svědků, vybraní losem, vydají ohledně sporných míst onoho případu svědectví pravdě, avšak nejprve složí přísahu; tím bude spor rozhodnut a podle jejich svědectví budou navršeny hromady nebo zasazeny mezníky; a tak bude jednak vzato v potaz naše právo, jednak naši věrní nebudou obtěžováni vleklými nepřijemnostmi“.

Článek 50: „*Nejen, že nechceme, aby se krásný soubor našich lesů, při pohledu zvenčí tak obdivuhodný, rozplynul, ale dokonce jej zamýšlíme pečlivou ochranou hájit před naprosto každým mýcením, které bychom výslovně nepovolili; protože chceme, aby zůstal netknutý a trvalý, prikazujeme, že nikdo z našich hajných či lovčích ani žádná jiná osoba nesmí z libovolného důvodu či příčiny kácet ani vyvážet žádné dřevo z těchto lesů ani je zcizovat nebo prodávat, leda výhradně dřevo suché, nebo které padlo silou větru; pouze těchto dvou druhů dřeva je tedy dovoleno užívat, jen ty smějí naši hajní k zisku naší komory prodávat, jak je starobylým zvykem; leda by na základě jasného králova úmyslu a zvláštní milosti byla někomu otevřeným královským listem povolena nějaká výjimka; tomu, kdo by činil opak, hrozí, že mu bude odřata pravá ruka, protože především s její pomoci se odvážil vědomě provinit, a také že mu budou ve prospěch pokladny zabaveny dědičné statky, jejichž vlastníkem se stal, když byl námi nebo naším dvorem vyhlédnut, aby sloužil při ostraze lesů“.*

Článek 51: „Kdykoli se stane, že naši hajní nebo lovčí zabaví někomu v lese koně a povozy, protože budou předpokládat, že přišel s povozem ukrást či odcizit dřevo z našich lesů, a kdykoli to ten člověk bude zcela popírat, tehdy, aby byl spor ukončen hned v počátku, posvěcujeme-což, jak jsme zjistili, se dosud dodržovalo-, že se v takových případech nejméně dva hajní či lovčí dostaví před náš královský dvůr, rozumí se před naše královské úředníky v dotýčných oblastech; chceme, aby nejprve složili přísahu se dvěma vztyčenými prsty, jak je zvykem, a aby poskytli svědectví, podle něžž bude spor rozhodnut; bude-li zjištěno, že se onen člověk provinil, bude s celým svým majetkem vydán králi na milost“.

Článek 52: „Jestliže se někdy mezi královskými správci a libovolnými jinými obyvateli království zrodí spor o meze či hranice českých královských lesů, pak v této při nebudou předváděni svědkové z vnějšku ani z odlehlých území; naopak, nebudou povoleni naprosto žádní svědkové jak proti našemu královskému dvoru ve prospěch druhé strany, tak ani obráceně, proti druhé straně ve prospěch našeho královského dvora, s výjimkou hajných, kteří žijí na místech přiléhajících k oněm hranicím nebo územím, o něžž je veden spor“.

Článek 53: „Ohledně našich lesů, o nichž jsme se doslechli, že byly v některých svých částech vykáceny a vykopány, a některé zušlechtěny a obdělány, a o nichž nikdo nemůže pochybovat, že jsou našimi dědičnými statky a že se po smrti slavného krále Otakara svatě paměti dostaly naší královské komoře, rozhodujeme a přikazujeme, že náleží naší královské komoře; leda by bylo shledáno, že královská laskavost na základě zvláštní milosti povolila někomu svým otevřeným listem něco jiného“.

Článek 54: „Aby se proti výše uvedeným ustanovením, jež jsme pečlivě sestavili v zájmu uchování svých královských lesů, nedály žádné úskoky, posvěcujeme, že se nikdo – a doslechli jsme se, že se to dost často vychytrale dělává – v žádné roční době, a především ne na jaře, ale ani v létě, nesmí odvážit či osmělit stromy těchto lesů z jakéhokoli důvodu či příčiny zbavovat kůry, první ani druhé, ani jakkoli jinak, ani kůru samotnou nařezávat či olamovat; tomu, kdo by dělal opak, hrozí jako trest, bude-li to hajný, že mu bude pravá ruka stažena z kůže a že mu budou zkonfiskovány všechny statky, o nichž se ví, že je od nás obdržel za službu při ochraně těchto lesů; bude-li to libovolná jiná osoba, vytrpí pouze trest stažení řečené ruky z kůže“.

Článek 55: „Vyskytne-li se někdo, kdo by byl tak pošetilý, že by založil nebo nechal založit požár v našich lesích, až už by byl z našich urozených pánů, nebo z libovolné jiné vrstvy lidí na území našeho Českého království, a ať by požár založil ve stromech těchto lesů, nebo v jejich podrostu, bude žárem ohně spalován tak dlouho, až přijde o život“.

Článek 56: „*Těm, kdo rubou lesní stromy či lesní dřevo, jsme již zasloužené tresty určili; protože jsme se však dozvěděli, že mnozí narubané dřevo beztrestně odvázejí, především po vodě, ale i po zemi, rozhodli jsme, že bude-li někdo přepravovat po vodě nebo po zemi jakékoli dřevo, i když je sám nenarube, přesto, bude-li dřevo narubáno proti způsobu našich ustanovení nebo bude-li ten člověk přepravě napomáhat, bude potrestán týmž trestem useknutí pravice*“.

Článek 57: „*Chceme, aby naši purkrabí či kasteláni níže uvedených hradů, nalézajících se na plynoucích řekách království, věnovali bdělou péči a svědomitou pozornost, ve dne i v noci, veškerým kládám či stromům, které, jak jsme se doslechli, se v hojném počtu, ukradeny v našich lesích, po těchto řekách přepravují a potom se proměňují, bez našeho vědomí, v osobní zisk soukromníků ke škodě a tíži naší komory; když se tedy dostanou na území nebo do oblasti hradů, jimž oni velí, nechť jsou od nich nebo od jiných, které se k tomu rozhodnou určit, zachyceny a zadrženy; a zároveň i všechny osoby, které řečené klády a stromy přepravují; ať nám ihned, zvlášť kvůli tomu, dají vědět a ať je zadržují tak dlouho, dokud od nás neobdrží nějaký jiný příkaz, pokud by tyto osoby neukázaly náš otevřený list nebo jiná, výhradně k tomu určená, poznávací znamení, jimiž jim královský Majestát povolil tyto stromy přepravit; řečeným kastelánům přitom v případě, že vědomě, proti smyslu tohoto příkazu nechají projít nějaké stromy či klády, hrozí, že za trest ztratí svůj úřad a královské pokladně uhradí dvojnásobek hodnoty oněch stromů či klád;*

Avšak dopustí-li se toho z nedbalosti a neznalosti, bude postižen pouze trestem dvojnásobku; ostatní tresty, určené těm, kdo kácení nebo přepravují stromy, zůstávají pevné a neměnné“.⁷¹

Návrh zákoníku Maiestatas Carolina ve stručné formulaci zakotvil řadu pravidel, která lze shrnout následovně. Nastínil řešení v případě sporu o hranice lesů mezi panovníkem a šlechtou či poddanými. Zakázal kácení královských lesů z libovolného důvodu, dále vyvážení, zcizování či prodávání dřeva, vyjma dřeva suchého či větrem padlého. Vymezil jasná pravidla postupu ve věci krádeže dřeva z královských lesů. V zájmu odstranění pochybností rozhodl, že pozemky, na nichž se rozkládaly královské lesy, které byly v některých svých částech vykáceny, vykopány či jinak obdělány náleží jednoznačně králi, vyjma případu, kdy král na základě zvláštní milosti povolil něco jiného. Zavedl přísné tresty, zvláště pro hajné a ostatní, kteří by se odvážili v královských lesích zbavovat stromy jejich kůry, a to v jakémkoli ročním období. Pod trestem smrti upálením byl by dle návrhu zákoníku potrestán každý, kdo by založil nebo nechal založit požár v královských lesích. Přísný zákaz

⁷¹ Bláhová, M., Mašek, R., Karel IV., státnické dílo, Praha 2003, str. 203-207

a trest platil pro všechny, kteří by jakékoli pokácené dříví beztrestně odváželi, a to po vodě i po zemi, když dotčené dříví bylo pokáceno způsobem, který by odporoval královským ustanovením. Obsahoval povinnost pro purkrabí a kastelány královských hradů nacházejících se u splavných řek, kteří měli věnovat zvýšenou pozornost a provádět řádnou kontrolu kusů dřeva, klád a stromů plavených po těchto řekách a zejména těm kládám, které by neměly povolení pro přepravu od královského dvora. Do návrhu zákoníku byly zapracovány přísné tresty za každý čin směřující proti jeho ustanovením. Na svou dobu byl návrh zákoníku výrazně pokrokové dílo, které zčásti navazovalo na starší předpisy, zdokonalovalo je a připojovalo nové, např. procesní. Vymezil jasná pravidla směřující především k ochraně lesů.

I když tento zákoník nebyl vydán, stal se cennou inspirací pro různé pozdější právní normy, označované jako lesní řády, které měly většinou regionální platnost. Prvním platně vyhlášeným lesním řádem u nás se stal lesní řád pro Chebsko ze dne 15. 5. 1379. Řád ve svém znění potvrdil nedostatek stavebního dříví a také hospodárné zacházení s vývraty, soušemi a polomy. Na základě těchto poznatků zakázal těžit stavební dříví bez vědomí a souhlasu lesníků, povoloval místním zemědělcům, pokud odevzdali lesní dávky, brát z lesa palivové, stavební i ostatní dříví, brát si polomy, vývraty a dříví ležící na zemi. Povoloval prodej listnatého dříví, s výjimkou dubu a lípy, a prodej lesní trávy.⁷² Chebský lesní řád, jenž stanovil i pokuty za krádež dříví v lesích, ukazuje, že stavební dříví bylo již tehdy cenné, a proto je měli vykazovat ke kácení jen lesníci. Šetření lip v lesích lze vysvětlit tím, že lesní včelařství poskytovalo nemalý vedlejší výnos z lesů, zatímco duby při úrodě žaludů kromě hledaného stavebního dříví dávaly ještě možnost pastvy. Stejně jako *Maiestatas Carolina* tak i chebský lesní řád řeší otázku odborného lesního personálu.⁷³

Právní kniha *Řád práva zemského* ze 14. století⁷⁴ m. j. praví: „*Když by kto pro štěpy, pro úlky, pro lowenie ryb neb lesů srubanie chtěl koho pohniti, má napřed úředníkem Pražským opowědieti, a komorníka wzieti na ohledanie. Potom jiným komorníkem pohnati, a to wšecko ve dsky vložit. A když rok přijde, má žalobu prowěsti, a komorníka za sebu mieti k wyznání, jakož svrchu psáno jest. A když by žalobu prowedl, a pohnaný žádal úředníka za ohledanie, tehdy jemu sudí má dáti komorníka, a pówodu druhého, abyšta spolu jela a ohledala, kdyby*

⁷² Oliva, J., *Stát a vlastník lesa*, Praha 2006, str. 19

⁷³ Nožička, J., *Přehled vývoje našich lesů*, Praha 1957, str. 37

⁷⁴ *Řád práva zemského* je z části staročeský překlad latinsky psané právní knihy *Ordo iudicii terrae*, která obsahuje především procesní právo a vedle práva majetkového i předpisy o právu trestním a z části volně parafrázuje a rozvíjí myšlenky vycházející z Karlových reforem. Malý, K. a kolektiv, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 1999, str. 82 a dále Adamová, K., Soukup, L., *Prameny k dějinám práva v českých zemích*, Plzeň 2000, str. 75

*a na které dědině ta škoda stala sě; a má jima rok položiti, kdyby máta wrátiti a wyznati. A kdyžby sě vrátila a což byšta wyznala, to má všecko we dsky popsáno býti“.*⁷⁵

Tyto nejstarší právní normy dokládají, že i ve středověku nebyly lesy ušetřeny kalamitních vlivů a byly nadále, byť v menší míře než dříve, klučeny a vypalovány. Dále potvrzují existenci různých kategorií vlastnictví lesů, jako např. lesy královské, církevní, šlechtické, městské, obecní i selské. Je z nich dále patrné, že lesy byly využívány i pro jiné jejich funkce, např. pro pastvu dobytka a prasat, lesní včelařství, travení, výrobu dřevěného uhlí a popela. Právní normy, které vznikaly se nezabývaly způsoby lesního hospodaření, ale v podstatě ochranou lesa formulovanou do různých zákazů či příkazů.⁷⁶

Zajímavé a typické pro dobovou situaci v lesnictví jsou další zákazy i pokuty vztahující se k ochraně lesů v průběhu 16. – 17. století. „*Se dříví též loupati a louče z pařezů neb stojatého dělati nesměly; jinak mohl hajný škůdce v řetězech na zámek dostaviti. Paseky taktéž bedlivě byly chráněny. Nedovoleny vůbec ani žaludův v lese sbírati bez dovolení. Bez dovolení hejtmanova neb úředníka nikdo do lesa pro dříví jíti nesměl, a koho hajný postíhl, mohl mu odebrati sekyrku a udati, načež byl penězi potrestán. Kdyby zákaz tento bez dovolení, hubení lesů obecných bez vědomí vrchnosti přestoupil, zaplatil za každé dřevo v panských lesích uťaté, které se na krokev hodilo 1 kopu“.*⁷⁷

K povzbuzení lepší ochrany a služby lesního personálu vůbec, byla rozdělována vybraná pokuta z části mezi hajné. Příkladem může být toto ustanovení. „*Kdyžby koliv bez povolení úředníka a vědomosti hajných dřeva, kteréhož nekoupil, v lese vzal...ten vrchnosti 2 kopy a hajnému 10 gr. pokuty dáti a v kruhu u radnice po tři trhy státi povinen bude“.*⁷⁸

Tresty za lesní pych, jehož skutkové podstaty charakterizuje Karel Malý, dle doby a druhu pychu byly rozličné, nejčastěji se však jednalo o tresty peněžité.⁷⁹ Za zmínku stojí následující dva příklady kuriózních trestů, jež byly uloženy za lesní pych. „*Děpolt starší z Lobkovic chtěl roku 1590 na jednom sedlákovi z Oříškova, aby mu za podřátý a odvezený z lesa výstupek, pokud živ bude, každého roku vozil víno z Mělníka na Divici. Pan Vchynický Václav v roce 1601 dal na několik neděl zavřít Matěje, hochu vinařova v Mělníce, že sbíral mu u lesa hlemýžďe čili šneky“.*⁸⁰

Souborné shrnutí lesních svobod, pracovních povinností a poplatků, jež se vztahovaly na tehdejší obyvatelstvo, tj. především na poddané ukazuje, že lesní svobody nebyly služebnosti

⁷⁵ Archiv český, II., ed. F. Palacký, Praha 1842

⁷⁶ Oliva, J., Stát a vlastník lesa, Praha 2006, str. 19

⁷⁷ Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů a lesnictví, Písek 1913, str. 662-663

⁷⁸ Tamtéž, str. 663

⁷⁹ Malý, K., Trestní právo v Čechách v 15. – 16. století, Praha 1979, str. 117, viz. kapitola 2.4 této práce

⁸⁰ Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů a lesnictví, Písek 1913, str. 664

byly právem obyvatel, které spočívalo v přivlastňování si některých užitků z lesa, a to i přes to, že jim les nepatřil. Objevily se v době, kdy se začalo vlastnictví lesů diferencovat a vznikaly soukromé, obecní, městské a církevní majetky. Na tyto majetky se přeneslo všeobecné právo užívání lesů z důvodu existenčních potřeb obyvatel. Služebnosti byly později důvodem pro vznik společenstevních forem vlastnictví, které často vznikaly tzv. vyvázáním služebností. Jednalo se o přidělení části vrchnostenského majetku skupině osob, která se za to zřekla práva služebnosti na zbytku majetku.⁸¹

Mezi lesní služebnosti patřilo:

Pasení dobytka v lesích dle historických dokladů bylo velmi rozšířené. Například dne 13. 9. 1319 udělil obyvatelům král Jan právo pást dobytek v lesích křivoklátských rakovnických. Osadníci budínští na Šumavě měli právo pást v lese 212 kusů hovězího dobytka na ploše 1538 jiter.⁸²

Trhání trávy, braní steliva, mechu a strouhanky. Další velmi rozšířenou služebností bylo dřevní právo, které se vztahovalo na užívání lesa vůbec nebo jen na používání jednotlivých druhů dřev (např. na dříví ke stavbě a k palivu, souše, louče, proutí či větve). Roku 1503 měli obyvatelé Volar v lesích kolem obce právo k bezplatnému braní veškerého potřebného stavebního a palivového dříví. Mohli brát dříví ke stavění a k pálení, sekáním užívat dříví ke svým výlučným potřebám či užitkům, mohli sbírat a lámat suché dříví, štípat louče a sekát proutí. Na základě povolení od vrchnosti bylo obyvatelům žijícím v horách dovoleno oklešťovat vzrostlé stromky.⁸³

Vzhledem k tomu, že lesů ubývalo, stával se les majetkem stále cennějším, jehož zachování a udržení bylo nejen v zájmu majitele, ale více ještě ve všeobecném zájmu. Výkon služebností, který nabyl časem velkého rozsahu, stal se v rámci lesního hospodářství škodlivým. Z toho důvodu bylo nezbytné služebnosti zvláštními zákony za náhradu zavádět či alespoň upravit.⁸⁴

Naproti různým výhodám v užívání lesních zdrojů stál nemalý počet povinností či lesních robot. První zmínky o robotě se objevují již za panování Boleslava I. Hospodářský rozvoj země přinášel rozmanité druhy lesních robot.⁸⁵

Poddaní museli česat v lesích chmel i vykonávat „dubec“, což byla práce spočívající v porážení a odvezení dubového dříví z lesa. Dále mýtili a sekali lesy, rovnali dříví, dělali přeseku, tzn. mýcení lesů. Poddaní obyvatelé museli pracovat také pro královskou komoru,

⁸¹ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 60

⁸² Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů a lesnictví, Písek 1913, str. 645

⁸³ Tamtéž, str. 654, 782-813

⁸⁴ Frič, J., Náležitost lesního hospodářství v republice Československé, Praha 1921, str. 5

⁸⁵ Tamtéž, str. 5

sekali stohovinu do vinic nebo chmelnic, světlili lesy, vozili dřevo a vytahovali dřeva ze splavných řek.

Užitky, které les lidem poskytoval, byly rozmanité. Některé způsoby užívání lesa vlastníci přenechávali obyvatelům za různé poplatky nebo dávky, jak ukazuje stručný výčet druhů lesních poplatků.

„Cestné“; dávka určená královským lovčím za použití cesty vedoucí skrze panovnické lesy. „Čižebné“; poplatek hrazený z provozování čižby⁸⁶. „Činže“ neboli roční plat lesní; obyvatelstvo platilo za užívání určených jednotlivých částí lesa. V horských lesích platili tentýž poplatek skláři, když sklář některý rok nepracoval, nebyl povinen odvádět činži. Činže pastevní se vztahovala na pastvu dobytka. „Dřevné“; byl poplatek za odebrání dříví. Za „Hrabné“; se smělo sbírat spadlé listí a mech. Tento poplatek byl placen pojezdnému. „Kravné“; byl poplatek za pastvu. „Lesné“; poplatek za sbírání dříví a hrabanky v lese. Názvy poplatků se lišily podle míst. Na Berounsku užívali poddaní panských lesů za poplatek řečený lesné, respektive za každého koně, s nímž se do lesa jezdilo se ročně platil poplatek ve výši dvou grošů, půl korce ovsu a jednoho kuřete. „Lovčí“; poplatek za sbírání dříví, stlaní. „Lužné“; poplatek za používání luhů sečením trávy, sbíráním dříví, stláním. „Máslo“; poplatek za používání pastvy. „Mýto“; původně poplatek za udržování prosekaných nových cest v lese. Zvláštní název nesl poplatek „Nárožné“; což byla dávka za rohatý dobytek. „Ochozné“; poplatek za dříví. „Ořechové“; poplatek za sbírání ořechů, žaludů, bukvic. „Osep“; poplatek vrchnosti za používání lesa. „Pastevné“; dávka vrchnosti za pastvu v naturáliích ve formě kuřat, sýrů a vajec. „Pasečné“; poplatek za používání pasek. „Plat za les“; poddaní směli na dříví do lesa chodit a hrabanku tam hrabat. „Pňové“; poplatek hajnému za dříví. „Podymné“; náhrada za všechno, co sedlák z panského lesa potřeboval jako palivo pro svou domácnost (dříví, oklestky, pařezy, hrabanku pro ohniště, krb, pec nebo kamna).

⁸⁶ čižba znamená lov drobného ptactva pomocí nejrůznějších technik, jako pastí, sítí, ok či chytání na lep. Ptactvo vedle ryb sloužilo jako doplněk potravy pro vesnické obyvatelstvo. Jednalo se o celý obor, který existoval vedle myslivosti. Nejstarší zmínku o síti k chytání ptactva přináší kronika Kosmova. Mnohem více poučení o středověké čižbě, ovšem na úrovni tehdejší doby, lze získat ze dvou středověkých česko-latinských slovníků z doby Karla IV., které pro potřebu studentů nové pražské Karlovy univerzity zpracoval mistr Bartoloměj Klaret. V době Lucemburků byla čižba jediná lovecká činnost, kterou mohli poddaní provozovat. Nicméně i toto právo jim bylo později odebráno v důsledku rozvoje pytláctví. Celkový úpadek čižby nastal ve 2. polovině 19. století a byl zapříčiněn tím, že čižba už neznala ony staré metody chytání do sítí, ale jen chytání na lep, který však byl přísně zakázán. Změnila se i doba. Mnozí venkovští lidé nalézali práci ve městech, v průmyslu a ve stavebnictví nebo v železni dopravě. Chudé způsoby obživy byly opuštěny a mezi nimi čižba na prvním místě. Ve skutečnosti však úplný zánik čižby přinesl zemský zákon ze dne 30. 4. 1870, o ochraně několika druhů zvířat zeměvzdělání užitečných. Zákon rozdělil ptáky a chráněné savce do tří příloh, označených A, B, C a u každé přílohy vymezil dobu lovu, byl-li lov vůbec připuštěn. Zakázal používání volavých ptáků, chytání do nočních sítí a nočních tenátek a užívání lepu. Koncem 19. a ve 20. století se pojem čižby změnil, a to především z důvodu, že zanikly dřívější ptačí trhy ale i konzumování ptactva k kuchyni. Z ptáčníků zůstali jen ti, kteří provozovali čižbu ze záliby a prodávali zájemcům ochočené ptactvo ke zpěvu. Červený, J. a kolektiv, Encyklopedie myslivosti, Praha 2003, str. 41 a dále Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 382-391

„Posoušné“; plat za suché lesní chrástí. „Sečné“; poplatek za sekání trávy ve vrchnostenských lesích a pozemcích vůbec. „Sekerné“; poplatek z prodeje dříví. „Skalné“; poplatek za těžbu v kamenném lomu. „Slepice“; poplatek za použití lesa, za dříví, za stlaní a žír. Poplatek se nazýval různě: „slepice lesní“ (za sbírání stlaní a žír, např. za jedno prase vyskytující se v lese byl poplatek jedna slepice), „slepice hájová“ (poplatek za použití lesa), „slepice louční“ (za použití louky), „slepice ochozní“ (poplatek za dříví), „slepice pastevní“ a „slepice posrpní“.⁸⁷

Názvy různorodých poplatků a dávek byly odvozeny podle označení v lesích získaného materiálu někdy více expresivně (např. dřevné), rovněž přebíraly název dle označení samotného věcného poplatku, který se za použití lesa odváděl (např. slepice), jindy zřejmě lidovou tvořivostí byly převedeny volněji, jako např. máslo, tj. poplatek za pasení dobytka produkujícího mléko. Vlastníci lesů, tj. pozemková vrchnost, chtěla od svých poddaných získat za užívání lesa pokud možno co nejvíce příjmů ať v penězích či v naturáliích, vedle nich též požadovala robotu, tj. rentu v úkonech. I přes to, že finanční zatížení obyvatel v podobě odvádění různých dávek a poplatků za užívání lesa bylo veliké, na druhou stranu lze konstatovat, že různorodé poplatky a dávky přispěly alespoň k minimální regulaci ochrany lesa a znemožnily jeho svévolné pustošení.

Vzhledem ke skutečnosti, že v období 16. století spotřeba dříví neúměrně stoupala, a to díky rozvíjejícímu se hospodářství země, bylo na místě zavést pevná pravidla pro obnovu lesa. První předpisy upravující určitou formu hospodaření v lesích byly instrukce. Významným podnětem pro ně byla potřeba zajistit dříví pro rozvoj dolů a hutí. Vyvinula se představa o jakémsi maximálním množství vytěženého dřeva, o potřebě zjišťování jeho zásob a také se objevuje představa určité doby obmýtní a o potřebě zaměření lesů. První instrukce byly vydávány pro nejvyššího lovčího komorních panství. Avšak po vzoru komorních instrukcí byly vydávány instrukce i na jednotlivých šlechtických velkostatecích, které mnohdy již zaváděly na svou dobu pokrokové způsoby hospodaření.⁸⁸

Kromě početných instrukcí vznikajících v 16. a na počátku 17. století, se lidé snažili hledat též jiné možnosti v alternativních zdrojích. Roku 1550 Bohuslav Felix Hasištejnský z Lobkovic požádal českého krále o udělení privilegia k hledání náhradního paliva - minerálního uhlí, které mělo odstranit již tehdy se v Žateckém a Litoměřickém kraji projevující nedostatek dříví.⁸⁹

Pokud byl lesů nadbytek nebylo třeba, aby se někdo staral o obnovu lesa, neboť při tehdejšímu způsobu toulavé těžby bylo možno ponechat ji výhradně přírodě. Když v 16. století

⁸⁷ Chadt, (Ševětínský), J. E., Lesní poplatky, Písek 1913, str. 1-6

⁸⁸ Oliva, J., Stát a vlastník lesa, Praha 2006, str. 19-20

⁸⁹ Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů a lesnictva, Písek 1913, str. 931

pokračující kolonizace vyklučováním rozsáhlých lesních ploch měla za následek trvalé zmenšování produkční základny, od které se se zvýšeným hospodářským ruchem požadovalo stále větší množství dříví, nezbývalo jiné východisko, než přikročit k pěstební péči o lesy a starat se, aby v nich narostlo co nejvíce hmoty.⁹⁰ Objevují se první pokusy o umělou obnovu lesa, například u Prahy byl uměle založen les. Jednotlivé instrukce, mimo jiné začaly omezovat či přímo zakazovat pastvu dobytka v mlazinách, ulamování mladých výhonků, trhání zelených listů, čištění, odstraňování vršků stromů, větví, polomů a vývrátů, což mělo umožnit obnovu lesa a mladému náletu zdárný růst. Instrukce pardubická z roku 1563, přísečnická z roku 1564, křivoklátská z roku 1602, Lobkovická z roku 1606 aj. nařizovaly oplotit paseky, po kácení je vyčistit, vysekat trávu apod.⁹¹ Tuto základní činnost lze již nazývat primitivní pěstební péčí.

Nelahozevská instrukce z roku 1588 jako první přikazuje, aby se v každém provazci lesa ponechalo několik výstavků, kterých se pak používalo jako dříví stavebního i pro jiné zvláštní potřeby (na hřídele k mlýnským kolům apod.). V lesním řádě vydaném pro Český Krumlov kolem roku 1611 bylo nařízeno ponechat výstavky v dubových, bukových i smíšených lesích na vzdálenost asi 100 kroků.⁹²

V instrukcích se pamatovalo na přesné vymezení povinností lesních zaměstnanců, prohlídky lesů, zlepšenou péči o jejich pěstění i ochranu.⁹³ Dále pak na zhospodárnění a rovnoměrné rozdělení těžby, zpracování dřeva, jeho odpadu a na úpravu prodeje dříví. Jelikož pro těžbu neplatila zpočátku žádná pravidla, byla její úprava nanejvýše nutná. Ještě v první polovině 16. století byla u nás zcela běžná těžba zvaná toulavá seč⁹⁴, při které si kupující mohli zakoupené množství dříví vybrat v lese podle své libosti. Je pochopitelné, že si vybírali nejlepší stromy a v místech dopravně nejvýhodnějších.

Teprve když majitelé lesů začali pověřovat své lesní zaměstnance, aby určovali místa, v nichž si kupci sami nebo od nich najatí dřevorubci mohli nakácet koupené dříví, byl učiněn první krůček k uspořádanějšímu lesnímu hospodářství, při kterém ovšem ještě nelze vůbec mluvit o nějaké soustavnější prostorové úpravě těžby.⁹⁵

Celkově vzato byla pěstební péče v době předbělohorské ještě zcela primitivní a spíše jen prohibitivního rázu, spočívala na poznatcích empirického původu a namnoze byla ovlivňována potřebami myslivosti. Aby bylo možné zjistit rozlohu lesů i jejich peněžní

⁹⁰ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 53

⁹¹ Tamtéž, str. 75, 54-55

⁹² Tamtéž, str. 54-55

⁹³ Více v kapitole 2.2 této práce, str. 14 a násl.

⁹⁴ Více v kapitole 2.1 této práce, str. 10

⁹⁵ Nožička, J., Proměny lesů a vývoj lesního hospodaření v Krušnohoří, Praha 1962, str. 21

hodnotu, byly lesy měřeny, někdy i mapovány a jejich popis měl být podkladem pro majetkovou evidenci nebo ke stanovení přiměřené těžby, jemuž měla předcházet každoroční náležitá prohlídka lesů.⁹⁶ K měření lesů se používalo délkových měr (hon, jitro, prut, provazec, lán, sáh, látro) a měr plošných (jitro, lán). Měření řídil zvláštní zemský měřič a zemský geometr při úřadě zemských desek, který byl podřízen vrchnímu komorníkovi. Situační plány kreslil malíř, obzvláště pak při sporu o hranice. Stav lesních ploch se i nadále zhoršoval. Polabí a další místa u nás již byla zcela bez dříví.⁹⁷

Vzrůstající zájem o dříví měl pochopitelně odraz také v hodnocení lesů a nemálo přispěl k tomu, že i jejich vlastnictví nabylo na svém významu. A tak u lesů, které dříve při nadbytku dříví byly ceněny hlavně z hlediska užitku v nich provozované myslivosti, dochází teprve v 16. století k uplatnění produkce dříví, a to nejprve v odlesněných krajinách i v místech jeho nadměrné spotřeby. Vzhledem k těmto okolnostem se v 16. století projevuje zájem o vlastnictví lesů i u našich královských měst, jež se snažila koupí lesů zabezpečit si potřebné dříví. Rovněž mnohým venkovským obcím i poddaným náležely buď nevelké, většinou okrajové lesíky, nebo alespoň porostliny, jak bylo zmíněno v úvodu této kapitoly.⁹⁸

Zároveň se v tomto století začínají klást první základy k pozdějšímu osamostatnění lesní správy z područí vedoucích hospodářských úředníků.

Od 2. poloviny 15. století a zvláště v 16. století došlo u nás k velmi významné proměně celkového zaměření velkostatku, a to od systému rentového k vlastnímu režijnímu hospodářství, které postupně pronikalo i do lesnictví. Zatímco ve 14. a v 15. století představovala užitek z lesů lesní činže, vybraná lesními a hajnými od poddaných nebo od jiných kupců za dříví, prodané na stojatě, v 16. století již přikročila vrchnost k vlastnímu lesnímu podnikání. Nezbytným předpokladem k tomu bylo ovšem postupné vytvoření lesní správy v pevněji se formující organizační struktuře velkostatku, který právě k plnění vlastních výrobních úkolů, vyplývajících ze zavádění a postupného rozšiřování režijního hospodářství, přiděloval vedoucímu úředníku ještě další specializované úředníky (např. pro správu dvorů, rybníků, pivovarů, apod.).⁹⁹

K zběžnému posouzení rentability lesního hospodářství napomáhalo od 16. století na některých velkostatech zavedené samostatné lesní účetnictví, z jehož písemností je možno určit, jaké druhy dříví, řeziva i v jakém množství byly tehdy vyrobeny a použity buď pro vlastní potřebu, nebo prodány.¹⁰⁰

⁹⁶ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 56

⁹⁷ Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů a lesnictva, Písek 1913, str. 958-964

⁹⁸ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 142

⁹⁹ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 47

¹⁰⁰ Nožička, J., Proměny lesů a vývoj lesního hospodaření v Krušnohoří, Praha 1962, str. 13-16

V tomto období si lidé pomalu začínají uvědomovat hodnotu lesa, jeho význam a funkci. Hovoříme o primitivní pěstební péči s prvními pokusy o zpracování metod těžby, o její rozdělení do pravidelných částí a časových intervalů v podobě lesního hospodářského plánu a o počátcích taxace lesů, kdy byly sestaveny základní zásady hospodářské úpravy lesů, tj. jejich vyměření, popis lesů s dřevinnou charakteristikou porostů, odhad hmoty, dlouhodobější rozdělení těžby a stanovení ročních etátů.

2.4. Počátky a vývoj honebního práva

Období od poloviny 13. století až do husitského revolučního hnutí přineslo českým zemím mnoho důležitých změn i ve vývoji myslivosti. Církev se stala v předhusitských dobách největším vlastníkem půdy, a to zemědělské i lesní. Byly jí hojně obdarovávány kláštery a rovněž vyšší církevní instituce, arcibiskupství a kapituly.

Je pochopitelné, že takovým rozsáhlým a dlouhá léta trvajícím osídlováním neobyčejně vzrostla lidnatost země, zejména tehdy, když po vzoru měst královských začala i církev a šlechta zakládat města poddanská.¹⁰¹

S růstem počtu obyvatel rostl i zájem o lov zvěře u všech skupin obyvatelstva a s ním i pytláctví. Delikt pytláctví byl nejprve upraven zvykovým právem v jednotlivých soukromých sbírkách práva. Například nejstarší česká právní kniha, Kniha rožmberská v článku 101 stanovila, že zvěř byla pokládána za součást pozemku, za vlastnictví pána půdy. Z toho vyplývá, že lovení zvěře na cizích pozemcích bylo odedávna považováno za zlodějství, krádež.¹⁰²

Jelikož poddaní zákaz myslivosti zakotvený zvykovým právem i nadále porušovali, přistoupilo se k úpravě deliktu pytláctví sněmovním usnesením. Poddanému obyvatelstvu bylo zakázáno vše. Nesmělo lovit zvěř na vlastních pozemcích a z toho důvodu mu často vznikaly značné škody. Zákaz se vztahoval též na královská města i přesto, že vlastnila královské lesy.¹⁰³

V roce 1500 byl vydán první zákoník šlechtického práva pod názvem Zemská zřízení království českého nebo jinak Vladislavské zřízení zemské (dále jen „VZZ“).¹⁰⁴ Král Vladislav teprve roku 1502 slíbil chránit a prosazovat nový zákoník, tedy až dodatečně jej potvrdil.¹⁰⁵ Jednalo se o souborné dílo, které upravilo dosud roztržštěnou právní úpravu (sněmovní usnesení, nálezy zemského soudu, šlechtická privilegia a zvykové právo). Obsahuje právo ústavní, procesní, správní, předpisy o pravomoci a odpovědnosti zemských úředníků, právo majetkové, dědické, trestní, předpisy o poddaných a čeledi i předpisy policejní povahy.¹⁰⁶

¹⁰¹ Na počátku 15. století bylo v Čechách na 290 poddanských měst, významem a rozsahem hospodářských aktivit však hluboce zaostávala za královskými městy. Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 39 a dále Malá československá encyklopedie, IV. svazek, Praha 1986, str. 193 a wikipedie (www.wikipedia.cz)

¹⁰² Malý, K., Trestní právo v Čechách v 15.-16. století, UK Praha 1979, str. 120

¹⁰³ Tamtéž, str. 120

¹⁰⁴ Jeho nejnovější kritická edice vyšla roku 2007 zásluhou Petra Kreuze a Ivana Martinovského.

¹⁰⁵ Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 87

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 87

V tomto prvním obecně platném českém zemském zákoníku se pokládá myslivost výslovně za záležitost privilegovaných tříd. Zatímco panskému a rytířskému stavu bylo přiznáno úplné právo myslivosti, královská města neměla ani polovinu práv, kolik jich měl stav panský. Podle toho se dívala na myslivost a lovy na jejich území pro ně byly spíše zátěží a ztrátovou záležitostí. Není tedy divu, že na výkonu práva lovu ve vlastní režii ani příliš nelpěla.

I tento zákoník zahrnul do svého znění právní úpravu deliktu pytláctví. Tento trestný čin v podstatě rozděluje do dvou hlavních skupin, a to podle toho, kdo je pachatelem deliktu – zda poddaný či svobodný.¹⁰⁷

Článek 551: „*Aby sedláci tenet neměli, leč-by kteří na to výsady měli. Pakliby který měl, a to naň usvědčeno bylo, tehdy má na pána jeho vznešeno býti od toho, ktož by to na toho sedláka usvědčil, aby pán jeho ty teneta rozkázal dáti tomu, ktož by naň to usvědčil. Pakli by pán jeho nekázal jemu tenet dáti, tehdy ten, kdož usvědčí, bude moci pána (toho sedláka) pohnati z 20 kop grošuov pražských českých; a provede-li to naň, aby jemu dány byly*“.¹⁰⁸

Jak patrně nabízí se odměna tomu, kdo by druhé udával; tato skutečnost je v duchu pro všechny utiskovatele osvědčené zásady „rozděl a panuj“ stanovena v článku 552, kde se říká: „*Jestliže by se trefilo, an které zloděje honí, a ti zloděje že by ujeli na který zámek neb tvrzi, má žádáno býti od těch, kteříž honie, aby jim vydáni byli. Pakli by jich vydati nechtěli, mají ti, kteříž honie, při tom zámku zuostati a jedni druhým dáti věděti v tom kraji. A ti, komuž dáno věděti, mají hned táhnúti a s nimi těch zlodějuov dobývati, a dobudú-li toho hradu neb tvrze, ten kraj bude moci to sobě obrátiti ku potřebě toho kraje*“.¹⁰⁹

Základem popsaného článku je článek 35, podle kterého v případě, že by zločinci utekli na nějaký hrad či tvrz, mají pronásledovatelé žádat o jejich vydání. Je-li jim to odmítnuto, mají u hradu či tvrze zůstat a dát vědět popravcům, kteří mají svolat krajskou hotovost a hrad oblehnout. Z důvodu nejasnosti koncepce krajské správy Vladislavské zřízení zemské (dále jen „VZZ“) vynechalo všechny zmínky o krajských popravách a místo povinného hlášení popravcům zavedlo primitivnější svépomoc.

Článek 553 stanoví: „*Jestliže by kto na shony honili na svém neb na ciziem, a byl kto zastižen, neb naň to bylo usvědčeno, ten aby propadl 50 kop grošuov českých králi Jeho Milosti polovici a druhú polovici tomu, ktož by ho zastihl na tom shonu, aneb naň usvědčil.*

¹⁰⁷ Malý, K., Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století, UK Praha 1979, str. 120

¹⁰⁸ Vladislavské zřízení zemské, ed. Kreuz, P., Martinovský, I., Praha 2007, str. 258

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 258

*A k tomu teneta pobrati bude moci a lidi též pobrati, a jich nepúštěti, až z každého vezme po jedné kopě grošův českých.*¹¹⁰

V uvedeném článku se zakazuje, aby „kto na shony honil“, a to bez ohledu, zda je či není vlastníkem pozemku. VZZ pokutu 50 kop grošů rovným dílem ve prospěch krále a popravce přiřklo ve stejném poměru králi a žalobci, který měl nárok nejen na zabavení tenat, ale i na uvěznění poddaných – honců, za jejichž propuštění mohl požadovat za každého jednu kopu grošů. V uplatnění nároků panovníka na polovinu z pokuty je dle názoru Malého nejen obsažena snaha o zvýraznění zájmu státu na dodržování tohoto zákazu, ale snad i residua starého lovčího regálu českých králů.¹¹¹

Zákaz užívání ručnic je stanoven v článku 554 následovně: „*S ručnicemi aby žádný nechodil ani jezdil po myslivosti*“.¹¹²

Obecně se zakazovalo užívání ručnic při lovu. Toto opatření souviselo s všeobecnou úpravou užívání střelných zbraní a mělo spíše policejní charakter. Ačkoli ani VZZ ani pozdější zemská zřízení nestanovily pokuty, popř. tresty za nerespektování tohoto zákazu, soudní praxe ukládala za lov na cizím pozemku s ručnicí 100 kop grošů českých, tedy pokutu placenou jinak za porušení výsad myslivosti na pozemcích královských. V nálezech se skutečnost, že k pytláctví došlo s ručnicí, zvláště zdůrazňuje, což byl také zřejmě důvod relativně vysoké pokuty.¹¹³

V článku 555 se dočítáme: „*Item sedláci žádné myslivosti vésti a užívati nemají na gruntech svých i cizích ručnicemi, kušemi, tenety, jámami ani jinými obyčeji, než páni a rytířstvo i města každý svého gruntu užívaj, jak umie, kromě shonuov podsedkuov, jakož o tom první nález. Pakli by kto kterého měštěnína neb sedláka na jaké myslivosti zastihl a nalezl na gruntiech svých neb cizích, pobeř jemu všecko, což u něhož najdeš s myslivostí, a k tomu jeho týden v věži drž, a kopu grošův ať dá tomu, ktož jej nalezl. Než na ptáky s sietkami, s sklopy a s lepem tu myslivost vésti mohou s vůli pánov těch, čímž jsú grunti*“.¹¹⁴ Měštěníny jsou míněni obyvatelé poddanských měst, nikoli tedy královských. Byl-li viník dostižen, musel zaplatit jak pokutu tak si odpykat trest vězení. Pro případ, že by viník nemohl zaplatit pokutu, mohlo vězení trvat až půl roku.¹¹⁵

15. a 16. století je v našich zemích charakteristické neustálými politickými zápasy. V tomto období lze sledovat mnoho mezistátních i vnitrostátních zápasů, často dlouhodobých,

¹¹⁰ Vladislavské zřízení zemské, ed. Kreuz, P., Martinovský, I., Praha 2007, str. 258

¹¹¹ Malý, K., Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století, UK Praha 1979, str. 122

¹¹² Vladislavské zřízení zemské, ed. Kreuz, P., Martinovský, I., Praha 2007, str. 258

¹¹³ Malý, K., Trestní právo v Čechách v 15.-16. století, UK Praha 1979, str. 121-122

¹¹⁴ Vladislavské zřízení zemské, ed. Kreuz, P., Martinovský, I., Praha 2007, str. 258-259

¹¹⁵ Tamtéž, str. 258

kteřé zanechaly rušivé stopy na myslivosti. Královská vojska nevylupovala pouze vsi, dvory a města, nýbrž se snažila opatřit si živobytí všude, kde se dalo. Kromě toho válka hnala lidi do lesů, kde se při dlouhém pobytu živili čím se dalo, tedy i zvěří.

Ač se v obou těchto stoletích příliš často střídal mír s válečnou vřavou, žila země ve znamení značného hospodářského pokroku. Česká krajina rychle změnila svůj ráz. Nejen zásluhou podnikavých majitelů velkostatků, ale především díky technické a organizační prozíravosti jejich zaměstnanců. Mezi nejvýznamnější té doby patří Štěpán Netolický¹¹⁶, původně panský myslivec a geniální vodní technik, dále jeho následovník Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan¹¹⁷, který budoval právě tak velká vodní díla jako velké pivovary, ovčiny a rozsáhlé obory. Zásluhou hospodářského rozmachu té doby se začaly budovat na všech místech Čech vodní hladiny. Budování rybníků radikálně změnilo ráz krajiny, avšak nezasáhlo do tehdejších lesů, neboť se budovaly především na volné půdě a v močálech. Tyto stavby tak nebyly na úkor velké zvěře, ale naopak ve prospěch drobné pernaté zvěře vodní. Od těch dob se rozmohly vodní lovy. Úlovky vodního ptactva na jihočeských rybnících byly ve srovnání s primitivností tehdejších zbraní velmi pozoruhodné.¹¹⁸

Změna hospodářské situace v zemi a stavovské požadavky si vynutily rozsáhlé novelizace právního řádu. A tak se VZZ z roku 1500 několikrát novelizovalo, konkrétně v letech 1530, 1549 a 1564.

V roce 1530 byla vydána nově jen část kodifikace v novém uspořádání. V roce 1549 bylo vydáno celé nové zemské zřízení, přičemž po formální stránce došlo k jeho úplnému přepracování, zdokonalení systému, jednotlivé články byly očíslovány a dílo bylo opatřeno

¹¹⁶ Josef Štěpánek Netolický (zemřel roku 1538/1539), významný český myslivec a rybníkář. Zastával funkci nejvyššího porybného u pánů z Rožmberka. Vypracoval důmyslný návrh soustavy rybníků v Třeboňské pánvi, řadu z nich rovněž vybudoval. Založil Zlatou stoku, jejíž délka je 48 km, která napájí a odvádí vodu z rybníků mezi Chlumem u Třeboně a Veselím nad Lužnicí. Štěpánek Netolický dokázal v rožmberských službách přetvořit dříve nesouvislou síť rybníků v ucelenou vodohospodářskou soustavu. I Štěpánkovou zásluhou vyvrcholila na počátku 16. století první velká epocha českého rybníkářství. Všeobecná encyklopedie Diderot, IV. svazek, Praha 1998, str. 333 a dále Pánek, J., Poslední Rožmberkové – velmoži české renesance, Praha 1989, str. 26

¹¹⁷ Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan (1538 - 1604), žák a následovník Štěpánka Netolického a Mikuláše Rutarda, český šlechtic a významný rybníkář. Zprvu nezámožný rytíř svými schopnostmi, povahou i životní kariérou takřka ztělesňoval dravý vzestup pozdně feudálního velkostatku. Krčín si rychle osvojil zkušenosti vrchnostenských úředníků na jiných panstvích a po krátkém působení na statku borovanského probošta Matěje Kozky vstoupil do rožmberských služeb už jako zdatný ekonom. Od roku 1561 byl podpurkrabím na Českém Krumlově a v srpnu 1562 zastával funkci krumlovského purkrabího a začal řídit největší rožmberský velkostatek. Od roku 1569 byl regentem rožmberských panství. Vladařovu oblibu si získal úspornými opatřeními, strohou kontrolou služebního personálu a hledáním všemožných cest ke zvýšení panských důchodů. Velkokryse Krčinovo hospodaření dosáhlo nejtrvalejších výsledků ve vybudování mnoha rybníků a zvláště v dotvoření třeboňské rybníční soustavy. Technické mistrovství osvědčil Krčín při budování řady rybníků. Jeho zásluhou vznikl rybník Rožmberk, tehdy největší rybník v Evropě s hrází dlouhou 2430 m a s původní zaplavenou plochou 1060 ha, dále rybník Svět (původně nazvaný Nevděk) a další. Zakládal rovněž nové dvory, ovčiny, pivovary. Všeobecná encyklopedie Diderot, II. svazek, Praha 1998, str. 541 a dále Pánek, J., Poslední Rožmberkové – velmoži české renesance, Praha 1989, str. 242-245

¹¹⁸ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 48-49

obsahem a věcným rejstříkem. Po obsahové stránce byla v kodifikaci zdůrazněna úloha panovníka, rozsah a nedotknutelnost jeho práv a poprvé bylo uzákoněno stíhání deliktů urážky majestátu a omezena podstatně práva stavů jako důsledek porážky prvního protihabsburského povstání. Zemské zřízení vydané v roce 1564 pak obsahovalo jen nepodstatné změny formální povahy a platilo až do roku 1627.¹¹⁹

První novelou z roku 1530 byla nově uspořádána jen část zemského zřízení, přesto přinesla do této starší úpravy určité změny a doplňky. V článku 205 prakticky obnovila zákaz lovu na královských statcích, a to lovu jakéhokoliv a pro kohokoliv. Za porušení tohoto zákazu musel pachatel zaplatit do královské pokladny pokutu 100 kop grošů českých, pokud byl příslušníkem stavu. Pro sedláky a osoby řádu „lehkého“ se zavádějí tělesné tresty bez poškození zdraví. Oprávněným orgánem tu byl příslušný královský hejtman. Pro případ, že by vrchnost odmítla vydat poddané k potrestání, rozhodoval věc soud krajských hejtmanů. Sedlákům se dále zakazovalo hloubení jam na velkou i malou zvěř v hraničních lesích. Za neuposlechnutí zákazu byla stanovena pokuta 25 kop grošů českých. Pro ostatní případy porušení práva myslivosti se zavedl v článku 207 obecný zákaz myslivosti na cizích gruntech, který ještě ve VZZ byl závislý na vůli vlastníka pozemku. Tento zákaz platil v období od Květné neděle (podle Velikonoc) do svatého Jiljí (1. září), to znamená po dobu vegetace úrody, přičemž její ochrana byla hlavním důvodem zavedení tohoto zákazu. Tresty za porušení zákazu se opět lišily dle společenské hodnosti, stavové platili 10 kop grošů českých, sedláci a obyvatelé měst 2 kopy grošů českých pokuty. V případě nedobytnosti pohledávky byl uložen náhradní trest odnětí svobody na 4 týdny vězení. Zvláštní procesněprávní normou bylo zavedení přísahy k důkazu, že k porušení hranic pozemků došlo omylem při honbě s jestřábem či krahujcem. Právo přísahat na víru a svědomí měl podle tohoto ustanovení jak příslušník stavů, tak poddaný.¹²⁰

V zemském zřízení z roku 1549 je deliktu pytláctví věnována celá jedna část. V podstatě zde nalézáme recepci právní úpravy tak, jak byla obsažena ve VZZ z roku 1500, pouze s malými odchylkami. Předpisy o zákazu myslivosti na královských statcích byly ponechány beze změny, jen s dodatkem, že při pomezí se nezakazuje lovit do jam lišky a vlky. U obecného zákazu myslivosti sedláků se upustilo od trestu pokuty 1 kopy grošů českých a zavedlo se namísto toho 14-ti denní vězení. Starý zákaz noční honitby a lovení tenaty i ve dne byl zde znovu zdůrazněn a výše pokuty činila 50 kop grošů českých. Tato částka placená

¹¹⁹ Malý, K., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 87-88

¹²⁰ Malý, K., Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století, UK Praha 1979, str. 122-123

žalobci se mohla v konkrétních případech i násobit, když pachatel své jednání opakoval nebo páchal na různých místech cizích gruntů, nebo jestliže šlo o více pachatelů.¹²¹

Následující znění vybraných článků přiblíží úpravu myslivosti.

Článek V. 23. stanoví: „*Item, aby sedláci neměli tenat svých k užitku svému, ani na gruntech pánuov svých aby bez vuole jich nehonili; leč by kteříž na to veysady měli pořádné a jich užívali, a ty mají a sau povinni ukázati, když by o to k jich pánu posláno bylo od toho, kdož by je usvědčil. Pakli by který měl tenata, a to naň usvědčeno bylo, a na to by žádných veysad neukázal: tehdy má na pána jeho vznešeno býti od toho, kdož by to na toho sedláka usvědčil, aby pán jeho rozkázal ty tenata dáti tomu, kdož by naň to usvědčil. Pakli by pán jeho nekázal jemu tenat dáti: tehdy ten, kdož usvědčí, bude moci pána téhož sedláka pohnati ze dvacíti kop grošuov českých, a provede-li to naň, aby jeho dány byly*“.¹²²

V článku V. 24. je stíhán lov v noci: „*Item, Jestli že by kdo na shony noční nebo na podsed honil malau nebo velikau zvěř, anebo i tenaty ve dne nebo v noci na čím cizím, a byl kdo zastižen, aneb naň to bylo usvědčeno: ten aby propadl padesáte kop grošuov českých tomu, na číchž jest gruntech honil bez vuole jeho a naň usvědčil, a k tomu tenata jemu pobrati bude moci, a lidi též, a jich nepauštěti, až z každého vezme po jedné kopě groších českých; než svého užívej každý, jak umí*“.¹²³

Zákaz výkonu myslivosti pro sedláky včetně zákazu používání zbraní a odpovídající trest za porušení zákazu stanovil článek V. 25.: „*Item, Sedláci žádné myslivosti vésti nemají ani užívatí na gruntech svých i cizích s ručnicemi, kušemi, tenaty, jamami, ani jinými vymyšlenými obyčeji, a to pod pokutau, aby dvě neděli u vězení seděl, kdož by v tom postižen byl, aneb když by to naň provedeno bylo. Než páni, rytířstvo i města, každý svého gruntu užívej, jak umí. Než na ptáky s sítkami na čihadlech, s sklony, se lpem, tu myslivost vésti mohau s volí panuov těch či sau gruntové*“.¹²⁴

O peněžitém trestu v případě porušení zákazu myslivosti na cizím gruntu hovoří článek V. 26.: „*Item, Což se jezdění s myslivostí dotýče, jestli že by kdo přes záповěď komu po gruntech jeho na jakau myslivost aneb s jakau myslivostí jezdil, aneb jestli že by po záповědi též na gruntech jeho malau neb velikau zvěř, též ptactvo střílel, aby padesáte kop grošuov českých propadl. Jestli že by pak kdo koho jiného na to navedl nebo navozoval, a to naň uznáno nebo provedeno bylo, že jest jezdil s jakouž koli myslivostí: ten v tauž pokutu upadnutí má jako nahoře psáno stojí. A kdož by komu grunty své s myslivostí zapověditi chtěl, aby*

¹²¹ Malý, K., Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století, UK Praha 1979, str. 123

¹²² Kodex Juris Bohemici, svazek IV., Práva a zřízení zemská 1549, ed. Jireček, J., Praha 1882, str. 420-421

¹²³ Tamtéž, str. 421

¹²⁴ Tamtéž, str. 421

*tu záповěď tak a tím spůsobem a pořádem učinil, jako výše psáno stojí, kdož by komu grunty své pastvami zapovědíti chtěl“.*¹²⁵

Vykonávat myslivost se na základě zemského zřízení z roku 1549 zakazuje všem v období od květné neděle (podle Velikonoc) do svatého Jiljí (1. září) na cizích pozemcích, protože lesní zvěř způsobuje v tomto období velké škody na obilí. Sedláci měli povinnost v případě přistižení v tomto čase zaplatit tomu, na jehož gruntech myslivost provozovali 2 kopy grošů českých a pokud by nemohli zaplatit, museli strávit ve vazbě 4 neděle a vše, co by u nich bylo nalezeno a sloužilo k provozování myslivosti jim bylo zabráno. Šlechta směla vykonávat myslivost na vlastních gruntech na základě omezení daného zemských zřízením z roku 1500. Stále byla poplatná přísaha překročení hranice cizího pozemku omylem z důvodu zaběhnutí zvěře na tento pozemek při lovu s krahujcem nebo jestřábem. Byl též upevněn zákaz výkonu myslivosti v královských lesích pod hrozbou pokuty ve výši 100 kop grošů českých. Zřízení rovněž zakázalo sedlákům vykonávat myslivost i na svých gruntech a nosit a používat ručnice na veřejnosti, a to pod trestem vězení v délce 2 týdnů. Páni, rytíři a města měli naopak dovoleno vykonávat myslivost na svém pozemku. Zemské zřízení se dále zabývalo zákazem hloubení jam na velkou i drobnou zvěř, s výjimkou lišek a vlků, zákazem užíváním tenat sedláky, zákazem nočních shonů, honěním malé nebo velké zvěře, používáním tenat ve dne i v noci na cizím pozemku.

Některé z článků zaměřených na myslivost dle úpravy VZZ a novelizovaného zřízení zemského z roku 1549 mají širší trestněprávní obsah.¹²⁶

V článku 444 VZZ se za pych prohlašuje uvázání v cizí grunty, bránění v užívání lesů, luk, dědin, řek, potoků, zatopení gruntů stavbou rybníka, „přesekání“ cizích luk a lesů, zmocnění se cizích poddanských gruntů nebo poddaných. Výslovně se nakazuje, aby se v takových případech pohánělo z pychu a nikoliv z moci. Trestem bylo 50 kop českých grošů. V článku 445 se pak k tomu dodává, že za pych je třeba pokládat i lovení v cizích „potocích, neb v tuních neb řekách“. Za pych je zde považováno to, co již v roce 1549 bylo prohlášeno za výtržnost, přičemž výtržnost sama se ve VZZ v této souvislosti vůbec nezmiňuje. Pokuta 50 grošů českých je pak pětkrát větší než byla stanovena pokuta v zemském zřízení z roku 1549 za delikt pychu. Vysvětlením by mohlo být, že původně starší právo detailně nerozlišovalo mezi jednotlivými útoky proti feudálnímu vlastnictví, které neohrožovaly jeho podstatu. Jednotlivá jednání, narušující užívání statků, respektive poškozující jejich vlastníky, byla stíhána na základě soukromé žaloby. Tak např. Řád práva zemského uvádí procesní postup při pùhonu ze škod způsobených pastvou cizího dobytka a pro případy poškození

¹²⁵ Kodex Juris Bohemici, svazek IV., Práva a zřízení zemská 1549, ed. Jireček, J., Praha 1882, str. 421

¹²⁶ K tomu srovnej Malý, K., Trestní právo v Čechách v 15. – 16. století, UK Praha 1979, str. 122-123

či krádeže úrody. Jak je zřejmé, šlo zde o typické jednání, které později právo stavovské podřazovalo buď pod pojem výtržnost nebo pych. V podstatě tento žalobní nárok, tj. žaloba pro škodu způsobenou „bezprávným popasem“, je obsažen i v žalobní formulaci, kterou poškozený žádá náhradu ve výši 10 hřiven stříbra bez lotu, tj. vlastně pozdějších 10 kop grošů českých, které ještě v polovině 16. století právě pro tyto případy znovu potvrzují zemská zřízení z roku 1549 v článku 21, nyní ovšem jen jako pokutu za neprokázané obvinění.¹²⁷

S narůstáním konfliktních situací uvnitř stavovské společnosti na počátku 16. století a zvláště pak relativní slabost státně mocenského aparátu vedla k tomu, že narůstal i počet násilných trestných činů, které právo vzhledem k jejich menší intenzitě začalo odlišovat od moci a zároveň trestat jako výtržnost. Starší pojem pychu a jednání pod něj spadající byla pro svůj typický rys násilí a ohrožení vlastnických oprávnění podřazena pod pojem výtržnosti, trestné dle uvážení soudců a stíhané obesláním. Naopak delikty ohrožující jen dílčí výkon vlastnických práv a blížící se představě o lesním nebo polním pychu či pytláctví, byly označeny jako pych, stíhaný pūhonem a trestány mírněji, pokutou 10 kop grošů českých. Ještě ve VZZ bylo i najímání záškodníků rovněž považováno za pych a trestáno např. i na hrdle. Na přelomu 15. a 16. století považovala také ještě soudní praxe za pych i omezení osobní svobody, bezprávné uvěznění, zbití či pobrání cizích věcí.¹²⁸ Charakteristickým znakem deliktu bylo způsobení škody vlastníkovu a obohacení pachatele, přičemž šlo především o sousedské konflikty feudálních vlastníků.

Prakticky totožnou úpravu převzalo z práva zemského i právo městské. Lovení ryb bylo považováno za pych, avšak pytláctví, tj. neoprávněný výkon myslivosti nikoliv. Tento druh majetkového deliktu byl upraven jiným způsobem. Delikt lze charakterizovat jako jednání ohrožující právo myslivosti vlastníka nebo držitele pozemků a bylo označováno různým způsobem, např.: jezdění po myslivosti, honění na cizím, střílení ptactva nebo zvěře apod.

Nejběžnějším výrazem však byla myslivost, tj. porušení práva myslivosti. Toto právo bylo nedílnou součástí vlastnických oprávnění vlastníka pozemků. Lovení zvěře na cizích pozemcích (tzv. „v ciziem“) bylo odedávna považováno za zlodějství, krádež.¹²⁹

Novela zemského zřízení z roku 1564 již mnoho změn nepřinesla, jednalo se spíše o malé úpravy. Právní předpis byl platný až do roku 1627. V článku L. 42 zemského zřízení se praví: *„Jestliže člověk poddaný, osedlý nebo neosedlý, pánovi, rytíři nebo měšťanovi přesekal lesy nebo louky, nebo ve vodách lovil ryby neb raky, anebo po záповědi po jeho gruntech jezdil nebo chodil, krom cest a stezek svobodných: takového může každý vzíti a do vězení dati.*

¹²⁷ Malý, K., Trestní právo v Čechách v 15.-16. století, UK Praha 1979, str. 117

¹²⁸ Tamtéž, str. 117-118

¹²⁹ Tamtéž, str. 120

*Požádá-li jeho pán za jeho vydání, má mu býti vydán, a pán má na něm 5 kop grošů českých dopomoci. Nebyl-li vzat, poškozený má o to poslati k jeho pánovi; přizná-li se pán že pych se stal s jeho vůlí, může býti pohnán z 10 kop grošů českých; odpírá-li pán, že se nestalo s jeho vůlí, má dopomoci na tom člověku 5 kop grošů českých, sice sám propadne 20 kop grošů českých původovi. Neměl-li by ten člověk statku na pokutu, pán jeho má jej vydati původovi do vězení na 8 neděl“.*¹³⁰

Článek L. 43: „Byl-li kdo na takovém pychu postižen nočně, budiž s ním naloženo jako se zlodějem. Nebyl-li postižen, původ má poslati k jeho pánovi, aby se jím ujistil a právo útrpné naň pustil; nevyhoví-li tomu jeho pán, propadne 100 kop grošů českých tomu, komu bylo kradeno“.

¹³¹

V těchto, i dalších předpisech, vystupovala myslivost již jako výsada, a lovecké právo bylo spojováno s příslušností ke společenské třídě. Pych se trestal vězením. Požádal-li však pán poddaného o jeho vydání z vězení, měl být vydán a pán byl oprávněn na něm požadovat 5 kop grošů českých. Přiznal-li se pán, že pych se stal z jeho podnětu, mohl být stižen pokutou 10 kop grošů českých. Pokud se pych stal v noci, mělo být se škůdcem naloženo jako se zlodějem. V případě, že škůdce nebyl postižen, měl jeho pán právo užít na něj útrpné právo, o čemž se měl přesvědčit sám poškozený. Jestliže pán odmítl tak vykonat, měl povinnost zaplatit poškozenému 100 kop grošů českých.

I přes celý soubor právních norem zemského zřízení bylo pytláctví i nadále provozováno způsobem, který vedl k neobyčejnému úbytku zvěře. Tomu nezabránily ani zpřísnující se pokuty ani dodatečně zavedené tělesné tresty. Pytlačil lid venkovský i lid městský. Avšak nebyl sám, jelikož k pytlacení měla sklony i šlechta. A takovými nezákonnými lovy bývaly postiženy jak statky velmožů, tak i statky královské. Dokladem o tom jsou nejen četné listy tehdejších šlechticů, nýbrž i akta o soudních jednáních a královská rozhodnutí o pokutování provinilých.

Dne 12. srpna 1527 vytýká Jan z Rožmberka Janovi z Černodubu: „Zprávu toho mám, že si po lesích mých střílel a zvěř hubil. I zapovídámť tímto listem, aby si lesuov mých prázden byl a zvěří nehubil. Cest a stezek královských těch já Tobě nezapovídám“.

¹³²

Časem se však ukázalo, že neusměrněný lov způsobuje velký pokles zvěře. Bylo tedy nutné učinit přítrž alespoň nejhorším způsobům lovení zvěře. Úpravou se zabývaly velmi často sněmy při svých jednáních. Sněm zakázal například lapání ptactva z jara v době hnízdění od masopustu do sv. Víta (15. června), k tomu vyslovil zásadu zabavení ptactva

¹³⁰ Archiv český, díl XXII, str. 214

¹³¹ Tamtéž, str. 215

¹³² Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 89

polapeného v době hájení. Zapověděl líčení návnad na koroptve, podražců při trninách, mezích, bahniscích a vinicích, všelijakých vazeb a tenátek na koroptve a bažanty na cizím majetku. Zakázal jakékoli dělání slepých jam na velkou zvěř a zajíce na vinicích, štěpnicích, zahrádkách, po lesích i polích, mimo jam s návnadou husy nebo kachny na vlky a lišky. Nepřipouštěl ani kladení a použití vlčků na zajíce, stupnic, kos, ručnic, hákovnic, kuší na velkou i drobnou zvěř. Zakazoval použití tluček, ok, lis a jiných léček na odchyt zvěře. Stavům nařizoval, aby nepovolovali svým poddaným lovy s tenaty, ručnicemi ani kušemi. A pochopitelně nařizoval i to, co bylo v oné době obvyklým mravem, totiž mrzačení ovčáckých a řeznických i všech hlídacích psů utětím prstů na jednom běhu.¹³³

Z četných instrukcí a sněmovních usnesení doby předbělohorské lze poznat, že pro výkon myslivosti byl vytvářen určitý řád, který podstatně ovlivnil nazírání na myslivost, ale i její vlastní provoz. V té době se používaly především zbraně jako ručnice, kuše a ruční palná zbraň. Sítě a plátna usnadňovala lov zvěře, kterou bylo tehdejšími zbraněmi možno lovit jen nesnadno nebo při hromadném úlovku, následují tlučky a nejčastěji tenata. Kromě léček a pastí používal tehdejší myslivec k získání kořisti i lsti. Využíval vábení nebo újed', prostřednictvím níž se napomáhalo k přelstění především šelem. Jak je patrné, zvěř se lovila tehdy, kdy k tomu byla příležitost nebo kdy jí bylo třeba, a ne podle nějakých vžitých nebo předepsaných pravidel. To platí nejen o ročních dobách, ale i o denních dobách.¹³⁴

Příkladem je Griespekova instrukce úředníkům na panství Nelahozeves z roku 1588. Ta uvádí v článku 26 O hájích a chrastinách: „*Co se pak hájův a všelijakých chrastin na témž zboží dotýče, poněvadž v tom kraji největší nedostatek v dříví jest, protož ouředník bez vědomí a povolení mého z týchž hájův lidem nic neprodávati ani k mé vlastní potřebě sekati dáti nemá. Než bylo-li by co toho, kdež podál od zámku jest, jakožto u Lečic a Sázeného neb u Holubic na smečcení, že by se lidem jaké pohodlí učiniti mohlo, to se vše s dotazováním a dovořením mým díti má. A co se také i na stahovinu kterého roku pro ovce potřebovati a sekati bude, to se vše ve skrovnosti státi a prve mi o tom oznámiti má, kolik provazcův se poseká a v kterých místech taková stahovina se udělá; zvláště pak v tom šetřiti sluší, aby se pořádně a tak mejtilo, aby netoliko v každém mejtu, ale v každém provazci několik vejstavkův, kdež dříví vyspělejší a rovnější jest, pro potřeby mlejnský a jiný stavení zůstalo. Také s pilností a bedlivostí to se opatrovati má, kde se již mejto udělá, aby od ovčáků ani lidí tu paseno nejsouc, lesy zase tím spíšeji vyrůstiti mohly*“.¹³⁵

¹³³ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 92

¹³⁴ Tamtéž, str. 78-79

¹³⁵ Archiv český, díl XXII, str. 306

Článek 27 s názvem O vydrách a bobřích: „A kdež také každý rok od vyder a bobrův při řece a jinak na vostrově veliká se škoda děje, protož se k tomu tak snažiti, aby takový škodlivý zvířata zbity jsouc, rozplemeniti se nemohly: kůže pak z týchž zvířat, též liščí, vlčí a jiný, pro samou potřebu mou skupovány a vydělány býti mají“.¹³⁶

Článek 29 O myslivosti a opatrování hájích stanoví: „Z strany pak myslivosti, poněvadž při tomto zboží mimo některé dosti špatné hájky žádných jiných lesův není, protož to tak opatřiti, aby se nám od okolních sousedův, zvláště v těch místech, kdež od zámku podál jest a vždycky se dohlídati nemůže, v tom škoda a překážka se nedála; a jestli by se kdy i pro mou vlastní potřebu v týchž hájích bítí jmělo, vždy se toho šetřiti má, aby se to od mezí a kde by bez škody bylo, dálo; než tu blízko okolo zámku s chrty štváti ani jinak na tenata bez mého vědomí a povolení se honiti nemá“.¹³⁷

Instrukce se ve svých ustanoveních zmiňuje o nedostatku dříví v kraji. Zakázala prodej dříví i vlastní spotřebu bez povolení pána. Stanovila pravidla pro mýcení a ve vymýcených oblastech zakázala pastvu, aby se lesy mohly snáze zregenerovat a rychleji vyrůst. Instrukce se obzvlášť věnovala vydrám a bobrům, protože díky nim vznikala velká škoda na majetku pána. Zvířata měla být zabita, aby se nemohla dále rozmnožovat. Instrukce se zaměřila na předcházení škody v lesích a na zvířatech, když zakázala blízko zámku štvání zvěře chrty či chytání do tenat bez vědomí a povolení pána.

Politické změny a posílení pozice Habsburků na českém trůně vedly roku 1627 k vydání nového zákoníku. Stalo se jím Obnovené zřízení zemské dědičného našeho království Českého. Jedna z jeho částí byla zasvěcena myslivosti.

Článek Q. 48.: „Na gruntech Naších a kteréhožkoli stavu žádný, buď sám nebo skrze služebníky své, žádné myslivosti s chrty, lihavými psi, krahulci, jestřáby, rarohy, s ručnicemi, tenaty, sítěmi aneb jakáby se koliv myslivost vymysliť a užívati mohla, ani na poli, ani v lesích, na týchž gruntech Naších bez vůle a vědomí Našeho, aneb těch číž gruntové jsau, provozovati nemá. A to pod propadením 100 kop grošův českých, kolikrátby se a jak často toho dopustil“.¹³⁸

Článek Q. 49.: „Jestližeby kdo dotčeným způsobem na gruntech Naších myslivost provozoval: tehdy hejtman Náš, kterýžby takové grunty Naše spravoval, má jej hned před menší saud zemský obeslati. Nápodobně stavové mohau se v příčině myslivosti jedni k druhým tolikéž tak chovati. A takové pře hbitě a summovně přede všemi jinými věcmi vyřizovati a fedrovati se mají. A jestližeby kdo za příčinou provedené myslivosti cizích služebníkův neb

¹³⁶ Archiv český, díl XXII, str. 306

¹³⁷ Tamtéž, str. 306

¹³⁸ Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království Českého, ed. Jireček, H., Praha 1888, str. 482

*poddaných k svědomí užiti chtěl: může toho pána, jehožto služebníka neb poddaného k svědomí potřebuje, bez obeslání skrze psaní pod pečeti svau se dožádati, aby jemu služebníka nebo poddaného pod pokutau v tom listu doloženau postavil. Kdežto pán téhož služebníka neb poddaného svého pod uvarováním již jmenované pokuty postavití povinen jest. Pakliby kdo koho z stavův k témuž svědomí potřeboval: může toho týmž způsobem skrze psaní žádati, a ta osoba z stavů svědomí své bez odpornosti vydati má. Pro nevydání pak takového svědomí v pokutu v psaní doloženau propadne“.*¹³⁹

Článek Q. 50.: *„Jestližeby kdo pak při provozování myslivosti, vtíraje se na cizí grunty, někoho z poddaných, s kterýmžby ho usvědčiti mohli a chtěli, bil neb pohružky činil, a po nich se sháněl, neb samého se jemnovati nechtěl, a to se při též rozepři provedlo: ten podle uvážení soudcův strestati se má; a to jedenkaždý podniknauti povinen bude. Však to se přitom vymínjuje a vyhrazuje, jestližeby který pán poddaného svého, aby na gruntech jeho myslivost provozovati mohl, osvoboditi chtěl: to bude moci jedenkaždý pán (však toliko na gruntech svých) učiniti. Než kterýbykoliv na cizích gruntech postižen anebo usvědčen byl: toho každého aby každý mohl vzíti a vyzdvihnauti. A on od Nás, a v nepřítomnosti Naší od místodržících Naších, podle povahy přečinění svého má strestán býti“.*¹⁴⁰

Článek Q. 51. stanoví: *„Než jestližeby kdo s chrty na gruntech svých poštal, aneb s jestřábem honil, a potom žeby po svém traudu z gruntův svých na cizí grunty ne zaumyslna, než z té příčiny a potřeby jel, a to dostatečně ukázal: na takového pokuta vztahovati se nemá“.*

Článek Q. 52.: *„A jestližeby kdo jaké řádné veysady a královské obdarování k provozování myslivosti na gruntech Naších od Naších slavných předkův dostal a ty sobě od Nás potvrzené měl: ten té myslivosti vedle svých veysad a obdarování užiti má a může“.*¹⁴¹

Článek Q. 53.: *„Žádný z stavův, ani kdo jiný, aby žádných jam na zvěř černau neb červenau, velkou neb malau, na pomezí a při pomezích dědičného Našeho království Českého a lesích německých, buď na gruntech Naších nebo svých vlastních, kdebykoliv byly, nedělal, a ty, které jsau zdělané, aby zametali a zadělali; pod pokutau 25 kop grošův českých, polovici do Naší komory královské a polovici tomu, kdožby o tom oznámil propadení. Než jámy na vlky a lišky, ty se vymínjují, a takové každý na svých gruntech bude moci dáti udělati“.*¹⁴²

Článek Q. 54.: *„Aby žádný sedlák zaječích ani jiných mysliveckých tenat k užítu svému neměl, ani na gruntech pána svého bez vůle jeho nehonil; lečby na to veysady, obdarování a handfešty pořádné měl a jich užíval. Pakliby který sedlák, obžalován jsa před pánem svým,*

¹³⁹ Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království Českého, ed. Jireček, H., Praha 1888, str. 482

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 482, 484

¹⁴¹ Tamtéž, str. 484

¹⁴² Tamtéž, str. 484

*proto žeby takové tenata měl a to naň usvědčeno bylo, a na to by žádných hanfeštů, veysad ani povolení neukázal: tehdy pán toho sedláka má rozkázati ta tenata tomu, který sedláka obžaloval, vydati. Pakliby pán nerozkázal: tehdy původ bude moci téhož obžalovaného sedláka před Náš saud komorní ze 100 kop grošův českých obeslati. A provede-li to naň, tehdy takové peníze jemu přisauditi se mají“.*¹⁴³

Článek Q. 55.: *„Jestližeby kdo na shony nočně nebo na posad bud' malau nebo velikau zvěř, anebo i tenaty ve dne nebo v noci na cizím gruntu honil, a byl zastížen anebo potom naň to bylo usvědčeno: ten tomu, na čích jest gruntech honil, 100 kop grošův českých aby propadl. K tomu pán gruntu budu moci jemu tenata pobrati a lidi, kteřížby napomáhali a stavu rytířského nebyli, do závazku vzíti, a jich nepropauštěti, dokavadžby každý z nich 10 kop grošův českých nesložil“.*¹⁴⁴

Článek Q. 56.: *„Jedenkaždý z stavův, jako i města, na gruntech svých myslivost podle libosti a jak právo mají, provozovati a užívati mohau. Než sedlák nemá žádné myslivosti na gruntech svých ani cizích, s ručnicemi, kušemi, tenaty, jamami, ani jiným vymyšleným způsobem provozovati a užívati. Pakliby se toho co dočinil a to naň provedeno bylo: má dvě neděle u vězení seděti. Ale myslivosti na ptáky, na číhadlech nebo jináče, s volí a vědomím pána toho gruntu, cí jsau, provozovati může“.*¹⁴⁵

Článek Q. 57.: *„Kdožby koho navozoval nebo navedl, aby na cizí grunty s myslivostí jel neb šel, a to naň uznáno a provedeno bylo: tehdy ten, kdož ho navedl, v tauž pokutu upadnauti má, jakž nahoře oznámeno jest. A jestližeby kdo komu grunty své s myslivostí zapověděti chtěl: aby tu záповěd tak a tím způsobem a pořádem učinil, jako kdoby komu grunty své pastvami zapověděl“.*¹⁴⁶

Právní úprava v článku Q. 48 stanovila obecný zákaz výkonu myslivosti na královských statcích pro všechny stavy. Pro případ porušení tohoto ustanovení byla vybírána pokuta 100 kop grošů českých. Pokud se však přeci někdo stal přistiženým, tak měl královský hejtman povinnost dle článku Q. 49, poslat ho před menší soud zemský. Přednostně se posuzovaly případy, při kterých stavové posílali před soud ty, které přistihli při myslivosti. Pokud bylo zapotřebí svědectví služebných nebo poddaných jiného pána, tak byl tento pán požádán tím, kdo si svědectví vyžádal, aby tito sloužící mohli vypovídat u soudu. Dokonce byla stanovena pokuta pro případ, že by jim jejich pán odmítl povolit vypovídat. Pokud poddaný přistihl cizího pána při pytlacení, mohl ho z tohoto činu u soudu usvědčit. Poddaní směli lovit na pozemcích svého pána, jen pokud jim to výslovně povolil. Podle článku Q. 50 byli poddaní,

¹⁴³ Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království Českého, ed. Jireček, H., Praha 1888, str. 484

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 486

¹⁴⁵ Tamtéž, str. 486

¹⁴⁶ Tamtéž, str. 486

přistižení při lovu na cizích pozemcích, okamžitě zadržení. O trestu rozhodoval král či místodržící, vždy podle jeho závažnosti.

Ten, kdo byl přistižen při lovu na cizím pozemku, musel dle článku Q. 51 dokázat, že se tam ocitl omylem při honění zvěře pocházející z jeho gruntu. Pokud se toto tvrzení prokázalo, dotyčný nemusel platit pokutu. Článek Q. 53 zakázal všem hloubení jam jak na královských, tak i soukromých statcích určených pro černou a červenou, malou i velkou zvěř. Povoleny byly pouze jámy na vlky a lišky. Sedlák nesměl dle článku Q. 54 bez výslovného povolení svého pána držet tenata na zajíce či jinou zvěř. Pokud byl někdo přistižen nebo později usvědčen z nočních honů na malou nebo velkou zvěř nebo z kladení tenat na cizím pozemku, byl povinen tomu, na jehož pozemcích lovil, zaplatit pokutu 100 kop grošů českých.

Příslušníci všech stavů směli provozovat myslivost na vlastních pozemcích. Sedlákům byla naopak myslivost dle článku Q. 56 zapovězena. Na základě povolení od pána mohli sedláci lovit pouze drobné ptactvo. Při nedodržení uvedeného pravidla a prokázání viny, měl být sedlák postižen trestem vězení na dva týdny. Článek Q. 57 stanovil, že pokud se někdo dopustil návodu k pytláctví na cizím pozemku, měl zaplatit stejnou pokutu jako pachatel. Dle článku Q. 58 nesměli obyvatelé opustit město se zbraní, pokud k tomu neměli zvláštní povolení, zákaz se ovšem nevztahoval na měšťany. Páni a měšťané mohli na svých pozemcích nosit zbraň. Zbraně mohly být použity jen při zvláštních příležitostech nebo při ohrožení království či chytání zločinců.

Obnovené zřízení zemské nepřineslo zásadní změny v právní úpravě myslivosti. Dřívější úpravu v podstatě jen lépe rozpracovalo. Kromě této komplexní úpravy, existovaly dále poddanské řády, jež se také zabývaly úpravou myslivosti, a které vydávala vrchnost na základě svých vrchnostenských práv.

Během třicetileté války trpělo obyvatelstvo bídou a hladem. Zdálo by se, že naše země měla mezi jednotlivými úseky války a cizími vpády dost času, aby se zotavila. Ale nebylo tomu tak, jelikož země byla silně popleněna vítěznými vojsky, dále ji sužovala nepřátelská armáda. Mimo to těžce týraný lid využíval cizích vpádů k tomu, že se proti novým vrchnostem bouřil, zejména když k tomu byl podněcován četnými emigranty, kteří se při té příležitosti vraceli domů. Bída, která panovala v zemi i množství prchajících vojáků způsobily, že se v zemi rozmohlo lupičství a pytláctví, jež velice nepříznivě zasahovalo do stavu zvěře, která byla důležitým zdrojem potravy lidu ukrytého v lesích.¹⁴⁷

V důsledku toho se nebyvale zvýšil počet pytláků. Panovník se snažil této situaci čelit vydáváním patentů. V tomto období patenty upravovaly dvě skupiny pytláčení, a to pytláčení

¹⁴⁷ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 118

civilních obyvatel na královských statcích a dále pytláčení vojáků v českých zemích během války. Patenty se vydávaly v souladu s Obnoveným zřízením zemským a pouze ho doplňovaly a konkretizovaly. Soudy a další instituce rozhodovaly na základě právní úpravy obnoveného zřízení zemského i patentů panovníků či vysokých státních úředníků. Dále se vydávala sněmovní usnesení. Ta však neměla takový význam jako patenty panovníka.

Konec třicetileté války omezení pytláctví nepřinesl, ba jinak panovník Leopold I. se snažil zakročit proti tomuto trestnému činu vydáním svého patentu.

Ve 2. polovině 17. století po velkém politickém přelomu, který naše země po všech stránkách prožily, myslivost se u nás začínala přeorientovávat a hledat cesty k rozmachu, jenž na ni čekal v následujícím století. Nutno dodat, že to byla především šlechta, která měla největší zásluhy na zlepšení stavu zvěře v našich zemích, jelikož myslivost na komorních statcích, které dříve v tomto směru udávaly tón, nebyla za posledních Habsburků až do dob Karla VI. zdaleka v takové oblibě jako dříve. Příčinou toho byla jednak trvalá nepřítomnost panovníků v zemi, jednak jejich hubená pokladna, na niž komorní statky, zejména ve svých omezovaných rozpočtech, trvale doplácely.¹⁴⁸

Právo myslivosti upravené královskými či zemskými zřízeními nebo císařskými patenty představuje období prvních pokusů postavit právo myslivosti na pevný základ daný právním řádem. Byly to vlastně první pokusy řízeného hospodářství v myslivosti, administrativně leckde nedokonalé a neúplné, ale přece jen počátky pozdějšího soustavného vývoje myslivosti jakožto činnosti hospodářské.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 147

¹⁴⁹ Vach, M. a kolektiv, Myslivost, Praha 1999, str. 300

3. Lesní a honební právo osvětské doby

3.1. Lesní řád Marie Terezie

V polovině 18. století se lesy nacházely v kritickém stavu. Vyčerpanost a nedostatek dřevní zásoby se projevily v celé střední Evropě. Kromě toho se zvýšil nárůst populace, v Čechách vzrostl počet obyvatel do konce 18. století z téměř dvou milionů na necelé čtyři miliony. Největší nárůst obyvatel se projevil na venkově. S nutností obživy rostl početný stav dobytka, který zejména pastvou devastoval les. Stát za vlády Leopolda I. a Josefa I. ponechával až do poloviny 18. století veškerou péči o lesy pouze jejich vlastníkům. Prozíravější majitelé šlechtických velkostatků (např. Schwarzenberg, Kinský, Sporck aj.) si uvědomovali význam lesů a vydávali instrukce pro jejich obhospodařování s cílem zlepšit jejich stav. Většina lesů v naší zemi však byla v neutěšeném stavu a z nich část byla ještě postupně přeměňována na pole, louky a pastviny, mnohdy se souhlasem vrchnosti. Neobyčejně vysokou spotřebu dříví vykazovaly rozvíjející se železárny a sklárny, což vedlo k nadměrným těžbám dřeva, především podél větších vodních toků a v jejich okolí, kde se plavilo dříví.¹⁵⁰ Na celém území chyběla jakákoli péče o les.

Za vlády Karla VI. se začaly účinněji uplatňovat merkantilistické zásady v praktickém hospodářském životě, když se stát začal zajímat i o lesy, a to zprvu jen v Čechách. Patentem ze dne 2. 5. 1712 bylo vrchnostem vlastním lesy v pohraničí nařízeno vyžádat si povolení k vývozu dříví. Tato povinnost byla rozšířena dne 4. 4. 1713 i na majitele lesů ležících nad Prahou kolem Vltavy. Hraniční lesy měly podle nařízení z roku 1713 plnit svou obrannou funkci, kdežto lesy vnitrozemské byly určeny k zásobování Prahy a báňských i hutních podniků v zemi. V roce 1714 byla v Čechách zřízena merkantilní komise, jež měla za úkol podnítit u nás průmyslový a báňský ruch, jakož i rozsáhleji využít přírodního bohatství země ve prospěch povznesení hospodářského života. I přesto, že komise nesplnila očekávané výsledky, přispěla alespoň částečně ke způsobu řešení nedostatku dříví v Čechách.¹⁵¹

Vzhledem k tomu, že se nedostatek dříví projevoval stále citelněji, rozhodla vídeňská vláda vydat lesní řády pro jednotlivé české země, a tak zabránit dalšímu pustošení lesů. Tento úmysl ohlásila již dne 12. 3. 1733 v reskriptu Karla VI., v němž sdělovala brněnskému královskému úřadu, že se dověděla o hrozícím nedostatku dříví, kterému chtěla zabránit vydáním lesního řádu pro české země. Celkově lze konstatovat, že připomínkové řízení

¹⁵⁰ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 70

¹⁵¹ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 111-112

vyznělo liše a odráželo nechuť vrchnosti k vydání lesního řádu, v němž vycítila omezení svých vlastnických práv.¹⁵²

Navzdory tomu, že lesní řád pro české země nebyl vydán, došlo za vlády Karla VI. k prohloubení poznatků o ochraně lesů v těchto směrech:

- a) provedení soupisu lesů panských, městských, obecních, zádušních i poddanských pro vyměření daní;
- b) významným zásahům do vlastnických práv soukromých majitelů lesů tím, že vlastníci lesů v pohraničí museli žádat o povolení exportu dříví do Saska;
- c) kategorizaci lesů, když podle nařízení z roku 1713 příhraniční lesy měly plnit obrannou funkci a lesy vnitrozemské byly určeny pro zásobování Prahy a báňských a hutních podniků v zemi dřívím;
- d) rozvoji těžby uhlí a jeho využití jako náhradního paliva za dříví;
- e) rozhodnutí o vydání lesních řádů pro jednotlivé české země, a tím k zabránění dalšího pustošení lesů;
- f) poznání, že lesy je třeba kácet v době mytní zralosti a že je těžbu třeba upravit v duchu zásad nepřetržitosti a vyrovnanosti.

Odpor vrchnostenských úřadů k přípravám lesního řádu, v němž pociťovaly hrozbu omezování vlastnických práv, byl asi hlavním důvodem, proč došlo k vydání zemských lesních řádů až po více jak dvaceti letech.¹⁵³

Jelikož hutní i jiné průmyslové podniky potřebovaly ke svému provozu velké množství dříví, vyvstával velmi naléhavý problém, jak zabezpečit pro tyto závody nepřetržitě dodávky dostatečného množství dříví. Lesy se nacházely v kritickém stavu, jejich vyčerpanost, nedostatek dřevní zásoby a minimální péče o les nutily k tomu, aby byl v produkci a spotřebě dříví zaveden pořádek.

Vídeňská vláda očekávala, že narazí na odpor vrchnosti proti vydání lesního řádu omezujícího užívání lesů. Odpor se vláda snažila otupit prosazováním úsporného hospodaření se dřevem a používáním alternativních zdrojů (minerálního uhlí, rašeliny, kamene a cihel při stavbě). Tato opatření však nepřinesla žádoucí nápravu. Marie Terezie v roce 1753 císařským reskriptem vydala příkaz k úsporám se dřevní hmotou a současně přikázala královským zemským úřadům v Praze, Brně a v Opavě sestavit návrhy zemských lesních řádů.¹⁵⁴

Celkový návrh pro Čechy byl vypracován na počátku roku 1754 nejvyšším lovčím hrabětem Kinským, významně se na návrhu podílel lesmistr František Rang z panství

¹⁵² Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 113-116

¹⁵³ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 70

¹⁵⁴ Oliva, J., Stát a vlastník lesa, Praha 2006, str. 20 a dále Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 189

Chlumeck nad Cidlinou¹⁵⁵, se zkušeností ze studií ve Stuttgartu. „Císařský královský patent lesů a dříví“, ustanovení v království Českém se týkající (tzv. tereziánský lesní řád) byl vydán dne

5. května 1754. Na Moravě byl zemský lesní řád vyhlášen dne 23. 11. 1754 a ve Slezsku o dva roky později, tj. dne 20. 3. 1756¹⁵⁶

K vydání lesního řádu pro Čechy přispěl špatný stav našich lesů, nedostatek dříví a částečně též vládní úsilí o industrializaci našich zemí a potřeba zabezpečit potřebné množství paliva pro nově zakládané podniky, hlavně sklárny a železárny. Kromě toho vydání lesního řádu znamenalo sice značný pokrok proti dřívějšímu období, kdy ještě o osudu lesů rozhodovali pouze jejich majitelé, ale při tehdejší nedostatečném personálním vybavení krajských úřadů byl tímto lesním řádem zaváděný státní dohled nad lesy zprvu jen zřídka uplatňován, a to ještě ne vždy se žádoucí účinností.¹⁵⁷

V úvodní kapitole lesního řádu se zvlášť zdůrazňuje, že bylo nutné učinit přítrž neustálému kácení a pustošení lesů, jestliže mělo být do budoucna zabráněno kritickému nedostatku dříví. Lesní řád měl být vydán právě proto, aby zlepšeným hospodařením i lepší pěstební péčí zamezil dalšímu pustošení lesů. Z toho důvodu bylo přísně zakázáno jakékoli svévolné ničení lesů, a to jak panských a městských, tak i obecních a poddanských.¹⁵⁸

Uvádím stručný výtah části textu z lesního řádu týkající se ochrany lesů: „*Lesy tyto podrobují se dozorství patronů a jiné vrchnosti, kterým se cejchování a lisování ukládá. Spustlost lesů v Čechách dosvědčuje, zapovídá patent užívání lesů pro hutě vysekaných neb odprodaných na dvory, pole neb luka a dělání z nich kopanin. Trhání nebo otvírání stromů a sbírání pryskyřice co nejostřeji se zapovídá. Bečvářům a šindelářům se nedovoluje, aby dříví na stojatě vyhledávali, lisovali neb obsekávali. Zemské obyvatelstvo zavázáno jest, aby vysečená místa zamýtilo, lesů proti zvěři plaňkami šetřilo a škodlivou pastvu dobytka zamezilo. Na těch místech, kde se porostlina usadila, a kde nedávno dříví bylo, všechny průhony a pastvy se potud zapovídají, pokud mladé dříví tak vysoko nevzrostlo, aby vršek jeho dosažen a ohlodán býti mohl. Trav žetí srpem, kosou neb jakýmkoli způsobem se zapovídá. Pastva koziho dobytka v lesích pod důtklivou pokutou se zakazuje. Zapovídá škrabání mechu*

¹⁵⁵ František Rang se vyučil v oboru lesnictví a myslivosti na základě finanční podpory hraběte Kinského, za což se mu František Rang zavázal zůstat v jeho službách. V roce 1731 byl vyslán do Stuttgartu, aby tam zdokonalil své znalosti o lesnictví. Po roce 1735 se stal lesmistrem na panství Chlumeck n. Cidlinou, jehož majitel Leopold Kinský byl jako nejvyšší lovčí roku 1753 pověřen vypracováním návrhu lesního řádu. František Rang se na vypracování lesního řádu zásadním způsobem podílel a za svou práci obdržel na základě rozhodnutí císařovny dne 30. 7. 1773 zlatou medaili v hodnotě 20 zlatých. Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 189

¹⁵⁶ Oliva, J., Stát a vlastník lesa, Praha 2006, str. 20-21

¹⁵⁷ Nožička, J., Proměny lesů a vývoj lesního hospodaření v Krušnohoří do r. 1848, Praha 1962, str. 64

¹⁵⁸ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 190

*a osekávání kmenů. Aby se stromů šetřilo, má se ku průjezdu užívati otevřeně cesty vesnické, nikoliv lesní. Máje, tyčky na ploty a na správu silnic, tak nazvané klackové dříví bráti, docela se zapovídá. Vrchnosti jsou zavázány, aby vysečená místa a prázdné prostory ohradili, by se tam zvěř vtlačiti a porostlinám škoditi nemohla. Suché kmeny mají se vyhledati a dokud neshnijou, na sáhy neb jinou potřebu zdělati, ale kdyby celá místa schnouti počala, netoliko brzkou sečí, nýbrž i zděláním velkého příkopu mezi tím suchým a zdravým dřívím zpomoženo bud'. Od sv. Jiří až do sv. Havla zapovídá se, aby v lesích nižádné ohně bud' veliké neb malé se nerozdělávaly; v zimních měsících jen na těch místech dělati se mohou, kde žádné suché a smolné dříví není. K uhašení ohně mají se přičiniti nejdříve forsti a myslivci, jakož i bližší obyvatelé vedením rychtářů a hospodářských úředníků“.*¹⁵⁹

Přestože se v lesním řádu majitelům lesů slibovala všemožná ochrana v užívání lesní půdy jakožto soukromého vlastnictví, přece jen bylo hospodaření v lesích tímto řádem omezeno. Vlastník byl nucen starat se o zalesnění vykácených ploch a o zajištění lesů do budoucnosti. Dříví se mělo porážet od listopadu až do konce února. Mezi zimními měsíci se právě leden pokládal za nejlepší měsíc k mýcení. Mimo zimní čas měl být lesu zajištěn klid, který potřeboval k nerušenému růstu mlází.

Hlavní příčiny nedostatku dříví byly spatřovány především ve špatném hospodaření v městských, obecních a poddanských lesích, z toho důvodu lesní řád obsahoval zvláštní ustanovení, v nichž byli odsuzováni měšťané za to, že nejpěknější lesy pokáceli a k tomu jim bylo vytýkáno, že se ještě dopouštěli krádeží dříví v lesích svých vlastních i cizích vrchností.

Ačkoliv se obcím ani poddaným nemělo zabraňovat v běžném užívání lesů, z něhož byli povinni platit státu daně, přece jen se v lesním řádu nařizovalo, aby města šetřila se spotřebou dříví. Dříví stavební se nesmí prodávat jako dříví určené k palivu. Prodej dříví do ciziny musel být povolen guberniálním úřadem. Jen pohraniční panství, která již měla privilegia k vývozu dříví, byla od této povinnosti osvobozena. Tam, kde to výměra městských lesů dovoľovala, měli být k jejich správě ustanoveni lesní úředníci, kteří měli vrchnosti, jíž příslušelo právo dozoru nad těmito lesy, ručit za dodržování lesního řádu.

Těžbu v lesích poddanských měst, městeček a obcí měli vykazovat vrchnostenští úředníci. V oblasti lesů, odkud bylo možno plavit dříví k zásobování Prahy, se zakazovalo zřizovat železárny, hutě a sklárny. Zelené lesy a listnaté dříví měly být poráženy s ponechanými výstavky a semenáčky. Mýcení a porážky v lesích neměly být příliš rozsáhlé. V nižších polohách doporučoval řád těžbu pasečnou, na horách naopak preferoval toulavou seč, při níž se mělo na palivo kácet pouze přestárlé a poškozené dříví. Všechno dříví se mělo do konce

¹⁵⁹ Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů a lesnictví, Písek 1913, str. 661-662

dubna odklidit a pařezy od poražených stromů musely být vykopány. Patent nařizoval v předepsaném čase, tj. v šesti zimních měsících, porazit dříví na uhlí. Zatímco v letních měsících se uhlí pánilo a vozilo k dílnám.

Uhlířům se nařizovalo stavět milíře vždy v nových místech nebo porážkách a šetřit mláží. Ani popeláři neměli pálit jiné dříví než to, které jim bylo ukázáno a přiděleno. Pálení smůly a kolomazi bylo povoleno provádět pouze z pařezů a kořenů. Patent úplně zapověděl trhání nebo otvírání stromů a sbírání pryskyřice. Bečvářům a šindelářům bylo zakázáno, aby dříví na stojatě vyhledávali, lisovali nebo obsekávali. Košíkáři zase nesměli bez povolení myslivce vysekávat proutí na koše a obruče.

Lesní řád vycházel v otázce pěstování lesů z předpokladu, že každý majitel bude o les ve svém vlastním zájmu co nejvíce pečovat, neboť každý zanedbaný rok znamenal do budoucna stejně dlouhou ztrátu užítka z lesa. Obyvatelstvu bylo proto uloženo, aby zamýtilo vysečená místa, aby šetřilo lesy proti zvěři stavbou planěk a zabránilo tak pastvě dobytka. Patent nařídil vysazovat stromy (olše) u břehů řek, potoků, rybníků a jiných vlhkých míst. Zakázána byla pastva na všech průhonech, pastvinách a na těch místech, na kterých se po mýcení znovu zakořenily mladé rostlinky, a to do doby, než mladé stromky vyrostou tak vysoko, aby jejich vršky nemohly být pro dobytek dosažitelné a tudíž jím nemohly být okusovány. Nejen okusem, ale vyhrabáváním semene, a to i pod sněhem, působila zejména černá zvěř velkou škodu. Také zajíci škodily lesu při vysokém sněhu ohryzem mladých porostů. Z toho důvodu nemohla být v určitých lesích zvěř trpěna, neboť okus, kterým škodila stejně jako domácí dobytek, byl pokládán za pravý jed porostů.

Travaření srpem, kosou nebo jakýmkoli jiným způsobem se zakazovalo. Pod pokutou byla zakázána pastva koziho dobytka v lesích. Z důvodu šetření stromů se měly k průjezdu užívat otevřené cesty kolem vesnice, nikoliv ty lesní. Zapovídalo se brát z lesa máje, tyčky na ploty a na správu silnic tzv. klackové dříví, což bylo již dříve zakázáno patentem ze dne 1. září 1753.

Řád uložil hospodářům povinnost namísto hradeb z dříví okolo zahrad, luk a polí, jež vyžadovaly tolik mladého dříví, osadit tato místa živými ploty, vrbami či vyhloubit kolem příkopy. Vrchnosti bylo nařízeno, aby vysečená místa a staré holiny postupně ohradila, aby jelení a černá zvěř nemohla škodit mláží. Suché kmeny se měly svézt a dokud neshnijí, měly být použity na sáhy či k jinému užítku. Od sv. Jiří do sv. Havla bylo zapovězeno rozdělování ohňů v lesích. V případě požáru se k uhašení ohně měli povolát nejdříve foři a myslivci, jakož i bližší obyvatelé pod vedením rychtářů a hospodářských úředníků. Z důvodu úspory dříví se měl na výstavbu stavení, mostů a jezů na malých vodách, stok při rybnících, chlívů

a dalších stavení využívat kámen. Řemeslníci měli povinnost používat při práci suché dříví tak, aby jejich dřevěné dílo bylo stálé a trvanlivé. Myslivcům se zapovíдалo světit lesní revíry bez předchozího examinování (zkoumání).

Na dodržování a zachování lesního řádu dohlížely krajské úřady, resp. jejich úředníci (krajští hejtmáni, adjunkti a průvodní komisaři). Pro případ nedodržování ustanovení lesního řádu byly zavedeny tresty. Za přestupky proti lesnímu řádu byly stanoveny peněžité pokuty a pokud by ani ty nevedly k nápravě, mělo být vlastníkům lesů odňato dispoziční právo a tyto sekvestrované lesy měly být dány do správy řádným lesníkům.¹⁶⁰

Shrňme-li základní zásady lesního řádu, lze konstatovat, že lesní řád:

- a) přísně zakazoval jakékoliv ničení (klučení) lesů ve všech kategoriích vlastnictví;
- b) omezoval svévolnou těžbu dřeva a sledoval zlepšení stavu lesů i za cenu významného omezení vlastnických práv;
- c) stanovil vlastníkům povinnost obnovení lesa na vykácených plochách a starat se o zajištění lesů do budoucna;
- d) určil dobu těžby na zimní období (listopad až únor) a pokácené dříví přikázal co nejrychleji zpracovat a vyvézt z lesa;
- e) vytvořil dohled nad hospodařením v městských, obecních a poddanských lesích tím, že těžbu dřeva v nich měli vyznačovat vrchnostenští lesníci a u větších městských lesů jejich ustanovení lesní úředníci;
- f) zakázal pastu dobytka v mladých kulturách a smolaření v lesích;
- g) zavedl povinnost vyžádat povolení k vývozu dřeva do ciziny;
- h) omezoval či přímo zakazoval budovat železárny, hutě a sklárny v lesích, odkud se zásobovala velká města dřevem;
- i) zakazoval zakládat ohně v lese, a to od sv. Jiří do sv. Havla;
- j) zavedl oplocování lesů tam, kde vznikaly velké škody na kulturách;
- k) předepisoval podmínky pro ustanovování krajských komisí na přezkušování znalostí mladých lesníků po vyučení, jako předpoklad přijetí do lesní služby;
- l) stanovil tresty za nedodržování řádu, za přestupky byly vybírány pokuty, pokud nepomohly, mělo se vlastníkům odejmout dispoziční právo a tyto sekvestrované lesy měly být dány do správy řádným lesníkům.¹⁶¹

Ačkoliv vydání lesního řádu nemohlo odstranit okamžitě všechny nedostatky ve správě a užívání lesů, přece jen vytvořilo předpoklady ke státnímu dozoru nad hospodařením v lesích

¹⁶⁰ Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů v Čechách, Písek 1895, str. 98- 99 a dále Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 190-195

¹⁶¹ Oliva, J., Stát a vlastník lesa, Praha 2006, str. 21

a k zasahování státu do práv vlastníků lesů. Řád však nevěnoval žádoucí pozornost otázkám pěstování lesů, ochrany lesů a neřešil ani otázky těžební regulace, která by zajišťovala trvalost a vyrovnanost těžeb dřeva. Z toho důvodu byl k lesnímu řádu pro Čechy připojen zvláštní, obsáhlý návod k pěstování, zvelebování a zachování lesů, který byl shrnutím tehdejších lesnických vědomostí a zkušeností, z něhož si každý lesník mohl vybrat odpovídající způsob hospodaření dle místních poměrů. Zejména byla věnována pozornost pěstování jehličnatých dřevin, takže lze tento řád považovat za iniciátora výrazné změny druhové skladby našich lesů.¹⁶²

Tento právní předpis postupně přijaly všechny rakouské země do svých zemských zákonů. Celkový dopad lesního řádu na ochranu lesa byl však mizivý. Střetl se jak s odporem vrchnosti, tak s nízkou kvalifikací lesního personálu a také ho ovlivnila situace sedmileté války (1755-1775), v níž se Rakousko nacházelo. Lesní personál se zaměřoval hlavně na myslivost, lov a ochranu před krádežemi. Velkým přínosem lesního řádu bylo položení základních předpokladů ke státnímu dozoru nad hospodařením v lesích a k zasahování státu do práv vlastníků lesů.

I přes existenci tohoto právního předpisu, který byl na svou dobu dobrý, se české lesy plenily. Tomuto faktu přispívala jednak víra lidí v nevyčerpatelnost lesů a dále neznalost lesních správců. Lesní řád Marie Terezie byl několikrát republikován, a to v letech 1760 a 1766 v Čechách a dále v letech 1764, 1772 a 1781 v Čechách i na Moravě.¹⁶³

Navzdory nedostatkům, posuzovaným z hlediska dnešní doby, je možno označit vydání lesního řádu za významný mezník ve vývoji našich lesů, od kterého začal stát stále důrazněji uplatňovat svůj zájem o lesy a lesní hospodářství. Lesní řád vytvořil základ k novému lesnímu zákonu ze dne 3. 12. 1852 vydanému pro korunní země, když tímto okamžikem počala nová doba českého lesnictví.¹⁶⁴

¹⁶² Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 71-72

¹⁶³ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 198-199

¹⁶⁴ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 72

3.2. Plánování a rozvoj nových metod péče o les

Počátkem 18. století se lesní hospodářství dostalo do svízelné situace. Tato situace se začala projevovat nedostatkem dřeva potřebného nejen pro stavby, ale hlavně jako palivo pro rozvoj hutních, sklářských a ostatních průmyslových podniků a rozvoj řemesel. Všechny tyto okolnosti přinutily vládnoucí kruhy, aby se začaly stavem lesů zabývat. Výsledkem bylo vydání lesních řádů pro Čechy a Moravu v roce 1754, o dva roky později také pro Slezsko. Lesní řády poprvé zakotvily zásady řádného hospodaření v lesích a nezbytnost státního dozoru nad jejich dodržováním. Do té doby byly jedinou směrnicí pro hospodaření v lese hospodářské instrukce jednotlivých panství. V lesních řádech byly uvedeny také kvalifikační předpoklady pro vedoucí lesníky, kteří, aby mohli být ustanoveni, museli složit zkoušku před krajskou zkušební komisí. Studijním podkladem ke zkoušce byla instrukce vydaná v roce 1756, která formou otázek a odpovědí shrnovala požadované znalosti. Autorem instrukce byl lesmistr František Rang z Chlumce nad Cidlinou, který ji několikrát doplnil a rozšířil.¹⁶⁵

V druhé polovině 18. století stáli čeští lesníci před naléhavým úkolem. Plánovali zalesnit rozsáhlé holiny a řediny, aby co nejrychleji dosáhli největší možné produkce dřeva. Ke zvládnutí těchto úkolů chyběly většině lesníků odborné znalosti a také vhodná učebnice. Lesníci byli odkázáni jen na znalosti získané, a to stejně jako u jiného řemesla, během tříleté učební doby od učebních pánů. Lesnické školství dosud neexistovalo. Po absolvování zkušební doby skládal myslivecký mládenec zkoušku před krajským examinátorem, byl ozbrojen tesákem, byla mu zavěšena lovecká trubka, dostal výuční list a byl prohlášen za myslivce. První, kdo pro adepty lesnictví napsal odbornou knihu v českém jazyce, byl inspektor liechtensteinských lesů v Čechách, černokostelecký lesmistr Václav Eliáš Lenhart, a to roku 1793. Významným podnětem k napsání knihy byla také snaha majitele panství Aloise Josefa kn. Liechtensteina o zvelebení lesního hospodářství, které bylo do těch dob řízeno hospodářskými instrukcemi určenými nejvyšším úředníkem.¹⁶⁶

Byla to především šlechta, která začínala zavádět do lesního hospodářství nové postupy, jelikož tím sledovala především zvýšení užitku z vlastních lesů. Je to zcela odůvodnitelné, protože právě šlechta měla možnost si obstarat literaturu, cestovat po světě a poznávat tak různé zlepšovací postupy v lesnictví. I přes tyto možnosti, byl v tehdejších šlechtických

¹⁶⁵ Lenhart, V., E., Zkušené naučení k velmi potřebnému již za našich časů osetí lesův, ku kterémuž ještě jiná velmi užitečná naučení o povinnostech myslivce lesův dle zkušenosti dokonale hledícího přidána jsou, Praha 1793, str. 123

¹⁶⁶ Tamtéž, str. 123-124

kruzích poměrně malý zájem o pokrokové způsoby lesního hospodaření. V první polovině 18. století to byli např. Schwarzenberg a Špork, kteří stáli na straně lesnického pokroku.¹⁶⁷

V letech 1770-1800 rychlý vývoj vědy a ekonomiky přinášel nové poznatky týkající se hospodaření, lesní správy a pěstování lesa. Tyto odborné vědomosti se staly důležitým prvkem při osamostatňování lesní správy šlechtických velkostatků od hospodářského úřadu, vedle něhož postupně vznikala samostatný lesní úřad vedený lesmistrem, polesným nebo nadlesným. Tak byl schopný tento vyškolený lesnický personál předkládat návrhy na konkrétní opatření.

Rozvoj přírodních věd začal stále více ovlivňovat lesní hospodářství, což přispělo ke vzniku a rozvoji speciálních lesnických disciplín. K výkonu správné pěstební činnosti se lesnický personál neobešel bez důkladných znalostí z oboru biologie a dalších souvisejících oborů.

Rozvíjelo se lesnické výzkumnictví, které si hledalo cestu ke svému uplatnění v oboru lesní vědy. Lesnické výzkumnictví bylo založeno na pomocných vědách teoretických i praktických. Výzkumnictví bylo pouhým shledáváním fakt, nebo badáním příčin, nebo uplatněním norem čili zákonů.¹⁶⁸

Budování ústavů pro lesnické výzkumnictví v evropském měřítku začalo až po válce prusko-francouzské. V roce 1872 se vytvořil v Německu spolek lesnických ústavů, roku 1875 byl založen ústav mariabrunnský, roku 1882 povstal ústav pro lesnické výzkumnictví v Nancy, roku 1887 v Tokiu, roku 1888 v Curychu, v roce 1902 v Evois (Finsko) a ve Stockholmu, přičemž v roce 1892 byl založen mezinárodní svaz výzkumných ústavů lesnických, k němuž tehdy přistoupilo krom Německa i Rakousko s Uhrami, Švýcarsko, Rusko, Švédsko, Belgie a jednotlivé jiné úřady či ústavy. Na mezinárodním kongresu pro lesnické výzkumnictví v roce 1929 ve Stockholmu bylo již zastoupeno přes 30 států.¹⁶⁹

V průběhu celého období třiceti až čtyřiceti let bylo vydáno velké množství dvorských dekretů, nařízení a instrukcí. Často zacházely až do značných podrobností. Zatímco ve starších instrukcích bývala jen všeobecná ustanovení o tom, že se mají lesy šetřit a že je nutno pečovat o jejich obnovu, v polovině 17. století a převážně na počátku 18. století je již vlastní náplň konkrétních úkolů ochrany lesa podrobněji specifikovaná a jsou v nich naznačeny konkrétní prostředky, jimiž se mělo dosáhnout vytyčeného cíle.¹⁷⁰ Základní ustanovení byla stejná (zneužívání lesů, těžba dřeva a správa lesa prostřednictvím školených lesních odborníků), a navíc se během celého období znovu vydával lesní řád z roku 1754. Nařízení

¹⁶⁷ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 186

¹⁶⁸ Konšel, J., Stručný nástin tvorby a pěstění lesů v biologickém ponětí, v Písku 1931, str. 439-440

¹⁶⁹ Tamtéž, str. 439-440

¹⁷⁰ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 125

a dekrety z let 1780 až 1800 dokládají, jak lesnická věda přenesla do praxe nové poznatky (např. o lesních škůdcích – kůrovci a obaleči). Dohled státu byl omezen jen na těžbu dřeva, kterou jednotlivé krajské úřady měly kontrolovat a proti přestupkům účinně zasahovat. Vedení válek rozvoj lesního práva zabrzdilo a snaha státních orgánů o regulaci této problematiky se znovu projevila až po roce 1810.

S ohledem na rozvoj nových metod v péči o les se započalo na mnohých místech země s rozsáhlou rekultivací a obnovou zalesnění. Za podpory zemských úřadů se zalesňovaly i málo výnosné půdy. Zalesňování vyžadovalo značných nákladů. Například zalesňování holin po polomech v letech 1868 až 1870 a po řádění kůrovce v letech 1871 až 1872 v lesích o výměře 6 220 jiter si vyžádalo až do roku 1879 obnos 68 566 zlatých a 50 krejcarů.

Od roku 1842 se započalo s umělým zalesňováním setbou v panství Ronov v Čechách. Kolem roku 1899 se ve velkém rozsahu zalesnily svahy kolem středního a dolního toku Vltavy a Berounky. Průtrže v roce 1872, které způsobily velké ztráty v západních Čechách, přinesly pokusy o vytvoření průzkumu škod vzniklých v zalesněných a v odlesněných oblastech. Na základě této studie byl vyhlášen zákon, jenž zakotvil opatření na ochranu krajiny před ničivostí těchto vodních toků.¹⁷¹

Náročné práci a postupům při zalesňování nebyly často nakloněny přírodní podmínky v podobě živelních pohrom, které celkově škodily lesům. Velká horka spojená se suchem byla devastující pro všechny lesní kultury a značně napomáhala ke vzniku lesních požárů, např. v letech 1832 až 1835 byla trvalá sucha a neúroda. I rok 1842 byl tak suchý, že říčky, potoky a prameny vyschly a dvě třetiny mlýnů v této době stálo na suchu. Vichřice řádily v českých lesích, např. v roce 1868 a znovu v roce 1870 způsobily značné množství polomů. Při těchto polomech bylo v lesích Královéhradeckého kraje vichry poraženo asi 70 000 kubických metrů stromů. Nepříznivý vliv na stav českých lesů měly též deště, které zapříčinily podmáčení půdy, její sesuvy či povodně. Roku 1882 zasáhlo Čechy krupobití, při němž padaly kroupy velikosti lískových ořechů. Napadlo jich na 6 palců, lokálně až 10 palců, a nadělaly značných škod. Další živelní pohromou pro les byla krutá zima, jež panovala v listopadu roku 1868, kdy v jednom týdnu bylo sněhotlakem a sněholemem poškozeno asi milion a půl sáhů dřeva. Kůrovec neboli lýkožrout se rozšířil v českých lesích po bouřlivých vichřicích v roce 1868 a 1870. Za další lesní škůdce lidé považovali mnišku, bourovce, klikoroha a houby.¹⁷²

Lesy jako celek byly ve druhé polovině 18. století v kritickém stavu. Mnohé lesní plochy zmizely vůbec a nedostatek dříví prohluboval ekonomické problémy země. Konkrétní

¹⁷¹ Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů a lesnictví, Písek 1913, str. 913-929

¹⁷² Tamtéž, str. 913-929

opatření v lesním hospodaření měla zajistit, aby produkce dřeva kryla spotřebu a lesní porosty se staly trvalými. Ačkoliv se již v 1. polovině 18. století u nás uplatňovalo pravidlo, že v lesích je možno kácet jen tolik, kolik činí přírůstek, přece jen se všude podle této zásady nehospodařilo.¹⁷³ Bylo třeba zjistit přesnou výměru lesa, jeho složení, stáří stromů, zásobu a přírůstky. To sloužilo k výpočtu jaké množství dřevní hmoty lze z lesa vytěžit, aniž by ho těžba zdevastovala. V mezidobí let 1800 až 1848 a zejména poté se rozvinula taxační činnost, tj. lesní plánování.

První taxační pokus v našich zemích byl proveden u chýnovských lesů, které zásobovaly ratibořické doly, panské vápenky a cihelny. Roku 1739 předložil správce ratibořických dolů Karel Schindler přehledný odhad zásob dříví. Tento rozbor nebyl dostatečný a proto byly chýnovské lesy dle Schwarzenbergova nařízení ze dne 13. 5. 1739 vyměřeny, zmapovány a odhadnuty jejich zásoby dříví¹⁷⁴ (mýtného, dorůstajícího včetně přírůstku). I přesto, že chýnovský elaborát obsahoval určité nepřesnosti, přece jen jej můžeme označit za první dosud známý pokus o hospodářskou úpravu lesů v našich zemích, který dokládá, že již koncem 40. let 18. století se u nás dospělo k poznání základních předpokladů pro zabezpečení výnosové nepřetržitosti lesů, k čemuž bylo nutno lesy především vyměřit, zmapovat a zjistit v nich zásoby dříví a jejich hrubé věkové rozvrstvení.¹⁷⁵

Hospodářským zásahem, tj. těžbou (mýtní – pro porostní obnovu a přemýtní – pro porostní výchovu) se měnila porostní skladba v přírodním lese, jenž se stával lesem pěstěným. Vlastně lze lesy třídit na pěstěné a nepěstěné. K pěstěným se řadily lesy samorostlé i založené uměle, k nepěstěným pak pralesy a nově samorostlé lesy nepěstěné, takže za „nepěstěné“ lze označit též „přírodní“ lesy. Rozhodujícím znakem nebyla těžba nýbrž pěstění. Les přírodní přestával být lesem přírodním, když se zasáhlo do jeho podstaty.¹⁷⁶

Druhou oblastí, jež se začínala v péči o les prosazovat, bylo pěstování lesa, a to zejména formou osazování vykácených ploch. Sazeničky se nejdříve braly z náletů, později se přešlo k umělé výsadbě v lesních školkách. Lesnická věda a praxe přinesly poznatky o pěstování jednotlivých dřevin a o nejlepším složení jejich druhů v porostech. To vše přispělo k novému zalesňování zdevastovaných lesních ploch i neplodných míst mimo les a celkově ovlivnilo skladbu lesů.

¹⁷³ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 138

¹⁷⁴ V chýnovském elaborátu bylo počítáno se 120ti letým obmýtním, při němž dorůstající lesy byly rozděleny do šesti věkových tříd, a to ve stáří 70 až 100 let do čtyř tříd po 10 letech a ve stáří 1 – 60 let do dvou tříd po 30 letech. Zatímco se u porostů ve stáří nad 70 let uváděl počet kmenů i sáhů, u mladších stromů do věku 60 let nebyla hmota vyčíslována, nýbrž těžba byla udána jen plošně v lecích a provazcích. Celkem byly v chýnovských lesích naměřeny 153 leče a 76 provazců (2785 ha), z čehož 83 leče a 55 provazců připadalo na mladé lesy. Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 141, 144

¹⁷⁵ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 140-146

¹⁷⁶ Konšel, J., Stručný nástin tvorby a pěstění lesů v biologickém ponětí, Písek 1931, str. 102-103

Zalesňování se dělo buď výsevem semene nasbíraného v lesích okolních, nebo zakoupeného v obchodě, nebo vysazením stromečků vypěstovaných většinou ve školkách sousedních lesních statků. Často lesíky založené uměle nedosahovaly uspokojivého vzrůstu. Příčinou byly různé faktory, např. půda proměněná v les nebyla příznivá pro pěstování lesních stromů, buď proto, že její složení dostatečně nevyhovovalo zvolené dřevině, nebo snad i proto, že byla tak neúrodná, že nestačila ani lesnímu stromovi. Nevhodným způsobem sázení buď byly stromky vysázeny nepřiměřeně, nebo byly stromky již zavadlé, nebo slabé hned ze školky.¹⁷⁷

Nepřímou zásluhu na ochraně lesa měla i těžba kamenného uhlí, kterého se užívalo od konce 18. století. Neméně významnou se stala snaha vedení státu o změnu dosavadního systému správy lesa. Na velkých panstvích se budovala organizace lesní správy, jejímž samostatným vedením byl pověřen lesmistr, který odpovídal za řádné hospodaření v lesích. Majitelé lesů však často státem vydávané předpisy porušovali ve snaze o okamžitý zisk.

Okolnost, že lesníci svými těžebními a pěstebními zásahy rozhodovali o příštím vývoji lesních porostů, vyvolávala stále naléhavější potřebu odborného vzdělání lesních úředníků. První krok k dosažení odborného vzdělání byl učiněn v Krušnohoří na Červenohrádecku, kde působil od roku 1771 vynikající český lesník Hynek Ehrenwerth, který roku 1773 založil první lesnickou školu v Blatně u Chomutova a její počet žáků se pohyboval mezi 20 až 30. Po Ehrenwerthově odchodu do Prahy roku 1791 tato škola zanikla.¹⁷⁸

Po celé 18. století byly do oblastí rozlehlých lesních porostů v některých krajích trvale umísťovány průmyslové podniky. Následky jejich provozu se snažili lesníci zahladit zaváděním nových typů porostů, tedy umělé kultury. Že umělá obnova lesů je možná, bylo známo již začátkem středního věku, jak naznačuje zápis z 9. století slovy „nemus manu consitum, semine insperum, sua permissione concretum“, tj. les vysázený, nasetý, samorostlý, zřejmě dokazuje, že vedle lesů přírodních byly již dávno známá jak setba, tak i sadba. Výhody umělé obnovy lesa spočívaly ve svobodné volbě skladby dřevin a tomu odpovídající konkrétní postup těžební a přesný rozpočet etátní, stejně jako snadná obnova či stejnoměrné rozložení dřevin na půdě.¹⁷⁹ Pro takto vysazované lesní kultury byly vysoké stavy zvěře, hlavně velké (např. srnky, jeleni atd.), značným nebezpečím.

A tak v tomto století nastává ve vztazích lesnictví k myslivosti změna alespoň v tom směru, že stoupající potřeba dříví nutí veřejnou moc i majitele lesů k tomu, aby přemýšleli o zásazích, které by soužití zvěře a lesa učinily příznivějším.

¹⁷⁷ Konšel, J., Stručný nástin tvorby a pěstění lesů v biologickém ponětí, Písek 1931, str. 429-430

¹⁷⁸ Nožička, J., Proměny lesů a vývoj lesního hospodaření v Krušnohoří do r. 1848, Praha 1962, str. 68-69, více též v kapitole 4.2 této práce věnované lesnickému školství, str. 85 a násl.

¹⁷⁹ Konšel, J., Stručný nástin tvorby a pěstění lesů v biologickém ponětí, Písek 1931, str. 218-220

Změnu pohledu na vztah lesa a zvěře přinesl lesní řád Marie Terezie z roku 1754. I když lesní řád ponechával i nadále světským a duchovním vrchnostem v lesním hospodářství celkem volnou ruku, vystupuje hlavně proti volnému nakládání s lesy královských a poddanských měst. Lesní řád ani nikomu neodňal právo lovu, nařizoval pouze ochranu porostů proti škodám způsobeným zvěří, přece jen změnil směr lesního hospodářství natolik, že od doby jeho vydání je třeba datovat v lesním hospodářství zásadní převahu lesnictví nad myslivostí.

Tam, kde dosud vrchnost určovala podobná opatření zcela libovolně, především v zájmu chovu zvěře a proti pastvě, vystupuje nyní státní moc jako nový činitel a vydává patenty s dlouhodobými opatřeními v zájmu lesa a proti zvěři. Les, hlavní domov zvěře, začínal být proti ní hájen. Vyžadovala to nejen potřeba rychlého zalesnění holin, nýbrž i nově zaváděná umělá lesní kultura.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha, 1958, str. 171

3.3. Katastr nemovitostí a jeho význam pro ochranu lesů

Existence stabilního katastru byla dána císařským patentem ze dne 23. 12. 1817. Pohnutkou k tomuto kroku byla především snaha vyměřit a spravedlivě rozdělit pozemkovou daň, avšak svým rozsahem a moderními metodami měření, byla tato snaha bezpochyby překonána a podrobné měření přispělo k usnadnění práce lesníka při potřebě podrobného zaměření v revíru.

Podíváme-li se do historie vývoje katastru nemovitostí, můžeme ocenit jeho význam daleko hlouběji. Slovo katastr je odvozeno z latiny (*capitastrum*) a je tvořeno ze dvou částí (*caput* = hlava a *tastrum* = listina). Volně přeloženo znamená *capitastrum* listinu uspořádanou podle hlav, později též podle jakékoli jednotky.¹⁸¹ Obecně pak býval tímto slovem označován přehledný soustavný soupis a popis zvláštních vlastností, osob, věcí nebo práv, zejména pak soupis pozemků nebo i výtěžků z obchodu a živností pořizovaný k účelům daňovým¹⁸². Ještě je třeba dodat, že všechny české katastry vznikly na podkladě právní normy, ať už jí byl královský či císařský patent nebo rozkaz a nebo později příslušný zákon. Nikdy nebyly výsledkem soukromé či skupinové iniciativy a tudíž byly vždy veřejnoprávním institutem spravovaným stanoveným státním orgánem¹⁸³.

Půda patřila po dlouhou dobu výlučně panovníkovi, teprve později se na jejím vlastnictví začali podílet i jiní šlechtici. Vždy však daň platili pouze výkonní sedláci, byla tedy stanovována výlučně z výtěžku z rustikální (selské) půdy a nikdy z půdy dominikální (panské). To platilo až do poloviny 18. století. Snaha o jednotnou daňovou politiku je patrná již v roce 1022, kdy český kníže Oldřich zavedl vybírání daně z lánu. Technickou jednotku stanovující velikost daně plochy tvořil lán, což představovalo plochu o velikosti dnešních asi 18 hektarů. Základ pro výpočet daně byl přesným součtem zhruba odhadnutých údajů. Výsledky byly tudíž nepřesné, ale i přesto byl tento způsob používán i po vzniku českého království.¹⁸⁴

¹⁸¹ Bumba, J., České katastry od 11. do 21. století, Praha 2007, str. 10

¹⁸² Porovnáme-li definici katastru nemovitostí dnes, kdy je jím soubor údajů o nemovitostech v České republice, který zahrnuje jejich soupis a popis a jejich geometrické a pozemkové určení a součástí katastru nemovitostí je evidence vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, musíme konstatovat, že účelu katastru nemovitostí bylo naplněno. Pouze předmětem evidence dnešního katastru jsou výlučně nemovitosti a k nim se vážící práva. Všeobecná encyklopedie, II. díl, Praha 1997, str. 423

¹⁸³ Bumba, J., České katastry od 11. do 21. století, Praha 2007, str. 11-12 a dále internetové stránky Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního (<http://cuzk.cz>)

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 13-14

Soukromá práva na majetek si začala šlechta počátkem 14. století zajišťovat zápisem v zemských deskách¹⁸⁵, o jejichž vznik se zasloužil Přemysl Otakar II. Historicky první návrh na zaměření Čech podala Česká komora v roce 1571 a opětovně v roce 1573. Držebnosti poddaných a jejich povinnosti si dávala vrchnost před rokem 1650 zapisovat do knih zvaných urbáře. Pozemky připsané v urbářích poddaným a svobodníkům byly nazývány pozemky urbárními, rustikálními, později též kontribuentními. Pozemky vrchnostenské se nazývaly panské, dominikální nebo dvorské. V roce 1650 se sněm království Českého usnesl na tom, aby byly daně vyměřeny na spravedlivějším a věcnějším základě. Této dani měly být nadále podrobeny jen statky a pozemky v držení poddaných. Vzniklý elaborát vyhotovený v letech 1653 až 1656 byl prvním berním katastrem pro Čechy a je znám jako první rustikální katastr (první berní rula). Poprvé v historii se setkáváme s pojmem katastr. Půda zapsaná v berní rule byla nadále trvale nesvobodná a zdanitelná a nemohla být z evidence vyňata jinak, než koupí s patřičným daňovým odvodem ve prospěch státu.¹⁸⁶ První rustikální katastr byl revidován a doplněn v letech 1674 až 1683. Ke zlepšení daňové situace došlo poté, kdy hrabě Kinský¹⁸⁷ prosadil dvě reformy, první v roce 1683 a druhou v roce 1684. První reformou upravil základní berní jednotky – osedlosti s přihlédnutím k výnosnosti a druhá berní reforma spočívala v započítávání pustých rolí jen poloviční výměrou. Takto upravená berní rula z roku 1684 je známa pod názvem druhý rustikální katastr (druhá berní rula), který platil až do roku 1748.¹⁸⁸

Teprve za vlády Karla VI. došlo k prvnímu soupisu všech panských, městských, obecních, zádušních i poddanských lesů v Čechách, a to ve formě přiznání (fassí) k tzv. tereziánskému katastru, jež měla být podána do 1. 11. 1713. V poddanských, městských a zádušních fassích z roku 1713 byly uvedeny jen údaje o výměře lesů, zato v panských přiznáních bývají poznámky o stavu lesů i skladbě porostů.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Zemské desky vznikly v Čechách asi ve druhé polovině 13. století za krále Přemysla Otakara II. Jejich vznik je spojen s růstem významu zemského soudu a s rozvojem stavovských zemských sněmů. Původně byly desky knihami protokolními, do kterých se zapisoval průběh soudního řízení, zvláště výpovědi svědků. Záhy se však do nich začaly zapisovat převody vlastnictví a vůbec všechny dispozice svobodnými statky. Zápis v zemských deskách se stal dokladem vlastnictví. Svou povahou byly zemské desky veřejné právní knihy. Byly přístupné širší feudální veřejnosti, která do nich mohla nahlížet a vyžadovat za patřičnou úplatu z knih výpisy. Současně se předpokládalo, že vše co bylo v zemských deskách zapsáno, bylo obecně známo. Vzhledem k počtu a druhu deskových zápisů se záhy vyvinula řada druhů zemských desek, jako zemské desky větší (trhové, zápisné větší) a zemské desky menší (půhonné, menší zápisné a další pomocné knihy). Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 84-85

¹⁸⁶ Bumba, J., České katastry od 11. do 21. století, Praha 2007, str. 24

¹⁸⁷ František Oldřich Kinský (1634 - 1699), český šlechtic, který v období od roku 1667 do roku 1683 zastával funkci prezidenta apelačního soudu a od roku 1683 do roku 1699 funkci nejvyššího kancléře. Velký slovník naučný, Encyklopedie Diderot, Praha 1999, str. 699

¹⁸⁸ Bumba, J., České katastry od 11. do 21. století, Praha 2007, str. 25

¹⁸⁹ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 117-118

Dne 1. 5. 1749 vstoupil v platnost tzv. tereziánský katastr rustikální (třetí berní rula) z roku 1748, který nahradil předchozí berní rulu. Roku 1749 bylo nařízeno sestavení nových přiznání, kde jsou již lesy rozděleny do tří skupin. Do I. skupiny patřily lesy s dřívím tvrdým a smíšeným, do II. skupiny lesy s dřívím měkkým a do III. skupiny porostliny a mýtiny. Aby se snadněji zjistil výnos lesů, byly jednotlivé lesy zařazeny do 4 tříd, a to do 1. třídy lesy nejlepší s nejlepším odbytem, do 2. třídy lesy s prostředním, resp. špatným odbytem, ale se železárnami, do 3. třídy lesy s žádným odbytem, ale sklárnami a do 4. třídy lesy bez odbytu i bez skláren. Vzhledem k tomu, že údaje z let 1713 a 1749 se v mnohém rozcházejí, vyšly najevo skutečnosti objasňující skladbu porostů, dosavadní hospodaření i příčiny tehdejšího špatného stavu lesů.¹⁹⁰

Po nové generální vizitaci rustikální půdy začal v roce 1757 platit druhý tereziánský katastr rustikální (čtvrtá berní rula) z roku 1755. Rustikální tereziánský katastr evidoval pozemky vůbec a užitečnou půdu (zahrady a role, úhory, pastviny a porostliny křovím, vinice, louky, lesy, rybníky), tzv. adminicula, tj. prostředky pomocné každého statku (chmelařství, pěstování prosa a výroba jahel, plavba dříví, chov dobytka, lnářství a výroba příze, potahy jako tržební živnosti), dále mlýny na mouku a jiné mlýny, domy městské a venkovské, pivovary městské a různá řemesla.¹⁹¹

Rustikální tereziánský katastr spolu s tereziánským katastrem dominikálním tvořily úplný a velký katastr všech pozemků a statků jak rustikálních tak dominikálních. Nazýval se pak souhrnně katastrem tereziánským.

Další významný krok k evidenci nemovitostí včetně lesních pozemků se uskutečnil podle patentu Josefa II. ze dne 20. 4. 1785 o reformě daně pozemkové a vyměření půdy. Patent znamenal zlom v berní politice, protože stanovil na rozdíl od předchozích katastrů rovnost v právním postavení půdy bez ohledu na to, zda se jedná o rustikál či dominikál, čímž zbořil půl tisíciletí trvající praktiku nezdaňování nebo menšího zdaňování panské půdy v porovnání s půdou rustikální. Za základ vyměřování daní stanovil nikoli panství, ale technicky definovatelnou plochu katastrální obce (pozdějšího katastrálního území), poprvé v naší historii uložil katastrální mapování, tedy vyměření půdy, jako základ berní politiky a rozšířil veřejnost operátu. Všechny úrodné pozemky se uvnitř obvodu obce zaměřily, zobrazily a určila se jejich výměra a hrubý výnos. Patent zavedl dvě významné novinky – nahrazení dosavadní tzv. soustavy osedlostní jiným, menším daňovým prvkem – pozemkem.

¹⁹⁰ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 118

¹⁹¹ Bumba, J., České katastry od 11. do 21. století, Praha 2007, str. 34

Zaměření každého pozemku tak dávalo možnost zjištění správné výměry a následně i výtěžku z něho. Výsledný elaborát je znám jako josefský katastr.¹⁹²

Josefský katastr šlechta odmítala a po smrti Josefa II. si vymohla jeho zrušení. Došlo k němu po jeho roční platnosti (1789 až 1790) a opět platil tereziánský katastr, avšak jen krátkou dobu. Josefský katastr ukázal všechny nesprávnosti ve výměrách tereziánského katastru. V roce 1792 byl proto prosazen katastr, v němž se převzaly správné výměry z josefského katastru.

Nový katastr se nazýval Tereziánsko-Josefský katastr byl zaveden patentem Leopolda II. ze dne 1. srpna 1793. Stal se podkladem pro daňové předpisy až do roku 1846, kdy vstoupil v platnost operát stabilního katastru.¹⁹³

V období vlády Marie Terezie a Josefa II. se v lesním právu odrazily reformy v evidenci nemovitostí podle Josefského katastru. Byly zavedeny základní katastrální pojmy (obec, číslo, parcela atd.) a další důležitá zjištění o plochách, zásobách a složení lesů. Každý majitel lesů si měl dát odborně odhadnout výnos lesní půdy, který se měl porovnat s průměrem, sestaveným podle výtahů z peněžních i hmotových účtů za posledních 9 let. Zároveň se měla v přiznání odhadnout zásoba celého lesa, jež se vypočítala znásobením hmoty zjištěné na zkušebním jitrů a počtem jiter, jež měřil celý odhadovaný les. Takto získaná celková hmota se dělila počtem obmýtních let, čímž se zjistil rozsah roční těžby představující pro katastrální účely odhad hmotného ročního výnosu lesa. Podle tohoto hmotného výnosu byl pak vypočítán peněžitý výnos, který byl základem zdanění lesní půdy. V Josefském katastru zjištěný roční výnos lesů byl na mnohých velkostatecích, na kterých jejich majitelé ještě neměli ani primitivní lesní hospodářské plány, ukazatelem normální těžby.¹⁹⁴

Základy dnešního novodobého katastru nemovitostí byly položeny nejvyšším patentem rakouského císaře Františka I. z roku 1817¹⁹⁵. Jeho základem byl přesný soupis a geodetické vyměření veškeré půdy, tzv. stabilní katastr. Toto dílo bylo postaveno na vědeckém základě a proto se stalo nepostradatelnou pomůckou pro mnohá odvětví veřejné správy.¹⁹⁶ Smysl a podstata katastru byla předznamenána již v preambuli patentu takto: „Při uvážení nerovností, které vznikají při ukládání pozemkové daně podle dosavadního měřítka rozdělování na celé země, kraje, okresy a obce, jakož i na jednotlivé poplatníky, rozhodli jsme se po zralém uvážení nejúčelnějšího způsobu, jak jim odpomoci, zavést ve všech našich německých

¹⁹² Bumba, J., České katastry od 11. do 21. století, Praha 2007, str. 46

¹⁹³ Tamtéž, str. 46

¹⁹⁴ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 246, 248

¹⁹⁵ Patent ze dne 23. 12. 1817, o dani pozemkové a vyměření půdy

¹⁹⁶ Internetové stránky Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního (<http://cuzk.cz>)

a italských zemích pevný systém pozemkové daně, levné v zásadách a použití. Našimi vedoucími myšlenkami při tomto všeobecně prospěšném opatření bylo: uplatnění pojmu přísné spravedlnosti, vynikajícího povzbuzení zemědělství, podmíněného správným vyměřením pozemkové daně a co největším urychlením jeho ozdravení“.¹⁹⁷

Nejvyšší technické vedení katastrálního měření náleželo zvláštnímu měřickému oddělení, jež se skládalo ze dvou skupin, a v jejímž čele stál vyšší štábní důstojník. První oddělení obsahovalo trigonometrickou triangulaci a litografický ústav a oddělení druhé detailní měření. Základ trigonometrické triangulace katastrální tvořila veliká síť tehdejší c. k. triangulace vojenské a byla také od počátku, tj. od roku 1817 do roku 1840 vykonávána trigonometry ze stavu vojenského. Detail byl zaměřen stolem měřickým, jenž představoval v té době vrchol metody měření, přičemž měření detailní konali tehdy geometři ze stavu technicky vyškolených důstojníků nebo z osob civilních. Pracovní instrukce byly důkladné a přísné. K triangulaci se používalo teodolitů Reichenbachových a bavorských a pro měření detailní se užívalo měřických stolů soustavy Krafftovy a Marinoniho a busoly.

Měření začalo v Dolních Rakousích roku 1816 a skončilo v Tyrolsku roku 1861. V Čechách bylo změřeno 8967 obcí o výměře 51.953 km² v letech 1826 až 1830 a 1837 až 1843 a náklad na tuto práci obnášel 2.410.000 zlatých. Vlastní mapovací práce trvaly v Čechách celkem 12 let (v letech 1826 až 1830 a v letech 1837 až 1843), na Moravě a ve Slezsku trvaly práce 11 let (v letech 1824 až 1830 a též v letech 1833 až 1835). K vyhlášení platnosti stabilního katastru a nabytí právní účinnosti došlo v Čechách roku 1860. Nařízením císaře Františka Josefa I. ze dne 9. 2. 1849 byl zrušen patent Františka II. ze dne 9. 4. 1793, který stanovil zásadu udržování tereziánsko-josefského katastru v souladu se skutečným stavem a s platnou evidencí. Od té doby se stabilní katastr stal jedinou platnou úřední evidencí pozemkové daně.¹⁹⁸

Zákonem ze dne 24. 5. 1869 byla upravena daň pozemková na základě čistého výnosu parcel a byly při tom zjištěny veškeré změny. V roce 1883 byla organizována tzv. evidence katastru (evidenční geometři), a to zákonem z roku 1883¹⁹⁹, o udržování evidence katastru daně pozemkové. Zákon stanovil povinnost permanentního zaznamenávání změn, a tím udržování obsahu katastru v souladu se skutečným stavem a obsahem pozemkové knihy. Uložil držitelům nemovitostí povinnost ohlašovat změny skutečností vedených v katastru.²⁰⁰ V posledním období byla snaha zdokonalit měřické katastrální operáty, a proto byly některé

¹⁹⁷ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 57

¹⁹⁸ Tamtéž, str. 70

¹⁹⁹ Zákon č. 83/1883 ř. z., o udržování evidence katastru daně pozemkové

²⁰⁰ Bumba, J., České katastry od 11. do 21. století, Praha 2007, str. 87

obce dotčené změnami opět přeměřeny. Při tom se kladl důraz hlavně na stránku technickou, jak dokládá instrukce z roku 1887²⁰¹. Vzato souhrnně lze říci, že náš katastr byl postaven na podkladě vědeckém a pomocí technických vymožeností tehdejší doby, a tudíž významně přesáhl pouhý daňový účel, který byl jím sledován. Údaje, jež obsahuje mapa původní, jsou přesné, zatímco informace zanesené později (např. na základě reambulace z roku 1869 či změna provedená v roce 1883) často na své kvalitě a přesnosti ztrácejí, což bylo zapříčiněno ledabylostí práce civilních techniků.

Měření pozemků pro katastr nemovitostí mělo dalekosáhlý význam pro práci lesníka, který se na základě zaměření krajiny orientoval v terénu, a to zpravidla buzolou a podrobné zaměření mohl využít pro lesnické účely.

²⁰¹ Instrukce z roku 1887, o polygonálním způsobu měření hlavně v místech zastavěných, v městech a osadách

3.4. Stíhání pytláctví v loveckých patentech z počátku 18. století

Historicky snad nejvýznamnější érou myslivosti bylo bezesporu období baroka za vlády Karla VI. (1711-1740) na počátku 18. století. Za vlády tohoto panovníka zaujaly lov a myslivost ve společnosti takové postavení, které se nikdy poté v historii myslivosti neopakovalo. Většina činností panovnického dvora a šlechty se točila okolo lovu. Součástí diplomatických jednání, dynastických sňatků a oslav byl lov. V módním oblečení té doby převládal lovecký charakter, v hudbě a umění vládly lovecké motivy. Majestátní lovy panovnického dvora a šlechty končily úlovky statisíců kusů zvěře, které musely být dle požadavků k dispozici. K naplnění těchto úkolů bylo žádáno velké množství specialistů, pomocného personálu, obrovské náklady na krmení zvěře, koní a smeček psů, výdaje na lovecké pomůcky a vybavení. Tíže organizace a hrazení nákladů spočívala především na správách císařských majetků a správách šlechtických panství.²⁰²

Rozsáhlé hony zažily revíry teprve za vlády tohoto panovníka a za manžela jeho dcery Marie Terezie Františka Lotrinského. Vysoké stavy zvěře žijící v českých lesích dávaly naději na velkolepé lovecké úlovky. Příkladem je výřad těchto honů uspořádaných na statcích či soukromých panstvích. Roku 1748 František Lotrinský lovil po 3 dny s 9 hosty u Poděbrad; střelili dohromady 6110 kusů zvěře (4 kusy srnčího, 1648 zajíců, 1708 bažantů a 271 koroptví). Při dvorním honu v Opočně ulovil se svými 40 hosty za 18 dní 1710 kanců, 3216 kusů zvěře jelení, 932 lišek, 13 242 zajíců, 29 545 koroptví, 9904 bažantů, 746 skřivanů, 1358 křepelek, 1960 divokých kachen a 630 jiných ptáků, celkem tedy 63 250 kusů zvěře. I přes to, že tehdy byla zvěř sháněna stovkami a tisíci honců do prostorů ohražených plátny a že byla mnohdy chytána na celých panstvích, svážena a pak před střelci vypouštěna, jsou to výsledky, které nasvědčují tomu, že jí tu muselo být opravdu hodně.²⁰³

Roku 1713 byl za vlády Karla VI. vydán patent, který stanovil přísná opatření proti pytlákům a zlodějům v českých lesích. Současně byl vydán také první lovecký řád, jenž je význačný především svou rozsáhlostí a podrobností.

Upravil zákaz provozování myslivosti na královských statcích pro všechny obyvatele království vyjma těch, kteří měli stará privilegia udělená předky Karla VI. Pod pokutou zakázal hloubení vlčích jam, vyjma některých předem určených míst. Tato místa se oznamovala královským hejtmanům, kteří je následně zkontrolovali a poznamenali do své evidence. Na lišky, kuny či lasičky mohla být kladena železa opět jen na předem určených

²⁰² Vach, M. a kolektiv, *Myslivost*, Praha 1999, str. 277-278

²⁰³ Čabart, J., *Vývoj české myslivosti*, Praha 1958, str. 149

místech. Poddaným, kteří nepotřebovali střelnou zbraň ke své obživě, byla zabavena. Ti, kteří mohli nosit zbraň, se s ní nesměli dopustit pytláctví.

Panovník zakázal jakoukoli myslivost v pražských lesích, které sloužily jen pro jeho osobní pobavení. Pro omezení pytláctví zakázal obyvatelům kupovat od pytláků jakoukoli zvěř. Sousedé si nesměli navzájem lákat zvířata z jednoho revíru do druhého.

Panovník se také zasadil o zřízení zvláštního královského soudu v Praze nazvaného „Judicium delegatum venaticum“. Jeho úkolem bylo stíhat přestupky a provinění proti loveckému řádu, tedy také proti pytláctví. Svá rozhodnutí zasílal soud krajskému hejtmanovi či městské radě, kteří pak vymáhali uložené pokuty.²⁰⁴

Přistižený pytlák byl zadržen a předán nejvyššímu lovčímu. Soud s hrdelní pravomocí věc vyšetřil a výsledek zaslal k posouzení pruskému Judiciu delegato. Vývoj soudního stíhání pytláctví v 1. polovině 18. století lze rozdělit do tří etap. V období od zřízení soudu do roku 1726 byl součástí úřadu místodržitelství. Druhá fáze, období let 1726 až 1751 znamenala samostatnou existenci tohoto soudu. Ve třetí etapě, kdy roku 1751 byl Judicium delegatum zrušen, jeho působnost přešla na tzv. konsens nejvyšších úředníků království Českého, který mimo jiné řešil lesní záležitosti.

Odvolacím orgánem proti rozhodnutím uvedeného soudu byl přímo panovník. Původně tento zvláštní soud fungoval především pro královské revíry, ale později často také posuzoval pytláctví na panstvích nejvyšší šlechty.²⁰⁵

V archivních materiálech je řada procesů s pytláky ze všech končin Čech. Jedním ze slavných pytláků tohoto období byl Martin Rayttinger z Lišova, který na hlubockém panství se svými pomocníky „plenil“ po dlouhou dobu honitby jihočeských panství Schwarzenberků. Roku 1749 byl zadržen a uvězněn v malostranském vězení v Praze. Z vyšetřovacích spisů vyšlo najevo, že pytlák prodával protiprávně ulovenou zvěř mimo jiné i v klášteře Zlatá Koruna a kupovali a platili mu za ni také budějovičtí dominikáni a kapucíni. Po třech letech věznění byl Rayttinger v roce 1752 postaven před vojenskou odvodní komisi, která jej však neodvedla. Závěr soudních spisů chybí a tak se neví, jak tento pytlácký případ skončil.²⁰⁶

Omezit pytláctví za vlády Karla VI. měl roku 1726 vydaný patent proti pytlákům. Stanovil přísné diferencované tresty pro jednotlivé vymezené druhy pytláků. Rozlišil pytláky tulácké, domácí a usedlé lidi. Pytláčící tuláci byli trestáni vypálením cejchu písmen WR (Wilddieb – pytlák, Revers) a vypovězením ze země. Domácí pytláci měli být

²⁰⁴ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 160

²⁰⁵ Tamtéž, str. 160-161

²⁰⁶ Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 420-421

trestání vypálením písmena W (Wilddieb – pytlák) a nucenou prací. Usedlým obyvatelům, pokud byli přistiženi při pytláctví, se nevypaloval cejch, byli však posíláni na nucené práce. Při opětovném dopadení stáli tři trhové dny s parohy na pranýři. Ostatním pytlákům byla vypalována písmena (WG Wilddieb, Galerek, galeje), po čemž následoval nejméně tříletý pobyt na galejích. Za třetí přečin v tomto směru bylo určeno 12 let nucených prací a pro tuláky smrt. Byl-li při zatýkání poraněn nebo usmrcen lovecký personál, následovalo řízení před hrdelním soudem. Ani tato norma nepřinesla zlepšení stávajícího stavu a omezení pytláctví.²⁰⁷

V roce 1732 panovník vydal další rozsáhlé nařízení k zamezení pytláctví. Lovecký řád byl ještě přísnější než ten předchozí. Zajímavým způsobem se v něm charakterizuje vztah měšťanstva a duchovenstva k panské myslivosti, respektive zvěřině, což je v daném případě jedno a totéž. V jeho úvodu se říká, že: „...*táž škodlivost tak se zmáhá, že takměř žádný z Našich též vrchnostenských Myslivců, když dle své povinnosti Revíry prohlížeti chtějí, víceji s životem jisti nejsou, nýbrž vždy v nebezpečenství pozůstávají, aby od Pytlářův zastřeleni, neb jináč o život připraveni nebyli. Též přijímání a skrejšování zvěře tak jest zmohlo, že takové jak v městech, tak v krajích téměř od jednoho každého duchovního a světského stavu se provozuje*“.²⁰⁸

Když se chtěli duchovní a měšťané vyrovnat šlechtě v úrovni stravování, kupovali zvěřinu od pytláků.

Toto nařízení v podstatě shrnuje a potvrzuje předchozí předpisy z let 1713 a 1726. Pytláčící hajní, řemeslníci a sedláci byli při prvním přistižení trestáni čtvrt rokem nucených prací a stavěni dvakrát na pranýř. Při druhém a třetím přistižení jim byl uložen trest mrskáním a vypálením cejchu WR. Při dalším přestupku jim hrozila smrt. Měšťané však byli trestáni jen vězením nebo peněžitou pokutou a zbavení měšťanského práva. V těžkých případech rovněž podléhali hrdelnímu soudu.²⁰⁹

I přes stále přísnější tresty se výskyt pytláctví nesnížil. Dva roky po vyhlášení patentu byl vydán roku 1734 patent nový, který potvrdil všechny předchozí císařské patenty vydané za Karla VI. a panovník vyzval k jejich dodržování. Nepomohlo ani nové publikování Karlova loveckého řádu ze dne 18. 4. 1746.²¹⁰ Velmi energický zásah proti pytlákům nastal až v následujícím období za vlády Marie Terezie.

²⁰⁷ Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 420

²⁰⁸ Tamtéž, str. 420

²⁰⁹ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 158-159

²¹⁰ Tamtéž, str. 159

3.5. Právní úprava honebního práva za vlády Marie Terezie a Josefa II.

Dosavadní systém řízení státu byl zcela nefunkční a nutné bylo všestranně oživit již tak špatné hospodářství. Tomu měla napomoci rozsáhlá reforma celé struktury hospodářství. Specializace zemědělství a lesnictví v 18. století mimo jiné vyvolala potřebu prohloubit teoretické znalosti také v oboru myslivosti a šířit je mezi obyvatele. K tomu se váže vznik nejstaršího zemědělského a lesnického spolku v Čechách, kterým byla „Společnost pro orbu a svobodná umění v Království českém“, založená v květnu 1769 dvorním dekretem císařovny Marie Terezie.²¹¹

Problematikou pytláctví se během své vlády začala zabývat po smrti svého otce Marie Terezie. V reskriptu ze dne 23. 12. 1752 si stěžuje, jistě na radu svých rádců, že: *„pytláctví tenkrát nejvýš vystoupilo, kteréžto v shromážděném spolku neb celých bandách obsažené jsou, bez všelikého ohledu se provozuje“*. Zásah proti pytlákům, v době její vlády, byl velmi energický v podobě vydání řady nových patentů, které se zabývaly ochranou myslivosti a byly namířeny proti pytlákům.²¹²

První protipytlácký patent byl vydán roku 1746. Právní předpis zpřísnil dosavadní tresty stanovené za vlády Karla VI. Roku 1752 následoval další patent, který opět zpřísnil sankce proti pytlákům, jež je měly odradit od pytláctví. Odstrašující bylo například výslovné uvedení místa výkonu trestu nucených prací „na galejích“ při stavbách vojenských objektů na obranu proti Turkům. Na velké rozšíření pytláctví můžeme usuzovat mimo jiné z ustanovení tohoto patentu, který stanovil tresty za podílnictví, tedy překupníkům masa z ilegálně ulovené zvěře určené pro osoby šlechtického stavu.

Pytláky, kteří stříleli zejména vysokou nebo jinou velkou zvěř, postihl trest dvou až čtyř let nucených prací v poutech na stavbách pevností proti Turkům v Petrovaraždíně ve východních Uhrách (dnes Oradea v Rumunsku). Pytláci, dopadení při lovu drobné zvěře, byli podrobeni stejnému trestu na dobu čtyř až šest měsíců. Byli-li přistiženi v tlupách, hrozilo jim buď deset let pevnostních prací v poutech, nebo vypovězení ze země na věčné časy. Pro překupníky zvěřiny patent stanovil pokutu 100 zlatých, která se při opakování zakázané činnosti zvyšovala na trojnásobek až čtyřnásobek. V případě, že překupníci nezaplatili stanovenou pokutu, odcházeli i oni pracovat v poutech na pevnost. Příslušníci šlechtického stavu urozeného byli trestáni přísným vězením. Udavačům pytláků byla přislíbena odměna 30 zlatých.²¹³

²¹¹ Vach, M. a kolektiv, Myslivost, Praha 1999, str. 300

²¹² Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 421

²¹³ Tamtéž, str. 421

Stejně přísná opatření proti pytlákům byla vyhlášena v patentu vydaném dne 20. 12. 1752 pro Slezsko, doplněném v patentu ze dne 20. 4. 1758, který je považován za nejdůležitější právní předpis upravující v době vlády Marie Terezie oblast myslivosti. Myslivecký řád zrušil lovecký řád vydaný Karlem VI. Dílo to bylo rozsáhlé, zopakovalo některé zákazy známé již z předešlých řádů, zpřísnilo tresty pro pytláky a celkově upravilo problematiku pytláctví. Podnětem k často krutým trestům právním předpisem stanoveným nebyla jen obava z pytláků, ale i strach ze stálých vzpour utiskovaného lidu.²¹⁴

Pytláci byli rovni zlodějům, a tak pro ně platil trest 2, 3 či 4 roky nucených prací v Uhrách. Obdobně měli být potrestáni jejich pomocníci. Pod hrozbou pokuty patent zakázal přijímat a kupovat zvěř ulovenou pytlákem. Speciální tresty stanovil pro ty, kteří páchali delikt pytláctví společně s jinými a spojovali se do tzv. pytláckých spolků nebo rot. Naopak udavači obdrželi za svou informaci od vrchnosti odměnu.²¹⁵

Myslivecký řád z roku 1754 přesně specifikoval v jakém ročním období se mohl určitý druh zvěře lovit. Obyvatelstvo bylo znovu utvrzeno v zákazu lovit v královských lesích a chytat zvěř do tenat a lákat ji z cizího revíru. Velkým problémem se stal černý prodej zvěře na tržištích. Z toho důvodu měla vrchnost vydat ke každému kusu zvěře tzv. vysvědčení, které by dokládalo jeho původ. Prodávala-li se zvěřina bez tohoto vysvědčení, tak měla být zabavena a zpeněžena. Dotyčný byl zadržen a následně předán úřadu, resp. konsensu nejvyšších úředníků království Českého.

Předpis mimo jiné zakázal nošení zbraní všem vinařům, mlynářům, ovčákům, sedlákům a dalšímu prostému lidu. Výjimka byla udělena mlynářům žijícím v odlehlých mlýnech, vinařům k odehnání zlodějů a k celkové ochraně a prostému lidu chodícímu po svobodných silnicích. Za porušení zákazu nosit ručnice hrozil „hrdelní“ trest.²¹⁶

Všichni lovci, myslivci a hajní měli při přijímání do služby složit přísahu. Znovu byl zopakován zákaz provozování veškeré myslivosti pro města a pro měšťany bez ohledu na jejich postavení. Byl-li někdo z nich přistižen, okamžitě byl sesazen ze svého úřadu a zavřen na 4 týdny do městského vězení.

Také zde najdeme zmínku, která se vztahuje k ochraně lesů. Nepožádal-li měšťan o povolení ke kácení dřeva přesně určených stromů ke kácení, tak obdržel pokutu. Pokud myslivec potkal v revíru nebo jinde pytláka nebo překupníka zvěře měl ho sám zadržet. Pokud myslivec přistihl pytláka při činu, nemusel čekat na první ránu (myslivec nemusel

²¹⁴ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 159-160

²¹⁵ Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 421

²¹⁶ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha 1958, str. 159

čekat na první výstřel) od něj, ale sám se nejprve mohl pokusit o jeho zadržení a pak teprve začít střílet. Jestliže myslivec někoho zabil, musel to ohlásit a následně čekat na řádné vyšetřování, které mělo prokázat, že myslivec v situaci postupoval správně. Pytlák, jenž byl zadržen, musel být předán nejvyššímu lovčímu nebo vrchnosti a do 24 hodin odevzdán hrdelnímu soudu. Soud posuzoval všechny listinné důkazy vztahující se k jeho zadržení, včetně svědeckých výpovědí.

Myslivecký řád se ukázal jako nedostatečným v boji proti pytláctví. Z toho důvodu byl ještě téhož roku vydán nový patent, který zpřísnil tresty určené pytlákům. Změny byly zjevné. Patent dovolil myslivci nečekat na první ránu, ale zasáhnout ihned, pakliže se pytlák nechtěl vzdát nebo na myslivce dokonce zamířil. Pokud by pytlák při pytlacení někoho zranil nebo snad zavraždil, posuzoval se jeho čin dle pravidel hrdelního práva.

Podle starších autorů panovnice během své vlády změnila osobní názor na význam myslivosti v královských lesích. Po smrti svého muže Františka Lotrinského povolila snižování počtu lovčího personálu, odstřel rozmanitým veřejným činitelům, zejména vysokým důstojníkům armády a nakonec honitbu i často pronajímala. Poddaným se snažila pomoci tím, že zmenšila počet zvěře ve svých revírech, jež ničila lesy i pole a působila značné škody. Ozdravný proces však nemohl být realizován při tehdejších počtech spárkaté zvěře. Proto byly učiněny kroky k radikální redukci početních stavů vysoké zvěře, zejména jelenů a dále k praktické likvidaci prasete divokého v českých lesích. Svůj podíl vedoucí k zavedení shora uvedených opatření jistě mělo i stále se rozmáhající pytláctví, a to i přes všechny právní předpisy, které byly vydány během vlády panovnice a které směřovaly proti pytláctví a pytlákům.

Patent z roku 1766 zavedl pozemkové vrchnosti povinnost platit zemědělcům náhradu za škody, které jim způsobila jejich zvěř. Nařízení vydané roku 1770 přikázalo chov černé zvěře jen v ohradách. Během vlády Marie Terezie byla zavedena další nepopulární opatření, prostřednictvím nichž se snažila uklidnit poddané, i když na úkor šlechty. Patent poskytl vrchnosti dostatečnou lhůtu (od konce roku 1771) k úpravě poměrů, totiž buď k odstřelu uvedené zvěře nebo k jejímu umístění do obor. Na celém tomto nařízení, jenž bylo velice neblaze přijímáno vrchnostmi, zdá se být patrný už vliv jejího syna Josefa II., který spoluvládl ještě za života své matky.

V těchto opatřeních bylo pokračováno za vlády jejího syna Josefa II. (1780-1790), a to i přes velký odpor šlechty. Za jeho vlády byl lov považován za činnost škodlivou, protože zvěř působila ekonomickou újmu a vlastní lov odváděl lidi od důležitější činnosti. Dalo by se říci, že za jeho vlády skončilo období enormního nárůstu významu myslivosti.

Z loveckého řádu vydaného roku 1786 je patrné, že panovník nebyl myslivcem ani neholdoval lovu, neměl žádný zájem na ochraně svého revíru. Naopak nadměrné stavy zvěře chované na většině šlechtických velkostatků naprosto neodpovídaly jeho záměrům a snahám pomoci selskému lidu a zvelebit zemědělství.

V preambuli tohoto řádu prohlásil, že lovecké řády z let 1728 a 1734 byly v mnohém pozměněny rozličnými vyhláškami a neodpovídají dnešním pojmům vlastnického práva. Proto se rozhodl zrušit veškerá předcházející nařízení týkající se myslivosti a shrnout v novém zákoně všechny záruky pro majitele honiteb, resp. jejich práva.²¹⁷

Za zmínku stojí několik ustanovení z tohoto loveckého řádu. Majitel loveckého práva mohl lovit kdykoli a jakoukoli zvěř, tzn., že nadále nebyl omezen jen určitým obdobím, kdy mohla být zvěř lovena. Řád výslovně stanovil, že každý majitel jak velké, tak i malé honitby měl volnost, chtěl-li vysazovat v lesích, luzích a křovinách bažanty, zajíce a jinou zvěř. Dále měl možnost neomezeně lovit se psy nebo štvát zvěř, ovšem jen ve své honitbě a za předpokladu, že tím nebyl poškozen pozemkový majetek. Způsobenou škodu však musel uhradit.

Zakázal chování černé zvěře mimo ohrady. Kdokoli ji pak mohl zastřelit, jestliže se pohybovala mimo ohradu. Rovněž zakázal dohledání postřelené zvěře. Rolníci ani měšťané nemohli vykonávat právo myslivosti.

Veškeré škody, které zvěř způsobila poddaným na polích, vinicích, sadech musely být nahrazeny v penězích či naturáliích. Aby nebylo možno věc obcházet a poddané šidit, stanovil, již za dva roky po vydání patentu, vyhláškou z roku 1788 postup při řízení o náhradě škody. Podle jejich ustanovení měli být okamžitě po jejím ohlášení poddaným určení dva nestranní muži, z nichž jeden byl důvěrníkem vrchnosti a druhý poddaného. Tito vybraní muži vzniklou škodu kvalifikovali, odhadli a navrhli způsob náhrady.

Patent dával majiteli pozemku právo si pozemek oplotit. Na pytláky bylo pohlíženo jako na zloděje, trest jim byl stanoven podle kusů zvěře, které ukradli a jak často se tento čin opakoval. Myslivec nemusel nadále vyčkávat na první ránu, ale sám mohl vystřelit jako první a dokonce i pytláka zastřelit. Na základě tohoto ustanovení byli často zastřeleni nevinní lidé.

V některých ustanoveních se toto, jinak velice pokrokové dílo, vrací zpět. Konstatuje, že právo výkonu lovu vysoké zvěře i zvěře drobné, může být dle libosti pronajato, nebo prodáno. Z výkonu práva myslivosti byli vyloučeni rolníci a měšťané, protože v opačném případě by měli příležitost zanedbávat svoje hospodářství, nebo svoji živnost.

²¹⁷ Čabart Jan, Vývoj české myslivosti, Praha, 1958, str. 203-205

Po smrti Josefa II. byla mnohá jeho nařízení změněna či upravena poddanskými řády, ve kterých si šlechta mnohé normy přizpůsobila svým zájmům. Tato situace trvala až do roku 1848.

Od 2. poloviny 18. století se myslivost stala běžnou součástí obhospodařování panství či velkostatků.²¹⁸

²¹⁸ Čabart Jan, Vývoj české myslivosti, Praha, 1958, str. 206-210

4. Lesní zákonodárství 19. a počátku 20. století

4.1. Lesní zákon z roku 1852 – zvýšení ochrany lesa v lesním hospodářství obcí

Hospodářský a politický vývoj v tomto období byl tak překotný, že dosavadní zákonná úprava z let 1754 a 1756 naprosto nevyhovovala. Vlivem rychlého rozvoje přírodních a ekonomických věd na konci 18. století byla rychle překonána odborná koncepce platných řádů. Doba si žádala předpis, který zastaví ničení lesů a podpoří lesní hospodářství na základě zjištěných moderních poznatků. Ve 2. polovině 18. století byl stav našich lesů velmi špatný a na některých místech dokonce kritický. Péče o umělou obnovu lesa se omezovala pouze na několik panských lesů, jež byly spravovány vzdělanými lesníky. Největší část lesů byla ovšem ponechávána přirozenému zmlazení. Kromě toho i toulavá těžba měla jako škodlivý následek neustálé prořezávání starších porostů a přibývání holin na místech, kde se přirozené zmlazení nezdařilo.²¹⁹

Proto se již od roku 1798 začalo s přípravou reformy všech platných lesních řádů. Do pokusu o vypracování moderního předpisu byla zapojena odborná lesnická veřejnost, a tak se guberniálními úřady (v Praze a v Brně) dostaly významné podněty pro vypracování nového lesního řádu. Nešlo jen o to lesní řády novelizovat, ale i unifikovat.²²⁰

Celý proces byl opět přerušen napoleonskými válkami. Později v roce 1814 a v roce 1828 se vídeňská vláda obrátila s dotazem na úřady Čech a Moravy, zda lesní řád opravdu potřebují, přesto že odpovědi byly kladné, žádnou odezvu to nepřineslo. Až do roku 1848 byl státní dozor omezen jen na prohlídky lesů, povolení vývozu dřeva či zjišťování přestupků krajskými úřady. Nicméně rozvoj lesnické vědy, moderní poznatky, zkušenosti z praxe a samotný špatný stav, ve kterém se lesy nacházely, byl dostatečným podnětem pro neodkladné řešení ze strany státu.

V roce 1848 vzniklo ministerstvo zemědělství a další státní orgány. O rok později byl návrh lesního zákona přednesen na prvním zemědělském kongresu ve Vídni. Projednával se zde návrh, aby stát dohlížel přímo na obecní i spolkové lesy, aby měl vrchní dohled nad soukromými lesy, včetně zajištění jejich státního dozoru a ustanovování lesních úředníků pro správu lesů.²²¹ Konzervativní majitelé velkostatků a velkých lesních ploch nadále odmítali změny. Při projednávání zásad nového lesního zákona se šlechtičtí majitelé bránili zejména

²¹⁹ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 240-241

²²⁰ Oliva, J., Stát a vlastník lesa, Praha 2006, str. 21-22

²²¹ Frič, J., Nový lesní zákon v Československé republice, Praha (rok není uveden), str. 6

povinnému ustanovování odborných lesních hospodářů. Brojili proti státnímu dozoru nad lesy a proti omezování vlastnických práv při správě a užívání lesů, což patřilo k hlavním zásadám nového lesního zákona. Ještě před vydáním zákona vyšlo nařízení ministerstva orby o státních zkouškách pro lesní hospodáře²²², potřebných pro samostatné vedení lesního hospodářství. Nařízení obsahovalo i ustanovení o státní zkoušce pro ochranný lesní personál a pro pomocnou technickou službu²²³.

Po obtížném a zdlouhavém projednávání, spojeném s mnohými kompromisy, které ovlivnily jeho konečné znění, byl zákon přijat. V roce 1852 po obnovení absolutistického režimu byl vydán moderní předpis lesního práva.²²⁴ Na jeho zpracování se podíleli významní odborníci tehdejší doby jako například Rudolf Feistmantel.²²⁵ Největší význam pro další vývoj lesů měla ustanovení tohoto zákona o povinném zalesnění vykácených ploch nejdéle do pěti let a ustanovení, která svévolně zakázala pustošení lesů i jakoukoli přeměnu lesní půdy na jiné kultury bez předchozího povolení.²²⁶ Tento zákon sjednotil dosud roztržštěnou úpravu lesního práva, což sám v preambuli zákona uvádí v následujícím znění František Josef I.

„Aby se pojistila potřeba dříví, všelikých záležitostí života se dotýkající, bylot' to vždy povinností vlády, by pečovala zvláštními zákony a předpisy o to, aby se lesy a sadby lesní ve zvláštní ochranu vzaly, zachovávaly a hleděly, kteřížto zákonové a předpisové v různých, pro rozličné části říše Naší vydaných rádech lesních obsaženi jsou. Majíce zření k tomu, že tito různí řádové lesní s mnohými okolnostmi, ježto se od té doby změnily, již se úplně nesrovnávají, vidí se Nám, po slyšení ministrů Našich a po vyslyšení Naší rady říšské, uzavřítí pro tuto jmenované země korunní, totiž: pro arcivojvodství Rakouské pod Enží a nad Enží, vojvodství Salcburské, vojvodství Štýrské, vojvodství Korutanské, vojvodství Krajinské, knížecí hrabství Gorické a Gradištské, markrabství Istrianské, město Terst s okrškem, knížecí hrabství Tyrolské a Vorarlberské, království České, markrabství Moravské, vojvodství Horno a Dolnoslezské, království Haličské a Vladimířské s vojvodstvími Osvětimským a Zátorským a velkovojevodstvím Krakovským a pro vojvodství Bukovinské, níže položený zákon lesní, kterýmž se, jak nejprve v platnost' vejde zbavují moci své předpisové všelici, týkající se policie lesní, ježto až posavade v jmenovaných zemích korunních průchod měli. Ostatek počíná

²²² Nařízení č. 63/1850 ř. z., o státních zkouškách pro lesní hospodáře

²²³ Oliva, J., Stát a vlastník lesa, Praha 2006, str. 22

²²⁴ Zákon č. 250/1852 ř. z., lesní zákon

²²⁵ Rudolf Feistmantel (1805 – 1871), byl význačný rakouský lesník, který se významně podílel na rozvoji slovenského lesnického školství. Působil jako profesor na Lesnickém ústavu při Báňské akademii v Banské Štiavnici, kde mimo jiné založil školní arboretum. Od roku 1848 působil ve státní správě na ministerstvu zemědělství a hornictví ve Vídni. Zasloužil se o reorganizaci státní lesnické služby a v roce 1852 se podílel na zpracování prvního lesního zákona. V roce 1854 vydal růstové tabulky pro hlavní lesní dřeviny podle podkladů rakouských a německých lesníků. Velký slovník naučný, Diderot, I. svazek, Praha 1999, str. 410

²²⁶ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 367

platnost' zákona tohoto od prvního ledna 1853, a užiti se ho má, pokud v něm jisté činy prohlášeny jsou za trestné, i také při vyšetřováních již na soudě trvajících a v případech dříve zběhlých, pokud se v případech těchto dle něho nem přísněji předse jíti, nežli dle předpisů předešlých."²²⁷

Říšský lesní zákon je rozsáhlé dílo rozdělené do sedmi oddílů. První oddíl, o hospodářství lesním, rozdělil lesy na a) říšské lesy (státní a státem spravované), b) obecní lesy (náležející městům a obcím)²²⁸ a konečně c) soukromé lesy²²⁹ (ve vlastnictví jednotlivců, řádů, klášterů, prebend, fundací a různých společenství). Zákon sám nevymezil pojem les, který je v moderních předpisech definován jako každý pozemek, porostlý lesním stromovým, určený pro veřejné účely ochranné, nebo pěstovaný výhradně nebo převážně pro výnos nebo spotřebu, přičemž je nerozhodné, zda je pozemek dočasně odlesněn a je ho použito pro jiné účely.²³⁰ Rozhodným kritériem pro zařazení lesa do některé z kategorií uvedených v § 1 zákona byla zpravidla osoba, která měla les ve vlastnictví. Tedy bylo nerozhodné, kdo les drží, užívá a vykonává na něm obdobná práva, nýbrž rozhodné bylo pouze to, kdo les vlastní.²³¹ Předpis zakotvil základní zásadu spočívající v tom, že bez povolení nesmí být žádná lesní půda²³² užitá k jiným účelům. Povolení, jednalo-li se o říšské lesy, vydávalo ministerstvo orby, u lesů obecních a soukromých pak krajský úřad. Tímto ustanovením se podařilo zastavit po staletí trvajícím úbytek lesní půdy. Zákon nařídil zalesnit holiny (plochy odlesněné vykácením či zbavené porostu jiným způsobem, např. živelnou pohromou), a to do pěti let u říšských a obecních lesů, u soukromých lesů mohla být lhůta prodloužena. Stanovil

²²⁷ Zákon č. 250/1852 ř. z, lesní zákon

²²⁸ Vlastníkem lesů byla městská nebo venkovská obec nebo osada. Nepatřily sem lesy, jejichž vlastníkem byla země nebo okres. Obecní statek byl změněn v kmenové jmění obecní, a to zákonem č. 421/1919 Sb. z. a n. Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 21

²²⁹ Do této kategorie patřily všechny ostatní lesy, tj. lesy, jejichž vlastníky byli jednotliví občané. Není rozhodné, zda se jednalo o občany státní nebo o cizince. Dále se zde zařadily lesy, jejichž vlastníky byly právnické osoby, např. země, okresy, spolky, akciové společnosti, nebo obchodní společnosti, družstva stejně jako lesy společenstev. Tamtéž, str. 21-22

²³⁰ Pojem les tímto způsobem definovala Komise pro nový lesní zákon v roce 1931. Tamtéž, str. 18

²³¹ Tamtéž, str. 19

²³² Zákon pojem lesní půda nedefinoval a proto se jeho vymezení ujala judikatura, která se ustálila na názoru, že z hlediska lesních zákonů se jedná o veškerou půdu, která dne 1. ledna 1853 byla věnována lesní kultuře, resp. po této době vznikla ať uměle či tzv. přirozeným náletem (viz. dále). Komise pověřená výkladem některých lesnických pojmů vymezila lesní půdu jakožto pozemek sloužící trvale růstu lesních dřevin i lesnímu hospodaření včetně neplodné půdy v porostech, popř. na jejich okrajích, pokud nebyla v pozemkovém katastru označena jako jiný druh kultury. Judikatura zaujala jiný směr, když definovala, že pokud nebyla lesní půda v pozemkovém katastru označena jako les, ale naopak označena jinak, např. jako pastvina, louka, role apod., podléhal přesto pozemek bez ohledu na zápis v pozemkovém katastru ustanovením lesního zákona. Nebylo tedy směrodatným, zda byl pozemek označen v pozemkovém katastru jako les. Pro účely klučení byla půda dělena na půdu absolutní a relativní. Absolutní lesní půdou byla taková půda, která nemohla být přeměněna na jiný druh kultury (např. strmé stráně, písčité půdy apod.). Relativní lesní půda byla taková půda, kterou na jiný druh bylo možno přeměnit. U absolutní lesní půdy povoloval úřad vykloučení zpravidla jen k účelům veřejným (stavba silnice, vodních koryt atd.) a stavebním (nemocnice, hotely atd.), přičemž u relativní lesní půdy bylo přihlíženo i k soukromohospodářským zájmům a ohledům, pokud byly srovnatelné se zájmy veřejnými. Tamtéž, str. 24-25, str. 27

přísný zákaz zpusťování lesa. Hospodařit se mělo pouze tak, aby nebylo ohroženo nebo znemožněno další pěstování dříví. Zapovězeno rovněž bylo hospodařit způsobem, kterým by mohl být sousední les v nebezpečí v důsledku škod způsobených větrem. V takových místech se měl ponechat pruh lesa široký 20 vídeňských sáhů (37 metrů), tzv. „větrný plášť“²³³. V širokých rovinách (v horách nebo na příkrých svazích) se měly lesy vysekat pouze po úzkých pruzích a vymýcená místa okamžitě poté zase vysázet. Lesy, na nichž vážly služebnosti²³⁴, se měly řádně udržovat a obhospodařovat. Byla zapovězena pastva dobytka v částech omlazovaného lesa. Průhon dobytka se měl provádět způsobem, aby nezanechal žádné následky na stavu lesa. Omezeno bylo též hrabání steliva, braní chvoje (větviček stromů), stlaní se smělo brát na tomtéž místě nanejvýš každý třetí rok. Aby nedocházelo ke škodám na stojících stromech a podrostech při provádění těžby a vyklizování dřeva, měly se tyto práce provádět pouze v období vegetačního klidu (na podzim a v zimě) a dříví se muselo do stanovené lhůty odvést z lesa. Zákon zabránil dělení i drobení obecních lesů s výjimkou, kdy tak rozhodlo řízení zemské. Dělení ostatních lesů bylo upraveno ve zvláštních zákonech. Na správu lesů dohlížely odborné lesní hospodářské orgány, tj. politické úřady, kvalifikace jejich zaměstnanců musela být přezkoušena státem. Majitelé lesů, ustanovení k tomu řízením zemským, měli povinnost ustanovit hospodářské správce (lesní hospodáře upravilo ust. § 22 lesního zákona)²³⁵.

Druhá část zákona se věnovala způsobu dopravy dříví. Zákon stanovil zásady dopravy dříví z lesa (odvoz dříví přes cizí pozemek, zřizování vodních cest, plavbu dříví a pravidla pro udělování povolení k plavbě).

Především ochrany lesa před ohněm²³⁶ a hmyzem se týkala třetí část zákona. Ten, kdo zavinil požár, nesl plnou odpovědnost a hrozil mu trest peněžní pokuty nebo podle závažnosti činu i přímo vězení. Ohlašovací povinnost vypuknuvšího požáru postihovala každého bez výjimky. Zákon se věnoval úpravě přesných postupů hašení požáru. Nejvyšší místně příslušný lesní orgán řídil práce při hašení požáru a po likvidaci ohně dohlížel následující dny na místo

²³³ Povinnost zřídit větrný plášť byla nezávislá na přání majitele sousedního lesa, jelikož se jednalo o závazek veřejnoprávní. Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 37

²³⁴ Lesní služebnosti většinou vznikly z poddanského poměru, tudíž nebylo možné jejich právní titul a povahu dostatečně určit ani prokázat. Podle císařského patentu č. 130/1853 z. z., jímž došlo k vyvázání služebností, nebylo možné práva odpovídající služebnostem vydržet. Tato práva mohla být nabyta pouze na základě písemně vyhotovené smlouvy, poslední vůlí nebo na základě zákona. Tamtéž, str. 43-47

²³⁵ Ustanovení § 22 lesního zákona bylo rámcovým předpisem pro tzv. odbornou správu lesů a organizaci lesní služby, které bylo nejdříve provedeno v roce 1872 instrukcí ministerstva orby č. 6266, prostřednictvím níž mělo být vneseno určité uspořádání do odborné správy menších lesních majetků, konkrétně obecních, a to buď ustanovením hospodáře zaměstnaného v cizích službách, nebo účastí v družstvu spravovaném vlastním lesním hospodářem. O této problematice se zmiňují dále v této kapitole. Tamtéž, str. 60-61

²³⁶ Navzdory přísným zákonným ustanovením bylo ročně zničeno požárem v Čechách 330 ha, na Moravě 40 ha lesů. Vedle ustanovení lesního zákona byla vydávána nařízení, jimiž se čelilo vzniku lesních požárů (svatojanských tzv. čarodějnice, slunovratu apod.). Tamtéž, str. 93

požáru. Trvalou hrozbu pro les představoval hmyz, proto vlastník nebo lesní personál měli povinnost ihned oznámit politickému úřadu neobvyklý výskyt hmyzu. Úřad spolu s odborným personálem (znalcem) pak rozhodl o nezbytných opatřeních a nařídil zákrok. Ostatní majitelé lesů museli nařízení úřadu respektovat a současně spolupracovat při likvidaci škůdců.

Na institucionálním zajištění ochrany lesa se soustředil čtvrtý oddíl zákona nazvaný o službě k ochraně lesů. Personál, který řídil, spravoval, ochraňoval a dohlížel na les, měl statut veřejné stráže. K výkonu služby mu byl nápomocen personál ochranný a dozorčí²³⁷ (upraveno v ustanovení § 52 lesního zákona). Příslušník věčené stráže byl oprávněn nosit zbraň, a tu použít jen v obraně a z donucení. Musel nosit služební oděv (uniformu), nebo pásku na ruce, nebo něco na hlavě. Každého kdo vstoupil do lesa a vyvolal jakékoli neadekvátní chování mohl z lesa vykázat. Směl také podezřelé osobě odebrat jakékoli nářadí, jestliže neprokázala důvodnost jeho nošení, stejně tak zabavit lesní plodiny, pokud byly získány nepovoleným způsobem.

V pátém oddílu zákon upravil řešení přestupků proti lesnímu majetku, jejich vyšetřování a postih. Vycházel z trestního zákoníku²³⁸, pokud však zjištěné nedovolené konání nemělo oporu v příslušných ustanoveních trestního zákoníku, považovalo se za lesní pych. Ten byl jasně zákonem vymezen jako jednání, na které se nevztahuje obecný trestní zákon, stalo se bez svolení majitele lesa a konkrétně spadalo pod jednu z činností uvedených v následujícím výčtu: sběr klestí, suchého dříví, ořezávání či nasekávání, navrtávání stojících stromů, přivlastňování si kůry ležící na zemi, vykopávání pařezů, ořezávání či otrhávání vršků stromů, větví nebo listí, vytrhávání či vykopávání sadby, poškozování mladých stromků, sběr kůry ležící na zemi, kořenů, pryskyřice, lesních plodin (borůvek, jahod, atd.), hub, braní hrabanky, hlíny, rašeliny, kamení, lesní trávy, zakládání nových cest a stezek, odvádění vody, zřizování průsmyků, zdržování se v lese přes příkaz lesního personálu a v neposlední řadě také neoprávněná pastva. Přestupky byly s ohledem na polehčující či přitěžující okolnosti potrestány důtkou, vězením na dobu 1 až 14 dní nebo pokutou ve výši 5 až 50 zl.

²³⁷ Vedoucímu hospodáři ustanovenému dle ustanovení § 22 lesního zákona byl přidělen ochranný a pomocný personál. Podobně jako u správních služby i u personálu ochranného a dozorčího se řídil počet předdělených osob výměrou hospodářského celku a „obyčejí zemskými“, což znamenalo, že v jednotlivých zemích mohla být tato povinnost upravena odchylně. Toto ustanovení § 52 bylo provedeno v roce 1873 nařízením ministerstva orby č. 6953 společně s ustanovením o personálu správním. Konkrétní řešení přinesla až jednotlivá nařízení a zemské zákony, o nichž se blíže zmiňuji dále v textu této kapitoly. Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 100-101

²³⁸ Zákon č. 117/1852 ř. z., trestní zákon, ust. § 174 zákona zakotvilo ve vztahu k trestným činům spáchaným v lesnictví či myslivosti, že z povahy skutku je krádež zločinem, když krádež činí více než pět zlatých a když zároveň byla dle odst. II. písm. e) – g) spáchána na dříví a byla jí spáchána škoda na lesích; na rybách v rybnících; na zvěři, buď v lesích zahájených, nebo se zvláštní smělostí aneb od takového pachatele, který tím takřka řádnou živnost vede.

Otázkou náhrady lesní škody se zabývala předposlední část zákona. Dopustil-li se někdo trestného činu proti bezpečnosti lesního majetku, byl povinen nahradit poškozenému škodu. Škoda byla vyčíslena jako hodnota odcizené věci z lesa a popř. ztráta, která poškozenému vznikla jednáním škůdce. V případě jakýchkoli pochybností určili výši škody znalci. Přílohou k zákonu byl sazebník náhrad lesních škod.

Poslední část zákona stanovila úřední postup ve sporných případech či nejasnostech ve výkladu tohoto zákona.²³⁹

V roce 1856 vybídla dvorská kancelář všechny zemské politické správy, aby byly vydány zemské lesní zákony, kterými se měla provádět ustanovení lesního zákona. Pro odpor vlastníků lesů (zejména velkých a politicky vlivných) k tomu jednotlivé země nepřistoupily. O ustanovování odborných lesních hospodářů rozhodla z našich zemí nejdříve Morava²⁴⁰. V Čechách bylo uloženo obcím, jejichž lesní majetek dosahoval plochy 700 ha, ustanovit samostatného lesního hospodáře a přidat mu potřebný ochranný a pomocný personál, a to zemským zákonem z roku 1893²⁴¹. Jeho podrobný výklad je součástí následující kapitoly. Pro soukromé lesy v Čechách byla zavedena povinnost zaměstnávat ochranný a dozorčí personál pro lesy s výměrou 700 ha a více až nařízením místodržitele č. 41 z roku 1911.²⁴²

Říšský lesní zákon byl považován za jednotný předpis, který systematicky zavedl právní prostředky k ochraně lesních ploch. Nedostatkem lesního zákona bylo jeho opožděné provádění a absence jakékoli zákonné úpravy hospodářských plánů a těžební regulace. Tato úskalí následně vyřešily prováděcí předpisy a výklad.

Druhá polovina 19. století byla obdobím velkého rozvoje lesního hospodářství. Transformoval se celý systém národního hospodářství. Změnil se typ spotřeby a produkce energie. Dříví bylo nahrazeno kamenným uhlím, zanikaly železářny závislé na dřevěném uhlí, přetvářel se způsob dopravy v závislosti na výstavbě nových silnic a železnic.

Po vyhlášení lesního zákona se široce rozvinuly inventarizační a taxační lesní práce, těžba dřeva se začínala lépe organizovat a díky tomu bylo možné určit, jaké množství dříví lze vytěžit, aniž by to poškodilo další růst lesa a přitom zajistilo jeho trvalost pro budoucnost. Celá taxační činnost měla dvě funkce. Zaprvé určovala zásoby a možnosti těžby dřevní hmoty a zadruhé vytvářela podmínky pro obnovu, pěstování a ochranu lesů.

Naznačený rozvoj lesnictví byl regulován a podporován hlavně Říšským lesním zákonem, nicméně do roku 1914 bylo k němu vydáno dalších 13 doplňujících zákonů a 16 dalších prováděcích předpisů. Teprve po roce 1868 se založením ministerstva orby se dotváří

²³⁹ Zákon č. 250/1852 ř. z., lesní zákon

²⁴⁰ Vyhláška č. 69/1873 m.z.z., o ustanovování odborných lesních hospodářů

²⁴¹ Zákon č. 11/1893 čes. z. z., o dohledu nad hospodařením v lesích obecních

²⁴² Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 73

doplňující specifická ustanovení k lesnímu zákonu v podobě nařízení nebo dalších zákonů, které byly ovlivněny poznatky z praxe.

Jak již bylo jednou řečeno, lesní zákon neupravil problematiku hospodářských plánů a těžební regulace. Touto, pro les nezbytnou činností, se zabýval až zemský zákon z roku 1893²⁴³. Vydání tohoto zákona bylo na místě, vzhledem k tomu, že v Čechách bylo ve 131 českých okresech celkem 170 obcí, v jejichž majetku se nacházelo celkem 56.217 ha lesa. Veškeré obecní lesy českých okresů vykazaly rozlohu lesů o velikosti 107.277 ha s hmotou ročního etátu 236.600 m³. Sepsání tohoto zákona bylo zahájeno již v roce 1888 na podnět knížete Schwarzenberga a za spolupráce lesního rady Zenkra a dr. Fiedlera, referenta zemského výboru. Zákon se zaměřil pouze na obecní lesy, jelikož vyvstaly obavy, že by při zahrnutí širšího okruhu lesního majetku do zákonné úpravy nastaly dalekosáhlé změny v hospodářství a zákonodárství.²⁴⁴ Zákon zavedl dvě základní úpravy, tedy povinnost obcí svěřit hospodaření v lesích jen odborně způsobilým lesním zaměstnancům a dále povinnost hospodařit v obecních lesích podle lesního hospodářského plánu.²⁴⁵

K hlubšímu prozkoumání se nabízí několik ustanovení zákona o dohledu nad hospodařením v obecních lesích.²⁴⁶

Zákon zavedl opatření proti přetěžbám v obecních lesích tím, že uložil obcím s výměrou lesů nad 50 ha hospodařit v nich podle schváleného hospodářského plánu. Obce s menší výměrou lesů musely provést inventuru současného stavu lesa a vyhotovit hospodářský program, který stanovil pořadí mýtních těžeb a zalesňování na dobu pěti až deseti let.²⁴⁷

Obce, v jejichž majetku se nacházely lesy, byly dle zákona povinny hospodařit podle hospodářského plánu. Ten stanovil přesná opatření a postupy ke správě lesa. Hospodařit v lese se mělo takovým způsobem, aby les dosahoval co největších užitků. Návrh hospodářského plánu vypracoval lesní hospodář zvolený starostou a ustanovený k tomu obecním výborem.

Zhotovený návrh hospodářského plánu byl u starosty k nahlédnutí po dobu 14 dnů, a to i z důvodu přípustnosti podání námitek proti němu. Návrh hospodářského plánu musel schválit okresní výbor a politický úřad okresní.

Obce s lesním majetkem menším než 50 ha mohly být okresním výborem osvobozeny od povinnosti hospodařit dle hospodářského plánu. V těchto obecních lesích byla na místo toho

²⁴³ Zákon č. 11/1893 čes. z. z., o dohledu nad hospodařením v lesích obecních

²⁴⁴ Frič, J., Nový lesní zákon v Československé republice, Praha (rok vydání neuveden), str. 15

²⁴⁵ Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 158

²⁴⁶ Zákon č. 11/1893 čes. z. z., o dohledu nad hospodařením v obecních lesích

²⁴⁷ Oliva, J., Stát a vlastník lesa, Praha 2006, str. 23

provedena inventura dočasného stavu lesa a vypracován hospodářský program, který stanovil pořadí mýteb a zalesňování na dobu 5 až 10 let.

Kácení dříví v obecních lesích byl starosta povinen oznámit okresnímu výboru, a to 4 týdny před zamýšlenou činností. Okresní výbor byl oprávněn kácení zakázat, seznal-li, že by tím byl porušen hospodářský plán nebo hospodářský program.

Obce s lesním majetkem o velikosti 700 ha musely zřídit zvláštního lesního hospodáře, jemuž byl k ruce pomocný a ochranný personál (lesní policie). Obce s majetkem menším než 700 ha měly možnost zřídit zvláštního lesního hospodáře, ustanovit cizího lesního hospodáře nebo se domluvit s jinými obcemi o společném hospodáři, to však podléhalo schválení okresním výborem. Obce si upravily podmínky pro ustanovení společného lesního hospodáře a pro jeho další působení. Výdaje s touto funkcí spojené hradily obce společně dle míry užívání lesů.

Okresní zastupitelstvo mělo povinnost, spravovalo-li ve svém obvodu obecní lesy, ustanovit technického znalce, jenž dohlížel na hospodaření v obecních lesích, oznamoval vady či nedostatky v hospodaření a navrhoval vhodná opatření. Tímto technickým znalcem se mohl stát zvláštní okresní úředník nebo lesní hospodář v cizích službách. Jeho plat byl hrazen z okresních peněz. V případě zanedbání hospodaření v obecních lesích, které by vedlo ke zpusťování lesa, mohl okresní výbor ustanovit ke správě lesního majetku jiný orgán, a to na náklady obce.

Zemským zákonem z roku 1872²⁴⁸ byli v Čechách a na Moravě ustaveni u místodržitelství lesní inspektoři (lesní dozorcí) a těm byli podle nařízení ministerstva orby z roku 1873²⁴⁹ přiděleni lesní technici (v Čechách 6 a na Moravě 3).²⁵⁰ Toto nařízení kladlo důraz na intenzivní dohlížení politických úřadů na zachování ustanovení § 22²⁵¹ a § 52²⁵² lesního zákona a řešilo odbornou správu v menších lesích, pro které nebylo možno ustanovit

²⁴⁸ Zákon č. 11/1872 z. z., o zřízení lesního dozorce

²⁴⁹ Nařízení č. 6953/1873 z. z., týkající se dokonalějšího provádění lesního zákona, prozkoumání lesů a založení lesního katastru (uveřejněno bylo v zemském zákoníku českém pod č. 66/1873, zemském zákoníku moravském pod č. 68/1873 a zemském zákoníku slezském pod č. 66/1873)

²⁵⁰ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 65

²⁵¹ Ust. § 22 lesního zákona: „Aby se nařízení zákonní o hospodaření v lesích a hvozdech ve všem bedlivě zachovávala, jsou majitelové lesů takové velikosti, kterouž řízení zemské podle zvláštních okolností za dostatečnou ustanoví, povinni, zřídit k nim ve věci zběhlé správce hospodářské (hospodáře lesní), kteráž vláda za způsobilé k tomu uzná. Co se týče uznávání způsobilosti této, říditi se jest podlé předpisů dosavadních. Jestliže by někdo proti zákonu o své moci pudy lesní k něčemu jinému užil, lesu nezmladil, jej zpusťil a způsobem nepřihodných v něm hospodařil, má každý vzhledem na § 23 právo, oznámiti to úřadům politickým“.

²⁵² Ust. § 52 lesního zákona: „Zřízencům správu v lesích vedoucím (§ 22) přidati se mají dle obyčeje zemského příhodně osoby ochranné a dohlédací. Pakli by o tom vzešly pochybnosti a nesnáze, a vyhledávaly by toho příčiny veřejné, ustanoví zřízení zemské, prohlížejíc k okolnostem, co bude příhodného. Veškeré osoby tyto mají býti vzaty od úřadu politického v příčině lesní služby správní i ochranné pod přísahu a v povinnost, a to tam, kde jsou zřízeny od států nebo od obcí, vždycky, tam ale, kde je ustavují majetníci lesů soukromých, jenom tehda, když majetníci tito za to žádají, by se stali účastnými výhod s tím spojených“.

samostatný personál. Dále se věnovalo všeobecně péči o lesní půdu, chráněným lesům a lesům daným pod správu, lesům zatíženým služebnostmi, ochraně lesů a řádnému provádění trestních lesopolicijních řízení a dávalo návod ke zřízení lesního katastru. Zmíněné nařízení řešilo ustanovení § 22 lesního zákona všeobecně pro celé území Rakouska. Speciálně pro jednotlivé země, Čech, Moravu a Slezsko, byla úprava týkající se odborné správy lesů (§ 22 lesního zákona) řešena následovně.²⁵³

V Čechách byl vydán roku 1893²⁵⁴ zákon o dohledu nad hospodařením v obecních lesích, jehož ustanovení byla vyložena výše v této kapitole práce. Odbornou správu lesů soukromých upravovalo nařízení o ustanovení správců hospodářství pro lesy určité dostatečné velikosti a ochranného a dozorčího personálu, který se těmto přidati má z roku 1911²⁵⁵. Dle tohoto nařízení v soukromých lesích, jejichž výměra činila nejméně 700 ha, měli vlastníci ustanovit zvláštního odborného a způsobilého hospodářského správce (lesního hospodáře). Při posuzování uvedené výměry byla rozhodující celková výměra lesního majetku majitele v Čechách bez ohledu na to, zda lesní parcely na sebe navazovaly nebo byly roztroušeny ve více okresech a zda byly přiřčeny k jednomu nebo k více statkům téhož držitele. V případě, že lesní majetek soukromého vlastníka dosahoval výměry 700 ha, ale byl málo výnosný a nebylo možné jej zatížit zvýšenými náklady na režii souvisejícími s ustanovením lesního hospodáře, mohl zemský úřad na odůvodněnou žádost majitele lesa a po provedeném šetření na základě dobrozdání orgánů státní lesní služby dohledací, poskytnout majiteli výjimku (dispens) ohledně ustanovení lesního hospodáře.²⁵⁶

Na Moravě byla za účelem úpravy odborné správy lesů vydána vyhláška již roku 1873²⁵⁷, podle které ve všech lesích přesahujících výměry 575 ha musel být ustanoven způsobilý lesní hospodář. Ve Slezsku byly vydány pouze předpisy ohledně zaměstnávání lesních hospodářů, a to konkrétně vyhláška z roku 1907²⁵⁸. Výměra lesů, pro kterou měl být ustanoven způsobilý lesní hospodář, byla stanovena na nejméně 500 ha.²⁵⁹

Konkrétní řešení v oblasti ochranného a dozorčího personálu (§ 52 lesního zákona) přinesly jednotlivá zemská nařízení a zákony. V Čechách to byl již zmíněný zákon o dohledu

²⁵³ Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 61

²⁵⁴ Zákon č. 11/1893 čes. z. z., o dohledu nad hospodařením v lesích obecních

²⁵⁵ Nařízení č. 46/1911 čes. z. z., o ustanovení správců hospodářství pro lesy určité dostatečné velikosti a ochranného a dozorčího personálu, který se těmto přidati má

²⁵⁶ Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 62

²⁵⁷ Vyhláška č. 69/1873 mor. z. z., o ustanovování způsobilých hospodářů a ochranného a dozorčího personálu pro lesy

²⁵⁸ Vyhláška č. 956/1907 slez. z. z., jíž se určuje velikost lesní plochy, pro jakou podle § 22 lesního zákona nutno ustanovit způsobilého lesního hospodáře (v zemském zákoníku uveřejněno pod č. 8 z roku 1907)

²⁵⁹ Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 63

nad hospodařením v obecních lesích z roku 1893²⁶⁰. Nařízení z roku 1911 upravilo otázku ochranného a dozorčího personálu v soukromých službách. Personálu lesní správy musel být přidělen na plochu o výměře od 120 do 350 ha vždy jeden ochranný nebo dozorčí zřízenec. Na Moravě byla vydána na základě zmocnění § 22 a § 52 lesního zákona vyhláška v roce 1873²⁶¹, dle níž měl být správnímu personálu přidělen pro každých 115 až 345 ha jeden ochranný a dozorčí zřízenec. Ve Slezsku nebylo vydáno žádné zvláštní nařízení o pomocném a ochranném personálu.²⁶²

Dle příslušných ustanovení zákona z roku 1872²⁶³ lesní inspektory (lesní dozorce) jmenovalo na základě tzv. „veřejného konkursu“ a po návrhu místodržitelství ministerstvo orby. Náplní práce lesních inspektorů byl zejména dohled nad dodržováním lesního zákona, dohled nad poměry v lesním hospodářství, udílení rad a navrhování opatření ke zvelebení lesního hospodářství. Jednotlivá ustanovení zákona popisují konkrétní náplň práce lesního inspektora, jednalo se o široké spektrum činností, z čehož lze dovozovat, že lesní inspektori byli erudovaní lidé, na něž byly kladeny vysoké nároky. Předpokladem pro výkon funkce lesního inspektora musela být jeho ochota cestovat, jelikož lesní inspektor za účelem kontroly lesního hospodářství cestoval po celé zemi od jara do pozdního podzimu. Pokusím se níže nastínit jednotlivé činnosti, které lesní inspektor vykonával. Lesní inspektor dohlížel na dodržování lesního zákona a jeho prováděcích předpisů, případně se iniciativně zasazoval o vydání určitého předpisu v ohrožených lesních oblastech. Měl na starosti zřízení funkce lesních hospodářů a dohlédacího personálu u obcí a jednotlivých držitelů lesů. Zasazoval se za to, aby majitelé menších lesů zřídili společenství ke zřízení společné ochranné služby. Působil na zdokonalení systému dopravy dříví a zasazoval se o zřízení dopravních společností. Vystupoval jako odborný dozor u státních zkoušek z lesnictví, připravoval posudky, tj. vystupoval jako znalec v případech soudního řízení týkajícího se lesního pychu, sestavoval a vypracovával statistiky a zhotovoval lesní mapy. Lesní inspektor byl oprávněn vstoupit v úřední styk se všemi úřady i majiteli lesů. Místodržitelství předkládal lesní inspektor každý rok zprávu o lesních poměrech v zemi, o důležitých opatřeních jím učiněných a o svém vlastním působení v jednotlivých okresech.²⁶⁴

V roce 1883²⁶⁵ bylo vydáno další nařízení o lesním technickém personálu, které určilo složení lesního technického personálu při správě politické, a to a) z lesních techniků vlastních

²⁶⁰ Zákon č. 11/1893 čes. z. z., o dohledu nad hospodařením v obecních lesích

²⁶¹ Vyhláška č. 69/1873 mor. z. z., o ustanovování způsobilých hospodářů a ochranného a dozorčího personálu pro lesy

²⁶² Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 101-102

²⁶³ Zákon č. 11/1872 z. z., o zřízení lesního dozorce

²⁶⁴ Tamtéž

²⁶⁵ Nařízení č. 137/1883 ř. z., o lesním personálu technickém při správě politické

a z lesních dohlédačů u politické správy; b) z lesních techniků státní lesní správy, kteří byli zároveň ve službě u politické správy; c) z lesních techniků soukromých, jimž byl svěřen nařízením určený úřad agend a kteří složili slib, že úřad budou vykonávat dle svého nejlepšího svědomí.

Řádná organizace státní lesní dohlédací služby byla ustavena ministerským nařízením z roku 1895²⁶⁶. Úkoly uložené lesnicko technickému personálu této služby byly následující:

- 1) podporovat politické úřady ve výkonu státního dozoru nad lesy a zajišťování provádění veškerých lesních předpisů, a to zejména odbornou radou, stálým sledováním poměrů v lesích a oznamováním zjištěných nezákonností;
- 2) zlepšovat pěstování lesů poučováním jejich majitelů a navrhopat opatření ke zlepšení produkčních schopností lesů;
- 3) vést a řídit správu v lesích, které jim byly svěřeny ministerstvem zemědělství (např. v obecních lesích a některých státních lesích, enklávách apod.);
- 4) plnit veškeré úkoly, které byly lesnímu hospodářství svěřeny zvláštními zákony a nařízeními (myslivost, rybolov, apod.);
- 5) z příkazu politického úřadu samostatně řídit místní šetření ve věcech odborné působnosti (tj. služebních úkolů lesotechnického personálu politické správy);
- 6) zajišťovat službu u lesotechnických oddělení pro hrazení bystřin, pokud jim to bylo ministerstvem svěřeno.

Lesotechnický personál nesměl být používán k jiným úkolům než těm shora uvedeným. § 3 nařízení vymezil složení lesotechnického personálu, ten se skládal z lesotechniků (zemských lesních dozorců, okresních lesních dozorců, lesotechniků při oddělení pro hrazení bystřin, lesotechnických praktikantů) a dále z lesních hlídačů.²⁶⁷

Podrobně byla činnost lesotechnického personálu na zemských i okresních inspekcích vymezena instrukcí o působnosti lesního technického personálu politické správy vydanou ministerstvem orby v roce 1895. Podle ní lesní technik působil v obvodu několika politických okresů jakožto odborný poradce a znalec ve všech lesnických záležitostech, a vykonával dohled nad zachováváním příslušných předpisů.²⁶⁸

Síť státní lesní služby dohlédací byla v Čechách doplněna ještě sítí okresních lesních technických znalců ustanovených okresními zastupitelstvy podle zákona o dohledu nad

²⁶⁶ Nařízení č. 165/1895 ř. z., o lesotechnickém personálu

²⁶⁷ Nařízení č. 165/1895 ř. z., o lesotechnickém personálu

²⁶⁸ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 66

hospodařením v lesích obecních.²⁶⁹ Funkci technického znalce mohl plnit buď zvláštní okresní úředník, nebo lesní hospodář v cizích službách.

Zásady lesnictví 19. století se opíraly o vědy matematické a přírodní, z nichž se vyvinula odborná věda o lesnictví. Důsledkem bylo, že od konce 19. století do konce první světové války, se lesní právo se svými zákony a prováděcími předpisy stalo uznávaným a respektovaným oborem.

²⁶⁹ Zákon č. 11/1893 čes. z. z., o dohledu nad hospodařením v lesích obecních

4.2. Vývoj lesnického školství a odborné požadavky kladené na lesnický a myslivecký personál

Lesnictví by se jistě nestalo samostatným vědním oborem v případě, že by je nerozvíjeli vzdělání a školení lesníci. Počátky zakládání lesních škol byly nelehké. Několik desetiletí po vydání lesního řádu z roku 1754²⁷⁰ byla většina lesů v soukromém držení šlechty, která se s nevolí přizpůsobovala novým pořádkům. Lesní řád byl důležitým mezníkem v pohledu na lesní hospodaření a vzdělání lesníků. Zavedl m. j. komisionální zkoušky, jejichž kvalita závisela na úrovni vzdělání samotných zkoušejících. V průběhu doby byl kladen stále větší důraz na dosažení vzdělání pod vedením zkušeného lesního odborníka. Zde byly prvopočátky zakládání lesních škol v Čechách a na Moravě. Vznikly tzv. lesnické mistrovské školy zřizované vrchností pro vlastní potřebu a pro potřeby dalších šlechtických velkostatků. Lesnické mistrovské školy tedy nebyly stálé instituce, vznikaly a končily svou činnost podle potřeb vrchnosti, která jejich provoz financovala.²⁷¹

První lesnická mistrovská škola v Rakousku byla založena roku 1773 na zámku v Blatně u Chomutova a fungovala do roku 1791. Jednalo se o jednoletou školu pro 20 až 30 žáků. Iniciátorem jejího otevření byl lesmistr Jan Hynek Ehrenwerth²⁷². Skutečný lesní odborník své schopnosti plně rozvinul i při vyučování. Na konci roku 1795 byla založena lesnická škola ve Zlaté Koruně, kde vyučovali nadlesní František Josef Matz (Ehrenwerthův žák) a od roku 1812 František Schönauer pěstění a hospodářskou úpravu lesa.²⁷³

V roce 1801 byla zřízena úřednická, ovšem německá škola a Schwarzenberská hajnice č. p. 1 v Krumlově (nyní obec Babice patřící až do roku 1850 pod panství Krumlov).²⁷⁴

Díky lesnickým školám stoupala úroveň vzdělání lesníků, kteří byli náležitě připraveni pro výkon praxe na panstvích šlechty. Mezi mimořádně vzdělané lesníky patřil lesmistr Vincenc

²⁷⁰ Více v kapitole 3.1 této práce týkající se lesního řádu, str. 48 a násl.

²⁷¹ Rozmara, J.V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 201

²⁷² Jan Hynek Ehrenwerth (1740 -1834), význačný lesník česko – německého původu, narodil se ve Výšovicích na Plumlovsku, lesnictví se vyučil na hodonínském panství a další vzdělání nabyl jako autodidakt a absolvent studijního pobytu v německé lesnické škole v Ilseburgu, působil v Krušných horách na Červenohrádeckém panství hraběte Rottenhahna. Byl jedním z tvůrců modelu středoevropského lesnictví, které se počalo utvářet pod vlivem vydání lesního řádu Marie Terezie. V letech 1787 až 1789 působil jako lesnický expert při odhadu výnosu lesů pro účely Josefského katastru. Po skončení výuky v lesnické škole, kterou založil, odešel do Prahy, kde působil od roku 1791 ve státní službě jako kamerální lesmistr pro Čechy (ředitel státních lesů v Čechách). Úvod do studia, Vyšší odborná škola a střední lesnická škola v Písku, skripta, (rok vydání není uveden), str. 9 a dále Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 224

²⁷³ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 224-225

²⁷⁴ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 201

Hlava. S pomocí majitele dačického panství Karla, svob. Pána z Dalberku a nejvyššího lovčího hraběte Holase založil v roce 1821 v Dačicích dvouletou mistrovskou lesnickou školu, která poskytovala vzdělání v mnoha odborných předmětech. Dačická škola musela být uzavřena z důvodu nedostatku financí na její provoz až v roce 1930. Za dobu své existence ovšem připravila a vyškolila lesnickému povolání 251 lesních odborníků.²⁷⁵

Během 19. století vznikla celá řada škol nižších a později středních (Blansko, Rájec n. Svitavou, Plasy atd.). Zásadní zlom ve vývoji lesnického školství znamenaly až veřejné lesnické školy. Vůbec první taková škola v Rakousku – Uhersku, s německým vyučovacím jazykem, byla založena v roce 1852 v moravském Úsově. V roce 1855 následovala škola v Bělé pod Bezdězem, rovněž s německým vyučovacím jazykem. V roce 1875 byla po zrušení mariabrunnské akademie²⁷⁶ založena v Mariabrunnu u Vídně vysoká škola.²⁷⁷

Teprve roku 1884 byla přičiněním kuratoria rolnické školy v Písku založena lesním radou Zenkrem první česká lesnická škola, z níž se později vyvinula tzv. škola revírnická. V srpnu 1888 byl stanoven učební plán tohoto nového lesnického učiliště²⁷⁸ a zároveň bylo nařízeno, aby se studentům lesnického učiliště spojeného s rolnickou školou v Písku, učební doba strávená v ústavu počítala do tříleté lesnické praxe, která byla povinná pro kandidáty výpomocné technické a ochranné služby. Učitelský sbor byl potvrzen v prosinci roku 1888²⁷⁹ a dne 10. 3. 1889 byli jmenováni pro zdejší učiliště dva inspektoři. V roce 1899 se k revírnické škole přidružil první český střední ústav lesnický.²⁸⁰

Vzhledem k rozsáhlosti a kvalitě lesů zůstávalo lesnické vzdělání nedostatečné v naší zemi. Péče a podpora se omezovala pouze na školy, které zakládal a udržoval pro své vlastní lesní hospodářství stát. Majitelé soukromých lesních statků v rámci své samostatnosti a snahy o efektivnost zakládali, jak uvedeno výše, nižší lesnické školy (revírnické školy), jejichž absolventy přijímali do svých služeb a jejich postup nevázáli na splnění dalších podmínek.

Před přijetím na takový typ školy musel žadatel doložit své předchozí dvouleté praktické vzdělání. Vzhledem k tomu, že jednoroční či nejvýše dvouletá délka studia na škole neodpovídala vysokým požadavkům kladeným na kvalitní lesní vzdělání, bylo absolvování předchozí dvouleté praxe v oboru podmínkou.

²⁷⁵ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 202

²⁷⁶ Lesnická akademie působila od roku 1813 v dolnorakouském Mariabrunnu

²⁷⁷ Rozmara, J.V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 201-203 a dále Úvod do studia, Vyšší odborná škola a střední lesnická škola v Písku, skripta, (rok vydání není uveden), str. 9

²⁷⁸ Výnos ministerstva orby č. 10.830 ze dne 14. 8. 1888

²⁷⁹ Výnos ministerstva orby ze dne 17. 12. 1888

²⁸⁰ Ševětínský, J., Dějiny lesů v Čechách, Písek 1895, str. 180-181

V průběhu doby poklesl ve srovnání s minulostí význam lesa. I přesto byl zdrojem hospodářského výnosu produkce dřeva. Zásluhou toho vzbuzoval stále více pozornosti ze strany svého majitele. Na významu nabýval lesní majetek, u něhož byl předpoklad, že by mohl být při dobrém hospodaření nevyčerpatelný. Les byl také považován za zdroj suroviny pro ohromný okruh rozvíjejícího se lesního průmyslu.²⁸¹

Z hospodářských důvodů žádali majitelé větších velkostatků zvýšení úrovně odborné znalosti alespoň u části svého úřednictva, které chtěli využít pro funkce na vyšších či vedoucích místech. Národohospodáři bezplánovité a málo racionální hospodaření změnili a začali uplatňovat přesnější výpočty a plánování lesního hospodářství a objektivnější předpoklad výnosu.

Přesná evidence, zaměření plochy lesa, zhotovení hospodářských plánů, lesní taxace se v úvahách podnikatelů přestávaly pokládat za přepych a stále více byly uznávány jako naléhavá potřeba. Pro výkon všech odborných činností žádali majitelé větších soukromých lesních celků absolventy středních škol, ale německých. Při pokračujícím vývoji lesního hospodářství shledávali soukromí vlastníci, jakou výhodou byla pro ně zvýšená úroveň odborného vzdělání. Poznávali, že s intenzitou hospodaření stoupají nároky na odborné vzdělání úředníka a beze všech výhrad přijímali do revírní služby i absolventy středních škol. V tom okamžiku se však začínal projevovat přirozený boj mezi absolventy škol středních a škol nižších. Rozkvět těchto škol byl vyvolán poměrnou snadností studia, neboť bylo stále poměrně krátkodobé i méně nákladné. Umístění absolventů do jisté míry napomáhalo „vývozu českých lesníků do ciziny“ (např. Ruska, Haliče, Bukoviny, Rumunsko, Chorvatsko atd.). Ohromná nadprodukce absolventů revírnických škol jim přinášela paradoxně nezaměstnanost a bídu. Školy nižší podcenily tlak doby, místo svého rozvoje a přeměny na školy střední, zůstaly věrně své původní podobě.²⁸²

Tato situace přetrvávala až do počátku 20. století. Funkce nadlesních, zavedená převážně na statcích, neplnila skutečné potřeby lesního hospodářství. Původní nezávislost nadlesních, kteří měli samostatně spravovat jednotlivá polesí, se stala zcela iluzorní. Rozsáhlé okrsky, svěřené jednomu lesnímu úředníku, nešlo při stoupající hospodářské intenzitě samostatně obhospodařovat. Výkon mnohých prací musel být svěřen personálu, který pro tuto práci nebyl připraven. Neuspokojivá situace v systému lesního školství prvního desetiletí 20. století si žádala velkou reorganizaci a úpravu lesních škol. Návrhy předpokládaly následující změny. Vysoké školy měly produkovat jedince s inženýrským vzděláním pro lesnické školy, pro

²⁸¹ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 203-205

²⁸² Tamtéž, str. 203-205

inspekční státní službu a pro inspekční, zařizovací a podobnou službu vůbec. Střední školy měly dle návrhů poskytovat čtyřleté vzdělání s důrazem na praxi podloženou vědeckými poznatky, absolventi měli být zařazováni do lesního systému jako správní úředníci. Školy hájenské s jednorocní délkou studia měly vychovávat lesní zřízence, jako podporu úředníků správních, jako personál dozorčí a výkonně ochranný. Stupeň revírnických škol se jevil pro potřeby budoucnosti zbytečným²⁸³.

V poměrech střední Evropy tak vznikly čtyři typy odborných lesnických škol:

- 1) hájenské školy – určené k odborné přípravě nejnižšího, pouze výkonného personálu (hájenské školy postupně buď zanikaly nebo se přetvořily na školy mistrovské);
- 2) nižší školy – připravovaly personál pro službu v revírech (nejprve převzaly úlohu i jméno škol revírnických, ty se pak v období let 1918 až 1920 sloučily s vyššími lesnickými ústavami a vznikly tak státní vyšší lesnické školy);
- 3) vyšší školy, tzv. vyšší lesnické ústavy – připravovaly úředníky pro správu menších majetků, absolventi mohli složit zkoušku pro výkon funkce samostatného lesního hospodáře;
- 4) akademie, tj. školy vysoké – sloužily k přípravě administrativních a technických úředníků, absolventi mohli složit zkoušku pro výkon funkce samostatného lesního hospodáře, ale i zkoušku pro vyšší správní službu. Lesnické akademie nebyly v době Rakouska – Uherska na území nynější České republiky zřízeny, později však byly nahrazeny lesnickými fakultami vysokých škol, a to v roce 1919 na Českém vysokém učení technickém v Praze a v roce 1920 na Vysoké škole zemědělské v Brně.²⁸⁴

Lesního hospodáře měl povinnost ustanovit vlastník lesa dle ustanovení § 22 lesního zákona²⁸⁵. Odborné způsobilosti dosáhl lesní hospodář po složení státní zkoušky pro lesní hospodáře. Zákonná úprava týkající se podmínek státní zkoušky se vyvíjela i v následujících letech. Roku 1889²⁸⁶ bylo vydáno ministerstvem orby nařízení o státních zkouškách lesníků a ochranného i technického pomocného personálu lesního, které přesně zakotvilo podmínky složení lesnické zkoušky, stanovilo požadavky kladené na kandidáta a upravilo samotný průběh zkoušky. Nařízení tvořilo celkem 54 paragrafů, rozdělených do tří oddílů, první se věnoval státní zkoušce lesnické, druhý státní zkoušce pro ochrannou

²⁸³ Rozmara, J., V., Československý sborník lesnický pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 206

²⁸⁴ Úvod do studia, Vyšší odborná škola a střední lesnická škola v Písku, skripta, (rok vydání není uveden), str. 9

²⁸⁵ Zákon č. 250/1852 ř. z., lesní zákon

²⁸⁶ Nařízení č. 23/1889 ř. z., o státních zkouškách lesníků a ochranného i technického pomocného personálu lesního

a pomocnou technickou službu lesní. Na konci předpisu byla ustanovení přechodná a závěrečná.

Kandidát pro připuštění k lesnické zkoušce byl povinen prokázat, že absolvoval lesnické studium na některé z lesnických škol a zároveň získal v rozmezí několika let praxi ve státních či soukromých lesích nebo ve službě u politické správy. Během praxe musel vést kandidát nejméně po dvě léta deník, do kterého zapisoval nově nabyté poznatky a zkušenosti. Zemskému úřadu se zasílala žádost o připuštění ke zkoušce, ten ji dále předložil ministerstvu orby, které rozhodlo o připuštění kandidáta ke zkoušce. Zkouška se konala jednou do roka u politických úřadů zemských před zkušební komisí, jež se skládala z předsedy (zemského lesního inspektora) a tří lesních techniků majících postavení zkušebních komisařů. Předseda řídil zkoušku a každý z komisařů zkoušel skupinu předmětů, pro kterou byl za zkoušejícího komisaře jmenován. První dva dny se konala písemná zkouška, která nesměla trvat déle než 10 hodin denně. Poté následovala zkouška v lese a konečně zkouška ústní, jež nesměla trvat déle než 8 hodin a byla veřejná. Předměty zkoušky se dělily do tří skupin. První byla zaměřena na pěstování lesa, využitkování lesa a všeobecné základy služebních předpisů pro lesní, správní a ochranný personál. Do druhé skupiny spadaly předměty jako vyměřování a mapování lesů, měření dřeva, zařízení lesního hospodářství, cenění lesa, navrhování a provádění lesních staveb. Do třetí skupiny spadala ochrana lesů a myslivosti, chov a ochrana zvěře, provozování myslivosti.

Po skončené zkoušce se komisaři poradili a hlasovali o výsledku zkoušky. Kandidátovi byl oznámen prospěch písemné a ústní zkoušky z každého předmětu. Nařízení umožňovalo v případě, že kandidát u zkoušky neuspěl, její opakování. Podmínky pro opakování stanovily § 17 až § 22 nařízení.

Podmínky pro složení státní zkoušky pro ochrannou a pomocnou technickou službu lesní, byly obdobné jako pro připuštění kandidáta ke zkoušce podle prvního oddílu nařízení, avšak zkoušku bylo možno konat již po dovršení 18. roku věku a absolvování některé z nižších lesních škol. Zkušební komise se skládala ze zemského lesního inspektora nebo z jiného lesního technika politické správy, kterého politický úřad zemský pro každý rok ustanovil jakožto předsedu a dvou lesních techniků. První den byl určen pro písemnou zkoušku, jež trvala tři hodiny, následně probíhala zkouška ústní v uzavřené místnosti, která neměla trvat déle než osm hodin. Předměty zkoušky tvořily pouze dvě skupiny. Po skončené zkoušce se

komise poradila a hlasovala o třídě, jež každému kandidátovi podle výsledku písemné a ústní zkoušky byla přidělena. Také zde byly stanoveny podmínky pro opakování zkoušky²⁸⁷.

Obecně lze konstatovat, že kandidát státní lesnické zkoušky musel absolvovat složitou a náročnou cestu, aby se mohl stát lesníkem. U státní zkoušky prokazoval nejen teoretické znalosti z lesnictví a s ním souvisejících činností (např. vyměřování a mapování lesů, cenění lesa či navrhování a provádění lesních staveb atd.), ale též znalosti z myslivosti. Rozsáhlost a hloubka nabytých vědomostí z teorie i praxe svědčí o kvalitách tehdejších lesníků. Příprava ke státní zkoušce pro ochrannou a pomocnou technickou službu lesní byla obdobná jako u praktické přípravy lesníků, avšak samotný průběh zkoušky nebyl ve srovnání s požadavky kladenými na složení státní zkoušky lesnické tolik obtížný. To však nic nemění na skutečnosti, že technický pomocný personál lesní musel složit písemnou i ústní část zkoušky a prokázat tak odborné znalosti. Nařízení jasně vymezilo podmínky pro přijetí ke zkoušce a podmínky pro její absolvování.

Nařízení z roku 1889 bylo roku 1903 nahrazeno novým předpisem ministerstva orby²⁸⁸, o státních zkouškách lesníků a ochranného i technického pomocného personálu lesního. Ustanovení původního nařízení byla jen do nového nařízení přejata. Nařízení v podstatě nic nového nepřineslo. Podmínky pro připuštění ke zkoušce, samotný průběh a klasifikace zkoušky nebo procesu opravné zkoušky nebyly novým nařízením novelizovány.

Státní zkouška pro technickou službu státní lesní správy byla upravena nařízením z roku 1875²⁸⁹. Zkoušku pro lesnickotechnickou státní službu zakotvilo nařízení č. 118 z roku 1893, případně nařízení č. 143 z roku 1899 a konečně nařízení č. 116 z roku 1907.²⁹⁰

Další právní norma z roku 1913²⁹¹, o zkoušce pro lesní technickou službu politické správy, se věnovala úpravě podmínek složení odborných zkoušek techniků politické správy, kteří se po složení zkoušky stávali úředníky státu. Nařízení obsahovalo 14 paragrafů. Zkoušce mělo předcházet alespoň dvouleté uspokojivé zaměstnání v lesnickotechnické službě politické správy. Během své služby měl kandidát povinnost vést pracovní výkaz. O připuštění kandidáta ke zkoušce rozhodovalo ministerstvo orby. Zkušební komise se skládala ze tří členů, a to z přednosta technického departementu pro lesní policejní záležitosti v ministerstvu orby a dvou členů ministrem orby povolaných ke zkoušce ad hoc. Ustanovení § 5 nařízení

²⁸⁷ Nařízení č. 23/1889 ř. z., o státních zkouškách lesníků a ochranného i technického pomocného personálu lesního, §§ 42 - 46

²⁸⁸ Nařízení č. 30/1903 ř. z., o státních zkouškách lesníků a ochranného i technického pomocného personálu lesního

²⁸⁹ Nařízení č. 9/1875 ř. z., o zkoušce k technické službě ve správě lesů státních

²⁹⁰ Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 63-64

²⁹¹ Nařízení č. 58/1913 ř. z., o státních zkouškách lesníků a ochranného i technického pomocného personálu lesního

stanovilo účel zkoušky. Kandidát musel být znalý příslušných zákonů, nařízení a služebních předpisů nutných k vykonávání lesnickotechnické služby. V návaznosti na předchozí, stanovil § 6 rozsah požadovaných znalostí, které měla zkouška prověřit. Zkouška se skládala z písemné a ústní části. Po skončení ústní části se komise ihned poradila, zda kandidát obstál. O úspěšně složené zkoušce bylo vydáno kandidátovi úřední vysvědčení s uvedením výsledku²⁹².

U techniků politické správy, kteří se po složení státní zkoušky stali úředníky státu, byl kladen důraz zejména na znalost právních norem nutných k výkonu lesnickotechnické služby. Naproti tomu lesníci prokazovali znalosti zejména praktické, tj. „v lesním terénu“, tudíž na znalost právních předpisů se nekladal takový důraz.

V roce 1932 byla vydána instrukce o výkonu přípravné služby úřednických čekatelů zemědělskotechnické lesní služby dohlédací u politických úřadů a zkušební řád ustanovovací zkoušky.²⁹³

Nařízení z roku 1875²⁹⁴ upravilo podmínky pro složení zkoušky technického úředníka při výkonu technické služby ve správě státních lesů.

Stejně jako na lesnický personál, byly kvalifikační požadavky kladeny i na myslivecký personál. Podmínky připuštění k myslivecké zkoušce a průběh zkoušky upravily příslušné prováděcí předpisy.

Nařízení ministerstva orby z roku 1889²⁹⁵ zakotvilo úpravu myslivosti a požadavky na její výkon. Kandidáti, kteří chtěli obdržet úřední potvrzení, že mají odbornou způsobilost ke službě myslivecké a ke službě na ochranu myslivosti, byli povinni se podrobit zkoušce dle pravidel stanovených tímto nařízením. Nařízení obsahovalo 17 paragrafů. Podmínkou připuštění ke zkoušce bylo mimo jiné dosažení věku 18 let a doložení jednoho roku praxe v myslivecké službě. Žádosti byly podávány k politickému úřadu zemskému, ten také rozhodl o připuštění kandidáta ke zkoušce. Zkouška byla skládána před komisí, jež byla zřízena dle pravidel stanovených nařízením z roku 1889²⁹⁶. Skládala se také z písemné a ústní části. Předměty zkoušky byly myslivost a znalost zákonných předpisů země, ve které kandidát žil. Na klasifikaci a její vyhlášení se subsidiárně vztahovala ustanovení §§ 40 a 41 nařízení z roku

²⁹² Nařízení č. 58/1913 ř. z., o zkoušce pro lesní technickou službu politické správy

²⁹³ Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 63-64

²⁹⁴ Nařízení č. 9/1875 ř. z., o zkoušce k technické službě ve správě lesů státních

²⁹⁵ Nařízení č. 100/1889 ř. z., o zkoušce pro službu mysliveckou a pro službu na ochranu myslivosti

²⁹⁶ Nařízení č. 23/1889 ř. z., o státních zkouškách lesníků a ochranného i technického pomocného personálu lesního; nařízení bylo nahrazeno nařízením č. 30/1903 ř. z. (Zkušební komise se skládala ze zemského lesního inspektora nebo z jiného lesního technika politické správy, kterého politický úřad zemský pro každý rok ustanovil jakožto předsedu a dvou lesních techniků).

1889²⁹⁷. Přítomným kandidátům komise při vyhlášení výsledků předala vysvědčení nebo vyřídila jejich žádost o připuštění k opravné zkoušce. O celém zkušebním úkonu se pořizoval protokol.²⁹⁸

Závěrem lze konstatovat, že požadavky kladené na lesnický a myslivecký personál byly vysoké a kandidáti na výkon některé z funkce lesní či myslivecké služby museli prokázat hluboké znalosti, a to odborné i praktické.

²⁹⁷ Nařízení č. 23/1889 ř. z., o státních zkouškách lesníků a ochranného i technického pomocného personálu lesního;

²⁹⁸ Nařízení č. 100/1889 ř. z., o zkoušce pro službu mysliveckou a pro službu na ochranu myslivosti

4.3. Honební patent z roku 1849

První pohled na samo právo myslivosti vnesl již obecný občanský zákoník z roku 1811, který se zabýval podstatou práva myslivosti čistě z pohledu postavení tohoto práva v systému soukromého práva. Tak zákoník definuje právo myslivosti jako právo nehmotné, právo samostatné a zvěř jako příslušenství věci nemovité. Po skončení platnosti obecného občanského zákoníku v roce 1950 se problematikou obecného definování práva myslivosti již žádný právní předpis nezabýval, až na zákon z roku 1947²⁹⁹. Ten definoval myslivost jako hospodářskou a kulturní hodnotu, která je odvětvím zemědělské a lesní prvovýroby a která záměrnou hospodářskou činností sleduje řádný chov, ochranu a lov zvěře jakož i hospodářské zhodnocení ulovené zvěře. Právo myslivosti je pak definováno jako oprávnění zvěř chovat, hájit, stíhat, chytat, střilet nebo jinak usmrctvat a přivlastňovat si ji živou či mrtvou, vcelku či zčásti (např. shozené paroží) a sbírat vejce pernaté zvěře. Je nerozlučně spojeno s vlastnictvím honebního pozemku, může se vykonávat pouze podle ustanovení uvedeného zákona, prováděcích předpisů a nemůže být zřízeno jako samostatné věcné právo.³⁰⁰

Revoluční rok 1848 se stal mezníkem dvou epoch, staré a nové, a koncem feudální doby. Příímým následkem bylo i zrušení poddanství a osvobození selských pozemků od vrchnostenských břemen. Současně byl zaveden nový správní systém, který omezil v základech výkonnou moc velkostatku v oboru veřejné správy. Jako všechny roboty padly i roboty honební a zmizela zásada, podle níž bylo do roku 1848 sedlákům zakazováno chodit se zbraněmi.

Tíživost situace tehdejšího venkovského obyvatelstva výstižně popisuje stížnost adresovaná komisi moravského zemského sněmu dne 14. června 1848 ze vsi Břístku na Buchlovsku. Píše se v ní: „*Naše grunty, který horama a pahrbky obklíčeny sou, vždy škodami divokých zvířat, krupobitím a povodněma častokráte vysazeny sou, takže my nikdy jako jiní lidé, nýbrž jako otroci v samí práci přinuceni sme, naše užitky, budiž Bohu žel, ani jednou v pěti letech v poctivosti užívat nemůžeme*“.³⁰¹

Všechny tyto stížnosti nebyly marné, jelikož změny v honebním právu bylo opravdu dosaženo.

Mezníkem ve vývoji honebního práva byl patent vydaný jménem císaře Františka Josefa I. z roku 1849.³⁰² Celkem měl 15 paragrafů, poslední 4 však byly rázu formálního a časově omezeného. Kromě toho byl vydán v dočasném sídle panovnického dvora, totiž v Olomouci.

²⁹⁹ Zákon č. 225/1947 Sb. z. a n., o myslivosti

³⁰⁰ Zákon č. 225/1947 Sb. z. a n., o myslivosti

³⁰¹ Čabart, J., Vývoj české myslivosti, Praha, 1958, str. 222

³⁰² Patent č. 154/1849 ř. z., honební zákon

Patent zrušil právo myslivosti na cizím pozemku. Patent spatřoval v honebním právu příslušenství vlastnictví k půdě. Spojením práva myslivosti s vlastnictvím honebních pozemků došlo v právních vztazích k tomu, že ač právo myslivosti na panských pozemcích zůstalo nedotčeno, objevil se nový fenomén tzv. společenstevní honitby, tzn., že honitby musely být vlastníkem ze zákona propachtovány. Tím byl dán základ smluvním vztahům mezi vlastníkem a nájemcem honitby. Cena za pronájem honitby se stanovila podle určených kritérií. Zkoumal se počet zvěře dle jednotlivých druhů v honitbě, množství úlovků dle jednotlivých druhů zvěře, dosažitelnost honitby pro nájemce či struktura honebních pozemků.

Na pozemcích tvořících honitbu v hranicích obce byla povolena myslivost obci. Obec pak měla možnost buďto provozování myslivosti pronajmout, nebo ji k tomu ustanovenými znalci,

tj. myslivci, dát provozovat. Jiný způsob využití nebyl přípustný a byl pokutován 10 - 100 zl. Roční výnos se dělil podle výměry pozemků mezi držitele půdy, která tvořila obecní honitbu. Dozor nad dodržováním těchto předpisů byl svěřen správním úřadům. Tuto možnost samostatně se rozhodnout, danou obci císařským patentem, zrušilo již po 4 letech nařízení č. 257/1852 ř. z., které zavedlo pro obce povinnost honitby pronajímat.

Patent z roku 1849 pevně stanovil minimální výměru vlastní honitby, která tvořila souvislé pozemky jednoho majitele o velikosti 200 jiter míry dolnorakouské. Po přepočtu na jednotku současné plošné míry (hektar), činila tato minimální výměra 115 ha. Minimální výměra honitby 115 ha přetrvala s některými doplňky, které umožňovaly odchylku od této výměry směrem výše, a to až do roku 1947.

Pytláctví se trestalo podle platných právních předpisů a patent nařídil bez výhrad nárok na náhradu škod způsobených zvěří i honbou.³⁰³

Rokem 1849 neskončila stará feudální myslivost. Změnila se však podstata honebního práva. Až do těch časů bylo právem samostatným, podléhajícím volné dispozici vrchnosti, nebylo tedy součástí vlastnického práva k půdě. Patentem bylo honební právo spojeno s vlastnictvím půdy, což platilo právě tak pro vrchnost, jako pro ostatní příslušníky národa.

Patent byl významný především tím, že zrušil poslední rozdíly mezi stavy a poslední zbytky zemského práva. Panstvo se však s touto situací nedokázalo smířit a v běžné praxi byl mnohde původní stav zachován, což přinášelo časté sváry s vesnickým obyvatelstvem.

Velká část země zůstávala nadále soustředěna v rukou velkostatkářů, kteří v polovině 19. století vlastnili v Čechách více než 37% půdy. Celistvost jejich majetku byla chráněna zákony. Naproti tomu selský majetek byl neustále droben, zejména od roku 1868, kdy zákon

³⁰³ Vach, M. a kolektiv, Myslivost, Praha 1999, 179

povolil dělení usedlostí. Téměř 65% obyvatelstva drželo nepatrné pozemkové dílce, které sotva stačily k jejich obživě. V období let 1869 až 1880 u nás vzniklo více než 40 000 nových hospodářství rozdělením selské půdy, tím byl venkov ochromen a nemohl v zápase o uplatnění honebního práva úspěšně soutěžit s velkostatky.

Plné vymezení podstaty práva myslivosti ve vztahu k půdní držbě však přinesl až po 18 letech následný zákon o myslivosti pro Čechy³⁰⁴, vydaný dne 1. června 1866, který prvně vložil do úvodu tohoto zákona větu, že právo myslivosti se zakládá na právu vlastnickém k pozemkům. Tato zásada přetrvala až do roku 1962. Dále zákon zakotvil, že právo myslivosti je oprávněn samostatně vykonávat majitel pozemků o rozloze nejméně 200 jiter míry dolnorakouské (tj. 115 ha). Pozemky byly pokládány za souvislé, tj. za honitbu, za předpokladu, že ležely vedle sebe, aniž by bylo třeba přecházet přes cizí pozemek (mimo cest, silnic, železnic, potoků a řek). Na pozemku ohraženém zdí nebo plotem příslušelo právo výkonu myslivosti jeho majiteli, a to bez ohledu na výměru pozemku.

Dle § 4 zákona bylo tzv. honební společenství složeno ze všech držitelů pozemků osady a výměra jejich souvislých pozemků musela mít rozlohu minimálně 200 jiter. Když pozemky nedosáhly stanovené výměry, příslušel výkon práva myslivosti držiteli honebního okrsku tzv. honitby, která s pozemky hraničila. Stejně pravidlo se použilo i v případě tzv. enkláv, tj. pozemků, které neměly celkovou výměru 200 jiter a které byly okrskem honebním buď zcela nebo do dvou třetin obklíčeny jinými pozemky.

Náhradu za jejich užívání za účelem provozování myslivosti vyměřil okresní výbor, vzal při tom v úvahu velikost pozemků a výši nájmu z myslivosti hrazeného v nejbližších pronajatých honitbách. Ustanovení § 6 se věnovalo honebnímu společenství (viz. § 4), které provozovalo myslivost samostatně prostřednictvím k tomu zřízeného znalce, tj. myslivce nebo přenechalo právo myslivosti do pronájmu, a to buď „z ruky nebo ve veřejné dražbě“. O pronájmu práva myslivosti hlasovalo společenství a pronájem trval minimálně 6 let. Myslivecký rok začínal 1. února a končil 31. ledna. Měl-li okrsek rozlohu větší než 2000 jiter, byl okresní výbor oprávněn pronajmout ho po částech.

V honebním společenství byl zřízen výbor, statutární orgán společenství, určený ke správě práva myslivosti a s právem reprezentovat společenství navenek. Výbor se skládal ze 3 až 5 členů společenství zvolených na období 6 let. Ustanovení §§ 9 až 11 zákona konkrétně upravily volbu výboru společenství.

Právo myslivosti bylo též předmětem nájmu. Každý, kdo měl zájem o jeho nájem, musel složit kauci ve výši vyvolávací ceny. Proběhla licitace a zájemce s nejvyšším podáním se stal

³⁰⁴ Zákon č. 49/1866 z. z., o myslivosti pro Čechy

oprávněným nájemcem, resp. pachtěm. Nájemné bylo hrazeno výboru společenství vždy na počátku každého roku. Nájem z okrsku honebního společenství a náhrada za enklávy byly rozděleny mezi držitele pozemků každé osady dle velikosti pozemku.

Právo osobně provozovat myslivost měli:

- a) držitel pozemků, který měl právo myslivost samostatně provozovat a nájemce myslivosti v mezích honebního práva;
- b) myslivecký personál a osoby vzaté pod přísahu ve službě držitele pozemku, tj. pána myslivosti nebo honebního společenství;
- c) hosté pozvaní na hon (za hosta byl považován každý držitel honebního lístku ve společnosti pána myslivosti nebo s jeho povolením).

Pravidla pro vydání honebního lístku byla řádně vymezena zákonem stejně jako okruh osob, kterým nesměl být honební lístek vydán.

V období od 1. února do 31. července byla myslivost zapovězena s výjimkou obor, v nichž se chovala zvěř vysoká, černá a daňci. Zákon zakázal chytat zvěř do ok a pastí, vyjma škodné zvěři a přikázal, aby psi v cizím revíru nehonili zvěř.

Za porušení či překročení jmenovaného zákona byly stanoveny finanční tresty. Pokuta se pohybovala do výše 50 zl. dle závažnosti přestupku. Pouze v případě, že nebylo možno pokutu na viníkovi vymoci, mohl mu být vyměřen trest vězení, a to za každých pět zlatých trest vězení v trvání jednoho dne, nejméně však na 12 hodin. Pokuty ukládal a vybíral politický úřad.

Náhradou škody za honbou a zvěří se zabýval § 45 zákona. Byla-li škoda způsobená honitbou, odpovědný za její náhradu byl pán myslivosti. Za škodu zapříčiněnou zvěří poskytovalo náhradu společenství honební. V případě škody způsobené na enklávách nebo na pozemcích přikázaných k honitbě, byl k náhradě povinen ten, kdo měl právo provozovat myslivost. Nebyla-li náhrada škody smluvně sjednána, byl k jednání o ní příslušný tzv. „smluvčí soud“, u něhož rozhodovali soudci jmenování okresním výborem. Soud se nejprve pokusil o smírné vyřešení sporu, nebylo-li to mezi stranami možné, určil konkrétní výši náhrady³⁰⁵.

Zákon o myslivosti z roku 1866 byl pozměněn zákonem z roku 1870³⁰⁶, následně patentem z roku 1915, vládním nařízením z roku 1920³⁰⁷ a zákonem z roku 1919³⁰⁸.

³⁰⁵ Zákon č. 154/1849 z. z., o myslivosti pro Čechy

³⁰⁶ Zákon č. 15/1870 z. z., o kvalifikaci honebních znalců

³⁰⁷ Nařízení č. 560/1920 z. z., o honebních lístcích a taxách

³⁰⁸ Zákon č. 445/1919 z. z., kterým bylo zrušeno právo myslivosti vyhrazené koruně v pražském okolí

Základním principem všech těchto zákonů zůstala převratná vymoženost z roku 1849, podle níž bylo honební právo spojeno s vlastnictvím půdy. Výkon myslivosti však nepřipouštěl, aby každý vlastník vykonával právo myslivosti samostatně na svém pozemku. Proto zákony vydané po roce 1848 vytvořily pojem honbiště (dnes honitba), podle jehož výměry a vlastností buď držitelé přiznávaly výkon honebního práva, tj. vlastní honitby, nebo mu je odpíraly, přičemž ho nutily k výkonu honebního práva v nucených svazcích nebo v nájmu. Za vlastní honitbu se pokládal, jak zmíněno výše, soubor souvislých pozemků téhož vlastníka o nejmenší výměře 200 jiter, na kterém majiteli příslušelo samostatně vykonávat myslivost. Výjimku činily obory, u nichž na výměře nezáleželo. Čechy měly tzv. společenství honitby, jež tvořily souvislé pozemky usedlíků v osadě, které měly alespoň 200 jiter výměry.

V Čechách se považovaly za enklávy souvislé pozemky usedlíků v osadě, jež nedosahovaly výměry 115 ha a dále pozemky usedlíků v osadě, jež netvořily vlastní honitbu a nesouvisely s ostatními pozemky společenstevní honitby, nebo pozemky usedlíků v osadě.

5. Význam a právní dosah pozemkové reformy v ČSR pro lesnictví

5.1. Vlastnictví velkostatků na našem území za vlády Habsburků

Vyhlášením samostatného československého státu získal tento nově se formující státní útvar v říjnu roku 1918 politickou moc, nicméně velká část ekonomických prostředků zůstávala i nadále v rukou nejen Čechů, ale především Rakušanů, Němců a Maďarů. Důsledkem toho byly první snahy o změnu vlastnických vztahů ve prospěch domácího obyvatelstva. Tyto přesuny probíhaly prostřednictvím tzv. nostrifikace, tj. repatriace cenných papírů a pozemkové reformy. Na základě zákona č. 12/1919 Sb. z. a n. byla provedena nostrifikace s cílem převést velkou část podniků se sídlem především ve Vídni a Budapešti do českých rukou a podřídit výnosy z nich plynoucí domácím normám. Zákon prakticky požadoval přemístění zahraničních sídel a hospodářských vedení podniků působících v Československé republice ze zahraničí na naše území. Podniky provozující výrobu nebo dopravu na území československého státu, které však měly sídlo (hlavní závod) v zahraničí, byly povinny, vyzval-li je ministr, přeložit je do Československé republiky. V případě nevyhovění těmto požadavkům byl ministr oprávněn zakázat příslušnému subjektu provozování činnosti na našem území.³⁰⁹

Před podrobným popisem pozemkové reformy, která dalekosáhle zasáhla do pozemkového vlastnictví fyzických a právnických osob s cílem tyto vztahy nově upravit, nebude bez zajímavosti, vrátit se do minulosti k okolnostem vzniku velkých velkostatků za vlády Habsburků.

Předpoklady pro vznik habsburského soustátí byly vytvořeny v roce 1526³¹⁰ vlivem mezinárodních i vnitrostátních událostí. Toto soustátí se postupem doby stalo nejmnocnější říší střední Evropy a zaniklo až v roce 1918.

V Čechách uvádím následující přehled velkostatků a výměr lesů, které pod ně spadaly. Přehled je vypracován dle údajů Ing. Tittla z roku 1906.³¹¹

Adolf Josef (kníže) Schwarzenberg	218.446 ha
Josef (kníže) Colloredo-Mannsfeld (Dobříš)	57.866 ha
Duchovní řády dohromady ³¹²	56.395 ha

³⁰⁹ Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 346

³¹⁰ Smrtí Ludvíka Jagellonského u Moháče vyvstala otázka volby nového českého krále. Čeští stavové zvolili Ferdinanda I. Habsburského na český trůn, a tak se vytvořila cesta k vybudování středoevropské velmoci, když panovník spojil pod svou vládou vedle dědičných zemí rakouských též českou a uherskou korunu. Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 75

³¹¹ Tittle, Schematismus a statistika statků velkých a rustikálních v království českém, Praha 1902, str. 22-586

Jan (kníže) Liechtenstein	37.212 ha
Arnošt (říšský hrabě) Waldstein	35.148 ha
Císařské statky soukromé	34.666 ha
Jaromír (hrabě) Černín z Chudenic (Jindřichův Hradec)	31.950 ha
František (hrabě) Clam-Gallas (Frýdland)	31.613 ha
Zdenko Ferdinand (kníže) Lobkovicz (Roudnice)	28.074 ha
Karel Bedřich (kníže) Schwarzenberg (Vorlík)	27.892 ha
Karel (říšský kníže) Kinský (Choceň)	25.510 ha
Karel (hrabě) Lonqueval-Buquoi	25.000 ha
Albert (kníže) Thurn a Taxis (Řezno)	24.497 ha
Arcibiskupství pražské ³¹³	23.069 ha
Jan (hrabě) Harfách	20.344 ha
Alfred (kníže) Windischgratz	19.906 ha
Dr. Klement (kníže) Metternich – Winneburg	19.854 ha
František Josef (kníže) Auersperg (Žleby)	19.280 ha
Aloisie (hraběnka) Černínová (Vrchlabí)	17.647 ha
František (kníže) Thun-Hohenstein	17.551 ha
Karel (kníže) Trauttmannsdorf	17.056 ha

Latifundie vévody Krumlovského (knížete Schwarzenberka) měřily 218.446 ha, zatímco statky státní v Čechách³¹⁴ měřily pouhých 3.912 ha a statky zemské³¹⁵ jen 516 ha. Odpověď na disproporci mezi vlastnictvím velkostatků a lesů příslušníky šlechtických rodů a vlastnictvím velkostatků a lesů státem nám vyloží naše dějiny.

Ačkoliv se čeští stavové roku 1466 zavázali na Karlštejně slavnostní přísahou, „*že na věčné časy nesmí býti odcizen nebo prodán žádný statek připojený nebo vtělený koruně české, a že ctí a hrdlem i zbožím veškerým má propadnouti každý, kdo by k tomu napomáhal či radil*“, a třeba že král Vladislav roku 1499 v Prešpurku zákonem prohlásil, „*že přísežný tento závazek má býti neporušitelně dodržován i všemi budoucími králi českými, aby nikdy ničádnému nebyl zapsán, zastaven nebo v závazek dán statek, který v rukou drží nebo v držení míti budou, bez rady vší země české, an jinak k dání, prodání, zástava, životův zapsání, nebo*

³¹² Zde se uvádí Panství Teplá, Panství Strahov, Cisterciáci – Vyšší Brod, Křížovníci, Maltezáni, Benediktini Břevnovští, Benediktini Broumovští, Cisterciáci – Osek, Premonstráti - Želiv

³¹³ Mimo Kapituly Svatovitské, Kapituly Králové – Hradecké, Kapituly Litoměřické, Proboštství Strahovské, Biskupství Králové – Hradecké, Biskupství Litoměřické

³¹⁴ Jáchymov, Kladruby a obora ve Hvězdě

³¹⁵ Hostivař a Ruzyně

sum připisování žádné moci nemá a míti nebude nyní ani v časech budoucích“, ale jakmile začala vláda z Vídně, nastaly okamžitě jiné časy.³¹⁶

Za vlády Ferdinanda I. (1526 - 1564) byla českým zemím odňata značná část zemských statků

a rozdána do vlastnictví cizincům, císařským generálům a milcům. Poté následovaly události spjaté s bitvou na Bílé Hoře.

Roku 1615 držel stav panský 36,6 % vší půdy poddanské v zemi, v roce 1656 už 59,6 % půdy. Pozemkový majetek rytířského stavu v téže době poklesl z 27,2 % na 9,58 %, u svobodných měst z 23,5 % na 13,1 % půdy. Tak se podařilo zašlápnout k bezvýznamnosti zejména stav městský. Právě okolnost, že vítěz neučinil nejmenšího, aby se ujal práv poddaného lidu proti mocenské svévoli své nové šlechty, že naopak zřejmě přál tomu, aby myšlenka o utužení panství nad poddanými a o znemožnění rebelie, byla uváděna v život i proti starým obyčejům a privilegiím sedláků, ukazuje, jak daleko to byla vzdálená snaha o vše, co bychom my zvali programem právní nebo společenské reformy. Heslem se stalo hned na počátku: pán nemá platit nic, sedlák všechno.³¹⁷

Pochmurného rána 21. června 1621 na Staroměstském náměstí bylo popraveno 27 českých pánů. Důsledkem prohry českých stavů bylo nucené opouštění země, většinou výkvětu českého národa. Takto zemi opustivší čeští stavové byli oloupeni o nejméně 752 velkostatků, 116 statků lenních a 50 městských. V království bylo celkově zabráno 491 velkostatků v rozloze rovné třem čtvrtinám Čech v odhadní ceně 38.469.728 zlatých rýnských, přičemž tato cena ani v nejmenším neodpovídala ceně skutečné, takže dle správných odhadů je udávána celková cena ve výši 130 milionů zlatých rýnských. Těmito událostmi byla podstatně změněna struktura vládnoucí vrstvy a český stát přišel o svou politickou reprezentaci.³¹⁸

Před a pobělohorské době byly vykonány tři konfiskace majetku. Podle císařského dekretu ze dne 6. srpna 1619 bylo s generálem Karlem Bonaventurou Bouquoyem ujednáno, že statky odňaté rebelům připadají císaři. Jednalo se především o panství Petra z Vamberka, Rožmberk, Nové Hradky, Libějovice, Milčín, Vlčkovice, Broumovice, Neustupov, Hluboká, Štěkeň a Cerhenice, dále mnoho statků v kraji Budějovickém, Píseckém, Plzeňském, Prácheňském³¹⁹,

³¹⁶ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 48-50

³¹⁷ Pekař, J., Bílá Hora její příčiny i následky, Praha 1921, str. 54-61

³¹⁸ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 50

³¹⁹ Prácheň bylo přemyslovské hradiště u Horažďovic. Bylo doloženo jako správní centrum tzv. Prácheňska od 12. století do roku 1264, kdy bylo hradiště opuštěno. Místo později přešlo do feudálního vlastnictví Bavorů ze Strakonice. Prácheňsko zaniklo po roce 1849 a bylo rozděleno mezi dnešní Plzeňský kraj a Jihočeský kraj. Malá československá encyklopedie, Praha 1987, str. 72; též internetový slovník wikipedie (<http://www.wikipedia.cz>)

Táborském a Čáslavském, všechny v odhadní ceně 1.673.366 kop míšenských, ačkoliv skutečná cena byla trojnásobná.³²⁰

Dne 3. února 1622 byla ohlášena patentem císaře Ferdinanda II. druhá generální konfiskace. Poté přišel nebývalý zvrat. Před komisí bylo odsouzeno 680 osob, z nichž 166 ke ztrátě všeho jmění, jeden pěti šestin, jeden čtyř pětín, jeden tří čtvrtin, 45 dvou třetin, 128 jedné poloviny, 215 jedné třetiny a 11 jedné pětiny svého zboží a statků, které jim byly všechny zkonfiskovány. Popsané se týkalo i těch, kteří byli odsouzeni ke ztrátě jen některé části svého majetku. Díly, které jim „milostivě“ byly takto ponechány, musely být následně vykoupeny a zaplacený. 112 osob bylo odsouzeno k manství tzn. statky, jež jim připadly na základě dědictví, jim byly nadále ponechány pouze jako léno.³²¹

Kromě příslušníků panského a stavovského stavu byla pokutována i města, a to velmi krutě. Měštům Český Brod, Čáslav, Domažlice, Kinšperk, Lom, Ostrov, Písek, Prachatice, Rakovník, Slaný, Slavkov, Stříbro, Tachov, Týn nad Vltavou a Vodňany byly veškeré statky odňaty následně zastaveny či prodány. Z větší části dopadl stejný postih i na města Německý Brod, Kutnou Horu, Hradec Králové, Locket, Rokycany a Trutnov. Celkem přišla všechna jmenovaná města královská a věnná o jmění odhadnuté na hodnotu 2.403.870 kop míšenských. Vezmeme-li v úvahu, že Mladá Boleslav, Český Brod, Domažlice, Hradec Králové, Chrudim, Kadaň, Klatovy, Kolín, Kouřim, Locket, Louny, Most, Vysoké Mýto, Nymburk, Pelhřimov, Plzeň, Příbram, Rakovník, Stříbro, Tábor, Tachov, Trutnov, Ústí nad Labem, Vodňany a Žatec vydala za třicetileté války na zbrojení lidu 5.377.451 zlatých a že královská města věnná byla zatížena dluhy v obnosu 1.961.649 kop míšenských, je evidentní, že ožebračení měst bylo úplné. Všechno zabrané zboží bylo zastaveno a rozprodáno za ceny, jež byly nesprávně odhadnuté, a nebo bylo rozdáno stoupencům císaře, vojákům, řádům a klášterům.³²²

Po válce dánské a po vpádu Sasů do Čech byly v roce 1633 až 1634 pro zaplacení výloh na císařskou armádu tzv. „komisí konfiskační friedlandskou“ zabaveny a vévodovi Albrechtu z Valdštejna dány do zástavy statky českých exulantů a emigrantů, kteří s vojsky kurfiřta saského vpadli do Čech a tím se provinili novou rebelií. Jednalo se o 16 osob stavu panského a 128 osob stavu rytířského. Zkonfiskováno bylo 52 statků v ceně přes 3 miliony zlatých

³²⁰ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 52

³²¹ Honc, J., Pobělohorské konfiskace statků české šlechty a měst, Právněhistorické studie č. 38, Praha 2007, str. 293 - 307

³²² Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 53-54

rýnských. Tyto prostředky však dlouho v jeho rukou nezůstaly, jelikož po tragickém úmrtí³²³ dne 5. února 1634 připadly s veškerým jeho dědictvím skládajícím se:

- z komorních statků v hodnotě 3.966.491 zlatých;
- z lenních statků v hodnotě 2.646.185 zlatých;
- z knížectví Zaháňského a Hlohovského v hodnotě 1.600.850 zlatých;
- z domů v hodnotě 51.128 zlatých a
- ze svršků, peněz, skvostů a jistin v hodnotě 426.480 zlatých,

v celkovém odhadu 9.285.589 zlatých rýnských císaři.

Celkem bylo za této hrozné tragedie zkonfiskováno v Rakovnicku 17, Žatecku 45, Litoměřicku 43, Boleslavsku 46, Bydžovsku 32, Hradecku 24, Chrudimsku 14, Čáslavsku 54, Kouřimsku 40, Berounsku 24, Tábořsku 31, Budějovicku 12, Prácheňsku 29, Klatovsku 22, Plzeňsku 26 a Loketskú 37 statků a panství.³²⁴

Počátkem devatenáctého století provedla vídeňská vláda další konfiskaci, a to především korunních statků lesů. Celý vrchol nastal v šedesátých letech a skončil prodejem těch největších a nejceněnějších statků, jako byly Brandýs nad Labem, Dačice, Pardubice, Smiřice, Mirošov, Vosek, Slavkov a Zbiroh.

Celkem bylo v letech 1800 až 1868 zcizeno 183.708 ha půdy za celkový obnos 30.700.828 zlatých. Těmito násilnými přesuny v držbě půdy nastal znenáhla v některých krajích přesun držby půdy z mnoha rukou do jedněch, což vyústilo založením latifundií. Podle názorů některých autorů tím byl znemožněn nárůst a rozvoj mnoha malých a středních statků, což mělo za následek úbytek obyvatelstva, růst míry vyhladovění, nezaměstnanost a celkovou zaostalost jednotlivých krajů.³²⁵

³²³ Albrecht z Valdštejna (1583 – 1634), od roku 1606 byl velitelem českých a moravských stavů. Roku 1619 přešel na stranu císaře Ferdinanda II. a stál v čele císařského pluku. Po bitvě na Bílé hoře získal konfiskacemi obrovský majetek v severních Čechách. Okolnosti vpádu Sasů do Čech donutily císaře obnovit Valdštejnovy vojenské pravomoci a udělit mu vrchní velení vojska. V té době už Valdštejn vedl intenzivní jednání se Sasy i Švédy o spojení, za což požadoval českou korunu. A v jednáních o českou korunu pokračoval i po vytlačení Sasů z Čech. V únoru roku 1634 byl Albrecht z Valdštejna prohlášen za zrádce a zavražděn v Chebu. Všeobecná encyklopedie Diderot, III. svazek, Praha 1998, str. 513

³²⁴ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 54-55

³²⁵ Tamtéž, str. 56

5.2. Právní úprava a provedení pozemkové reformy

Provedení pozemkové reformy představovalo důležitý krok v hospodářské sféře státu a výrazný zásah do pozemkového vlastnictví fyzických i právnických osob. Pozemková reforma byla ve své podstatě ve znamení jakéhosi „odčinění Bílé hory“, která znamenala přesun pozemkového vlastnictví domácích vlastníků na cizí šlechtu.

Pozemková reforma probíhala od listopadu 1918 do roku 1936, přičemž v tomto roce byla přechodně zastavena z nedostatku státních finančních prostředků i zájemců o půdu ze strany obyvatelstva, jelikož jeho velká část již byla více méně uspokojena.³²⁶

Dne 16. dubna 1919 byl projednán a schválen plénem Národního shromáždění zákon o zabrání velkého majetku pozemkového a zřízen zároveň úřad pozemkový³²⁷. Jednalo se o rámcový zákon, který byl postupně rozveden řadou doplňujících předpisů.

Hlavní zásady záboru byly následující. Velkým pozemkovým majetkem byly chápány soubory nemovitostí s právy spojenými s jejich držením, jestliže výměra území náležejícího jediné osobě nebo týmž spoluvlastníkům, byla větší než 150 ha půdy zemědělské, rolí, luk, zahrad, vinic, chmelnic nebo 250 ha půdy vůbec³²⁸. Ze záboru byly vyloučeny objekty správně i hospodářsky samostatné, jež nesloužily hospodaření na zabraných nemovitostech, dále majetek zemský, okresní a obecní jmění i statek, s výhradou zvláštních ustanovení zákonných o jejich úpravě. Dosavadním držitelům nesmělo být ponecháno více než 500 ha půdy. Až do záboru měli majitelé nemovitostí povinnost hospodařit na majetku řádně. Zcizení, pronájem zabraného statku, jeho zavázání a dělení vyžadovalo úřední souhlas. O náhradě za převzatý majetek mělo být rozhodnuto zvláštním zákonem. Tímto zatím prozatímním zákonem byla zahájena všemi očekávaná pozemková reforma. Reforma sama o sobě je považována za velmi složitou, s důsledky zejména politickými a národohospodářskými.³²⁹

Průběh pozemkové reformy je možno dělit na několik činností:

- 1) určení statků spadajících do zákona o zabírání velkého majetku;
- 2) vymezení způsobu přejímání velkých statků do vlastnictví státu;
- 3) stanovení náhrady za převzatý majetek;

³²⁶ Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 345-350

³²⁷ Zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabrání velkého majetku pozemkového (tzv. záborový zákon)

³²⁸ Výjimku z tohoto pravidla stanovilo ustanovení § 14, kdy mohla být vyvlastněna půda i pod meze stanovené obecnými principy, pakliže místní potřeba půdy byla naléhavá a zabraná půda nebyla postačující a bylo-li to v zájmu obecného blaha. Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 407

³²⁹ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 407-408

4) rozhodnutí o tom, jak bude se zabranými statky naloženo;

Zákon stanovil, že pokud stát převzatý majetek nepodrží pro účely všeobecně prospěšné, přidělí je do vlastnictví nebo nájmu malým zemědělcům, domkařům, drobným živnostníkům, bezzemkům, a to především příslušníkům ozbrojené moci a válečným invalidům, kteří by na půdě chtěli a byli schopni hospodařit. Dále měla být půda přidělena bytovým, spotřebním a zemědělským družstvům, obcím, jiným veřejným svazkům k účelům všeobecně prospěšným a vědeckým a humanitním ústavům.

5) stanovení podmínek přidělu půdy, její výměry a upravení práv k němu.³³⁰

K jednotlivým úkonům reformní akce bylo nutné vydat prováděcí nařízení, speciální zákony k úpravě jednotlivých činností. Dle předpokladů samo provedení bylo velmi složité a trvalo i několik let. Z tohoto důvodu bylo žádoucí zřídit k tomuto účelu zvláštní pozemkový úřad.³³¹

Důvody vedoucí vládu k řešení úpravy pozemkové držby byly jak politické, tak i národohospodářské. Velkou úlohu a podnět k zákonodárné úpravě dané oblasti zavdala první světová válka. Především nátlak bezzemků z řad dělnického lidu a úřednických vrstev, které nejvíce pocítily důsledky nesprávného rozdělení majetku pozemkového a nuceného hospodaření a obchodování jen urychlily pád vrstev privilegovaných a vládnoucích.³³²

Právní normy, které ovlivňovaly majetkovou držbu, se objevily až po vzniku Československé republiky. Tehdy nově vzniklé státní lesy převzaly právně i fakticky na našem území majetek bývalých rakouských státních lesů (na základě článku 208 mírové smlouvy ze Saint Germain en Laye).³³³

S ohledem na lesní hospodářství bylo nutno celou situaci řešit především v polním hospodářství a oboru lesnickém. Parcelace orných pozemků se mohla stát nejen přípustnou, ale i výhodnou z důvodu výnosnosti lesního hospodářství, jelikož rozkvět lesního hospodářství bylo možno dosáhnout jedině na větších zcelených územích. Parcelace půdy by naopak byla katastrofou, nejen pro jednotlivá teritoria, nýbrž pro celé území státu, protože dělení lesní půdy na menší komplexy by přineslo samo o sobě obavy o trvalou výnosnost a bonitu půdy.

³³⁰ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 409

³³¹ Pozemkový úřad byl zřízen zákonem č. 330/1919 Sb. z. a n. a reprezentoval veškeré zájmy státu během probíhající pozemkové reformy. Tento úřad fungoval do roku 1935, poté jeho funkci převzalo Ministerstvo zemědělství. V čele úřadu stál předseda a dva náměstci jmenovaní na návrh ministerské rady prezidentem republiky. Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 409

³³² Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 409

³³³ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 56

Reforma se svými předpokládanými důsledky se stala otázkou pro všechny příslušníky různých vrstev a povolání oborů. Tomuto všeobecnému zájmu odpovídalo i složení pozemkového úřadu.³³⁴

Důvody uváděné při záboru velkého pozemkového majetku byly tyto:

- 1) omezení či zrušení vlivu dosavadních držitelů panství v území jimi ovládaném a tím zajištění trvalých základů pro existenci státu;
- 2) možnost pravidelněji zalidňovat kraj osidlováním latifundií, a tak vytvářet příznivější podmínky pro zřizování veřejných komunikací a jiných potřeb, jako je rozvoj řemesel, živností, obchodu a průmyslu venkovských měst a vesnic;
- 3) vytvoření příznivějších podmínek pro výživu venkovského obyvatelstva, konkrétně bezzemků;
- 4) možnost přidělu pozemků válečným poškozcům, jež se stali nezpůsobilými k výkonu prací v průmyslových odvětvích a dále legionářům zaslouživším se o osvobození vlasti;
- 5) povznesení lásky k „rodné hroudě“ u bezzemků.

Naopak proti záboru velkých statků byly uváděny tyto důvody:

- 1) ohledy na životní zájmy úředníků a zřizenců velkostatků, z nichž tisíce by byli uvrženi ztrátou existence do bídy a strádání;
- 2) ohledy na zachování a postupné zvelebování zemědělské výroby, obchodu a průmyslu, jako jsou výroba parních pluhů, parních mlátiček, zavádění racionálního chovu skotu ve velkém;
- 3) zpracování surovin v hospodářských lihovarech, sýrárnách a použití odpadků k výkrmu dobytka;
- 4) ohledy na zásobování měst potravinami ve velkém;
- 5) ohledy na omezování majetkové svobody, svobodné a volné hospodaření a obchodování, propůjčování půdy a hospodářského inventáře k účelům vědeckého bádání, pokusů a výzkumu.³³⁵

Bylo však stále nutné rozlišovat mezi hospodářstvím polním a lesním. Do lesního hospodářství měly být zabráný veškeré v uzavřených lesních plochách ležící role, louky, pastviny, atd., a to z důvodu, aby jejich vyloučením nevznikly škodlivé enklávy, jejichž vykupování by stálo majitele lesů značné náklady. Dále bylo nezbytné zabrat i lesní plochy používané k jiným účelům a příorky, aby les, pokud to bylo možné, nehraničil bezprostředně

³³⁴ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 410-411

³³⁵ Tamtéž, str. 412-413

s cizím polním majetkem. V neposlední řadě se jevilo nezbytným zbavit lesní hospodářství různých služebností a dalších zatížení. Bylo účelné obrátit pozornost ve prospěch vhodných opatření ochranných, tj. na zřízení komunikací, úpravy hranic atd. s ohledem na fakt, že lesní majetek zaujímá plné tři čtvrtiny celé rozlohy velkých statků. Byl to především český lesník, který vypěstoval, uchoval a uchránil československému státu jeden z nejcennějších národních pokladů.³³⁶

Československé lesnictvo se zorganizovalo do účelové skupiny především k prosazení svých názorů a podalo na kompetentních místech své návrhy směřující k osamostatnění lesnického odboru ve všech jeho odvětvích od nejvyšší správy, tedy zřízením samostatného ministerstva pro lesnictví, až do nejpodřízenějších výkonů v lesním hospodářství. Usilovalo o vybudování a osamostatnění lesnického školství a jeho příbuzných odvětví. Aktivně se zasazovalo o zastoupení lesnictva v Národním shromáždění a ve všech veřejných politických a odborných korporacích a institucích. Prosazováno bylo též zřízení samostatné sekce v pozemkovém úřadě, který by byl spravován způsobilým lesním hospodářem, jemuž by byl dán k ruce náležitý počet kvalifikovaných lesních odborníků. Československé lesnictvo bojovalo za osamostatnění se v ohledu národohospodářském, finančním, za založení vlastního ústředního peněžního ústavu k postupnému zatlačení cizího kapitálu, který v obchodu a průmyslu dřevin ovládal trh.³³⁷

Na pozemkové reformě měl prioritní zájem sám stát, a to v ohledu hospodářském i po stránce opatření ochranných. Záborem statků bez výhrad, tj. bývalých státních lesů uherských a rakouských, statků zemských, císařských, korunních, dvorních, rodinných fondů a statků lenních, se stala Československá republika vlastníkem bohatých lesních držav v rozloze přes půl milionu hektarů. Zábor a zestátnění lesů měl za účel obrátit veškerou dřevní produkci ve prospěch místního průmyslu a obchodu, zvýšit zaměstnanost a zisk ve prospěch obyvatelstva a státní správy, a tak přispět ke zvýšení všeobecného blahobytu. Další význam pozemkové reformy pro lesní hospodářství spočíval v tom, že by reforma umožnila v častých případech zavedení racionálního hospodářského systému na celém území republiky. Bylo by pak možné na rozsáhlých lesních územích využívat všech technických vymožeností, jako dopravních prostředků, výrobních a zpracovatelských prostředků. Význam půdní reformy spočíval také v jejím spojení s jinými technickými úkony jako byly např. regulování a splavňování řek pro dřevní dopravu, úprava břehů menších i větších toků a hrazení bystřin k ochraně lesní půdy, meliorační práce většího rozsahu, výkup cizích enkláv, vyvazování služebností, obnovení

³³⁶ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 414

³³⁷ Tamtéž, str. 415

hranic a jejich opatření mezníky a příkopy, rozdělení a úprava správních hospodářských celků a vybudování sítí komunikačních v nich i mimo ně, práce měřické, odhadní, zařizovací a jiné lesotechnické a hospodářské úkony všeho druhu. Zalesňování holých strání a pustých pozemků nebo latifundií, které se s ohledem na svou jakost půdy, umístění či z jiných příčin nehodily k prospěšnějším účelům. Vybudování a organizace československého lesnického školství všech kategorií a rozvoj odborné literatury vědecké, rozvoj výzkumu dřeva a jeho racionálnější využití v průmyslu, zvýšení a zkvalitnění dřevní produkce a těžení semen. Z toho důvodu bylo účelné vytvoření a zakotvení lesních norem v československém zákonodárství se zřetelem k moderním zásadám ve společnosti a vybudování pevné organizace jednotné veřejné a soukromé lesní správy v Československé republice. Cílem bylo upravit podmínky obchodu a dřevního průmyslu s ohledem na export a import a v souladu s celními předpisy a zahraničním obchodem. V platnosti sice v té době zůstával zákon vydaný roku 1893, o dohledu nad hospodářstvím lesů obecních, avšak jeho prováděcí nařízení nebyla dosud vydána.³³⁸

Obecně se první pozemková reforma pokládala za jednu z nejvýznamnějších vlastnických změn držby lesů v historii České republiky. Vznikla pod vlivem demokratických idejí prosazovaných prezidentem republiky T. G. Masarykem, podle kterých byly negativně vnímány výrazné sociální rozdíly mezi velkými vlastníky pozemků, tzv. latifundisty a ostatním obyvatelstvem. Dalším, sice skrytým, ale důležitým důvodem, byl obecně negativní náhled na vlastníky, kteří své majetky získali po bitvě na Bílé hoře z původního vlastnictví české šlechty, jak uvádím shora v textu. První pozemková reforma byla provedena pomocí čtyř zákonů^{339 340}.

Ze záboru byly vyjmuty majetky zemské, okresní a obecní a dále pak objekty, které nesloužily hospodaření na zabraných nemovitostech. Záborový zákon obsahoval ještě jednu zásadní výjimku. Pokud totiž vlastník spravoval nemovitost charakteru kulturní památky, mohla mu být ponechána větší výměra než 150 ha zemědělské půdy nebo 250 ha lesa. Zákonné předpisy však nestanovily konkrétní výměru a vzhledem k tomu, že téměř každé panství takovou stavbu vlastnilo (např. zámky, hrady, kostely, apod.), bylo tohoto ustanovení využíváno k obstrukcím. Reforma probíhala pomalu a v roce 1938 se zcela zastavila.³⁴¹

³³⁸ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 415-416

³³⁹ Zákonem č. 32/1918 Sb. z. a n., o obstavení velkostatků; zákonem č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabránění velkého majetku pozemkového (tzv. záborový zákon), který byl doplněn zákonem č. 387/1919 Sb. z. a n., dále zákonem č. 329/1920 Sb. z. a n., tzv. náhradový zákon a konečně zákonem č. 81/1920 Sb. z. a n., tzv. přidělový zákon

³⁴⁰ Oliva, J., Lesnická politika, Praha 2005, str. 56- 57

³⁴¹ Tamtéž, str. 57

V návaznosti na záborový zákon byl vydán zákon přidělový³⁴², jenž vymezil hlavní zásady přidělování půdy a jejího právního režimu. Rozsah přidělů se pohyboval v rozmezí od 6 do 15 ha. Z toho vyplývá, že smyslem zákona nebylo umožnit vytvořit vznik velkých zemědělských statků, ale právě naopak přidělit půdu spíše malým zemědělcům, domkářům, drobným živnostníkům, bezzemkům, příslušníkům československé ozbrojené moci a válečným invalidům. Objevil se zde nový pojem „zbytkový statek“. Tyto statky vznikaly v důsledku nemožnosti účelně rozparcelovat veškerou zabranou půdu, která si však zároveň žádala efektivní hospodářské využití.³⁴³

Posledním z jmenovaných zákonů, na základě nichž byla pozemková reforma provedena, byl tzv. náhradový zákon³⁴⁴. Ten určil výši náhrad za zabrané majetky. Bez náhrady se přebíraly majetky příslušníků nepřátelských států, příslušníků bývalé panovnické rodiny Habsbursko-Lotrinské, majetek nadací spočívající na právech ze šlechtictví. Dále majetek, jehož užívání se zakládalo na výkonu cizozemských funkcí a úřadů, nebo který byl s takovou funkcí nebo úřadem spojen, majetek bezprávně nabytý, majetek osob, které se hrubě provinily proti českému národu ve světové válce, a konečně majetek, který měl podle ustanovení finančních zákonů případnou státu jako splátka na dávku z majetku.

Zákon o hospodaření na zabraném majetku pozemkovém z roku 1920,³⁴⁵ byl vydán na základě ustanovení § 6 záborového zákona³⁴⁶. Tento právní předpis o následcích porušení povinností řádného hospodaření na majetku státem zabraném, ale dosud nepřevzatém, jakož i o ochraně osob zaměstnaných na tomto majetku, vymezil pojmy, a to např. řádné hospodaření ve smyslu vynaložení veškeré péče, práce i nákladů nutných k tomu, aby ze zabraného majetku bylo dosaženo hospodářských výtěžků úměrným jeho povaze a jakosti a majetek sám byl udržován v dobrém stavu a neztencený. Níže podrobněji vykládám jednotlivá ustanovení tohoto zákona.

Zákon vymezil jaké činnosti náležely k udržování majetku v dobrém stavu (např. opravy, investice, znovuzřízení plotů a zdí, vysazování nových stromů atd.). Povinností osob hospodařících na zabraném majetku bylo dodatečné zřízení penzijních a jiných zaopatřovacích požitků zaměstnancům, kteří nebyli podrobeni zákonné povinnosti penzijního pojištění. Zákon zakotvil povinnost osob hospodařících na zabraném lesním majetku hlásit pozemkovému úřadu do 14 dnů každý skutečnější prodej dříví, vyjma prodeje místního, a dále povinnost připojit k oznámení opis tržní smlouvy a prodejních podmínek. Prodeje,

³⁴² Zákon č. 81/1920 Sb. z. a n., přidělový zákon

³⁴³ Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, str. 348

³⁴⁴ Zákon č. 329/1920 Sb. z. a n., náhradový zákon

³⁴⁵ Zákon č. 118/1920 Sb. z. a n., o hospodaření na zabraném majetku pozemkovém

³⁴⁶ Zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., záborový zákon

kteř by nesplňovaly výše popsané náležitosti, byly prohlášeny za neplatné. Pozemkový úřad měl možnost do 14 dnů od ohlášení prodeje prohlásit takový prodej za neplatný, odporoval-li řádné lesní těžbě nebo omezoval-li právo státu vyplývající ze záborového zákona. Osoby odborně vzdělané, důvěryhodné a oprávněné pověřil pozemkový úřad dle ustanovení § 5 provádět dozor nad hospodařením na zabraném majetku. Následující ustanovení zákona popisují činnosti jednotlivých úředníků pozemkového úřadu při výkonu jejich činnosti jakožto dozorčího orgánu, a naopak zakotvují povinnosti osobám hospodařícím na zabraném majetku a jejich zaměstnancům v rámci poskytnutí součinnosti při výkonu činnosti dozorčího orgánu. Dozorčí orgán byl oprávněn uložit vhodná opatření pro řádný chod hospodaření, přičemž proti takovému opatření byla přípustná stížnost. Kromě dozorčího orgánu mohl nařídít sám pozemkový úřad vhodná opatření nutná k zabezpečení řádného hospodaření na zabraném majetku nebo přímo provést šetření na místě. Ustanovení § 12 taxativně vymezilo skutečnosti, na základě kterých pozemkový úřad nařídil trvalý dozor či rovnou uvalil na zabraný majetek úřední správu v souvislosti s posudkem ministerstva zemědělství. Pod trvalým dozorem rozumí zákon stálý dohled nad hospodařením, jenž prováděl úředník nebo zmocněnec pozemkového úřadu. Předpis vymezil povinnosti úředního správce, např. povinnost osobně hospodařit a řídit správu, přičemž ho zavázal ke složení účtů pozemkovému úřadu o veškerém svém hospodaření. Každoročně účetně vykázaný čistý výnos, tedy zisk po odečtení všech nákladů, se správci vydal pouze v případě, že ho nebylo potřeba k zajištění běžného chodu hospodářství v příštím hospodářském roce. Pozemkový úřad byl oprávněn zrušit úřední správu, jestliže bylo dosaženo účelu sledovaného uvalením správy nebo její důvod odpadl a zároveň existovala záruka, že na nemovitostech se bude trvale řádně hospodařit i po jejím zrušení. Pozemkový úřad dohlížel na řádné upravení a dodržování pracovních podmínek, mzdové ohodnocení zemědělských a lesních zaměstnanců zabraného majetku a zároveň i na jejich sociální jistoty. Plnil-li zaměstnanec své povinnosti, nesměl být ze své služby na zabraném majetku přeložen, propuštěn nebo zbaven požitků plynoucích z výkonu služby. V případě hrubého porušení povinností mohl být služební poměr se zaměstnancem rozvázán. Zákon též vymezil přestupky spáchané jeho porušením.³⁴⁷

Dle statistiky z roku 1910 byla většina lesů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku majetkem velkostatků, přičemž v Čechách to bylo 1.538.478 ha lesní půdy, na Moravě 623.481 ha lesní půdy a ve Slezsku 179.031 ha lesní půdy. Z tohoto souhrnu v rozloze celkem 2.340.990 ha lesní půdy tvořily státní lesy v Čechách rozlohu o velikosti 5.678 ha. Budeme-li posuzovat rozlohu lesní půdy v Čechách zevrubně, pak kromě rozlohy již výše zmíněné u státních lesů,

³⁴⁷ Zákon č. 118/1920 Sb. z. a n., o hospodaření na zabraném majetku pozemkovém

připadalo na ostatní pod státní správou stojící lesy 9.522 ha lesní půdy, z toho na obecní lesy 167.756 ha lesní půdy, zemské nebo okresní lesy 299 ha lesní půdy, lesy různých fondů 12.360 ha lesní půdy, lesy kostelů, prebend a kostelních ústavů 62.674 ha lesní půdy, lesy společenské 14.191 ha lesní půdy, lesy svěřenské 506.531 ha lesní půdy a na ostatní soukromé lesy 759.467 ha lesní půdy³⁴⁸.

³⁴⁸ Rozmara, J. V., Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva, Praha 1919, str. 57-58

6. Lesní zákonodárství od roku 1918 do konce ČSR

6.1. Zákonná úprava ochrany lesů

Po vzniku samostatného státu - Československé republiky - platil stále rakouský lesní zákon (patent) ze dne 3. prosince 1852, který, ač nebyl ve svém znění původní (přebíral ve svých podrobnostech mnohá ustanovení cizích, zejména pak německých zákonů), byl považován za dobrý a pokrokový zákon, jenž dostatečně plnil svůj účel jako zákon rámcový a posloužil tak celému rakouskému státu. Podle potřeby a zvláštností jednotlivých korunních zemí měl být přizpůsoben a doplněn zemským zákonodárstvím. Mimo to byla do této doby vydána celá řada nařízení. S ohledem na již zastaralou právní úpravu, která v nové situaci nevyhovovala rychle se měnícím poměrům, zvláště zřízení Československé republiky a dále moderním požadavkům, jevila se nezbytnou novelizace a také celková unifikace právních norem. Nový a pro celý československý stát platný lesní zákoník měl zohlednit různorodé poměry jednotlivých zemí, které měli nejlépe posoudit a zhodnotit především majitelé lesů a lesnictvo jako takové. Z toho důvodu byli zainteresováni do přípravy nového lesního zákona, aby mohli uplatnit své znalosti a zkušenosti z oboru a své zájmy a přání. Zároveň měl návrh být podroben širokému a věcnému rozboru. Dobrý lesní zákon neměl majitele lesů příliš omezovat v jejich činnosti, naopak jen lehce ji korigovat v rámci přípustných mezí, a zvláště pak podporovat hospodářský růst.³⁴⁹

V tomto duchu byla vypracována a schválena postupně řada zákonů, které danou problematiku upravily zatímně v daném období v souladu s požadavky majitelů lesů a lesnictva, jednalo se o zákon o prozatímní ochraně lesů³⁵⁰ a zákon o zatímní ochraně lesů³⁵¹. Kromě těchto právních předpisů byly vydány další zákony a nařízení, tedy nařízení, jímž byl proveden zákon o zatímní ochraně lesů³⁵², zákon, na základě kterého se měnil obecní statek v kmenové obecní jmění³⁵³, zákon o zákazu kácení dříví v obecních lesích³⁵⁴ a nařízení o zrušení osvědčení pro dopravu dříví.³⁵⁵

Aby bylo zabráněno nekontrolovatelnému kácení lesů a tím i vážným újmám, které mělo způsobit přílišné využitkování lesní půdy, byl krátce po politickém převratu vydán zákon o

³⁴⁹ Nechleba, A., Rolníkova knihovna, sv. 85, Praha 1926, str. 33-34

³⁵⁰ Zákon č. 82/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ochraně lesů

³⁵¹ Zákon č. 37/1928 Sb. z. a n., o zatímní ochraně lesů

³⁵² Nařízení č. 97/1930 Sb. z. a n., jímž byl proveden zákon o zatímní ochraně lesů

³⁵³ Zákon č. 421/1919 Sb. z. a n., na základě kterého se měnil obecní statek v kmenové obecní jmění

³⁵⁴ Zákon č. 422/1919 Sb. z. a n., o zákazu kácení dříví v obecních lesích

³⁵⁵ Nařízení č. 377/1919 Sb. z. a n., o zrušení osvědčení pro dopravu dříví

prozatímní ochraně lesů. Jedná se o chronologicky první zákon z roku 1918³⁵⁶ z výše uvedeného, jenž byl předložen ke schválení poslanecké sněmovně a měl mít pouze provizorní charakter. Předkladatel návrhu, zemědělský výbor, si byl vědom skutečnosti, že v krátké době bude nezbytné též v souvislosti se znárodněním lesů, aby bylo přikročeno k vypracování obšírného celého lesního zákona postaveného na moderních základech. Předkladatel byl přesvědčen, že prozatím pro nejbližší dobu zákonná ustanovení ochrání lesy od pustošení a vydrancování.³⁵⁷

Zákon ukládal majitelům povinnost hospodařit dle pevných hospodářských plánů i nadále, jestliže podle nich doposud hospodařili. Majitelé, kteří podle hospodářských plánů nehospodařili, byli povinni každé mýcení ohlašovat měsíc předem příslušnému politickému úřadu. Nedošla-li majiteli zpráva o zákazu mýcení, znamenalo to, že byl k mýcení oprávněn.

Zákon zakázal provádět mýtní těžbu v lesích vysokého tvaru v porostech pod 60 let, v lesích středního a nízkého tvaru v porostech pod 20 let stáří. Pouze při loupnictví dubovým (těžba kůry na výrobu třísla pro koželužny) bylo možno těžit i v porostech přes 15 let starých. Základ pasečné plochy (plocha určená pro pastvu dobytka) byl v lesích vysokého tvaru při jeho rozloze do 50 ha - 60. díl, při rozloze lesa přes 50 ha - 80. díl veškeré lesní plochy lesa vysokého tvaru náležejícímu jednomu majiteli. V lesích nízkého a středního tvaru do 50 ha rozlohy - 20. díl, přes 50 ha rozlohy - 30. díl veškeré plochy lesa nízkého a středního tvaru náležející jednomu majiteli.

V lesích, ve kterých se hospodařilo sečí toulavou (kácení stromů nemělo žádná konkrétní pravidla, kupec si vybral v lese strom dle svého uvážení, tím pádem si vždy zvolil ten nejvzrostlejší strom) se muselo hospodařit v obmýtí stoletém (mýcení lesa smělo být na určitém místě provedeno jednou za sto let) a smělo se ročně zmýtit pouze tolik dříví, kolik ho ročně přirostlo.

Tento zákon byl vlastně technickou normou, obsahoval odborné pojmy. Pokud existovaly výjimky ze zákona, tak mohly být připuštěny pouze pod podmínkou, že byly povoleny ministerstvem zemědělství z veřejných důvodů. Postihy za porušení této právní normy zakotvil § 5, jednalo se o trest vězení v délce do 6 měsíců a peněžní pokuty do 5 milionu korun. Ze spoluviny na přestupku byli obviněni úředníci, kteří v dohodě s majitelem lesa vědomě prováděli změny v rozporu se zněním tohoto zákona. V návaznosti na předchozí ustanovení byla zakotvena pro všechny lesní úředníky ve službách majitelů lesů povinnost ohlásit okresnímu hejtmanství jimi dané rozkazy a změny, které by odporovaly tomuto zákonu.

³⁵⁶ Zákon č. 82/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ochraně lesů

³⁵⁷ Důvodová zpráva ze dne 17. 12. 1818 k zákonu č. 82/1918 Sb. z. a n. (<http://www.psp.cz>)

Důvodová zpráva k zákonu se zmiňuje o lesních úřednících následovně. Vzhledem k tomu, že lesní úředníci byli odpovědnými za dodržování zákona, tedy z pochopitelných důvodů, muselo být pamatováno na to, aby byli vzati v ochranu, pokud by je majitelé lesů chtěli trestat za dodržování zákona propuštěním, resp. pro plnění ustanovení tohoto zákona, nesměl být žádný úředník propuštěn ze služby. Pokud by mu byla dána výpověď, měl právo se odvolat u okresního hejtmanství a případně k místodržitelství.³⁵⁸

Zákon následoval důvodovou zprávu a stanovil, že žádný z úředníků nesměl být propuštěn ze služby v důsledku plnění svých povinností v souladu se zákonem. Domníval-li se úředník, že dostal výpověď z neoprávněného důvodu, mohl podat proti takové výpovědi odpor u okresního hejtmanství. Proti rozhodnutí okresního hejtmanství měly obě strany možnost se odvolat k místodržitelství, jež bylo poslední instancí. Byl-li odpor pravomocně zamítnut, platil den zamítnutí jako první den výpovědi. Okresní hejtmanství po dohodě se zemskou lesní inspekcí jmenovalo pro obvod každého politického úřadu důvěrníka z řad praktického lesnictva, aby dozíral na plnění ustanovení tohoto zákona³⁵⁹.

Prováděcí předpisy prozatímního zákona, který ve své době byl nejlepší ochranou proti pustošení lesů, ukázaly určité mezery a nedostatky, které následně zhojil zákon z roku 1928. Zákon o zatímní ochraně lesů přinesl oproti zákonu o prozatímní ochraně lesů tyto změny. Rozšířil povinnost hospodařit dle plánů i pro majitele, kteří doposud tuto povinnost neměli. Osvobodil provedení těžby do 25 m³ od povinnosti hlášení. Zavedl celkový roční mýtní přírůstek, jako těžební hmotné maximum v lese vysokém a rozlišení na těžbu mýtní, předmýtní a nahodilou. Delegoval stíhání přestupků zákona ze soudů na správní úřady.³⁶⁰

Zatímco lesní zákon z roku 1852³⁶¹ kladl důraz na zachování kvality a kvantity lesní půdy přísným zákazem pustošení lesa. Zákon z roku 1918³⁶² rozšířil tento zájem na zachování lesních porostů co do plochy (zákaz snížení obmýtní doby) a zákon z roku 1928³⁶³ zavedl vázanost těžby dřeva co do hmoty, tj. pečoval o zachování kvantity dřevní zásoby.³⁶⁴

Roku 1928 byl vydán zákon o zatímní ochraně lesů³⁶⁵, byl členěn do 13 paragrafů. Zrušil předchozí zákon o prozatímní ochraně lesů a přinesl zcela samostatnou zákonodárnou úpravu.

Majitelé hospodařící podle hospodářských lesních plánů byli povinni i nadále hospodařit podle těchto plánů. Vypršela-li doba, na kterou byly plány stanoveny, byli majitelé povinni

³⁵⁸ Důvodová zpráva ze dne 17. 12. 1818 k zákonu č. 82/1918 Sb. z. a n. (<http://www.psp.cz>)

³⁵⁹ Zákon č. 82/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ochraně lesů

³⁶⁰ Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 545

³⁶¹ Zákon č. 250/1852 ř. z., lesní zákon

³⁶² Zákon č. 82/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ochraně lesů

³⁶³ Zákon č. 37/1928 Sb. z. a n., o zatímní ochraně lesů

³⁶⁴ Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 545

³⁶⁵ Zákon č. 37/1928 Sb. z. a n., o zatímní ochraně lesů

plány obnovit, a to na dobu ne kratší, než byla ta dosavadní. Vládě bylo prostřednictvím tohoto zákona umožněno, aby prováděcím předpisem rozšířila povinnost hospodařit podle hospodářských plánů i na majitele lesů, kteří podle dosud platných předpisů takovou povinnost neměli, a aby stanovila dobu, do které bylo nutné hospodářské plány pořídit, dále jí měly být stanoveny náležitosti, způsob schvalování a obnovování hospodářských plánů.

Zákon dále zakotvil povinnost pro majitele lesů nehospodařících podle hospodářských plánů, oznámit každou mytní těžbu, popřípadě zažádat o povolení k jejímu výkonu. Pokud mytní těžba neodporovala předpisům, vzal úřad oznámení na vědomí a informoval o tom majitele lesa. V opačném případě musel majitel lesa posečkat na úřední povolení. Nepřesáhla-li v lesích náležejícím témuž majiteli celková roční mytní těžba 25 m^3 , nevznikla mu oznamovací povinnost. Těžba byla omezena v lesích vysokého tvaru, kde nesměla být prováděna mytní těžba v porostech mladších 60 let, v lesích středního tvaru (spodní porost) a nízkého tvaru v porostech mladších 20 let. Pouze při dubovém loupnictví bylo možno těžit i v porostech alespoň 15-ti letých a v akátových pařezinách alespoň 10-ti letých. Mladší porosty se směly těžit v mytní těžbě jen tehdy, povoloval-li to schválený hospodářský plán.

Ustanovení § 4 se věnovalo lesům vysokého tvaru, u nichž nebyla pro majitele stanovena povinnost hospodařit podle hospodářských plánů a proto mohla roční mytní těžba činit nejvýše šedesátý díl plochy. V ostatních lesích vysokého tvaru mohla roční mytní těžba činit nejvýše osmdesátý díl plochy, přičemž nesměla přesáhnout celkový roční mytní přírůstek. Roční mytní těžba v lesích nízkého tvaru nesměla přesáhnout v akátových pařezinách (za pařezinu se označuje takový porost, který je stínaný blízko u oddenků. V době těžby je pařezina považována za porost zralý, který však dosahuje pouze menších rozměrů. Zakládání pařezin se uskutečňuje přirozenou nebo umělou obnovou, ponejvíce sadbou. Sazenice se ve druhém roce po vysazení seříznou při oddenku nebo se vysazují sazenice již s'taté. V akátových porostech se provádí obmýtí za účelem produkce na výrobu kůlů do vinohradů.) desátý díl, v loupnictví dubovém patnáctý díl a v ostatních tvarech lesa nízkého dvacátý díl plochy. Při určování roční mytní těžby byla rozhodující celková výměra toho kterého lesního hospodářství, jež tvořilo hospodářský celek. Za mytní těžbu se nepovažovala těžba předmytní (těžba v porostech nedosáhnuvších mytního stáří, tj. např. probírky, čištění porostů od nežádoucích dřevin, odstraňování potlačených a nahnilých stromů atd.), byla-li prováděna v rámci schváleného hospodářského plánu, těžba nahodilá (těžba kalamitního dříví) za předpokladu, že nepřesáhla 5 % roční mytní těžby. V případě, že majitel lesa tuto stanovenou mez překročil, musel míru překročení oznámit úřadu, který po případném šetření určil rozsah a způsob jejího provedení a stanovil podmínky.

Za určitých okolností popsaných v § 6 mohlo mýtní těžbu překračující omezení popsaná výše povolit ministerstvo zemědělství. Při menších lesních rozlohách rozhodoval o takových mýtních těžbách s konečnou platností politický úřad II. stolice v Podkarpatské Rusi, státní lesní úřad. Postihy za jednání v rozporu s textací tohoto zákona stanovilo ustanovení § 8. Škůdce mohl potrestat politický úřad trestem vězení až do tří měsíců nebo pokutou až do výše 100.000,- Kč. Trestry mohly být uloženy i současně. Za předpokladu, že se pokuta stala nedobytnou, změnila se v přiměřený trest vězení. Stejný trest postihl i lesní úředníky, kteří připustili provedení mýtní těžby v rozporu s tímto zákonem³⁶⁶.

Oba zákony zakotvily povinnost pro majitele lesů hospodařit dle hospodářských plánů. V lesích, kde celková roční mýtní těžba nepřesáhla 25 m³, byli majitelé nehospodařící podle hospodářského plánu oprávněni v souladu se zákonem z roku 1928, provádět těžbu bez oznámení příslušným úřadům, naopak oznámení příslušným úřadům se dle zákona z roku 1918 vyžadovalo vždy. Trestry za porušení zákona byly rovněž odlišné. V roce 1918 hrozil trest vězení v délce do 6 měsíců a pokuty do 5 milionů korun, v roce 1928 byl trest snížen na vězení v trvání nejvýše 3 měsíců a pokuty až do výše 100 tisíc korun. Zákon z roku 1928 stanovil oproti zákonu z roku 1918 podrobnější pravidla výkonu mýtní těžby. Zákon z roku 1918 se naopak věnoval právům a povinnostem úředníků ve službách majitele lesa.

K provedení ustanovení § 1 zákona o zatímní ochraně lesů z roku 1928 bylo vydáno roku 1930³⁶⁷ vládní nařízení. Ustanovení o dohledu na hospodaření v obecních lesích³⁶⁸ zůstala tímto nařízením nedotčena.

Nařízení stanovilo povinnost všem majitelům lesů, podat do 6 měsíců zprávu okresnímu úřadu o tom, zda hospodaří dle hospodářského plánu. Této povinnosti byli zproštěni majitelé lesů, jejichž lesy spravoval stát dle zákona z roku 1898³⁶⁹, o státním spravování lesů obecních a některých jiných lesů a holin. Majitel lesa byl na základě tohoto nařízení povinen okresnímu úřadu na vyzvání plán předložit. Okresní úřad plán přezkoušel do lhůty 6 měsíců. Když shledal, že byl plán v rozporu s ustanoveními §§ 3 nebo 4 zákona o zatímní ochraně lesů³⁷⁰ a že k těmto odchylkám nebylo dáno příslušné úřední povolení, nebo že plán neobsahoval předepsané náležitosti, tak plán vrátil majiteli lesa a po domluvě s ním mu určil přiměřenou lhůtu pro opravení, doplnění a opětovné předložení ke schválení. Plány doposud úředně neschválené schválil okresní úřad, byl-li k tomu příslušný, nebo je předložil ke schválení jinému příslušnému úřadu.

³⁶⁶ Zákon č. 37/1928 Sb. z. a n., o zatímní ochraně lesů

³⁶⁷ Nařízení č. 97/1930 Sb. z. a n., jímž byl proveden zákon o zatímní ochraně lesů

³⁶⁸ Zákon č. 11/1893 ř. z., o dohledu nad hospodářstvím v obecních lesích

³⁶⁹ Zákon č. 19/1898 z. z., o státním spravování lesů obecních a některých jiných lesů a holin

³⁷⁰ Zákon č. 37/1928 Sb. z. a n., o zatímní ochraně lesů

Majitelům, jejichž lesy tvořily hospodářský celek o výměře přesahující 50 ha, zákon zakotvil novou povinnost spočívající v hospodaření podle hospodářského plánu, přičemž pro každý takový celek bylo zapotřebí pořídit samostatný plán. Majitelé lesů, jejichž lesy přesahovali výměru 50 ha, byli povinni do 6 měsíců od účinnosti nařízení předložit k úřednímu rozhodnutí náležitě odůvodněný návrh na rozdělení svých lesů na hospodářské celky. Na základě předložených návrhů úřad rozhodl, které lesy vytvoří hospodářský celek. V návaznosti na to byli majitelé lesů povinni opatřit plány pro tento nový hospodářský celek a předložit je ke schválení do 3 let, u hospodářského celku s rozlohou nad 2.000 ha do 5 let od účinnosti nařízení. Úřad byl oprávněn na návrh majitele lesů lhůtu přiměřeně prodloužit vzhledem k okolnostem.

Ustanovení § 3 se věnovalo vymezení osob, které byly oprávněny zpracovat hospodářský plán. Jak přesně vypracovat plán, jaké faktory brát při tom v úvahu a podrobný popis jeho náležitostí vymezil následující paragraf. Shledal-li úřad při schvalování plánu některé nedostatky, pak buď plán schválil se žádoucími změnami, nebo schválení zamítl a zároveň určil, v kterých směrech má být plán přepracován a současně vyznačil lhůtu pro jeho přepracování a předložení. Hospodářské plány pro hospodářské celky o výměře nepřesahující 500 ha schvaloval okresní úřad. Zemský úřad schvaloval plány v případě, že šlo o lesy s výměrou větší, avšak nepřesahující 5.000 ha nebo šlo-li o lesy, které spravoval stát dle zákona č. 19/1898 Sb. z. a n. Ostatní plány jakož i plány pro veškeré státní a ostatní státem spravované lesy schvalovalo ministerstvo zemědělství. Odchytky od úředně schválených plánů týkající se rozsahu hlavní roční těžby povolovaly úřady schvalující plány. Tyto úřady byly oprávněny odchytky v určitých případech přímo nařídit. Ostatní odchytky od plánů povoloval okresní úřad, v jehož obvodu byl hospodářský celek, k němuž se plán vztahoval.

Povinnosti majitelů lesů spočívaly především ve vedení správné a přehledné hospodářské evidence o veškeré provedené hlavní a přidružené těžbě jakož i o provedeném zalesnění, a to způsobem, aby podle této evidence bylo možné kdykoli posoudit hospodářské výsledky v celku i v jednotlivostech. Majitel lesa byl povinen provést koncem prvních deseti let hospodaření revizi lesního hospodářství a předložit revizní lesní hospodářský plán příslušnému úřadu ke schválení, avšak jen pod podmínkou, že bylo hospodářské období upravené hospodářským plánem na dobu delší 10 let. K reviznímu plánu bylo nutno přiložit přehledný výkaz výsledků hospodaření v uplynulém desetiletí s odůvodněním odchylek. Plán se obnovoval vždy před uplynutím hospodářského období, které bylo hospodářským plánem upraveno, tak aby obnovený plán byl časově přímým pokračováním dosavadního plánu. Pokud to vyžadovaly závažné změny v hospodářském stavu lesa nebo jiných poměrů, které

měly zásadní vliv na ukazatele, na základě kterých byl plán vypracován, mohl příslušný úřad dle ustanovení § 11 nařídit revizi plánu nebo jeho obnovu i před uplynutím lhůt stanovených v tomto nařízení.

Majitelé lesů, kteří nebyli povinni mít pro své lesní hospodářství ani lesní hospodářský plán ani hospodářský program, mohli být osvobozeni od povinnosti oznamovat úřadu každou myšlnou těžbu³⁷¹. Pouze však v případě, že si pořídili hospodářský lesní plán nebo lesní hospodářský program vyhovující tomuto nařízení a předložili jej ke schválení příslušnému okresnímu úřadu. Byl-li hospodářský celek majetkem města se zvláštním statutem vykonávajícím působnost okresního úřadu, nebo jestliže přesahoval obvod okresního úřadu, pak přecházela působnost okresního úřadu na zemský úřad. Přesahovala-li působnost i obvod zemského úřadu, přecházela působnost okresního i zemského úřadu na ministerstvo zemědělství.³⁷²

Povinnost pro všechny majitele lesů nad 50 ha výměry lesa hospodařit dle hospodářského plánu se rozšířila na cca 85 % celkové výměry lesů státního území a byl tak položen pevný základ pro plánování lesního hospodaření v Československé republice.³⁷³

Kromě oficiálních zatímních zákonů o ochraně lesů byla lesní problematika upravena dalšími zákony. Už v roce 1919 byly nově upraveny některé otázky užívání lesů ve vlastnictví obcí.

Dle zákona z roku 1919³⁷⁴ se nemovitosti, které byly obecním (měšťanským) statkem podle ustanovení obecních zřízení, prohlásily za kmenové obecní (osadní) jmění. Podílníkovi, který sám užíval určité nemovitosti obecního statku, jako např. pole, louky nebo rašeliniště, byla obec povinna je propachtovat na dobu 9 let, počínaje dne 1. 10. 1919. To vše pouze za podmínky, že podílník nejdéle do 15. září 1919 oznámil obci, že si činí nárok na pacht nemovitosti od obce za pachtovné určené zákonem, a dále se zavázal platit ze svých zdrojů veškeré daně a veřejné dávky, jež byly vázány k užívání nemovitosti. Podílník byl oprávněn žádat o pacht i na kratší dobu. Podílníkům, jejichž vlastnictví bylo více než 8 ha orné půdy a luk, se právo na pacht nepřiznávalo.

Sklizeň z roku 1919 náležela dle zákona dosavadním uživatelům. Roční pachtovné polí v I. - III. třídě bonitní činilo částku 150 K; ve IV. a vyšší třídě to byla částka ve výši 90 K; u luk v I. - III. třídě činilo roční pachtovné 225 K a ve IV. a vyšší třídě částku 150 K; u rašelinišť se jednalo o částku ve výši 150 K. Po třech letech se snížilo pachtovné o jednu třetinu.

³⁷¹ Zákon č. 37/1928 Sb. z. a n., o zatímní ochraně lesů

³⁷² Nařízení č. 97/1930 Sb. z. a n., jímž byl upraven zákon o zatímní ochraně lesů

³⁷³ Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937, str. 546

³⁷⁴ Zákon č. 421/1919 Sb. z. a n., na základě kterého se mění obecní statek v kmenové obecní jmění

Pro přesné určení plošné výměry se vycházelo z údajů vyplývajících z evidence katastru daně pozemkové. Pachtované pozemky nebylo dovoleno dát v podpacht odděleně od vlastní usedlosti pachtýřovi. Při porušení tohoto zákazu se přikročilo ke zrušení pachtu. V obcích, kde majitelům dobytka svědčilo obyčejové právo pastvy na lukách po sklizni sena nebo otavy, zůstávala tato oprávnění po dobu pachtu nedotčena.

Podílníkům, kteří měli doposud nárok na braní stavebního nebo palivového dříví z pasek lesa obecního statku, příslušela po dobu 6 let (od 1. 1. 1920) jedna polovina peněžitého výtěžku tohoto lesa, a to po odečtení veřejných dávek a potřebných nákladů na řádné hospodaření, udržování a správu lesa v příslušném roce. Práva váznoucí na nemovitostech obecního statku, jež byla zapsána v pozemkových knihách, se na návrh obce nebo dohledacího úřadu v pozemkových knihách vymazala. Ustanovení § 8 vyložilo pojem podílníci, jako osoby oprávněné užívat obecní statek, ať společně nebo jednotlivě, co do určitých částí.

Obec měla právo prodávat každoročně užitky obecních lesů prostřednictvím veřejné dražby, zejména pro spotřebu svých obyvatel. Obec byla oprávněna dle zvláštního řádu sbírat chrástí v obecních lesích. O užívání obecních pastvin vydala obec se schválením nadřízeného samosprávného úřadu zvláštní pastevní řád, na jehož základě bylo povoleno všem obyvatelům pást dobytek a husy na obecních pastvinách. Přeměna obecních pastvin byla dovolena pouze po schválení nadřízeným samosprávným úřadem. Preferovalo se pole a louky pronajímat zejména nemajetným a těm, kteří to z hospodářských důvodů potřebovali³⁷⁵.

Další právní předpis z roku 1919 stanovil zákaz kácení dříví v obecních lesích³⁷⁶. Upravil zákaz kácet dříví v lesích, které v den účinnosti tohoto zákona, byly kmenovým jménem obcí nebo osad, jakož i těch, které se na základě zákona z roku 1919³⁷⁷ staly kmenovým obecním nebo osadním jménem. Nadřízené politické orgány byly oprávněny v době výskytu zvláštních poměrů v obci, např. při nutnosti zásobit obyvatelstvo dřívím, povolit kácení dříví v rozsahu jím vymezeným. Veškeré přestupky trestaly politické úřady vězením do 3 měsíců a vedlo toho peněžitou pokutou až do výše 30.000 K³⁷⁸.

Posledním ze shora uvedených prováděcích předpisů bylo nařízení o zrušení osvědčení pro dopravu dříví³⁷⁹. Tímto právním předpisem bylo zrušilo nařízení č. 430/1917 ř. z., které

³⁷⁵ Zákon č. 421/1919 Sb. z. a n., na základě kterého se mění obecní statek v kmenové obecní jmění

³⁷⁶ Zákon č. 422/1919 Sb. z. a n., o zákazu kácení dříví v obecních lesích

³⁷⁷ Zákon č. 421/1919 Sb. z. a n., na základě kterého se mění obecní statek v kmenové obecní jmění

³⁷⁸ Zákon č. 422/1919 Sb. z. a n., o zákazu kácení dříví v obecních lesích

³⁷⁹ Nařízení č. 377/1919 Sb. z. a n., o zrušení osvědčení pro dopravu dříví

zavedlo dopravní osvědčení pro dříví. Doprava dříví se uvnitř hranic Československé republiky stala volnou³⁸⁰.

V této kapitole jsem uvedla základní zákonné normy, které upravily lesní problematiku v období od vzniku Československé republiky do období protektorátu. Přičemž po celou tuto dobu zůstával v platnosti říšský lesní zákon č. 250/1852 ř. z. , který v průběhu času a pod vlivem historických událostí byl doplňován a novelizován. Avšak základní úprava hlavních institutů, např. péče o lesy, vypracování a hospodaření dle hospodářského plánu či programu nebo pravidla pro výkon těžby, které přinesl, sloužily jako východisko regulace právních vztahů na úseku lesnictví až do roku 1960, tedy do doby, kdy byl císařský patent nahrazen zákonem z roku 1960³⁸¹ o lesích a lesním hospodářství, zcela poplatným své době.

³⁸⁰ Nařízení č. 377/1919 Sb. z. a n., o zrušení osvědčení pro dopravu dříví

³⁸¹ Zákon č. 166/1960 Sb., o lesích a lesním hospodářství

6.2. Lesní ochrana jako specializovaný vědní obor a její úkoly v rámci lesního hospodářství

Lesní ochrana se považuje za jednu z technických disciplín patřící mezi lesnické vědy produkční, je souborem a aplikací rozličných základních i pomocných věd. Jejím cílem je péče o zachování lesních hodnot, zabezpečení lesní tvorby pro přítomnost i budoucnost a nerušený výkon lesního hospodářství. Dále se zabývá řešením problémů na vědeckém základě, vznikajících při vylučování a zmírňování škod a škodlivých vlivů při produkčním procesu v lesnictví.

Lesní ochrana náleží do oblasti činnosti produkční, tedy činnosti směřující k ekonomickému využití produkčního procesu v jeho přirozených podmínkách. Organizace lesní produkce spočívá v první řadě v přímém zakládání a pěstování lesních porostů (pěstování lesa), za druhé v trvalém zabezpečení a udržování zdárného vývoje lesa vůči rušivým vlivům (lesní ochrana) a za třetí v technickém využití výsledků této práce (lesní těžba)³⁸².

Mezi základní vědní obory, na kterých je vybudována lesní ochrana, patří zoologie, botanika, meteorologie, klimatologie, geologie a částečně matematika. Mezi pomocné vědy řadíme především znalost práva a příslušných zákonů, dále sociologii a statistiku lesních škod a pohrom.

Zakladatelem samostatné nauky o ochraně lesa ve střední Evropě byl Němec Wilhelm Laurop. Česká literatura věnující se ochraně lesa naproti tomu není početná. Hlavní příčina je shledávána v nepříznivých poměrech českého lesnického školství v dobách monarchie před rokem 1918. Nejznámější jsou díla Ladislava Burgeta, Jana Rozmary, Jana Evangelisty Chadta a Vladimíra Matějky. Větší zájem o ochranu lesa souvisí úzce s převzetím lesa do osobního vlastnictví ať u osob fyzických, tak u osob právnických³⁸³.

V následujících odstavcích se budu věnovat ochraně lesa v II. polovině 19. století v rámci jednotlivých subjektů, které ji měly realizovat.

Za zcela elementární lze považovat ochranu lesa z pohledu ochrany proti nevhodnému chování samotného majitele lesa. Jeho libovůle při správě lesa a jeho užívání byly značně omezeny v zájmu veřejném i všeobecném, a to lesním zákonem³⁸⁴ a zákonem o řádném hospodaření na zabraném majetku pozemkovém³⁸⁵.

³⁸² Nechleba, A., Pokrok v lesní ochraně za poslední období, Praha 1932, str. 88

³⁸³ Konec státního a zemského lesního majetku odprodejem státních a nadačních statků proběhl v letech 1800 až 1868, kdy bylo prodáno v Čechách 183.708 ha většinou lesních velkostatků za celkový obnos ve výši 30.700.828 zlatých do rukou soukromých vlastníků. Frič, J., Náležitost lesního hospodářství v republice Československé, Praha 1921, str. 9

³⁸⁴ Zákon č. 250/1852 ř. z., lesní zákon

³⁸⁵ Zákon č. 118/1920 Sb. z. a n., o řádném hospodaření na zabraném majetku pozemkovém

Škody, které lesu hrozily byly spojeny zejména s nedostatkem náležitého ocenění lesa, málem odborných vědomostí, nedostatkem kvalifikovaných úředníků a dalšího lesního personálu, výkonem lesního hospodářství bez jakýchkoli organizačních pravidel, opomenutím včasného a řádného zalesnění pasek a holin, neposkytnutím dostatečného množství finančních prostředků k výkonu řádného lesního hospodářství, hájením a chovem přílišného množství zvěře, zneužitím lesa k jiným účelům, než ke kterým měl dle svého určení výhradně sloužit a v neposlední řadě se zanedbáním povinné péče při hrozbě hmyzové kalamity. Popsaným jevům měl každý majitel lesa předcházet.

Zákon o dohledu nad hospodařením v obecních lesích³⁸⁶ ukládal majiteli lesa povinnost pro lesy větší rozlohy než 700 ha ustanovit odborně vzdělaného lesního hospodáře, jenž měl za úkol v souladu s ustanovením shora uvedeného zákona les řádně spravovat a popřípadě zakročit v zájmu lesa i proti samotnému majiteli, nejprve formou upozornění na nevhodné či škodlivé chování vůči lesu. Nebral-li majitel výzvu na zřetel, měl lesní hospodář oznámit protizákonné chování majitele lesa přímo dozorčímu státnímu lesnímu úřadu.

Dle ustanovení zákona z roku 1918³⁸⁷ zůstával lesní personál spoluodpovědným za protizákonné chování majitele lesa a nebylo-li v jeho silách provést nápravu, byl lesní personál povinen informovat o tom politickou správu. Zákon v takovém případě oznamovateli zaručoval ochranu před jakýmkoli škodlivými důsledky, které by mohly být spojeny s výkonem služby či služebního postupu. V praxi však žádný zákon nebyl schopen ochránit takového jedince proti nevraživosti majitele lesa. Z toho důvodu se předcházelo tomu podávat oznámení úředně a písemně, ale naopak se doporučovalo vhodným způsobem upozornit lesní inspekci, která po řádném prošetření celé věci mohla nařídít nápravu.³⁸⁸

Les musel být rovněž chráněn proti škodě vzniklé provozováním lesní těžby. Při kácení lesa nebylo možno škodu zcela eliminovat, šlo jí ovšem předcházet opatrností dřevorubců, důslednou kontrolou provedených dělnických prací a používáním vhodných nástrojů. Při zpracování a třídění lesa bylo možné předejít dalšímu poškození rychlou prací při zpracování pokáceného dříví, a to z důvodu brzkého zotavení lesních porostů. Ochranný a dozorčí personál měl stále dohlížet, aby zpracování, třídění a rovnání veškerého dříví bylo prováděno předepsaným způsobem. Odvoz dříví z lesa musel být proveden též rychle, pokud to bylo možné v téže zimě, aby dříví bylo vyklizeno před rašením listí. Dostatečný počet lesních cest a jejich údržba byly nutností pro rychlý odvoz dříví.³⁸⁹

³⁸⁶ Zákon č. 11/1893 z. z., o dohledu nad hospodařením v obecních lesích

³⁸⁷ Zákon č. 82/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ochraně lesů

³⁸⁸ Nechleba, A., Pokrok v lesní ochraně za poslední období, Praha 1932, str. 89

³⁸⁹ Tamtéž, str. 89

Důraz byl kladen i na zabezpečení lesa proti škodám způsobeným provozováním těžby vedlejší, tj. lesní pastvou (dobytek poškozoval les především chrupem, ožíráním listů, výhonků, loupáním kůry kmenů stromů, třením se o stromy, přelamováním mladých slabých stromků, zašlapáváním mladých sazenic), dále travením v lese (provozovalo se zejména tam, kde louky a polnosti neposkytovaly dostatek píce k uživení dobytka, nicméně správně a opatrně prováděné travení lesu nijak neškodilo, naopak prospívalo, jelikož se touto činností odstranila lesní tráva či jiný plevel, který bránil mladým sazenicím v růstu), těžbou lesního steliva (za stelivo bylo pokládáno spadlé listí a jehličí, odumřelá lesní tráva, vřes a rašelina, hrabáním a vyvážáním steliva se lesní půda zbavovala přirozeného hnojiva, jež bylo zdrojem živných látek a hlavní podmínkou pro udržení úrodnosti lesní půdy), těžbou plodů a semen lesních stromů (sbírání šišek borovice, smrku či modřínu, jakož i semen jiných listnatých stromů bylo škodlivé jen tehdy, bylo-li provozováno na stromech semenných anebo poškozovalo-li stromy ulamováním větví), sběrem hub, jahod a léčivých bylin (sbírání těchto plodů lesu neškodilo vůbec za předpokladu, že tak bylo činěno šetrně a s ohledem, lesní půda i přes to trpěla ušlapáváním a poškozováním klíčících semen), těžbou mízy lesních stromů (provozovala-li se těžba navrtáváním a odčerpáváním bříz a javorů k získání mízy pro přípravu nápojů, javorového cukru nebo kosmetických prostředků, pak poškozené stromy značně trpěly ztrátou na přírůstku, na technických vlastnostech a výhřevnosti dřeva, z toho důvodu bylo třeba navrtávání omezit na stromy starší a technicky méně cenné), dobýváním nerostů (vyskytoval-li se v lese vápenec, stavební kámen nebo štěrk, mohly být tyto suroviny těženy, vyjma mlaziny a zmlazovací paseky, vždy však s náležitou opatrností a po předchozím získání povolení a zaplacení poplatku).³⁹⁰

Neméně důležité bylo zabezpečit les proti škodám vzniklým veřejnou dopravou, průmyslem a technikou při stavbě a provozu železnice (význam železnice pro lesní hospodářství se stal klíčovým, jelikož dříví z lesní těžby, jehož byl přebytek a které nemohlo být uskladněno v bezprostřední blízkosti, se dopravovalo dráhou na vzdálené trhy a místa spotřeby. Na druhou stranu budování dráhy les poškozovalo, nicméně škodám se bylo možno vyhnout důkladným projektováním s důrazem na ochranu lesa); při stavbě a udržování veřejných silnic (i zde v podstatě platily stejné zásady zmíněné výše, kromě toho byla majiteli lesa dána možnost své soukromé cesty připojit libovolně k silnici. Majitel však musel na vlastní náklady zřídit a udržovat můstky a kanály u přejezdů přes silniční příkopy. Cestářům bylo zapovězeno svévolně rozšiřovat silniční pozemek na veřejných silnicích, shazovat sesuté kamení do lesa nebo svádět vodu ze silnic přímo do lesa); při stavbě elektrovodů (lesem

³⁹⁰ Nechleba, A., Pokrok v lesní ochraně za poslední období, Praha 1932, str. 90-91

mohly být vedeny telegrafní či telefonní linky, vedení elektrické energie a elektrické dráhy. Větve podél vedení sítí musely být pečlivě odstraněny, aby nedošlo k poškození; v dolech a hutích (především těžbou uhlí a rudy hrozilo lesu zpuštění lesního povrchu, stahování vody do hloubky nebo naopak její odvádění, propadání poddolované půdy, kouř a škodlivé plyny obsahující síru obtěžovaly okolí); při stavbě průmyslových závodů; ve vodním hospodářství (braní a odvádění vody z lesa se nesmělo provozovat svévolně, odběr vody k průmyslovým účelům byl povolen jen na základě vodoprávního řízení a zvláštní smlouvy).

Na ochranu lesa se kladl důraz i v sociální oblasti, a to při provozování turistiky a „výletnictví“. Žádoucí bylo respektovat pravidla pro ochranu lesa a les zbytečně nepoškozovat.

Ochrana proti lesnímu pychu³⁹¹, byla ochrana proti krádežím a loupežím³⁹² dříví či vedlejších lesních plodin. Za lesní bych se považovalo úmyslné či nahodilé poškození lesa v podobě ulamování stojících stromů, uřezávání vrcholů stromů, nasekávání či navrtávání kmenů, oloupávání nebo usekávání kořenů, dále poškození ležatého a zpracovaného dříví, založení lesních požárů, ničení a poškozování umělých zařízení v lese, tj. plotů, mezníků, závor, mostů, příkopů.³⁹³

Přestupky v rámci lesních předpisů byly vymezeny zákony a doplňujícími právními předpisy vydanými státem za účelem zajištění pořádku v lese a k zamezení případných škod. Osoby pohybující se v lese byly povinny zákonná ustanovení respektovat a zachovávat. Za přestupky osob upravené zákonnými normami byly považovány tyto činnosti, např. odvoz dříví mimo stanovené časové období nebo opožděně, sběr dříví mimo vymezené dny, neuhašení opuštěného ohně, užívání zakázaných nástrojů, zakázaná chůze lesem. Majitel lesa se mohl prohřešit proti předpisům v případě, že nehospodařil dle úředně předepsaného hospodářského plánu nebo zaměstnával nezkušený, popř. nekvalifikovaný lesní personál. Lesního hospodáře stíhala pokuta, když neoznámil příslušným orgánům abnormální výskyt škodlivého hmyzu. Hajný byl pokutován za nenošení služebního odznaku.

I ochrana lesa proti ohni má v této kapitole své místo. Byly specifikovány druhy lesních požárů a jejich příčiny, a to konkrétně na požáry podzemní (např. v roce 1923 vypukl požár ložiska rašeliny u Lomnice v jižních Čechách a bylo jím zničeno přes 1000 ha lesa v několika málo dnech). Pozemní požáry byly a jsou běžně se vyskytujícím jevem v lese, naopak oheň

³⁹¹ Za lesní pych se v širším slova smyslu považovalo každé porušení lesních zákonů a souvisejících předpisů. V užším slova smyslu byly lesním pychem menší krádeže a poškození lesa.

³⁹² „Krádeží jest pokud možno skryté a tajené odcizení majetku, kdy postižený pachatel hledí prchnouti a nepoznán zůstat; loupeží však násilné přivlastnění cizího majetku, kdy majitel neb strážce bývá nezřídká ohrožen na zdraví neb životě“. Nechleba, A., Ochrana lesů, díl I., Praha 1923, str. 124

³⁹³ Nechleba, A., Pokrok v lesní ochraně za poslední období, Praha 1932, str. 28

vrcholkový³⁹⁴ nepředstavoval pro les závažnou hrozbu a ojedinělým jevem byl i oheň v dutých stromech. Ochrana lesa se věnovala a upravovala ji vládní nařízení k ochraně lesa před požáry. Zapovězeno bylo rozdělování ohňů v lese za suchého počasí, pochodní a kouření. Majitel lesa a lesní personál ostražitě dbali na dodržování pravidel při každém zapalování ohňů v lese, na čištění cest a jejich okrajů od spadaneho listí a suché trávy, zabezpečení lesa podél železnic příkopy či na jmenování stálých požárních hlídek během sucha na vyvýšeném místě v lese. Při hašení lesních požárů se postupovalo podle typu propuknuvšího ohně v lese, tedy v případě podzemního ohně a při nedostatku vláhy nešlo oheň lokalizovat jinak, než vykopáním struh sahajících až do vlhkých nehořlavých vrstev rašeliny v patřičné vzdálenosti a ve směru větru. Pozemní ohně byly hašeny zalíváním, utloukáním, pomocí založení protiohne či zpětného ohně³⁹⁵.

Všechny popsane postupy se vztahovaly k ochraně lesa proti škodlivému a nepatřičnému zásahu člověka do jeho podstaty. Dále se zmíním o poškozování lesa lovnou zvěří.

Zvěř vysoká okusovala mimo vegetační dobu mláží, vytahovala převážně na jaře sazenice v nově založených lesních kulturách, rozšlapávala vysazené sazenice, otloukávala parohy slabší kmeny stromků, které také ohryzávala a loupala. Srnčí zvěř škodila lesu spásáním pupenů

a mladých výhonků stromků, žaludů a bukvice. Černá zvěř požírala žaludy a bukvice, a proto musela být chována pouze v oborách. Opatřením, vedoucím k prevenci vzniku škody způsobené lesní zvěří, byl přiměřený odstřel zvěře a zavedení vhodných technických opatření ochrany ohroženého lesa³⁹⁶.

Po státním převratu roku 1918 se stala aktuální otázka zakládání přírodních parků a lesních rezervací. V důsledku zestátnění větších soukromých lesů se vyskytly mnohé návrhy na zakládání československých národních a přírodních parků, lesních rezervací a ochranu přírodních památek mimo jiné starých lesních stromů. Za přírodní parky byly doporučovány významné lesy jako např. lesy v Prachovských skalách, Krkonoších, na Křivoklátsku, v Lánech a jinde. S ohledem na všechny ukazatele bylo konstatováno, že mnohé z těchto krajín se nehodí k předpokládanému účelu, jelikož jim k tomu scházely požadované předpoklady, obzvláště pak neporušený přírodní ráz a předpoklad omezení veškerého rušivého lidského zasahování na místě samém.

³⁹⁴ „Oheň vrcholkový neb korunový, jest vždy následkem požáru pozemního, kdy „liška“ z něho zasahuje až do korun a proud horkého vzduchu a hořlavých plynů ze spoda podmiňuje vznícení se koruny stromové a udržuje žár“. Nechleba, A., Ochrana lesů, díl I., Praha 1923, str. 136

³⁹⁵ Nechleba, A., Ochrana lesů, díl I., Praha 1923, str. 21-142

³⁹⁶ Nechleba, A., Ochrana lesů, díl II., Praha 1923, str. 7-18

Naproti tomu účelem lesních rezervací nebylo zachovat neporušený přírodní ráz celých krajin, nýbrž pouze uchovat pro budoucnost vybrané staré a památné stromy a větší či menší lesní porosty, kolonie zvířectva a rostlinstva. Vzhledem k náročnosti splnění všech předepsaných opatření nezbytných pro zachování a ochranu lesního porostu bylo vhodné, aby přírodních rezervací a památek bylo vyhlášeno spíše méně, avšak o to víc by se dbalo na jejich pečlivou selekci a následnou adekvátní ochranu.

Pro vyřešení otázek týkajících se rozvoje turistického ruchu v daném místě, musely být nejdříve podrobně prostudovány a vzaty v úvahu všechny faktory, které by potenciálně ovlivnily vývoj lesa, k čemuž bylo zapotřebí delší časové období a dále nemalé náklady s touto činností spojené.³⁹⁷

³⁹⁷ Nechleba, A., Poměr lesa ku státnímu hospodářství a k veřejnému životu (úryvky z lesní politiky), Praha 1926, str. 26-29

6.3. Dobrovolné zájmové myslivecké a lesnické organizace

Lovecké, kynologické, střelecké a další činnosti v pestré paletě mysliveckých zájmů spojovaly svým způsobem myslivce již odedávna. Jejich cechovní či podobná sjednocení byla však téměř nemožná, neboť cechy byly výlučně záležitostí městských obyvatel. I myslivci začali časem chápat, že je nutné, aby se mezi sebou organizovali k prosazování obecných zájmů myslivosti i svých, za účelem organizování společných akcí i zvyšování svých odborných znalostí.

Prvním takovým dobrovolným zájmovým sdružením myslivců z povolání bylo v roce 1692 založení „Myslivecké bratrské pokladny“ známé spíše jako „Lovecké bratrstvo“ na schwarzenberskem panství, jehož Stanovy byly přijaty dne 31. 12. 1699 v Hosíně, nedaleko Hluboké nad Vltavou. Tyto stanovy musely být schváleny vrchností. Úkolem Bratrstva bylo mimo jiné „dozírání na provádění a poctivé naučení se lovecké zdatnosti“ a zřízení střelnice, v níž by se myslivci naučili nejen střelbě, ale i řádnému zacházení se zbraní. Členy Bratrstva byli i myslivci z panství třeboňského a drahonického.³⁹⁸

Myslivost se stala součástí náplně činnosti i nejstaršího zemědělského a lesního spolku, kterým byla „Společnost pro orbu a svobodná umění v Království českém“, zřízena v květnu 1769 dvorním dekretem císařovny Marie Terezie. Tuto společnost Josef II. nahradil dne 1. října 1788 novou „Císařskou a královskou vlasteneckou hospodářskou společností pro Království české“. Úkolem této společnosti bylo odborným poradenstvím zvelebovat mimo zemědělství a lesnictví také myslivost.³⁹⁹

Od revoluce v roce 1848 s rozmachem spolkového hnutí byla zakládána a pracovala řada mysliveckých spolků, např. v Mělníku byl založen „Spolek českých myslivců“. V roce 1883 byl založen „Ústřední spolek pro ochranu honby a chov loveckých psů v Čechách“, který lze považovat za jeden z nejvýznamnějších našich spolků také proto, že v roce 1886 založil tzv. „Českou kmenorodou knihu psů“. V roce 1898 vznikl „Lovecký klub v Plzni“, v roce 1904 první čistě český „Lovecký klub v Litvli“, v roce 1910 klub pro kynologii a myslivost „Hubertus“ v Praze.

Různorodost až roztříštěnost zájmů těchto spolků byla na překážku jednotného vystupování myslivců a prosazování jejich názorů a zájmů na veřejnosti, a to včetně přijímání příslušných právních norem, k nimž mělo právě po vzniku Československé republiky dojít. Logickým důsledkem k prosazení zájmů myslivců muselo být založení jednotné myslivecké organizace. Procesu vzniku organizace se chopili myslivečtí odborníci, které dnes známe jako

³⁹⁸ Hromas, J. a kolektiv, 80 let myslivecké jednoty, Praha 2003, str. 11

³⁹⁹ Tamtéž, str. 11-12

zakladatele Českomoravské myslivecké jednoty (dále jen „ČSMJ“), proti nimž se však tehdy pro jejich názory zvedla nenávistná kampaň řízená tehdy již zavedeným a v roce 1919 založeným Československým loveckým a kynologickým říšským svazem, jehož činnost a program však neodpovídaly uvedeným myšlenkám a chystané náplni práce ČSMJ. Největší tíhu spojenou se založením ČSMJ nesl na svých ramenech Josef Žalman, později lesní ředitel v Pozořicích a Karel Podhajský.⁴⁰⁰

ČSMJ byla založena v roce 1923 a na její ustavující schůzi byli zvoleni tyto funkcionáři: předseda - Zdeněk Slanina, lesní rada v Židlochovicích; místopředseda - dr. Antonín Seidl za Čechy a dr. Ján Moural za Slovensko; jednatel - Jan Začal, okresní lesní v Brně; pokladník - Richard Knoll, pokladník v Tišnově; vedoucí redaktor „Stráže myslivosti“ - prof. Jaroslav Svoboda; vedoucí knihy ČSMJ - Karel Podhajský, důchodce v Litomyšli; odborný redaktor „Stráže myslivosti“ a referent pro nový honební zákon - Josef Žalman, později lesní ředitel v Pozořicích.

Činnost ČSMJ v období od roku 1923 do roku 1939 byla věnována zlepšování její organizace. Myslivost neměla moderní zákon, který by upravoval výkon jejího práva. Proto z pověření ústředí ČSMJ vypracoval Josef Žalman ve spolupráci s Jednotou československých lesníků předběžný návrh nového zákona, který byl v roce 1926 předložen Ministerstvu zemědělství, ale u vedoucích vládních činitelů nenašel pochopení.

S platností od 1. ledna 1928 se uskutečnila reorganizace, podle níž byli členové povinni odebírat spolkový časopis Stráž myslivosti a bylo zavedeno pojištění povinného ručení. Tím byl dán základ povinnému pojištění všech držitelů loveckého lístku tak, jak platí dosud. Nečekaně velký příliv nových spolků do ČSMJ vedl k tomu, že v roce 1929 byla provedena druhá, mnohem větší reorganizace, jejímž výsledkem byla decentralizace na nově zřízené zemské odbory v roce 1930. V roce 1932 byla ustanovena Myslivecká komora Československé republiky, zabývající se vrcholnými otázkami myslivosti v ČSR a která sdružovala ČSMJ a německý Verand deutscher Jager St. Hubertus z Litoměřic.⁴⁰¹

Od roku 1933 (tj. k 10. výročí založení ČSMJ), byly každoročně, s výjimkou let 1937 až 1940, pořádány v Praze výstavy trofejí s další mysliveckou náplní. Zásadou činnosti ČSMJ se rozvinula bohatá osvětová činnost, byla zachována většina druhů zvěře, rozhojněna vědecká a popularizační publikační činnost a celkově zásluhou silných individualit ve vývoji ČSMJ byla ozdravěna myslivost po všech stránkách. V roce 1937 se ČSMJ účastnila Mezinárodní myslivecké výstavy v Berlíně. Od roku 1937 byl celý život ovlivněn napjatou

⁴⁰⁰ Hromas, J. a kolektiv, 80 let myslivecké jednoty, Praha 2003, str. 12

⁴⁰¹ Tamtéž, str. 13

politickou situací. V pohraničních oblastech se německé myslivecké spolky odtrhly a daly si název „Sudetendeutsche Jagerschaft“.

Po 15. březnu 1939 byla ČSMJ na území protektorátu přejmenována na Českou mysliveckou jednotu (dále jen „ČMJ“). Jako zastřený projev odporu proti okupantům zesílila snaha respektovat staré české myslivecké tradice a odstraňovat nevhodné germanismy. Po vstupu ČMJ do Národního souručenství schválil jeho výbor na návrh lesnické komise ujednání mezi ČMJ a zemědělskými radami, že jedinou oficiální českou mysliveckou organizací v protektorátu byla ČMJ.⁴⁰²

Pro zajímavost uvádím soubor rad a pokynů s názvem „Desatero myslivecké“ a „Desatero honební“, kterých měli myslivci při výkonu své činnosti dbát a kterými se měli řídit.

Desatero myslivecké

1. V jedno jen budeš věřiti: že vždy dobrým lovcem býti musíš.
2. Nevezmeš sobě z honbiště zvěře užitékové přes míru a jistě nadarmo nebudeš ničiti ani zvěř škodnou.
3. Pomni, abys zvěř užítkovou pěstoval, v zimě krmil, po celý rok ochraňoval a pytláctví stíhal.
4. Cti rady myslivců zkušených a řiď se jimi, aby se ti dobře vedlo na lovu.
5. Nezmocníš se zvěře způsobem nemysliveckým aneb v době šetření; rovněž nebudeš odstřelovati zvěř holou a nevyspělou.
6. Nezmračíš zvěře střelbou anebo nástrojem nevhodným; zvěři raněné – i škodné – rychle zkrat' muka.
7. Nepokradeš zvěře sousedu svému, ba ani na hranicích honbiště nebudeš honiti a čekati.
8. Nepromluvíš, aniž bys neužil mluvy myslivecké, krásného to odkazu našich předků.
9. Nepožádáš nikdy od pěstitelů a strážců své zvěře činů nepravých.
10. Aniž požádáš zdraví a života honců a psů.⁴⁰³

Desatero honební

1. Na hon dostav se v určený čas!
2. Nezapomeň doma honebního lístku, nábojů a loveckých potřeb. Měj vždy v pořádku svojí zbraň.

⁴⁰² Hromas, J. a kolektiv, 80 let myslivecké jednoty, Praha 2003, str. 14

⁴⁰³ Štětka, L., Příruční myslivost se zákony honebními, Odborná příručka pro čsl. lovce (Myslivecké vademekum), Praha 1933, str. 182

3. S ručnicí zacházej opatrně, po každé leči náboje vyjmi, i po přestávce ručnici zajisti a nos ji jen hlavněmi vzhůru.
4. Zachovej přesně řídícím honu dané pokyny a místní honební řád; jmenovitě však nestřílej před a po odtroubení ani do leče, ani proti střelcům, honcům a psům, ani na zvěř, jež má býti šetřena. Nestřílej na zvěř příliš daleko ani příliš blízko, nešetři druhé rány na postřelenou. Neslušností jest, střílíš-li na zvěř, kterou má jiný lépe na ráně. Dbej na honu pořádku a snaž se vyrovnati nestejně rozdělení střelců a honců.
5. Všímej si svého psa, ale za chyby ho na honu nebij! Vůbec vystříhej se všeho hluku! Psa bez potřeby s řemene nepouštěj, k stíhání postřelené a k donášení střelené zvěře může býti vypuštěn jen jeden pes.
6. Dvakrát měř – jednou řež!
7. Po leči oznam správně počet zvěře ulovené. Starej se, aby zvěř zastřelená byla odnešena a zvěř postřelená vyhledána.
8. Nepij při honu lihovin; posílí, zahřeje anebo ochladí jen zdánlivě.
9. Nehřeš proti mluvě myslivecké a zachovávej staré dobré myslivecké obyčeje.
10. Nevyhýbej se „poslední leči“ – ale pamatuj na „Navrátila“⁴⁰⁴.

Také lesníci se pokoušeli o založení svého spolku, který by se staral o lesy a pozitivně ovlivňoval zlepšování stavu českých lesů. První pokus o zřízení lesnického spolku spadá do roku 1846, kdy chtěl malý kroužek lesníků v boleslavském kraji založit lesnický spolek a zasazoval se o jeho prosazení u vyšších úřadů. Žádost o založení spolku však byla vrácena zpět z důvodu formálních chyb. Po utichnutí první bouře roku 1848, vypsal čtenářský spolek, opíraje se ve svém konání o spolčovací zákon, ke dni 22. 5. 1848 shromáždění do Mělníka k projednání přípravných kroků vedoucích ke vzniku lesnického spolku. Z toho shromáždění v Mělníku byla prostřednictvím tří členů čtenářského spolku v Pražských Novinách uveřejněna výzva adresovaná všem českým lesníkům s pozváním do Prahy na den 3. 7. 1848.

První shromáždění lesníků se uskutečnilo dne 3. 8. 1848 v Praze. Přítomno bylo asi 40 lesníků, kteří vytvořili jakési jádro spolku českých lesníků. První práce a jednání se zaměřily na volbu předsednictva, návrh stanov, určení času a místa nejbližší příští schůze. Zvoleni byli tito lesníci: předsedou spolku - Gintl Josef, vrchní lesmistr křivoklátský, prvním náměstkem a jednatelem - Smoler František X., lesmistr v Praze, druhým náměstkem - Seidl Adam, lesmistr v Podmoklích, zapisovatelem - Fibich Jan, nadlesní z Královic, Richter Frant lesmistr v Ledči. Místem první schůze vzniknuvší České lesnické jednoty (dále jen „ČLJ“) se stala dne 4. a 5. září 1848 Praha. Na návrh předsedy spolku byly aktuální zprávy z činnosti spolku

⁴⁰⁴ Štětka, L., Příruční myslivost se zákony honebními, Odborná příručka pro čsl. lovce (Myslivecké vademekum), Praha 1933, str. 182

publikovány a vydávány časopisecky. Od roku 1848 každoročně pořádal lesnický spolek vycházky do jednotlivých lesů v Čechách a schůze, na nichž se projednávaly různé veřejné otázky týkající se českých lesů. Zastupování jednoty bylo svěřeno předsedovi spolku, dvěma místopředsedům, jednatelem, dvanácti výborům a třem náhradníkům. Redakci spolkového časopisu a kalendáře obstarával redaktor. Mimo to zajišťoval správu jednoty pokladník s kontrolorem a jeden výpomocný úředník.

Organizace lesních spolků se projevila i v místních lesnických spolecích pořádajících oblastní lesnické schůze. Dne 12. 2. 1869 byly schváleny stanovy pražského lesnického spolku „Hubertus“, který si vytkl za cíl pro své členy z pražského kraje pořádat přednášky i různé společenské podniky. Od sedmdesátých let 19. století vznikaly u nás také samostatné regionální lesnické spolky. Roku 1895 byl založen „Klub pro lesnictví a myslivost v Klatovech“ a roku 1903 „Klub lesníků a přátel lesnictví pro Pelhřimov a okolí“. I tyto spolky pořádaly lesnické exkurze a přednášky.⁴⁰⁵

Koncem roku 1893 měla ČLJ 1570 členů. Od roku 1872 vycházel časopis „Háj“, jehož redaktorem byl Jan Doležal. Následně se začaly vydávat „Listy lesnické“, a to do 1. 1. 1895, které vystřídaly od roku 1895 „Listy lovecké“. Dále časopisy „Z lesů a luhů“, „Lesní hajný“ a „Z lesovny“ též v roce 1895 s přílohou „Hovorna“. Časopis s názvem „Lovecká besídka“ vyšel roku 1894. Časopis jednoty lesnické vyšel roku 1872 a roku 1873 v české úpravě od Františka Špatného. Lesní a lovecký kalendář byl vydáván od roku 1867 českou lesnickou jednotou a redigovaný Josefem Tenorem.⁴⁰⁶

⁴⁰⁵ Nožička, J., Přehled vývoje našich lesů, Praha 1957, str. 382-383

⁴⁰⁶ Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů v Čechách, Písek 1895, str. 181-184

6.4. Právní úprava myslivosti

Novodobá právní úprava honebního práva začíná roku 1849, ve kterém František Josef I. vydal říšský zákon o myslivosti, jímž zrušil výsadní lovecké právo šlechty a spojil ho s vlastnictvím souvislých honebních pozemků o výměře minimálně 200 jiter (115 ha). Na základě tohoto patentu přestali mít myslivci výsadní postavení, neboť zvěř bylo umožněno lovit všem (ovšemže movitým) myslivcům – nájemcům honiteb. V roce 1866 byl vydán podrobnější zemský zákon o myslivosti pro Čechy⁴⁰⁷, v roce 1875 pro Moravu a v roce 1877 pro Slezsko. Tyto lovecké zákony byly později doplňovány. Po vzniku Československé republiky zákonem z roku 1919, kterým bylo zrušeno právo myslivosti vyhrazené koruně v pražském okolí⁴⁰⁸. Předpis zrušil právo myslivosti, jež bylo vyhrazeno koruně v pražském okolí. Zákon nabyl účinnosti dnem vyhlášení, přičemž tímž dnem pozbyl platnosti § 50 českého zákona o myslivosti⁴⁰⁹. Právní úprava myslivosti byla doplněna vládním nařízením o honebních lístcích a taxách.⁴¹⁰ Dle uvedeného nařízení mohl být vydán honební lístek buď na jeden kalendářní měsíc, anebo na jeden honební rok, popř. na tři po sobě jdoucí honební roky. Lístek však neopravňoval držitele k provozování honitby bez souhlasu pána myslivosti. Zákon dále určil konkrétní sazby honebních lístků. Taxy za honební lístky vybíral příslušný okresní výbor (městská rada). Nezapltil-li dotyčný za honební lístek požadovanou částku, tak okresní výbor (městská rada) dotyčného vyzval prostřednictvím platebního rozkazu s výzvou, aby nejpozději do 14 dnů složil do okresní (obecní) pokladny příslušný obnos připadající za honební lístek na příslušný honební rok. V případě prodlení s platbou, mohla být částka za honební lístek vymáhaná politickou exekucí⁴¹¹.

Po vyhlášení Československé republiky byly vydány dvě právní normy, které upravily obchod s některými druhy zvěře. Jednalo se především o nařízení z roku 1919⁴¹², dle jehož ustanovení nesměl majitel honitby při prodeji stanovených druhů zvěře překročit nejvyšší stanovené ceny, jež byly konkrétně specifikovány v nařízení. Z taxativního výčtu zvěře uvádím několik příkladů, např. červená zvěř za 1 kg – 3,50 K; dančí za 1 kg – 3,50 K; zajáci za 1 kg – 3 K; černá zvěř za 1 kg – 2 K; bažanti za 1 kus – 12 K. Nejvíce tedy byli ceněni bažanti a nejméně černá zvěř (např. prasata). Vlastníky revírů, jejichž roční odstřel dle

⁴⁰⁷ Zákon č. 49/1866 z. z., o myslivosti pro Čechy

⁴⁰⁸ Zákon č. 445/1919 Sb. z. a n., kterým se zrušuje právo myslivosti vyhrazené koruně v pražském okolí

⁴⁰⁹ Zákon č. 49/1866 z. z., o myslivosti

⁴¹⁰ Nařízení č. 560/1920 Sb. z. a n., o honebních lístcích a taxách, Nařízení změnilo § 26 d), § 26 e), § 26 g) zákona o myslivosti, jenž byl vyhlášen v příloze 1. císařského patentu č. 83/1915 z. z. a byly jím doplněny § 42 a § 43 českého zákona o myslivosti č. 49/1866 z. z.

⁴¹¹ Nařízení č. 560/1920 Sb. z. a n., o honebních lístcích a taxách

⁴¹² Nařízení č. 497/1919 Sb. z. a n., které upravilo obchod s některými druhy zvěře

statistických průměrů o odstřelu zvěře v letech 1910 až 1914 činil více nežli 100 ks bažantů, případně 200 ks zajíců, stíhala povinnost odvádět zvěř pro ministerstvo pro zásobování lidu za účelem zásobování velkých konzumních středisek. Rozpočítal-li se počet zvěře dle druhů na jednotlivé roky daného období, bylo možné předpokládat, že tato povinnost zasáhla mnohé majitele revírů. Majitelé zajištěných honebních revírů měli povinnost prodat a dodat zvěř v určených lhůtách ustanoveným „přejímatelnám zvěře“, a to z úhrnného úlovku v revírech dosaženého v období let 1919 až 1920. Ostatní zvěř zůstávala ve volném obchodě. Nepodrobil-li se majitel nebo nájemce honebního revíru uvedenému příkazu vůbec, pak ministerstvo pro zásobování lidu s ministerstvem zemědělství bylo oprávněno nechat dát provést nucený odstřel zvěře na náklady majitele honebního revíru. Majitel honitby byl vždy povinen se zvěří, kterou dodával, nakládat pečlivě a dbát při tom všech obvyklých pravidel, aby se zboží nezkazilo. Kontrolou nad stavem zvěře, prováděním honů, případně odstřelem zvěře, byl pověřen Československý lovecko-kynologický svaz se sídlem v Praze, jakož i Spolek pro ochranu honby a chov psů v Praze. Každý majitel, držitel revíru nebo pachtýř odstřelu zvěře byl nucen oznámit nejméně 8 dní předem přesný termín provádění honu nebo odstřelu zvěře s udáním dne, hodiny, místa schůzky a nejbližší železniční stanice, a to jak příslušné okresní politické správě, tak Československému svazu lovecko-kynologickému v Praze. Porušení této povinnosti bylo trestné. Norma stanovila peněžitý trest do výše 20.000 K nebo trest vězení do šesti měsíců, popřípadě ztrátu živnostenského oprávnění, byl-li trest spáchán při provozování živnosti⁴¹³.

Druhý, ze shora jmenovaných právních předpisů⁴¹⁴, vymezil množství zvěře, které byl majitel revíru povinen odvádět dle dispozic stanovených ministerstvem pro zásobování lidu. Majitelé nebo držitelé zajištěných honebních revírů byli povinni předložit nejdéle do 20. října 1920 preliminář odstřelu dle jednotlivých druhů zvěře ke schválení, přičemž preliminář odstřelu musel odpovídat rozsahu chovanému stavu zvěře. Každý majitel či držitel revíru byl povinen po provedeném odstřelu zvěře podat ministerstvu pro zásobování lidu zprávu o tom, jaké množství zvěře dle prelimináře bylo ministerstvem pro zásobování lidu schváleno k odvedení. Ostatní zvěř zůstala ve volném obchodě, mohla se však prodávat pouze za přesně stanovené ceny. Dnem nabytí účinnosti tohoto nařízení pozbylo platnosti nařízení z roku 1919, jímž byl upraven obchod s některými druhy zvěře⁴¹⁵.

Po zřízení Československé republiky se na návrhu nového zákona o myslivosti podílela Českomoravská myslivecká jednota. Její úsilí však nebylo korunováno úspěchem. V roce

⁴¹³ Nařízení č. 497/1919 Sb. z. a n., které upravilo obchod s některými druhy zvěře

⁴¹⁴ Nařízení č. 539/1920 Sb. z. a n., kterým byl upraven obchod s některými druhy zvěře

⁴¹⁵ Nařízení č. 539/1920 Sb. z. a n., kterým byl upraven obchod s některými druhy zvěře

1929 byl vydán pouze tzv. malý honební zákon⁴¹⁶, který upravil výčet zvěře a doby jejich lovu.

Zákon z roku 1929, kterým se doplňují a částečně mění některá ustanovení honebně-policejní, zejména o hájení zvěře,⁴¹⁷ vymezil druhy lovné zvěře užitkové, které zakázal stíhat, chytat či usmrcovat. Např. pro jeleny a daňky pravidlo platilo od 1. prosince do 15. srpna; laň, danělka, kolouši, jeleni a daňci nesměli být stíháni od 1. ledna do 31. října; kamzice

a muflonka po celý rok, bažant od 1. ledna do 15. září. Zemský úřad byl oprávněn pro jednotlivé nebo všechny honitby nebo i pro celý svůj obvod měnit dobu hájení u určitých druhů zvěře, již zakotvenou právními předpisy, v případě, že změna byla odůvodněna místními nebo klimatickými či jinými poměry. Přihlíželo se zejména k tomu, aby nepoměrným rozmnožením některých druhů zvěře nebylo ohroženo provozování polního, lesního a rybníčního hospodaření, a aby všechny druhy zvěře zůstaly zachovány. V době mimořádných událostí, např. při živelných pohromách, kterými by byl početní stav některého druhu zvěře vážně ohrožen, bylo možno zavést celoroční dobu hájení. Opatření popsaná výše mohla být stanovena zpravidla jen na jeden rok, pouze z důležitých důvodů na více let nebo do odvolání. Dobu hájení ovlivňoval svým rozhodnutím i zemský úřad, hrozilo-li vyhubení některého druhu zvěře. Výjimky ze zákazu lovu zvěře obsažené v právních předpisech o hájení zvěře mohl v jednotlivých případech povolit okresní úřad. Došlo-li k přemnožení některého druhu zvěře v honitbě, okresní úřad směl na žádost ohrožovaných nájemníků nařídít nebo povolit, aby určitý počet zvěře uvedeného druhu byl v dané honitbě, třeba i v době hájení, odstřelen. Chytání koroptví do sítí bylo možno vykonávat jen se zvláštním povolením okresního úřadu. Přestupky proti zákonu i dosavadním zákonům honebním se trestaly dle ustanovení § 10. Nejednalo-li se o trestný čin, vyměřil okresní úřad pokutou až do výše 1.000 Kč. V případě recidivy přestupku nebo vzniku značné škody se pokuta zvyšovala až do výše 5.000 Kč. Nedobytné pokuty se posuzovaly podle míry zavinění, příp. dotyčného hrozil náhradní trest vězení, nejdéle však dvacetidenní.

Za trvání Protektorátu Čechy a Morava bylo v roce 1941 vydáno vládní nařízení č. 127, které bylo na svou dobu velice pokrokové. Mnohá z jeho ustanovení včetně povinných zkoušek z myslivosti a povinného členství v ČMJ převzal i poválečný zákon o myslivosti z roku 1947⁴¹⁸, na jehož základě došlo k tzv. zlidovění naší myslivosti⁴¹⁹.

⁴¹⁶ Zákon č. 98/1929 Sb. z. a n., malý honební zákon

⁴¹⁷ Zákon č. 29/1929 Sb. z. a n., kterým se doplňují a částečně mění některá ustanovení honebně-policejní, zejména o hájení zvěře

⁴¹⁸ Zákon č. 225/1947 Sb., o myslivosti

⁴¹⁹ Hromas, J. a kolektiv, 80 let myslivecké jednoty, Praha 2003, str. 8

6.5. Myslivecká mluva, historická lovecká zařízení a myslivost v umění

Myslivecké tradice nejsou jen folklor nebo originální zábava, ale je to zvláštní soubor pravidel, zvyklostí, obřadů a výrazů, sahající daleko do minulosti a pro současnost uchovává nejen historické představy a postupy, ale i specifickou morálku. Mnohé zvyklosti jsou nadčasové, dochovaly se z minulosti a jejich smysl je stále stejný. Např. od 17. století se ustálilo nošení mysliveckého oděvu. Pokud by někdo neoprávněně nosil myslivecký oděv a trubku mohl být potrestán pokutou nebo i vězením. Nejcennější, co v myslivecké tradici přetrvává, je uctivý a šetrný vztah ke zvěři živé i ulovené, k pomocníkům při lovu a pochopitelně i k ostatním lovcům. Výrazem toho je myslivecká etika, jejíž součástí jsou vžité pozdravy, zvyky a postupy. To vše podporuje dobrovolnou kázeň uplatnivší se především při lovu.⁴²⁰

Každodenní život myslivců, zejména pak okamžiky významné, jako byly hony, se řídily celou soustavou drobných pravidel, které se souborně nazývají mysliveckými zvyky. Některé z nich bývaly pouhou pověrou, jako třeba ten o ranním vykročení pravou nohou z domu a nebo zase ten, že se myslivec nemá mýt před ranní šoulačkou, aby se zvěř nezahladila od lesknoucích očí. Většina mysliveckých zvyků měla praktické kořeny a důvody. Například střelná zbraň se nenosila hlavní vzhůru z důvodů tradice, ale pro větší bezpečnost při honech a obvykle se nosila na levém rameni, protože myslivci drživali v pravé ruce hůl. Ve vhodném mysliveckém oděvu na honech i ve službě se neodrážela pouhá potřeba maskovacího oděvu, ale často i přání vrchnosti, aby personál přicházel na hony náležitě oděn a ne tak, co právě koho napadne. Drobné praktické nutnosti se časem staly věcí konvence a za dlouhý čas se změnily ve zvyky a tradice, náležející k mysliveckému stavu.⁴²¹

Zvláštní součástí tradic je i myslivecká mluva. Ta má hluboké historické kořeny a mnohý výraz pochází ještě ze staročeštiny nebo ze zapomenutých nářečí. Myslivecká mluva však nebyla vždy samozřejmostí. Na panstvích šlechty jí potlačovala v době baroka francouzština, později němčina, a tak se i česká mluva stala předmětem boje o zachování identity českého národa a jazyka. Zásahu o očištění a uchování české myslivecké mluvy má především lesník a spisovatel František Špatný, zakladatel loveckého muzea na zámku Ohrada u Hluboké. Ten sbíral české termíny nejen myslivecké, ale i lesnické, zemědělské či stavitelské, a vydával praktické česko německé slovníky. Jeho Myslivecká mluva vyšla v letech 1868 až 1876 a obsahovala nejen užívané české názvy, ale i slova ze starých rukopisů, dokladů a tiskovin. To byl solidní základ, který později ještě rozhojnily jiní autoři například J. V. Rozmara,

⁴²⁰ Černý, J. a kolektiv, Encyklopedie myslivosti, Praha 2004, str. 48

⁴²¹ Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 425-426

Dr. K. Šiman, A. Sekera a další. Ani myslivecká mluva není samoučelná a je mnohem bohatší než obecné zoologické názvosloví. Každý druh zvěře a jejich vývojová stadia mají vlastní, často velmi výstižný název. Také všechny typy chování zvěře mají své názvy. Mnoho zvláštních, mnohdy velmi zajímavých výrazů se používá i v anatomii zvěře.

Pro příklad uvádím myslivecký popis těla kachny. Oči byly nazvány jako světlo, horní část zobáku je uváděna jako nehet, světlý kroužek mezi zbarvením hlavy a krku je límec, nohy představují plováky, kačírky rozumíme ocasní brka a zrcadlem je nazváno křídlo.⁴²²

Informace o nejstarších lovech odhaluje Kosmova kronika, která se zmiňuje o lovech panovnických. Víme tedy, že potřeba ubytování panovnickovy družiny v době lovů nastala dávno před tím, než u nás byl postaven první hrad. Již někdy v 10. a v 11. století splnila tento účel dřevěná hradiště. První spolehlivě známé místo spojované s lovem bylo hradiště na vrchu Velicí nad Kublovem v křivoklátských lesích, dále ještě Hlavačov, Lštění atd.⁴²³

Prvním loveckým dvorcem pak bylo Zbečno, sídlo lovčího Hovory. Později přešel úřad lovčího na hrad Křivoklát. V blízkosti Prahy ležely lovecké dvorce Radotín, Zbraslav, Kamýk nad Vltavou, Živohošť, Poříčí nad Sázavou a jiné. Většina těchto dvorců však byla postupně věnována klášterům a jejich lovecká éra skončila.

Od konce 12. století byla budována honosnější sídla – hrady a hrádky. Loveckým zařízením zvláštní důležitosti byl Králův Dvůr, který ve 13. století vybudoval Václav I. a který později používal i Karel IV. a Václav IV. V jeho blízkosti byla založena první bažantnice v Čechách. Vysloveně loveckými hrady pak byly Křivoklát, Hlavačov, Jenčov, Jivno, Týřov, Myšenec, Loket nad Ohří, Nižbor, Žebrák, Točnick, Břeclav, Buchlov, Svilín u Krnova, Roštejn u Telče, Nový Hrad u Blanska a jiné.⁴²⁴

Výstavba hradů se stala jakousi módou. Původní hradska soustava, opírající se o stará hradiště, se rozpadla. Feudální ekonomika byla již rozvinuta. Králové i vznikající šlechta dávali výstavbou hradů nový výraz svému vládnoucímu postavení. Poslání většiny hradů bylo především obranné. Rychlost výstavby byla udivující. Zhruba za jedno a půl století se země doslova pokryla hrady, od největších královských až po drobné hrádky venkovské šlechty a strážní hrádky pohraniční. Současně s hrady se stavěly i četné starší venkovské tvrze a za Přemysla Otakara II. se zakládala a stavěla města.⁴²⁵

Sláva loveckých hradů skončila s vládou Lucemburků v době husitských bouří. Většina loveckých hrádků se dochovala pouze jako zříceniny. Jen ty největší si udržely význam i v dalších stoletích a svůj původní vzhled.

⁴²² Černý, J. a kolektiv, Encyklopedie myslivosti, Praha 2004, str. 49-51

⁴²³ Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 25

⁴²⁴ Černý, J. a kolektiv, Encyklopedie myslivosti, Praha 2004, str. 46

⁴²⁵ Andreska, J., Andresková E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 30

V době renesance začala výstavba honosných loveckých zámků, doplněných zpravidla oborami, bažantnicemi a jinými loveckými objekty. Mnohé z nich byly vybudovány přímo na území dnešní Prahy (lovecký zámček ve Stromovce nebo letohrádek Hvězda).

Nejvíce loveckých zámků a zámčků se dochovalo z doby baroka. K těm nejdůležitějším patřily Libosad u Jičína, Humprecht u Sobotky, Nový Ples u Jaroměře, Roztěž u Kutné Hory, Hořín u Mělníka, Chlumeck nad Cidlinou, Ohrada u Hluboké, Veltrusy, Kozel u Plzně.

Ještě na přelomu 18. a 19. století vznikly malé lovecké záměčky. K nejvýznamnějším patří zámek Kačina u Kutné Hory, Klášterec nad Ohří, Hevlíkovice u Žamberka nebo Klokočka pod Bezdězem. Zvláštní postavení mezi loveckými záměčky má Bon – Repos u Lysé nad Labem, který byl vyhrazen čižbě.⁴²⁶

Nezbytným doprovodem významnějších mysliveckých staveb byly krajinné úpravy jejich okolí uměleckými díly. Především barokní sochaři M. B. Braun a F. M. Brokoff zanechali památky úzce související s myslivostí, například pomník u Hlavence postavený na místě, kde roku 1723 převzal řád sv. Huberta císař Karel VI., či svatohubertská scéna v lese Betlém u Kuksu.

Interiéry loveckých zařízení byly vyzdobeny malbami s mysliveckou tematikou od předních umělců např. K. Škréty, V. Hollara, J. Navrátila, A. Kosárka, K. Turkyně nebo J. Mařáka. V období romantismu v 1. polovině 19. století vznikly některé zajímavé stavby, které však nesloužily přednostně jako lovecké objekty, ale spíše k reprezentaci a zábavě. Jsou to zejména Hluboká nad Vltavou, Žehušice, Vráž u Písku, Zuklín u Kašperských hor, Černý les u Benešova.⁴²⁷

Mezi architektonické památky připomínající myslivost patří i drobné církevní stavby, nejčastěji kapličky zasvěcené svatému Hubertu, například kaple u Valtic nebo v Karlově Studánce.

Umělecká díla všech dob zabývající se mysliveckou tematikou jsou důležitým zdrojem informací o lovu a myslivosti. Jejich výpovědní hodnota je nesporná a nenahraditelná. Ovšem nejen to. Lov a myslivost jsou také od úsvitu lidských dějin mohutným zdrojem inspirace. Vděčíme jim za mnohá klasická díla, ale také za umění drobné, každodenní, jehož význam pro život běžného člověka byl a mnohde dosud je nezanedbatelným. Ohlasy lovu a myslivosti se během historického vývoje velmi měnily podle množství umělců a podle potřeb těch, jimž byla umělecká díla určena. Umělecká díla se měnila zaměřením, stylem i módou, ale lovecká a myslivecká tematika zůstala součástí všech oborů kultury.

⁴²⁶ Černý, J. a kolektiv, Encyklopedie myslivosti, Praha 2004, str. 46-47

⁴²⁷ Tamtéž, str. 47

Zaměříme-li se blíže na umění slovesné, zjistíme, že prvním účelem slovesné tvorby byly nepochybně formule lovecké magie, spojené již s nejstaršími výtvarnými projevy. Dochovaly se dodnes u přírodních národů i u izolovaných loveckých komunit a staly se zárodky bájí. Lovecká magie není v rukou lidstva ničím novým. Určitý magický význam se přisuzuje nástěnným loveckým malbám ze starší doby kamenné. K lovu bylo odjakživa zapotřebí vedle nástrojů a dovedností i kousek štěstí. A tomu štěstí se pomáhalo magií. Víru v sílu kouzel provázela člověka ve starověku, u nás již v dobách pohanských a dále po celý středověk a novověk. Koncem 18. století se u nás zabýval loveckou magií a pověrou dr. Čeněk Závrt, kulturní historik a etnograf.⁴²⁸ Upravené mytologické motivy pak v době křesťanské přešly do legend, do erbovních bájí a do lidových pohádek. Poměrně brzy sloužily lovecké historie i účelům ideologickým a reprezentačním. Zájem o mysliveckou tematiku se projevil i mezi spisovateli zvučných jmen, jako byli Alois Jirásek, Jan Vrba, Karel Klostremann.⁴²⁹

V samých počátcích byla lovecká hudba vysloveně účelová a instrumentace omezená. Různé druhy rohů, trubek a borlic sloužily převážně k dorozumívání se v terénu a později při reprezentačních lovech. V době barokní se však již lovecká hudba rozvinula, množství a kvalita využívaných nástrojů vzrostly a kompozicí skladeb se začali zabývat významní skladatelé, mnozí z nich českého původu, například P. Vejvanovský. Lovecké motivy se objevily v řadě skladeb komorních, koncertních i scénických autorů. Mnohem větší oblibu si však získala myslivecká hudba v lidových kruzích, a to jak v lidové hudbě, tak v populárních skladbách včetně dechovky.

Ve výtvarném umění se sochařská díla s loveckou tematikou dochovala od nejstarších dob a těšila se vždy velké oblibě. Dramatičnost loveckých scén a působivý vzhled zvěře se uplatňovaly ve všech historických epochách a v nejrůznějších prostředích. Monumentální sochy, reliéfy, dřevořezby i drobné plastiky z nejrůznějších materiálů včetně skla, porcelánu a drahých kovů, to vše nacházíme v nemalém množství v různých muzeích a zámeckých i soukromých sbírkách.

Malířská díla známe rovněž od nejstarších dob. Právě díky obrovské rozmanitosti je možné sledovat proměny chápání myslivosti od bouřlivých barokních kompozic, plných pohybu, až po romantické a poetické pohledy na přírodu a téměř vědecky přesnou ilustraci skutečných loveckých scén.

Myslivost, zejména v době, kdy byla prestižní zábavou mocných, vyžadovala i výrobu užitkových, náročně zdobených předmětů, mysliveckých šperků, ozdob, oděvů a zbraní.

⁴²⁸ Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, str. 427

⁴²⁹ Černý, J. a kolektiv, Encyklopedie myslivosti, Praha 2004, str. 57-58

V tomto ohledu je nabídka historických i současných objektů tak pestrá, že lze sotva jen vypočítat řemesla, která se na jejich tvorbě podílela.

Myslivost má v lidové kultuře nezastupitelné místo, setkáme se s ní ve všech oborech lidové tvořivosti a je vesměs velmi sympaticky přijímána. V nespočetných lidových písních, pohádkách a bajkách vystupují myslivci a uplatňují se různé myslivecké pověry a čáry.

V řezbářství, keramice a dokonce i ve výšivkách nacházíme myslivecké motivy, v muzeích a etnografických sbírkách můžeme vidět spousty půvabných obrázků na skle, malovaných džbánek, hrnečků a dokonce i hlaviček dýmek s mysliveckými motivy.

Myslivost po staletí ovlivňovala nejrozličnější obory kultury a zanechala tak i v kulturní historii hlubokou stopu⁴³⁰.

⁴³⁰ Černý, J. a kolektiv, Encyklopedie myslivosti, Praha 2004, str. 58-59

Závěr

Cílem této práce bylo ukázat vývoj právní regulace vztahu člověka k lesům a k myslivosti a zároveň vzájemnou provázanost lesního a honebního práva.

O historii zvěře a myslivosti na našem území máme jen málo zpráv. Na základě Kosmovy kroniky však můžeme usuzovat, že po Keltech a dalších obyvatelích našich krajů tu bylo v době příchodu Slovanů zvěře na tehdejší dobu poměrně hodně, neboť byla „tato země nikomu nepoddaná, zvěře a ptactva plná, sladkým medem a mlékem vlhnoucí a podnebím k obývání příjemná“.

V nejstarších dobách bylo bohatství lesů a zvěře nedotčené. Z lesa si bral každý dle libosti vše co potřeboval. Postupným osídlováním našeho území docházelo k mýcení lesů a k přeměně jejich ploch na zemědělskou půdu. Panovníkovi patřily všechny lesy a také užitky z něho pocházející. Nastalé změny vedly k regulaci vztahu člověka k lesu za účelem jeho ochrany před lidskou činností, která les ohrožovala a ničila. Dalším jevem, který zhoršoval stav lesů byl rozvoj nově vznikajících hutí, dolů, skláren a výstavba obydlí.

V 6. až 8. století převládaly v našich zemích nejméně z 80% plochy území většinou smíšené lesy, jejichž rozloha poklesla v současnosti na přibližně třetinu z plochy našeho území.

Během osídlování naší země mohl každý příslušník kmene vykonávat lov svobodně. Postupem času bylo právo lovu vázáno na pozemkový majetek. V 10. století za vlády Boleslava I. se původní právo dozoru a hájení občin změnilo na královský lovecký regál.

Od 11. století patřily majetnější šlechtě vlastnické dědičné lesy a s nimi omezené právo lovu nízké zvěře. Později bylo jako odměna za různé služby přenecháváno šlechticům, klášterům a panstvím. V průběhu času se držba výsluh změnila v léno. Přesto měl panovník i na těchto pozemcích výlučné právo lovu vysoké zvěře. Vznikla funkce lovčího, který patřil mezi přední úředníky v zemi.

Koncem 12. století byla zakládána města nadaná mnohými výsadami včetně práva lovu zpočátku drobné zvěře, zatímco velká zvěř (jeleni, losi, černá zvěř) náležela ještě panovníkovi. K chovu zvěře, k organizování sokolnických lovů či štvanic bylo zapotřebí odborníků - myslivců, kteří byli následně osvobozeni z poddanských povinností, a myslivecké znalosti se pak předávaly z generace na generaci.

První razantní krok k ochraně lesa se snažil učinit Karel IV. Jeho návrh zákoníku Codex Carolinus však pro odpor šlechty nebyl schválen. Prvním vyhlášeným lesním řádem u nás se stal lesní řád pro Chebsko z roku 1379. Ve stejném roce byl vydán Rožmberský urbář

z důvodu nezbytnosti přesného vymezení hranic majetku, stanovení výměry jednotlivých lesních ploch, druhů a kvality lesa. V průběhu 15. a 16. století vznikalo velké množství instrukcí, jež se zabývaly ochranou lesa, jeho správou, řešily otázku odborného lesního personálu a začínaly klást první základy k pozdějšímu osamostatnění lesní správy z podruží vedoucích hospodářských úředníků. Posuzovala se rentabilita lesního hospodářství.

Na některých velkostatech se zavedlo samostatné lesní účetnictví, z jehož písemností je možno určit jaké druhy dříví i řeziva a v jakém množství byly tehdy vyrobeny a použity buď pro vlastní potřebu nebo prodány.

Roku 1500 byl vydán souborný zemský zákoník nazvaný Zemské zřízení království Českého. Zákoník považoval myslivost za záležitost privilegovaných tříd a upravil delikt pytláctví. Změna hospodářské a politické situace si vynutila rozsáhlé novelizace tohoto zákoníku, a to v letech 1530, 1549 a 1564. Kromě něho upravovaly myslivost četné instrukce a sněmovní usnesení.

Český sněm se roku 1573 usnesl na ustanovení, že právo lovu je vázáno na vlastnictví pozemků, které tehdy byly ve vlastnictví panovníka, šlechty, klášterů a královských měst. Toto usnesení již hovoří i o ochraně zvěře a o volném lovu dravců, zvláště vlků, ale i medvědů a rysů. Šlechta vydávala na svých panstvích příkazy týkající se chovu a ochrany zvěře. V roce 1602 omezil Český sněm lov některých druhů zvěře.

Posílení pozice Habsburků na českém trůně vedlo roku 1627 k vydání Obnoveného zřízení zemského. Tento právní předpis zakázal výkon myslivosti na královských statcích pro všechny stavy. Příslušníci stavů směli provozovat myslivost jen na vlastních pozemcích, sedlákům byl však její výkon bez výslovného povolení pána zapovězen.

Ferdinand III. (1637-1657) vydal v roce 1641 ustanovení o lovu pro Čechy, v němž je uvedeno, že „myslivost je kratochvílí šlechtickou“, což znamenalo utužení robotních povinností poddaných na straně jedné, ale také rozšíření pytláctví na straně druhé.

Důležitou érou myslivosti se stalo období vlády Karla VI. Roku 1713 vydal první lovecký řád a patent, kterým zakotvil přísná opatření proti pytlákům a zlodějům. V roce 1715 byl vydán patent, jímž zakázal provozování myslivosti na královských statcích pro všechny obyvatele království a vyhradil si pražské lesy výhradně pro své osobní pobavení. Panovník zřídil zvláštní královský soud v Praze nazvaný „Judicium delegatum venaticum“, který stíhal přestupky a provinění proti honebnímu řádu.

V 18. století za panování Marie Terezie a Josefa II. začalo nabývat na významu lesnictví. Lesní právo prošlo v té době největším rozvojem, což je patrné z lesních řádů z let 1754 a 1756.

Velkým předělem v životě společnosti byla tzv. průmyslová revoluce, která byla vyvolána dalším rychlým množováním lidské populace a jejím zájmem o zvyšování životní úrovně. Začátky průmyslové revoluce jsou kladeny přibližně do první poloviny 18. století. Rychle začala narůstat cena surovin včetně dřeva. V lesích se postupně měnilo druhové složení dřevin ve prospěch ekonomicky výhodného smrku popřípadě borovice. Tím se snižovala užitkovost lesních honiteb a začaly narůstat ekonomicky nežádoucí škody způsobené okusem a ohryzem dřevin zvěří. Vlastníci honiteb přestávali mít zájem na chovu početných, ale také škodících druhů zvěře, a dřívější myslivce nechávali přeškolit na lesníky. Mnozí z nich však myslivost nepřestali vykonávat a díky tomu se jejich práce ještě více zkvalitnila. Soustavný nárůst průmyslové výroby vedl nejdříve ke zrušení nevolnictví, následně i k tlaku na vlastnictví pozemků a u nás potom k revoluční situaci v polovině 19. století a ke zrušení roboty.

Lesní řád z roku 1754 byl reakcí na kritický stav lesů, na jejich vyčerpanost a nedostatek dřevní hmoty. Tento právní předpis postupně přijaly všechny rakouské země prostřednictvím zemských zákonů. V tomto století se rozvinuly dvě základní činnosti tj. lesní plánování a pěstební péče.

Řada patentů byla vydána na ochranu myslivosti. Nejvýznamnějším byl myslivecký řád Marie Terezie z roku 1754. Podobná opatření sledoval lovecký řád Josefa II. vydaný roku 1786. Na základě honebního patentu bylo povoleno lovit černou zvěř ve volnosti a bylo nařízeno hradit škody působené lovem a zvěří na polních plodinách. Mimo jiné je z něho patrné, že panovník se zaměřoval spíše na rozvoj zemědělství.

Největší zlom ve vývoji honebního práva přinesl patent č. 154/1849 ř. z. z roku 1849. Zrušil výsadní právo myslivosti šlechty na cizím pozemku a spojil ho s vlastnictvím souvislých honebních pozemků o výměře 200 jiter (115 ha). Celkově vzato, zákon zrušil rozdíly mezi stavy a poslední zbytky zemského práva. Tento patent byl v průběhu doby doplňován dalšími zákony a prováděcími právními předpisy.

V nově utvořených honitbách se zvěř začala zpočátku intenzivně lovit. Společnost brzy začala považovat myslivost a lov za vhodnou společenskou událost sloužící především k příležitosti projednat mnoho „důležitých témat zajímajících všechny zúčastněné strany“ v atmosféře příjemné pro všechny. V tomto období se projevil zájem uživatelů honiteb k intenzivním chovům zvěře, k zakládání nových obor a bažantnic. Již koncem 19. století se začaly pořádat národní a mezinárodní myslivecké (trofejové) výstavy. Rozvoj dopravy a tím i informovanosti vedl k šíření vzdělanosti, ale také k zakládání prvních mysliveckých či lovecko-kynologických, střeleckých organizací, klubů a spolků v našich zemích. V této době nastává velký zvrat v přechodu od kvantitativního pojetí myslivosti k pojetí kvalitativnímu.

Na vzniku nového komplexního právního předpisu z oblasti honebního práva, který by platil na území Československé republiky, významně spolupracovala Československá myslivecká jednota. Nicméně její návrh nového kodexu se nesetkal s úspěchem u vládních činitelů. V roce 1929 byl vydáván pouze malý honební zákon, prostřednictvím něhož byl upraven výčet zvěře a doby jejich lovu. Zásadou tohoto právního předpisu zůstaly zachovány všechny druhy zvěře, aniž by bylo ohroženo provozování polního a lesního hospodářství nepoměrným rozmnožením některých druhů zvěře. Komplexní zákon o myslivosti byl vydán až v roce 1947 pod č. 225 sbírky, na základě něhož došlo k rozšíření výkonu myslivosti do všech společenských vrstev.

V roce 1848 vzniká ministerstvo zemědělství a další státní orgány. Roku 1852 byl vydán moderní předpis lesního práva, a to císařský patent č. 250/1852 ř.z. Jednalo se o ucelený předpis, jenž přinesl právní prostředky k ochraně lesních ploch. Zakotvil zásadu, že bez povolení od příslušných státních institucí nesmí být žádná lesní půda užitá k jiným účelům. Zásadou uvedeného opatření se podařilo zastavit po staletí trvající úbytek lesní půdy. Po jeho vyhlášení následovalo období velkého rozvoje lesního hospodářství. Tento císařský patent se stal základním předpisem lesního práva, na jehož základě vzniklo mnoho zákonů a prováděcích právních předpisů v období Československé republiky, které se zabývaly ochranou lesa, lesním hospodářstvím, výkonem funkcí lesního personálu. Nicméně císařský patent platil až do roku 1960, kdy byl vydán komplexní lesní zákon o lesích a lesním hospodářství.

Lze shrnout, že od konce 19. století do konce první světové války se lesní právo stalo uznávaným a respektovaným oborem. Lesní ochrana se stala samostatnou vědou, jež kladla důraz na zachování lesních hodnot, zabezpečení lesní tvorby a nerušený výkon lesnictví. Mimo jiné se od počátku vzniku Československé republiky stala velmi aktuální otázka zakládání přírodních parků a lesních rezervací.

Veškeré zmiňované normy lesního a honebního práva směřovaly vždy k ochraně lesů i lesní zvěře a k získání prospěchu z jejich využití.

Resumé

The aim of the dissertation is to show the evolution of the relation of people to our forests and to hunting. In the oldest period the wealth of forest and animals was intact. From the forest everyone took all the things they needed. The consecutive settlement of our territory contributed to the clearing of forests and to the transformation of these areas into agricultural ground. All profits from the woods belonged to the monarch. In the consequence of the new changes there was needed a new approach to the legal regulation of the relations to the forests.

During the settlement of our country each member of some tribe was able to hunt independently. Afterwards the right of hunting was linked to the feudal tenures. In the 10th century under the rule of Boleslav I, the original right of supervision and maintenance of some commons was changed into royal hunting liberty. Since the 11th century the wealthy aristocracy had their own hereditary woods and restricted the right of hunting of low animals. During the time the tenure of superannuation changed into feud. Nevertheless the monarch also had the exclusive right of hunting of all deer on these pieces of land.

The first important step to the protection of forests was tried by Charles IV. His legal regulation called Codex Carolinus wasn't approved because of the aristocracy opposition. The Forest rule for Chebsko was the first promulgated rule in Bohemia in 1379. For all the period of the 15th and the 16th centuries there arose a lot of instructions which regulated the protection of forests and solved the question of professional staff. There started to be appreciated the profitability of forestry.

In 1500 there was edited the collective provincial code named The Constitutional of the Czech kingdom. This legal regulation has united shattering legal arrangement up till now. The Code considered hunting as a matter of the highest classes and regulated the poaching tort as well.

Some changes of the economical situation brought wide amendments of this Code in 1530, 1549 and 1564 in the country. Besides the Code, the hunting was regulated by a lot of instructions and parliamentary decrees. A more powerful position of Habsburg family on the Czech throne contributed to publishing The Renew Constitutional in 1627.

In the 18th century under the rule of Maria Terezia and Joseph II our forest law underwent the biggest development. The forest rule of Maria Terezia was a reaction to the alarming state of forests, their exhaustion and absence of wood reserves in the year 1754. In this century two fundamental activities (forest planning and forest care) were developed.

A very important epoch of hunting was the period of Charles VI. In 1713 he edited the first hunting rule and the patent as well. The rule fixed strict measures against poachers and thieves. During her government, Maria Terezia issued a series of patents which resolved the protection of hunting. Her most important legal regulation was the hunting rule from the year 1754. These provisions were continued by her son Joseph II, who published the hunting rule in 1786.

The biggest break in the development of hunting law was brought by the patent No. 54/1849 i. a. of the emperor Frank Joseph I. in 1849. The monarch cancelled the nobility's right of hunting in other people's holdings by means of this patent. This act cancelled the last differences between estates too. Animals were hunted intensively in the newly formed hunting grounds. The society soon got to consider hunting to be a social event suitable for discussing about many „important and interesting topics for all the participants“ in a pleasant atmosphere for everyone. The users of the hunting grounds also became more interested in animal breeding and founding of new game reserves and pheasantries. In the end of the 19th century the first national and international hunting exhibitions were held. The development of transportation and spreading of information resulted in progress of education and establishing of the first hunting, canine and shooting organisations, associations and clubs in our lands. A slow shift from quantity to quality in the conception of hunting started in this period.

The organization called The Czechoslovak hunting union significantly collaborated in the creation of a new complex of legal regulation that would be valid in the Czechoslovak Republic. Nevertheless its proposal of the new codex did not meet understanding with the governing authorities. In 1929 only the small hunting legal regulation was issued. It settled the composition of game and hunting season for each kind of game. Thanks to this legal regulation all kinds of game were preserved without endangering the field and forestry by disproportionate breeding of some kinds of game. The complex hunting legal regulation was issued in 1947 under the No. 225 and it allowed all the social groups to do the hunting.

The ministry of agriculture and another state institutions were founded in 1848. In 1852 the modern forests legal regulation called the imperial patent No. 250/1852 i.a. was issued. It was the first comprehensive modern legal regulation that came with the legal instruments to protect forests. It stated a principle that the forests land cannot be used for a different purpose without approval of the respective state authorities. This legal regulation succeeded to stop the centuries long lasting reduction of woodlands and its promulgation was followed by an intense forestry growth. This imperial patent became the fundamental forest legal regulation

that laid the foundations of many laws and implementary regulations regarding forests protection, forestry and forest personnel functions in the Czechoslovak Republic period. Nevertheless the imperial patent was valid till 1960 when the comprehensive forest legal regulation covering forests and forestry was issued.

Between the end of the 19th century and the end of the First World War the forest law became a reputable and respectable discipline. The forest protection became an independent science that aimed to preserve forest resources, wood production and forestry execution.

All specifications of legal rules of forest and hunting law have always been meant to protect forests and animals and to obtain benefits from their use.

Příloha

1. Souhrnný přehled loveckých a lesnických úředníků v období od 11. století do 1. pol. 19. století.⁴³¹

Doba	Obor působnosti				
	Dozorčí	Řídící	Spravující	výkonný	ochranný
11. - 13. století	Nejvyšší lovčí Lovčí dvorský nad lovčími župními	Lovčí župní v jednotlivých župách	Lovci župní a knížecí, později královští	Lovec Bobrovníci Sokolníci Psáři Chrtníci Holoti Vlkovýjci Střelci	Hajný také lesní v jednotlivých hájemstvích
14. a 15. století	Nejvyšší lovčí neb lesní královský Podřízení: písař strážný nad lesy královskými	Pojezdný též nejvyšší lovčí velkých souborů lesů Podřízení: písař lesní	Lovčí neb lesní v jednotlivých lovcovstvích	Sokolník Měřič	Hajný, Hlídač obory Oborník Hlídač bažantů čili bažantník
16. a 17. století	Nejvyšší lovmistr nade všemi lovy Nejvyšší nad sokoly čili nejvyšší sokolčí	Lovmistr Vrchní myslivec, Vrchní polesný, Lesmistr Nadlesní	Lesní nebo-li myslivec polesný Sokolčí	Oborník Bažantník Sokolník Mládenec Pomocník Pachole	Hajný, Hlídač lesní Hlídač psů Sluha Pachole Holomek
18. a 1. pol. 19. Století	Vrchní nad lesy též vrchní lesmistr Lesní rada	Lesmistr Nadlesní	Lesní Polesný Lesní správce	Lesní adjunkt Lesní dozorce neb strážný lesní Lesní pomocník	Hajný

⁴³¹ Chadt, (Ševětínský), J. E., Dějiny lesů a lesnictví, Písek, 1913, str. 749-750

2. Vývoj držby lesů na území českého státu v období od roku 1850 do roku 1945.⁴³²

LESY	1850	1910	1920	1930	1945
	% plochy lesů				
Státní	2,5	0,2	3,6	12,4	18,3
obcí a měst	9,1	9,4	10	11,3	14,9
Církevní	8	6,6	7,9	7,1	6,1
družstev a společenstev	-	1,2	1,9	1,8	1,7
Nadační	1,7	1,3	0,8	1,2	0,9
Šlechtické	21	29,5	-	-	-
Ostatní soukromé	57,7	51,8	75,8	66,2	58,1

⁴³² Oliva, J., Lesopolitické aspekty vlastnictví lesů a jeho historický vývoj, Praha 2006, str. 14-15

Seznam použitých pramenů, literatury a ostatních zdrojů

1. Prameny:

Archiv český, svazek II., edice Palacký, F., Praha 1842
Kodex Juris Bohemici, svazek IV., Práva a zřízení zemská 1549, edice Jireček, J., Praha 1882
Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království českého, edice Jireček, H., Praha 1888
Prameny k dějinám práva v českých zemích, I. díl, Adamová, K., Soukup, L., Plzeň 2000
Prameny k dějinám práva v českých zemích, II. díl, Adamová, K., Soukup, L., Plzeň 1998
Vladislavské zřízení zemské, edice Kreuz, P., Martinovský, I., Praha 2007

2. Zákony, prováděcí právní předpisy a komentáře:

Zákon č. 250/1852 ř. z., lesní zákon
Zákon č. 11/1893 čes. z. z., o dohledu nad hospodařením v obecních lesích
Zákon č. 225/1947 Sb. z. a n., o myslivosti
Zákon č. 154/1849 ř. z., honební zákon
Zákon č. 49/1866 z. z., o myslivosti pro Čechy
Nařízení č. 63/1850 ř. z., o státních zkouškách pro lesní hospodáře
Zákon č. 421/1919 Sb. z. a n., o kmenovém jmění obecním
Zákon č. 117/1852 ř. z., trestní zákon
Zákon č. 11/1872 z. z., o zřízení lesního dozorce
Nařízení č. 46/1911 čes. z. z., o ustanovení správců hospodářství pro lesy určité dostatečné velikosti a ochranného a dozorčího personálu, který se tímto přidati má
Vyhláška č. 69/1873 mor. z. z., o ustanovování způsobilých hospodářů a ochranného a dozorčího personálu pro lesy
Vyhláška č. 956/1907 slez. z. z., jíž se určuje velikost lesní plochy
Nařízení č. 137/1883 ř. z., o lesním personálu technickém při správě politické
Nařízení č. 165/1895 ř. z., o lesotechnickém personálu
Nařízení č. 23/1889 ř. z., o státních zkouškách lesníků a ochranného i technického, pomocného personálu lesního
Nařízení č. 30/1903 ř. z., o státních zkouškách lesníků a ochranného i technického, pomocného personálu lesního
Nařízení č. 58/1913 ř. z., o zkoušce pro lesní technickou službu politické správy
Nařízení č. 9/1875 ř. z., o zkoušce k technické službě ve správě lesů státních
Nařízení č. 100/1889 ř. z., o zkoušce pro službu mysliveckou a pro službu na ochranu myslivosti
Zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabrání velkého majetku pozemkového
Zákon č. 32/1918 Sb. z. a n., o obstavení velkostatků
Zákon č. 81/1920 Sb. z. a n., přidělový zákon
Zákon č. 329/1920 Sb. z. a n., náhradový zákon
Zákon č. 118/1920 Sb. z. a n., o hospodaření na zabraném majetku pozemkovém
Zákon č. 82/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ochraně lesů
Zákon č. 37/1928 Sb. z. a n., o zatimní ochraně lesů
Nařízení č. 97/1930 Sb. z. a n., jímž byl proveden zákon o zatimní ochraně lesů
Zákon č. 421/1919 Sb. z. a n., na základě kterého se mění obecní statek v kmenové obecní jmění
Zákon č. 422/1919 Sb. z. a n., o zákazu kácení dříví v obecních lesích

Nařízení č. 377/1919 Sb. z. a n., o zrušení osvědčení pro dopravu dříví
 Zákon č.19/1898 z. z., o státním spravování lesů obecních a některých jiných lesů a holin
 Zákon č.445/1919 Sb. z. a n., kterým se zrušuje právo myslivosti vyhrazené koruně
 v pražském okolí
 Nařízení č. 560/1920 Sb. z. a n., o honebních lístcích a taxách
 Nařízení č. 497/1918 Sb. z. a n., které upravilo obchod s některými druhy zvěře
 Nařízení č. 539/1920 Sb. z. a n., upravilo obchod se zvěří
 Zákon č.98/1929 Sb. z. a n., malý honební zákon
 Horna, F., Daňka, J., Ministr, J., Komentář lesních zákonů a nařízení, Praha 1937
 Důvodová zpráva k zákonu č. 82/1918 Sb. z. a n.

3. Literatura:

Adamová, K.: Světla a stíny středověkého práva. Praha 2006
 Andreska, J., Andresková E.: Tisíc let myslivosti. Vimperk 1993
 Bláhová, M., Mašek, R.: Karel IV., Státnické dílo. Praha 2003
 Bumba, J.: České katastry od 11. do 21. století. Praha 2007
 Čabart, J.: Vývoj české myslivosti. Praha, 1958
 Červený, J. a kolektiv: Encyklopedie myslivosti. Praha 2004
 Frič, J.: Náležitost lesního hospodářství v republice Československé. Praha 1921
 Frič, J.: Nový lesní zákon v Československé republice. Praha
 Honc, J.: Pobělohorské konfiskace statků české šlechty a měst, Právněhistorické studie č. 38. Praha 2007
 Hromas, J.: 80 let myslivecké jednoty. Praha 2003
 Chadt, J. E. (Ševětínský): Dějiny lovu a lovectví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Louny 1909
 Chadt, J. E. (Ševětínský): Dějiny lesů a lesnictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Písek 1913.
 Chadt, J. E. (Ševětínský): Dějiny lesů v Čechách. Písek 1895
 Chadt, J. E. (Ševětínský): Lesníci a lovečtí úředníci a služebníci v různých dobách v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Písek 1917
 Chadt, J. E. (Ševětínský): Lesní poplatky. Písek 1913
 Janák, J., Hledíková, Z., Dobeš, J.: Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. Praha 2005
 Kosmova kronika česká. Praha 1972
 Konšel, J.: Stručný nástin tvorby a pěstění lesů v biologickém ponětí. Písek 1931
 Kovařík, J.: Tradice v myslivosti. Praha 1994
 Lenhart, V., E.: Zkušené naučení k velmi potřebnému již za našich časů osetí lesův, ku kterémuž ještě jiná velmi užitečná naučení o povinnostech myslivce lesův dle zkušenosti dokonale hledícího přidána jsou. Praha 1793
 Malá československý encyklopedie, IV. svazek. Praha 1986
 Malý, K. a kolektiv: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha 1999
 Malý, K.: Trestní právo v Čechách v 15. – 16. století. Praha 1979
 Nechleba, A.: Rolníkova knihovna, sv. 85. Praha 1926
 Nechleba, A.: Pokrok v lesní ochraně za poslední období. Praha 1932
 Nechleba, A.: Ochrana lesů, díl. I., Praha 1923
 Nechleba, A.: Ochrana lesů, díl. II., Praha 1923
 Nechleba, A.: Poměr lesa ku státnímu hospodářství a k veřejnému životu (úryvky z lesní politiky), Praha 1926
 Nožička, J.: Přehled vývoje našich lesů. Praha 1957

Nožička, J.: Proměny lesů a vývoj lesního hospodaření v Krušnohoří do roku 1848. Praha 1962
 Oliva, J.: Lesnická politika. Praha 2005
 Oliva, J.: Stát a vlastník lesa. Praha 2006
 Pánek, J.: Poslední Rožmberkové - velmoži české renesance. Praha 1989
 Pekař, J.: Bílá Hora její příčiny i následky. Praha 1921
 Pocta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám, edice Knoll, V. Plzeň 2008
 Přehled dějin Československa, 1/2, 1526 až 1848. Praha 1982
 Příruční myslivost se zákony honebními, odborná příručka pro čsl. lovce (Myslivecké vademekum). Praha 1933
 Rozmara, J., V.: Československý sborník lesnický, Revue pro povznesení našich lesů, lesnictví a lesnictva. Praha 1919
 Úvod do studia, Vyšší odborná škola a střední lesnická škola v Písku, skripta.
 Vach, M. a kolektiv: Myslivost. Praha 1999
 Velký slovník naučný Diderot, I. svazek. Praha 1999
 Všeobecná encyklopedie Diderot, II. svazek. Praha 1998
 Všeobecná encyklopedie Diderot, III. svazek. Praha 1998
 Všeobecná encyklopedie Diderot, IV. svazek. Praha 1998
 Žemlička, J.: Čechy v době knížecí. Praha 1997

4. Časopisecká literatura:

Petráň, Z.: Mince ražené ve Vlašském dvoře, vydáno v rámci projektu Euromint, 2002

5. Internetové zdroje:

www.wikipedia.cz
<http://cuzk.cz>
www.psp.cz
www.lespi.cz
www.cmmj.cz

Rejstřík

Forestry law

Lesní právo

Hunting law

Honební právo